

Uppfært 4. febrúar 2022

Kynning á kröfum

**fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins
um þjóðlendur á svæði 11:**

Austfirðir

KRÖFUR ANNARRA BERIST Í SÍÐASTA LAGI 6. MAÍ 2022

SBR. TILKYNNINGU ÓBYGGÐANEFNDAR

Í LÖGBIRTINGABLAÐINU 1. FEBRÚAR 2022

Kynning á kröfum íslenska ríkisins um þjóðlendur á svæði 11

Fjármála- og efnahagsráðherra hefur fyrir hönd íslenska ríkisins afhent óbyggðanefnd kröfur um þjóðlendur á Austfjörðum en þær eru við málsmeðferð nefndarinnar auðkenndar sem svæði 11. Óbyggðanefnd kallar nú eftir kröfum þeirra sem kunna að eiga öndverðra hagsmuna að gæta. Að lokinni gagnaöflun og rannsókn á eignarréttarlegri stöðu kröfussvæðanna mun óbyggðanefnd úrskurða um fram komnar kröfur.

Upplýsingar um afmörkun svæðanna sem þjóðlendukröfur ráðherra ná til eru í eftirfarandi kröfulýsingu og á meðfylgjandi kortum.

Skorað er á þá sem telja til eignarréttinda á landsvæðum sem falla innan þjóðlendukröfussvæða íslenska ríkisins á Austfjörðum að lýsa kröfum skriflega í síðasta lagi 6. maí 2021 fyrir óbyggðanefnd, Skuggasundi 3, 101 Reykjavík. Netfang nefndarinnar er postur@obyggdanefnd.is. Leiðbeiningar um frágang kröfulýsinga fást á vefsíðu og skrifstofu óbyggðanefndar.

Forsaga málsins er sú að með bréfi óbyggðanefndar, dags. 20. apríl 2021, var fjármála- og efnahagsráðherra tilkynnt að óbyggðanefnd hefði tekið svæði 11 til meðferðar og íslenska ríkið hefði frest til 8. október 2021 til að lýsa kröfum um þjóðlendur þar, sbr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Fresturinn var framlengdur nokkrum sinnum, síðast til 25. janúar 2022 og kröfur íslenska ríkisins bárust óbyggðanefnd þann dag. Tilkynning um kröfurnar birtist í Lögbirtinga-blaði 1. febrúar 2022, sbr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Í samræmi við ákvæði 2. mgr. 10. gr. laganna kann yfirlýsingu um framangreinda kröfugerð að verða þinglýst á fasteignir á svæðinu sem tengjast því svæði sem krafa lýtur að.

Hlutverk óbyggðanefndar er skv. 7. gr. laga nr. 58/1998 að: a) kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda, b) skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur og c) úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Málsmeðferðin framundan verður í meginatriðum þannig að þegar kröfulýsingarfresti annarra en ríkisins lýkur verða heildarkröfur kynntar formlega og sú kynning stendur í einn mánuð. Málið verður síðan rannsakað hjá óbyggðanefnd. Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að öflun heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir þeim landsvæðum sem til meðferðar eru og rannsaka og athuga staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum. Til að tryggja að þau gögn sem mögulega geta haft þýðingu komi fram hefur óbyggðanefnd samið við Þjóðskjalasafn Íslands um kerfisbundna leit að gögnum um ágreiningssvæðin en afrakstur þeirrar gagnaleitar er jafnan umfangsmikill. Að auki aflar óbyggðanefnd gagna víðar eftir því sem tilefni gefast til. Leiði rannsókn nefndarinnar í ljós að einhver kunni að telja til eignarréttinda án þess að hafa lýst kröfu verður viðkomandi gefinn kostur á að gerast aðili máls, sbr. 3. mgr. 13. gr. laga nr. 58/1998.

Mikilvægir liðir í málsmeðferð hjá óbyggðanefnd, auk gagnaöflunar, eru vettvangsferð og svonefnd aðalmeðferð. Það felur í sér að farið er á vettvang á ágreiningssvæðum undir leiðsögn heimamanna, aðilar og vitni gefa skýrslur og að því búnu eru málín flutt munnlega. Eftir að framkomin gögn hafa verið rannsökuð til hlítar eru úrskurðir kveðnir upp.

Nánari upplýsingar fást á skrifstofu óbyggðanefndar og á vefsíðu hennar: obyggdanefnd.is.

EFNISYFIRLIT

Kröfulýsing fjármála- og efnahagsráðherra f.h. íslenska ríkisins um þjóðlendumörk á svæði 11, Austfirðir	9
<i>1. Almenn atriði</i>	9
<i>2. Landsvæði</i>	9
2.1 Afmörkun kröfusvæðis	9
2.2 Sveitarfélög á kröfusvæðinu	9
<i>3. Nánar um kröfusvæðið</i>	10
3.1 Heimildir um landnám	10
3.2 Afréttarmál	13
<i>4. Kröfusvæðið; aðliggjandi jarðir og svæði</i>	23
4.1 Múlaþing	23
4.2 Fjarðabyggð	155
<i>5. Kröfulínur og röksemdir</i>	191
5.1 Almenn	191
5.2 Ósafrétt og Grasdalur	191
5.3 Hrafnabjargaafrétt	191
5.4 Sandbrekkuafrétt	192
5.5 Hraundalur og Kirkjutungur	193
5.6 Gilsárdalsafrétt	193
5.7 Desjarmýrarafrétt	194
5.8 Afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðar	195
5.9 Afréttarland Gilsárvala	196
5.10 Hvalvík	196
5.11 Herjólfsvík	196
5.12 Ytri-Álftavík	197
5.13 Hjálmárströnd	197
5.14 Innri-Álftavík	198
5.15 Hjalpleysa	198
5.16 Óskiptarland Gislastaða og Gerðis	199
5.17 Geitdalsafréttur	200
5.18 Búðartungur	201
5.19 Múlaafrétt	201
5.20 Hamarsbætur	202
5.21 Afréttarland Geithellnads	203
5.22 Hofsjökull og Staðarafrétt	203
5.23 Fannardalur	204
5.24 Oddsdalur	204
5.25 Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell, Fagridalur)	205
5.26 Ljósárland (óskiptarland Höskuldsstaða og Höskuldsstaðasels)	205
<i>6. Dómsúrlausnir og aðrar úrlausnir</i>	206
<i>7. Kröfugerð</i>	210
<i>8. Áskilnaður og fyrirvari</i>	217
<i>Viðauki: Leiðréttingar á kröfulýsingu 4. febrúar 2022</i>	218

Yfirlitskort um kröfulínur íslenska ríkisins og fjögur kort af einstökum svæðum.
Sjá einnig vefsíðu óbyggðanefndar: https://obyggdanefnd.is/til_medferdar/

KRÖFULÝSING
FJÁRMÁLA- OG EFNAHAGSRÁÐHERRA F.H. ÍSLENSKA RÍKISINS
UM ÞJÓÐLENDUMÖRK Á SVÆÐI 11,
AUSTFIRÐIR

1. ALMENN ATRIÐI

Með bréfi óbyggðanefndar, dags. 20. apríl 2021, var fjármála- og efnahagsráðherra, f.h. íslenska ríkisins, tilkynnt að nefndin hefði ákveðið að taka svonefnt svæði 11 til meðferðar, Austurland. Var íslenska ríkinu veittur frestur til að lýsa kröfum um þjóðlendur á svæðinu til 8. október 2021. Var fresturinn framlengdur að beiðni íslenska ríkisins, fyrst til 8. nóvember 2021, svo til 8. desember, til 10. janúar, til 24. janúar og loks til 25. janúar 2022.

Málsaðili: Aðild að þessu máli á fjármála- og efnahagsráðuneytið, kt. 550169-2829, Arnarhvoli, 150 Reykjavík, f.h. íslenska ríkisins, sbr. 2. og 11. gr. laga nr. 58/1998. Samkvæmt 2. gr. laganna er íslenska ríkið eigandi lands og hvers konar landsréttinda og hlunninda í þjóðlendum, sem ekki eru háð einkaeignarrétti. Í 11. gr. laganna er lögð sú skylda á fjármálaráðherra að hann fari með fyrirsvaer fyrir hönd íslenska ríkisins og stofnana á vegum þess, vegna krafna um eignarréttindi innan þjóðlendna og við úrlausn um hvort land teljist til eignarlands eða þjóðlendna. Fyrirsvaer þetta er einnig talið ná til eignarlanda ríkisins á þjóðlendumörkum.

Fyrirsvaer: Lögmenn íslenska ríkisins í máli þessu eru Edda Björk Andradóttir, kt. 280676-5199, edda@juris.is, Andri Andrason, kt. 120284-2749, andriandra@juris.is, og Jóhannes Tómasson, kt. 130194-2069, johannes@juris.is, Juris slf., Borgartúni 26, Reykjavík, sími 580-4400.

2. LANDSVÆÐI

2.1. Afmörkun kröfusvæðis

Kröfusvæðið afmarkast svo, sbr. bréf óbyggðanefndar dags. 20. apríl 2021:

Að vestan afmarkast svæðið af farvegi Lagarfljóts, allt frá ósum þess á Héraðssandi að þeim stað þar sem Gilsá rennur í fljótið. Þaðan fylgja mörkin Gilsá og vesturmörkum Múlaþings gagnvart Fljótsdalshreppi þar til komið er að mörkum Sveitarfélagsins Hornafjarðar en mörkum þess og Múlaþings er síðan fylgt suðaustur til sjávar. Að öðru leyti afmarkast svæðið af hafi.

2.2. Sveitarfélög á kröfusvæðinu

Á kröfusvæðinu eru eftirfarandi sveitarfélög: Múlaþing og Fjarðabyggð.

Múlaþing varð til þann 4. október 2020 við sameiningu fjögurra minni sveitarfélaga; Borgarfjarðarhrepps, Djúpavogshrepps, Fljótsdalshéraðs og Seyðisfjarðarkaupstaðar. Í sveitarfélaginu bjuggu 5020 manns þann 1. janúar 2020.

Fjarðabyggð varð til við samruna 14 sveitarfélaga í áföngum á árunum 1998-2018. Sveitarfélögin 14 eru Neskaupstaður, Eskifjarðarkaupstaður, Reyðarfjarðarhreppur (1998), Mjóafjarðarhreppur, Austurbyggð, Fáskrúðs-fjarðarhreppur (2006), og Breiðdalshreppur (2018). Byggðakjarnar sveitarfélagsins eru sjö; Neskaupstaður, Eskifjörður, Reyðarfjörður, Fáskrúðsfjörður, Stöðvarfjörður, Breiðdalur og Brekkuborpi í Mjóafirði. Í sveitarfélaginu bjuggu 5070 manns 2019.

3. NÁNAR UM KRÖFUSVÆÐIÐ

3.1. Heimildir um landnám

Í Landnámu (Sturlubók) er getið þeirra landnámsmanna sem numu lönd í Múlasýslum.¹

Graut-Atli nam ena eystri strönd Lagarfljóts allt á milli Giljár ok Vallaness fyrir vestan Öxnalæk.²

Brynjólfr kom skipi sínu í Eskifjörð ok nam land fyrir ofan fjall, Fljótsdal allan fyrir ofan Hengiforsá fyrir vestan, en fyrir ofan Gilsá fyrir austan, Skriðudal allan, og svo Völluna út til Eyvindarár ok tók mikit af landnámi Una Garðarssonar ok byggði þar frændum sínum ok mágum.³

Ævarr enn gamli bróðir Brynjólfs kom út í Reyðarfirði ok fór upp um fjall; honum gaf Brynjólfr Skriðudal allan fyrir ofan Gilsá; hann bjó á Arnaldsstöðum [...].⁴

Ásröðr hét maður, er fekk Ásvarar Herjólfsdóttur, bróurdóttur Brynjólfs og stjúp dóttur; henni fylgðu heiman öll lönd milli Gilsár ok Eyvindarár; þau bjuggu á Ketilssstöðum.⁵

¹ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 288-336.

² Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 296.

³ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 296.

⁴ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 296 og 298.

⁵ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 298.

Hrafnkell hét maðr Hrafnsson; kom kom út síð landnámatíðar. Hann var enn fyrsta vetr í Breiðdal, en um várit fór hann upp um fjall. Hann áði í Skriðudal [...] Síðan nam Hrafnkell Hrafnkelsdal og bjó á Steinröðar-stöðum.⁶

Uni tók land, þar sem nú heitir Unaóss, ok húsaði þar; hann nam sér land til eignar fyrir sunnan Lagarfljót, allt herað til Unalækjar. [...] Uni fór í Álptafjörð hinn syðra; hann náði þar eigi að staðfestask.⁷

Þorkell fullspakr hét maðr, er nam Njarðvík alla ok bjó þar.⁸

Veturliði nam Borgarfjörð og bjó þar.⁹

Þórir lína hét maðr, er nam Breiðavík ok bjó þar [...].¹⁰

Þorsteinn kleggi nam fyrsts Húsavík ok bjó þar[...].¹¹

[...] nam (Loðmundr) Loðmundarfjörð ok bjó þar þennan vetr.¹²

Bjólfr fóstbróðir Loðmundar nam Seyðisfjörð allan ok bjó þar alla ævi [...]. Ísólfr hét sonur Bjólfs, er þar bjó síðan og Seyðfirðingar eru frá komnir.¹³

Eyvindr hét maðr, er út kom með Brynjólfi ok færði síðan byggð sína í Mjóvafjörð ok bjó þar. Hans son var Hrafn, er seldi Mjóvafjarðarland Þorkatli klöku, er (þar) bjó síðan [...].¹⁴

Egill hinn rauði hét maðr, er nam Norðrfjörð og bjó á Nesi út; hans son var Óláfr, er Nesmenn eru frá komnir.¹⁵

Freysteinn enn fagri hét maðr; hann nam Sandvík ok bjó á Barðsnesi, Viðfjörð ok Hellisfjörð. Frá honum eru Sandvíkingar og Viðfirðingar og Hellisfirðingar komnir.¹⁶

⁶ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 299.

⁷ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 299-300.

⁸ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 302.

⁹ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 302.

¹⁰ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 302.

¹¹ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 302.

¹² Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 304.

¹³ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 306.

¹⁴ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 306.

¹⁵ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 306.

¹⁶ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 306-7.

Þórir enn hávi og Krumr, þeir fóru af Vörs til Íslands, ok þá er þeir tóku land, nam Þórir Krossavík á milli Gerpis og Reyðarfjarðar; þaðan eru Krossvíkingar komnir. en Krumur nam land á Hafranesi ok til Þernuness ok allt et ytra, bæði Skrúðey og aðrar úteyjar og þrjú lönd öðrum megin gegnt Þernunesi; þaðan eru Krymlingar komnir.¹⁷

Ævarr var fyrst í Reyðarfirði, áðr hann fór upp um fjall, en Brynjólfr í Eskifirði, áðr hann fór upp að byggja Fljótsdal, sem áður var ritað.¹⁸

Vémundr hét maðr, er nam Fáskrúðsfjörð allan ok bjó þar alla ævi; hans son var Ölmóður, er Ölmæðlingar eru frá komnir.¹⁹

Þórhaddr enn gamli [...]. [...] en hann kom í Stöðvarfjörð og lagði Mærina-helgi á allan fjörðinn og lét öngu tortíma þar nema kvikfé heimilu. Hann bjó þar alla ævi, og eru frá honum Stöðfirðingar komnir.²⁰

Hjalti hét maðr, er nam Kleifarlönd ok allan Breiðdal þar upp frá; hans son var Kolgrímur, er margt er manna frá komit.²¹

Herjólfur hét maður, er nam land allt út til Hvalsnesskriðna; hans son var Vápnir, er Væpnlingar eru frá komnir.²²

Herjólfur bróðir Brynjólfs nam Heydalalönd fyrir neðan Tinnudalsá ok út til Ormsár; hans son var Össur, er Breiðdælir eru frá komnir.²³

Skjöldólfur hét maður, er nam Streiti allt fyrir utan Gnúp ok inn öðrum megin til Óss ok til Skjöldólfsness hjá Fagradalsá í Breiðdali. Hans son var Háleygr, er þar bjó síðan; frá honum er Háleygjætt komin.²⁴

Þjóðrekr hét maður; hann nam fyrst Breiðdal allan, en hann stökk braut þaðan fyrir Brynjólfi ok ofan í Berufjörð ok nam alla ena nyrðri strönd Berufjarðar ok fyrir sunnan um Búlandsnes ok inn til Rauðaskriðna öðrum megin ok bjó

¹⁷ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 307.

¹⁸ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 307.

¹⁹ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 307.

²⁰ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 307.

²¹ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 308.

²² Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 308.

²³ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 308.

²⁴ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 308-9.

þrjá vetur þar, er nú heitir Skáli. Síðan keypti Björn hinn hávi jarðir að honum, og eru frá honum Berufirðingar komnir.²⁵

Björn sviðinhorni hét maður, er nam Álptafjörð enn nyrðra inn frá Rauðaskriðum ok Sviðinhornadal.²⁶

Þorsteinn trumbubein hét frændi Böðvars ens hvíta ok fór með honum til Íslands; hann nam land fyrir utan Leiruvág til Hvalsnesskriðna.²⁷

Böðvr hinn hvíti [...], og Brand-Önundr frændi hans fóru af Vörs til Íslands og kómu í Álptafjörð hinn syðra. Böðvarr nam land inn frá Leiruvági, dali þá alla, er þar liggja, og út annan veg til Múla ok bjó at Hofi; hann reisti þar hof mikit.²⁸

3.2. Afréttarmál

Í *Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna* segir eftirfarandi um afréttarmál í Norður-Múlasýslu:

Hjaltastaðasókn (1842)

Afréttir Hjaltastaðapinghár liggja upp frá bæjunum fram með háfjöllunum en dalirnir, sem einnig eru afréttir, liggja frá suðaustri til norðvesturs og aðskilja tinda- eður háfjöllin: en allstaðar á fjallgarði þessum ráða eggjar á fjöllum en vörp í dölum löndum milli Hjaltastaðasóknar og þeirra sem hinumegin liggja við fjallgarðinn, nl. Borgarfjarðar- og Loðmundar-fjarðarsókna.²⁹

Afréttirnir og dalirnir heita þetta:

1. Ósafrétt (alm. Ósfjall), yst á fjallgarðinum í norðaustur frá Dyrfjalli. Það er lágt hlíðarfjall og grasi vaxið upp eftir, en melar efst og skriður en yst flug og hengihamrar sem ganga langt í sjó út. Yst á fjallinu liggur dalur frá suðvestri til útausturs sem Grasadalur heitir. Þar skammt fyrir sunnan á fjallinu er skarð sem heitir Gönguskarð. [...]
2. Hrafnabjargafrétt (alm. Hrafnabjargafjall), áfast Ósfjalli, gengur beint inn frá því og inn að Dyrfjalli. Það er að hæð, landkostum og landslagi líkt Ósfjalli og er hvörtveggi sæmilegt kostaland. [...]

²⁵ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 309.

²⁶ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 309.

²⁷ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 309.

²⁸ Hið íslenska fornritafélag, Jakob Benediktsson gaf út. 1968. Landnáma I, bls. 310.

²⁹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 188-189.

3. Sandbrekkuufrétt gengur inn frá Hrafnabjargarfjalli fram fyrir neðan Dyrfjall, Sandadalsfjall og Beinageitarfjall. Hún er mest grashlíðar og fláar hið neðra. Upp úr afrétt þessari milli Dyrfjalls og Sandadal gengur dalur sá er heitir Eiríksdalur, ysti vegur úr Hjaltastaðapínghá til Borgarfjarðar. Hann er grýttur efst en grasi vaxinn neðan til og gott beitiland. Milli Sandadalsfjalls og Beinageitarfjalls liggur dalur. Hann heitir Sandadalur. [...] Milli Beinageitardjalls og Botndalsfjalls liggur enn dalur sá er Hraundalur heitir. [...] Hann er lengstur allra dalanna og nær því dagleið byggða í milli. Bestur er hann að landkostum og langt fegri yfir að líta en allir hinir. Þar eru nes stór og grundir sléttar og gott hestaland. Þessir þrír dalir ganga allir upp frá Sandbrekkuufréttinni og er hún langstærst allra afréttanna. Henni tilheyrir hálfur Hraundalur, Beinageitarfjalls megin upp á varp, en syðri hluti dalsins með Botndalsfjalli er almenningur. [...]³⁰

Desjamýrarsókn (1839-40)

Selstöður hafa verið frá Njarðvík inn í vikinni, en ekki brúkaðar svo menn viti marga mannsaldra frá Dysjarmýri, einnig fyrir innan Setber við afrétt, eins lengi aflögð, að líkindum vegna snjós sem eftir snjóavetur ekki hefur upptekið svo gras hafi sprottið fyrri en eftir höfuðdag og máské aldrei á sumum árum.³¹

Inn af Borgarfirði, Hólalands- og Hvannstóðsdalur, þeirra afréttur, og Lambadalur hálfur tilheyrir Hvannstöði, en hálfur Lambadalur, Kækjudalur og hálfur Skúmháttardalur tilheyrir Gilsársvelli, þá Dysjarmýri, hálfur Skúmháttardalur, Setbergssupsir, Krossmelar og Fitjar og allt til Gæsirvatna. Þessi afréttur er léður öllum Borgarfirði. Engi er hér regluleg rétt, en safnað eftir tíðarfari frá 21. til 23. viku sumars og óskilafé burtu rekið.³²

Klyppstaðarsókn (1842)

Hjálmá skilur land milli Sævarenda og Hjálmarstrandar, Dvergasteinskirkju afréttarland. Strönd þessi er undirlendislítil og snöggland, hrjóstrug og grýtt út að Stórfisksá, en Mýrarhjállinn og Hjálmalurinn, báðumegin árinna, er allgrösugur. Þegar á allt er litið, er hún allgott beitiland fyrir sauðfé.³³

Það er ókostur allra jarða í Loðmundarfirði að þær eru orðnar skóglausar, nema lítilsháttar kropp á Bárðarstöðum og Úlfsstöðum. [...] Þær eru og allar

³⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 189-190.

³¹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 209.

³² Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 209.

³³ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 228.

afréttarlausar fyrir geldfé að undanteknum þessum tveimur nýumgetnu jörðum, svo allt geldfé hlýtur að ganga innan um búsmalann á sumrin.³⁴

Þá segir um kirkjujörðina Húsavík:

Heimajörðin hefur gott og stórt tún og kotin ogsvo í vínni eftir dýrleika. Engjar í heimavíkinni eru miklar og víða grasgefnar. Þarabreit í Bæjarfjörinni mun vera einhver hin besta hér á Austfjörðum, útigangur góður á annesjum, einkum Skálanesi; landkostir einhvorjir hinir bestu fyrir sauðfé og afréttur nógur til fjalla og á Skálanesi.³⁵

Dvergasteins- og Fjarðarsóknir (1840)

Um jörðina Fjörð í Mjóafirði segir m.a.:

Við Fjarðarbotninn stendur Fjörður, 40 hndr. að dýrleika með tveimur hjáleigum, Fjarðarkoti og Árnesi, [...] þar er rétt gott tún og mikill heyskapur í fjöllum, landkostir góðir, beitarland stórt og góð afrétt [...].³⁶

Í *Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna* segir eftirfarandi um afréttarmál í Suður-Múlasýslu:

Eiðasókn (1841)

Nú sem stendur eiga engir bæir í sókninni selstöður eða tiltölu til þeirra, en á fyrri tímum skal Eiðum hafa tilheyrt gömul selstaða á Hraundal sem í manna minnum hefur ekki verið notuð. Réttir eru hér vanalegast haldnar þá 4 til 4 ½ vikur eru til vetrar og sækja þeir búendur úr syðri hluta sóknarinnar, sem reka fé sitt inn á Eyvindarárdal, rétt þá er liggur í Dalhúsalandi; þeir aðrir úr miðjum hluta sóknarinnar, sem reka á Hálsana fyrir framan Gilsá, sækja rétt þá sem er í Ormsstaðalandi; hinir þriðju úr ysta hluta hennar fyrir utan Eiða, sem reka á Hálsana fyrir utan síðstnefnda á, sækja ekki vissar réttir en draga fé sitt í sundur bæði í Gilsárteigi og á Hjartastöðum.³⁷

Eyðijarðir eru þessar: Þuríðarstaðir inn á Eyvindarárdal, tilheyrandi Eiðabóndaeign, hvar afrétt er höfð af innstu bæjum í sókninni, Glúmstaðir, fyrir ofan Mýrnes, liggjandi þar undir, og Núpsgerði tilheyrandi Hjartastöðum, skammt út og upp frá bænum (NB Uxagerði í Eiðalandi er áður nefnt sem þó óvíst er að verið hafi býli). Engin af þessum eyðijörðum hefur í

³⁴ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 232.

³⁵ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 239.

³⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 248.

³⁷ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 288-9.

manna minnum byggð verið, hvar af flýtur að eg hvörki veit hvað langt er síðan þær lögðust í eyði eða fyrir hvörjar orsakir það skeð hefur.³⁸

Vallanessókn (1840)

Sunnan undir nýnefndum Hetti skerst suðaustur í fjallgarðinn lítill afréttardalur, Hjálpleysudalur kallaður, er hann þröngur og hér um bil $\frac{3}{4}$ míla á lengd. Fyrir botni hans liggur fjallhryggur er Hjálpleysa nefnist [...].³⁹

Af sóknarinnar bæjum reka nú Vallanessábúendur og hjáleignamenn samt Strandar-, Egilsstaða-, Kollstaða-, og Höfðabændur geldfé sitt undir Skagafell. En Ketilsstaða-, Eyjólfsstaða- og Gíslastaða- og þeirra jarða hjáleigumenn á Fagradal hvört heimalönd þeirra ná, þvert yfir hálsinn; en Tunghaga og undirliggjandi hjáleigna ábúendur reka geldfé sitt í áðurnefndan Hjálpleysudal so sem áfastan þeirra heimalöndum. Bærinn Stóra-Sandfell hefur afrétt í sínu eigin landi sunnan fram á sama dal, en Vaðsmenn reka oftast á Geitdals- eður aðrar Skriðdalsafréttir. Réttir eru hér vanalegast haldnar þá mánuður lifir sumars og sækja allir sóknarinnar búendur, er reka fél sitt á Fagradal og undir Skagafell, réttir er liggja í Höfðalandi en hinir hafa réttir við bæi sína.⁴⁰

Hallormsstaðasókn (1840)

Afrétt liggur engin í sókn þessari nema áðurnefndur Gilsárdalur austan Gilsár er brúkast frá heimastaðnum og afbýlinu Skjögrastöðum hvar í er ennú nokkur grasatekja.⁴¹

Þingmúlasókn (1843)

Ekkert fjallað um afréttarmál í lýsingu Þingmúlasóknar.

Hallormsstaða- og Þingmúlasókn (1874)

Er þetta allt einn háls [Hallormsstaðaháls] eða langt fell lækkandi til enda. Þar er hið innra Geitdalsafrétt suðaustan megin en Gilsárdalur að vestan.⁴²

Inn af dalnum [Suðurdalnum] er viðbrött afrétt, nefnd hið ytra Víðirgróf inn að Yxnagilsá sem kemur ofan af Breiðdalsheiði. Rís afréttin jafnt við inn á há-Öxi milli Skriðdals og Berufjarðar.⁴³

³⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 289.

³⁹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 298.

⁴⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 305.

⁴¹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 316.

⁴² Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 328.

⁴³ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 329.

Nærst er Þrándarjökull inn af Geitdals- og Hallormsstaðaafréttum, á fjallinu milli Hamarsdals og Geithelladals.⁴⁴

Geitdalur er meðalheyskaparjörð og er mikið af honum inn í afrétt. [...] Kvistur er nógur inn í afrétt og víðara. Málnytuland er lélegt heima við því fjallshlíðin er ónýtt, en gott inn í afrétt. Lítið sýnist Geitdalsland ganga af sér.⁴⁵

Staðurinn [Þingmúli] stendur austan undir Múlakollinum hjá Skriðdals- eða Múlaá, nærri yst á tungunni milli hennar og Geitdalsár, og á staðurinn alla tunguna milli áнна inn á öræfi svo langt sem vötnum hallar til Skriðdals og þar að auki afréttarlandið inn frá, sem nefnist Víðirgróf, sunnan við Öxará eða Skriðdalsá, suður á há-Breiðdalsheiði og á fjöllin suðvestur af henni og eins norðaustur allt til Vatnsdalsár. [...] Þingmúlastaður er víðlend jörð, en örðug, því staðurinn stendur yst á tungunni. Þar er töluverður heyskapur en sumur langsóttur og með blettum víða um landið, einungis í Múlahlíðunum báðumegin og inn í Geitdal sunnan megin, lítil nes og undirlendi með fram ánum. [...] Afréttarlöndin eru mikil og góð.⁴⁶

Hallormsstaðasókn heyra engar afréttir til nema Hallormsstaðaafrétt. Hún er einasta Gilsárdalur innan til, austan við Gilsá inn að Hornbrynju og upp á Hraungarð inn af Hallormsstaðahálsi. Þar er mjög blásið, urðótt og grófótt og lítill grasvegur. Gagnar þessi afrétt aðeins sumu af fénu frá Hallormsstað og hjáleigunum. Frá öðrum bæjum í sókninni verður að kaupa afrétt á Fljótsdalsheiðum, Skriðdals- og víðar. Rétt er á Hallormsstað. [...] Inn af Þingmúlasókn eru miklar og góðar afréttir, s.s. Geitdalsafrétt inn af Geitdal, allt að Bratthálsi og Líkárvötnum, og Múlaafrétt inn af Múlanum og Suðurdal inn á Háöxi. Svo er góð afrétt inn í Þórudal og fleiri smádölum upp af suðurbyggð sveitarinnar. Á þessar afréttar reka Skriðdælingar geldfé sitt og lömb og ýmsir úr Skógum og Völlum. Réttir eru heima á bæjum hjá afréttarbændum.⁴⁷

Skorrastaðarsókn (1841)

Sel- og Oddsdalurinn eru yfir höfuð mikið grösugir bæði á sléttlendi og upp eftir hlíðum, líka ekki alllítið lyng á þeim fyrirtalda en næstum er gjöreyddur sá skógur er fyrrum var á Seldalshálsi. Báðir þessir dalir eru Skorastaðarkirkju heimaland en brúkaðir alltaf fyrir afrétt af flestum Norðfirðingum samt til slægna af prestinum og öðrum sem þess þurfa, samt er nýlega byggður

⁴⁴ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 329.

⁴⁵ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 339.

⁴⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 339.

⁴⁷ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 342-3.

Seldalurinn fyrir norðan Seldalsána þar sem fyrrum var höfð selför frá Skorastað en nú ekki brúkuð, bæði vegna vegalengdar sem og oft báginda framan af sumri að fara yfir Norðfjarðarána.⁴⁸

Hólmasókn (1843)

Selstöður eru engar hér í sveit, né hafa verið so mér sé kunnugt, nema Eskjufjarðarsel hefir fyrrum verið selstaða frá Eskjufirði; hér er hvörgi heldur svo mikið landrými að menn geti ekki notað allt land sitt að heiman. [...] Afréttarlönd eru hér og engin so menn verða að hafa geldfé sitt í búfjárhögum á sumrin, mest er landrými á Stuðlum og Sléttu so einstaka maður fær að hafa lömb sín þar. Hér hefir allt að þessu gengið mjög óreglulega til um fjallgöngur á haustin því sjaldan er búið að reka saman fé og rannsaka fyrr en um veturnætur; ekki er það heldur rekið saman í réttir heldur hreinsar hvör búfjárhaga sína og dregur sundur heima hjá sér sem þó er mesti ósiður.⁴⁹

Kolfreyjusókn (1841)

Í umfjöllun um jörðina Sævarenda segir m.a.:

Á ströndinni milli Eyrar og Sævarenda er útigangur í betra lagi og næg afrétt fyrir þessa bæi.⁵⁰

Í umfjöllun um jörðina Tungu segir m.a.:

Á Tungudal er næg afrétt fyrir þrjá eða fjóra meðalbændur.⁵¹

Í umfjöllun um jörðina Dali segir m.a.:

Afrétt vel svo eins og í Tungu en útigangur valtur og vetrarríki oft í meira lagi.⁵²

Stöðvarsókn (1839)

Engin umfjöllun er um afrétti í kaflanum um Stöðvarsókn.

Eyðalasókn (1840)

Engin umfjöllun er um afrétti í Eyðalasókn.

Breiðdalssókn (1873)

Í Eyðalasókn [Breiðdalssókn] eru engin afréttarlönd né almenningar heldur er allt búfjárhagar, og hvergi er þar upprekstur og af því búfjárhagarnir, eða land

⁴⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 358.

⁴⁹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 380.

⁵⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 410.

⁵¹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 410.

⁵² Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 410.

hverrar jarðar, liggja svo nálægt hvert öðru þá rennur geldféð á mis úr einu landi í annað án þess að það verði fyrirbyggt eða tekið til greina; hér eru því engar aðalréttir heldur gengur hver sitt land á sama degi í 23ðju viku sumars og heitir það samganga; er þá fjársafnið, úr hvers eins landeign, rekið í heimarétt á bæ hans og stendur þá hver öðrum skil á hans fé sem þar kemur að, og er það rekið til næsta bæjar rétta boðleið, svo hver taki við af öðrum uns fjallskil eru orðin á rekstrinum og heita þetta fjárskil.⁵³

Berufjarðar- og Berunessókn (1840)

Afréttarland er í Berufirði og Fossárdal og Krossdal en engar réttir.⁵⁴

Hofs- og Hálssóknir (1840)

Inn af Höfðanum sjálfum gengur nokkuð langt flatlendi, víða móótt. Innan fram við þetta flatlendi beygjast fjallshlíðarnar og Höfðabryrnar yfir í dalinn þverlínis næstum að ánni, hvar fyrir þar myndast líkasem horn út úr fjallgarðinum er næstum samanlykur dalinn, kallast það Afréttarhnausar. Þar fyrir innan liggur svonefnd Staðarafrétt. Afrétt þessi liggur með hlíðum fram í Flugustaðadalnum, sunnan í Tungufjöllum; upp af henni liggur Afréttarhjalli nefndur, sem liggur fyrir ofan alla afréttina og áðurnefnda Afréttarhnausa og Höfðabryr. Hjalli þessi er víða grösugur. Upp af þessum hjalla liggja nokkur klettabelti og þar upp af blásker allt upp til Tungutinda. Sú nefnda Afrétt nær allt inn að stafni Flugustaðadals. Stafn þessi gengur með viðlíðandi bratta upp og nefnist Svíptungnavarp, við hvört að sunnanverðu sameinast áðurnefndar skriður af Jökulfellum.⁵⁵

Peir af framantöldu bæjum, sem selstöður eigu, eru einkum Þvottá, Starmýri, Flugustaðir, Hof, Múli, Geithellar og Melrakkanes. Selstaða Þvottá liggur í Fauskahlíð og nefnist Fauskasel. [...] Selstaða tilheyrandi Starmýri liggur í Seldal og er vanalega notuð. Í Selfjalli á Starmýrardal hefur og verið sel sem fyrir löngu er niðurlagt sökum þess þangað þótti langt og hagalítið þar fyrir stórgripi. Í Hagahlíðum á Flugustaðadal var selstaða ný upptekin og aftur nýlega niðurlögð, líklegast fyrir hirðuleysi ábúandans. Áður var og selstaða í Selfjalli þarnefndu hvar skepnur þóttu miður gagn gjöra hvörs vegna það niðurlagðist. Selstaða frá Hofi er á Hofsdal og nefnist Staðarsel, árlega notuð. Frá Múla hafa sel verið, bæði í Fornaselsfjalli sem og Litla- og Stóra-Selfjalli, en lengi hafa sel þessi ei verið notuð [...]. Geithellum tilheyrandi selstaða stendur undir Virkishólafjalli og nefnist Virkishólasel, þar er árlega haft í seli.

⁵³ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 490.

⁵⁴ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 507.

⁵⁵ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 527.

Sömuleiðis er og nýlega selstaða upptekin undir Hlíðarfjalli. Í fjallinu Breið er og gömul selstaða fyrir löngu niðurlögð [...]. Frá Melrakkanesi er selstaða í Bragðavallahólum, þar nýlega upptekin og brúkast árlega. Selhússtaðir nefnast á Hamarsdal hvar eitt sinn var sel frá Veturhúsum sem fyrir löngu síðan hefur ei brúkað verið. Frá Hamri og Hamarseli skal og í seli haft á þar liggjandi Selhjalla en þó ekki nema aðeins eitt ár [...]. Á Búlandsdal hefur og eitt sinn verið sel frá Hálsi sem í langa tíma ei hefur brúkað verið, hvað sem tilkemur, því þar er fallett selstæði, að vísu kann þar að þykja graslítið fyrir kýr.⁵⁶

Í *Göngum og réttum* segir m.a. um afréttarlönd í N-Múlasýslu:

Njarðvík á gott og víðáttumikið afréttarland: kjarrvaxin fjöll, hjalla, hlíðar og höfða, grösuga hvamma, bakka, mýrar, botna og móa. Þar sprettur allur hugsanlegur fjallagróður. Blómgresi er þar mikið og fagurt að sumri til. Þarna eru ágætir sumarhagar fyrir búpening og kjarnmikil vetrarheit. Þar er einnig sjávarheit.⁵⁷

Á bak við Tóarfjall og Skjaldarfjall liggur dalur, sem telst til Njarðvíkur. Heitir hann Grasdalur. Hann er gróðurlítill ofan til, en grösugur neðra, bæði vallendisgróður og mýrgresi. Þarna gengur margt fé á sumrum, einkum Héraðsfé, og reynist mjög vænt. Fyrr á árum voru höfð trippi og geldneyti á Grasdal yfir sumarið. Á fellur eftir dalnum og heitir Afréttará, eftir að hún sleppir dalnum. Neðan við Grasdal heitir Afrétt, og er hún stórt svæði. Þar eru brattir grasjaðrar, sem liggja að sjó fram. Á milli Grasdals og Afréttar eru klettabelti og rákir á milli. Verður að reka fé af Grasdal niður kletta þessa, og er það vond leið, eftir að frost og snjó hefir gert.⁵⁸ [...] Margt fé gengur í Afréttinni, einkum Njarðvíkurfé. Þar er sauðland gott og oftast hagar langt fram eftir vetro. Sunnan við Afréttina eru brattar skriður í sjó fram og illfærir klettur fyrir ofan. Lítil hjalli er ofan til í klettum þessum og heitir Beinahjalli. Vill til, að kindur lenda þangað. – Næst taka við Hnausar og Skálanes. Skálanesið er lítið en fallett og gróðursælt.⁵⁹

Göngudalur liggur milli Kerlingarfjalls og Grjótfjalls. [...] Dalur þessi er nokkuð stór og grösugur með köflum. Sauðland er þar gott.⁶⁰

⁵⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 557-8.

⁵⁷ *Göngur og réttir*, V. bindi, bls. 401.

⁵⁸ *Göngur og réttir*, V. bindi, bls. 403-4.

⁵⁹ *Göngur og réttir*, V. bindi, bls. 405.

⁶⁰ *Göngur og réttir*, V. bindi, bls. 405.

Seldalur heitir milli Grjót fjalls og Sönghofsfjalls. Er hann allstór og grösugur með köflum.⁶¹

Sérstaklega gott afréttarland er í Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal, enda gengur þar fjöldi fjár yfir sumarið, einkum Borgarfjarðarfé.⁶²

Öllu leitarsvæðinu í Njarðvík er skipt í fimm hluta og 13 mönnum falið að smala það allt á dag.

Áður voru vikurnar allar byggðar, en nú komnar í eyði – nema Njarðvík og Húsavík – og notaðar sem afréttarlönd.⁶³

Fram yfir síðustu aldamót voru fjöllin að mestu smöluð sem heimalönd. [...] Lögrétt var þá við Gilsá. [...] Afréttarlönd voru þá talin Hólalandsfjall innan Selár, Innfjöllin og Desjamýrarafreitt ofan Selhúsalækjar neðri og innan Krossár. Þó var nyrsti hluti Innfjallanna, Hvannstóðsfjall norðan „Tinds“ talið heimaland Hvannstóðs.⁶⁴

Þá kemur einnig fram að nokkru eftir aldamótin 1800-1900 hafi þurft að byggja upp lögréttina, sem hafi þá verið valinn staður vð Fjarðará niður af Grundarbænum. Samhliða hafi verið miklar umræður um fyrirkomulag fjall- og fjárskila. Lauk þeim umræðum þannig að allt land hreppsins skyldi smala sem afréttarland. Var lögrétt byggð á Hrafnártanga fyrir Suðurbyggð, önnur á Brandsbölum fyrir Norðurbyggðina og sú þriðja á Þverárási, yst á Tungum. Þá var einnig lögrétt í Húsavík.⁶⁵

Um afréttarlönd í S-Múlasýslu segir m.a. í *Göngum og réttum*:

Þar sem Múlaá og Geitdalsá mætast myndast tangi, og er þar lögrétt Múlaafrétta á graseyri við ána og „hefir svo verið frá ómunatíð“.⁶⁶

Afréttarlönd Skriðdæla eru Öxi, Múlaafrétt og Geitdalsafreitt. Þau eru að mestu leyti aðskilin hvert frá öðru og smöluð hvert fyrir sig.⁶⁷

Öxi takmarkast að norðan af Breiðdalsheiðarvegi, en að austan og sunnar eru mörkin þar, sem vötnum skiptir til Breiðdals og Berufjarðar, en að vestan

⁶¹ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 405.

⁶² Göngur og réttir, V. bindi, bls. 407.

⁶³ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 419.

⁶⁴ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 422.

⁶⁵ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 423-4.

⁶⁶ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 446.

⁶⁷ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 446.

takmarkar Axará og Múlaafrétt. Afréttar land þetta er gróðurlítið beitarland og lítið um sig.⁶⁸

Múlaafrétt nefnist svæði það, sem er fyrir innan byggð á milli Geitdalsár og Axarár [...]. Nokkur hluti afréttarlandsins liggur sunnan Ódáðavatna, eða þangað er vötnum hallar til Fossárdals, sem er afdalur suður frá Berufirði. Nefnist það einu nafni Hraun, og takmarkast að austan við lægð þá, sem er vestan við hinn forna Axarveg. Graslítið er það og gróðursnautt, en þó flækist fé þar um í góðri tíð. [...] Þar sem Geitdalsá sleppir að vestan, tekur við hálendishryggur, er Brattháls heitir og er álma úr hálendisbundu þeirri, er Þrándarjökull liggur á. Vesturtakmörk Múlaafréttar eru því um þennan hálendishrygg og suður þar til vötnum hallar til Hamarsdals.⁶⁹

Geitdalsafrétt liggur á milli Geitdalsár annars vegar og Gilsárdals hins vegar, afréttar Skógamanna. Takmörkin að vestan eru því um vatnaskil á hálendishrúgaldi því, er Hraungarður heitir, milli Gilsárdals og Geitdals, en þar fyrir innan af vatnaskiptum til Fljótsdals. Að sunnan af vatnaskiptum til Hamarsdals.⁷⁰

Þar sem Geitdalsá sleppir að austan, koma saman afréttarlönd Geitdals- og Múlaafréttar á svokölluðum Bratthálsi.⁷¹

Gróðurlendi Geitdalsréttar er að vísu allmikið, en þó ekki eins og Múlaafréttar. [...] Þó má segja um bæði þessi afréttarlönd, að þau séu sæmilega kjarngóð og gefi lítið eftir af afréttum Fljótsdælinga.⁷²

Lögrétt Geitdalsafréttar er nú í Geitdal [...].⁷³

Innsti bær í Norðurdal [Breiðdalur] heitir að Þorvaldsstöðum. Er það afréttarjörð. [...] Þorvaldsstaðalandi er í þessum málum skipt í tvennt: Svonefnt heimaland og afrétt. Takmörk heimalandsins eru Marklækur að utan (austan) en Hnausá og Lambalækur að innan. Lætur nærri, að landsvæði þetta sé 6 km á lengd, en 5 km að breidd. Afréttin takmarkast svo af Lambalæk og Hnausá að utan eða suðaustan, Norðurdalsá að suðvestan, Vatnsdalsvörpum, Tungufellskolli og Stafsheiðarvörpum að norðvestan og að norðan og norðaustan af fjallseggjum milli Reyðarfjarðar og

⁶⁸ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 446.

⁶⁹ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 446-7.

⁷⁰ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 448.

⁷¹ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 448.

⁷² Göngur og réttir, V. bindi, bls. 448.

⁷³ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 449.

Fáskrúðsfjarðar annars vegar og Breiðdals eða Norðurdals hins vegar út í Lambatind og að Þórisfjalli, sem Lambalækur kemur úr.⁷⁴

Afréttarlönd eru aðeins inn af dölunum [Beruneshreppur] og þó einkum inn af Fossárdal. Sameiginleg afréttarlönd eru því engin, en hver bóndi verður að sjá um fjallskil á sínu býli.⁷⁵

4. KRÖFUSVÆÐIÐ; AÐLIGGJANDI JARÐIR OG SVÆÐI

4.1. Múlaþing

4.1.1. Ósafrétt og Grasdalur

i. Sérstaklega um kröfusvæðið

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Ósafrétt:

Ósafrétt (alm. Ósfjall), yst á fjallgarðinum í norðaustur frá Dyrfjalli. Það er lágt hlíðarfjall og grasi vaxið upp eftir, en melar efst og skriður en yst flug og hengihamrar sem ganga langt í sjó út. Yst á fjallinu liggur dalur frá suðvestri til útausturs sem Grasdalur heitir. [...]⁷⁶

i. Unaás (Unaós) með Heyskálum

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 voru upplesnar tvær lögfestur sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi, önnur fyrir jörðinni Ósi (Unaósi) og afbýlinu Heyskálum. Lögfesturnar voru báðar dagsettar 6. maí 1785 en í dóma- og þingbók er efni lögfestanna lýst þannig:

Lögfester hann með annarre alla Jördena Os með Afbylenu Heyskálum til ystu ummmerkia ásamt öllum Reka að undanteknum $\frac{1}{4}$ þar af sem Asskyrkiu tilheyrer, og endel. Lögfester hann fjórdung hvalreka á Gripdeilld; og með hinne annarre Lögfester hann Bondastade 12 hndr. að Forngylldu [...].⁷⁷

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var upplesið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við.⁷⁸

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófasts frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyri. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði

⁷⁴ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 455.

⁷⁵ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 463.

⁷⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 189-190.

⁷⁷ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782-1804, bls. 114-115.

⁷⁸ Sýsl. N-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804-1829, bls. 641-642.

Vallaneskirkjujörðinni Ósi (Unaósi).⁷⁹ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afrétt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.⁸⁰

Við manntalsþing að Hjalastað 2. júní 1841 var upplesin lögfesta fyrir jörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið 1843 mótmælti Hallgrímur Ólafsson proprietarius efni hennar með tilliti til Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu. Einnig lýsti hann eftir 1/16 hlut í Óssreka. Við sama þing var einnig upplesin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinn téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.⁸¹ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnyttium, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyra innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr. [...] Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnyttiar fyrr Vestan Selfliót, sem tilheyra Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbyð eg hvörium Manni ad nota sér greint Ós Land, til Slæгна beitar, edr gielfiárgaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda ad hve miklu leiti þeirra Landsnyttium vid kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykíast hafa hér i móti ad mæla, ad fram koma med þau Skjöl og Skílríki er þessum Vallaness kyrkiueignum gæti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.⁸²

⁷⁹ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

⁸⁰ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

⁸¹ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

⁸² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

Landamerkjabréf Unaáss ásamt afbýlinu Heyskálum er dags. 8. maí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júní 1886. Þar segir:

Milli Hrafnabjarga og Óss ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan, eða frá Geldingaskörðum og út eftir eggjum. Aftur eru mörkin norðan Selfljóts milli Gagnstaðar og Heyskála þessi: Úr Selfljótsbakka móts við miðjan Bjarglandsárós beint neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar. Milli Óss og Njarðvíkur, þaðan sem Hrafnabjargarland sleppur út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda og ábúenda Njarðvíkur og Gagnstöðvar.

ii. *Hrafnabjörg*

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um Hrafnabjörg að kolskógur sé eyddur. Þá segir að í afréttartollum gjaldist til bóndans um 2 ríkisbankadalir á hverju ári.⁸³

Við manntalsþing 4. júlí 1878 var þinglesin lögfesta fyrir Hrafnabjörgum, dags. 16. júní 1878.⁸⁴

Landamerkjabréf Hrafnabjarga er dags. 7. maí 1884 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hrafnabjarga og aðliggjandi jarða: 1, Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarrará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggja til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg ofan Urðardal. 2, þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur urðardalsá í svo nefnda Jökulsá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi, þá ræður sá forni farvegur Jökulsár þaðan eins og hann liggur norðvestur í Selfljót sá áður nefndi forni farvegur Jökulsár er nefndur Bolur. Selfljót að norðan aðskilur Hrafnabjargaland frá landi Eyjabæja.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Sandbrekku, Unaóss (Áss) og umráðamanni Vallaness.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hrafnabjörg að á fjalli séu engjar, grasgefnar en langsóttar og að þær séu lítið notaðar. Þá fylgi jörðinni upprekstrarland fyrir u.þ.b. 500 fjár, en engar tekjur fáið af því í mörg ár.⁸⁵

⁸³ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 6.

⁸⁴ Sýsl. N-Múl., GA/5–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1874–1878, bls. 389.

⁸⁵ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 122–123.

Hinn 1. apríl 1530 vitnuðu fimm menn um að Þorvarður Bjarnason hafi byggt og tíundað sína eign, jörðina Njarðvík í Borgarfirði, eða eins og segir í skjalinu:

Þat giorvm vier olafr jndridason. jon eývindsson. jon eireksson. þorarenn arngeirsson ok jon arnorsson godvm monnum kvnegt med þessv woro opnu brefi. at þat vissum vier fyrir full sanendi at þoruadr bondi biarnason godrar minningar hiellt ok hafde. býgdi og bæld. tivndadi og sina eign halldandi jordina niarduik er liggr j borgarfirdi jtolvavsa mille fiallz ok fiorv. nema þat sem heilog niarduikirkia æ j heimalandi ok Rekum. ok alldre heýrdum vær hier vm tvímæla æ vera. fylgia þessir Rekar greindre jordu. nordan fra gripdeilld sudr at bólmod. enn landeign sua víjd sem vatzfoll deilazt at niarduik. Suo og eigi sidr heýrdum vier fyrr skrifadir menn at sogdu skilvisir dandimenn hinir ellri. ok sua sogduzt þeir heýrt hafa. af sinum foruerurum. at niarduikr kirkia ætti holma þann er liggr fyrir hafnar landi j borgarfirdi. ok skala, skipstodu ok ueruist æ fiskabiarge. þar sem heiter j Runu er sumer kalla tofaskala ok hier epter vilivm vier sveria ef þurfa þiker. Ok til sannenda hier um settum uier adr nefndir menn vor jnsigle fyrir þetta uitnisburdarbref. er skrifad war j niarduik fostudagenn næstan epter annunciacio sancte marie. þa er lidit war fra hingad burd uors herra jhesv christe. CD. d. xx. ok tijv ar.⁸⁶

Í eigna- og ítakaskrá fyrir Njarðvíkirkirkju dags. 4. febrúar 1743 segir eftirfarandi:

Þetta Epterskrifad tilheirer Niardwýkur Kyrkiu Hvor ad er Annexia frä Desiarmýre og böndaEign Hennar Mäldagar seigia, ad hun eige So miked i Heima Lande, sem Prestz skylld heirer, Hvad ed meinast ad vera Helmüngur Jardarinnar. Hun ä Hoolm þann sem Liggur a Borgarfyrde og Verstödu og Skälastædi ä Eidabiarage, Fiórdung Hvalreka i Gripdeilld. Hun ä 14. Malnitu Kugýllde, Eirn Hest, og Fimm Hundrud i Daudum pengingum. Hier firer utann Eru Instrumenta og Ornamenta Innann Kyrkiu. En Hvorninn Kyrkiann hafe þesse Itók og Peninga ódlast, veit eg ecke grein ä ad gióra og Ecke Heldur Siälfur Proprietarii, firer utannnockurn part Skrudans, sem hún hefur óldast [svo] fyrer Sýna Portionem, og Ecke Heldur Veit eg ädur skrifadra Kyrkiu, nockud annat tilheira, Enn þad sem hier Er til vitundar gefed til merkis.⁸⁷

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var uppleið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við.⁸⁸

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófasts frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyri. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði

⁸⁶ DI IX, bls. 523–524.

⁸⁷ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Njarðvík í Borgarfirði 1397–1743.

⁸⁸ Sýsl. N-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829, bls. 641–642.

Vallaneskirkjufjörðinni Ósi (Unaósi).⁸⁹ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afreitt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.⁹⁰

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var upplesin lögfesta fyrir fjörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við sama þing var einnig upplesin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinndi téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíkurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.⁹¹ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiufjörð Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnyttium, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyra innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr, Lögfesti eg Reka alla innan frá Knararósi allt út ad Gripdeild, allt i Fiskhelgi, (ad undanteknum Fiórdúngi i Rekunum, er As kyrkiu tilheyrir, og 16^d hlut i hálfum hval sem Hallormsstada kyrkia á,) Sömmuleidis Nót og Netlög öll, med greindri Ströndu og vid ósafles. Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnyttiar fyrr Vestan Selfliót, sem tilheyra Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbyð eg hvörum Manni ad nota sér greint Ós Land, til Slægna beitar, edr gielfiárgaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda ad hve miklu leiti þeirra Landsnyttium vid kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykist hafa hér i móti ad mæla, ad fram koma med þau Skjöl og Skílríki er þessum Vallaness kyrkiueignum gæti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.⁹²

⁸⁹ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

⁹⁰ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

⁹¹ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

⁹² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. maí 1845 var upplesin lögfesta frá 23. maí sama ár fyrir Njarðvíkurlandi og mótmælti henni enginn.⁹³ Við manntalsþing að Hjaltastað 11. júní 1846 var þinglesin lögfesta fyrir Njarðvík frá 21. apríl 1846 og mótmælti henni enginn. Sama lögfesta var lesin við manntalsþing að Desjarmýri 20. júlí 1846.⁹⁴ Efni hennar er svohljóðandi:

Vid undirskrifadir lögfestum hérmed Jördina Niardvík 40 hndr. ad dyrleika, sem hálfer [svo] okkar, enn hálfr kirkiunnar eign, liggiandi i Borgarfirdi innan Nordurmúlasýslu til ummerkia þeirra, sem máldagar og vitnisburdir fornir og nýir okkur og kyrkiu okkar eigna nl. Land og reka, nordan frá Gripdeild og sudur ad Bölmód beint uppá Varp á Neshálsi, þadan inneptir Sudur vörpum, inná Mióadalsvarp, og svo þadan eptir Vörpum á adalfiallgardinum, ad inniluktum til Niardvíkur þeim øxlum og hnúkum, sem frá adalfiallgardinum liggia innad Niardvik, med svo beinni línu, sem fiallgardurin géfur tilefni til, bak vid alla dali, allt út á svonefndan fiallaenda, sem er yfir Olafssandi, og nyrdsta takmark er, Niardvikurreka. [...]⁹⁵

Við manntalsþing að Desjarmýri 31. maí 1849 var þinglesin lögfesta frá 28. maí sama ár fyrir Njarðvík og mótmælti henni enginn.⁹⁶

Hinn 11. mars 1884 fór fram sáttafundur á Desjarmýri hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis vegna ágreinings um landamerki milli Njarðvíkur annars vegar og Unaóss hins vegar. Sr. Bergur Jónsson í Vallanesi hafði kært eigendur Njarðvíkur til sáttanefndar fyrir að hafa neitað að skrifa undir merkjalýsingu sem hann sendi þeim. Ágreiningsefnið var að sr. Bergur taldi landamerkin milli jarðanna vera „eptir öllum vörpum út á svokallað Skjaldárfjalls ytri enda fyrir austan Grasdal, að þau megi haldast eins og verið hefur.“ Njarðvíkingar töldu merkin hins vegar vera „eptir vörpum fyrir norðan allan Grasdal og þáðan til sjáfar ~~að~~ á milli Ólafssands að sunnan og Gripdeildar að norðan.“ Lögð voru fram skilríki og vitnisburðir sem eignuðu Njarðvík Grasdalinn, en sr. Bergur kvaðst ekki geta fallið frá kröfu sinni þar sem byggingarbréf um Unaós hefðu tilgreint landamerki jarðarinnar þannig að Grasdalur væri innan hennar. Allar sáttatilraunir reyndust árangurslausar.⁹⁷

Landamerkjabréf Njarðvíkur er dags. 1. júlí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi á Desjarmýri dags. 14. ágúst 1885. Þar segir:

⁹³ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 59v–60r.

⁹⁴ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 77v; Sýsl., N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 81r.

⁹⁵ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 195–196.

⁹⁶ 4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 125v.

⁹⁷ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837–1911, bls. 66–67.

Landamerki Njarðvíkur: 1, Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum. 2, Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nestaland þrýtur. 3, Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp. 4, Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við. 5, Milli Óss og Njarðvíkur: þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar, út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skulur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Snotruness, Geitavíkur, Hrafnabjarga, Vallanesskirkju og Bakka.

iv. Sandbrekka

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.⁹⁸

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallanesskirkjueign og að hálfu bóndaeign.⁹⁹

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.¹⁰⁰

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá,

⁹⁸ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

⁹⁹ Sýsl. N-Múl., GA/1-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752-1758, bls. 273.

¹⁰⁰ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v-23r.

þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríót útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.¹⁰¹

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjónar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.¹⁰²

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.¹⁰³ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þángad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkið undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem

¹⁰¹ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 108r-108v.

¹⁰² Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 13r-13v.

¹⁰³ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 60r.

ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt í sínum Leigu londum og verða þessvegna að kaupa gélðfiargaungu að öðrum, giörum við hermed í dag Tilkall til ádrnefnis Hraundals edr Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristágará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.¹⁰⁴

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.¹⁰⁵

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snöggglendar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal heyfengur 400 hestar. [...]

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjópungt. Fjárgeymsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstartoll árlega. [...].¹⁰⁶

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann

¹⁰⁴ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 187–188.

¹⁰⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 163r.

¹⁰⁶ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyri ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.¹⁰⁷

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

4.1.2. Hrafnabjargaafrétt

v. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Hrafnabjargaafrétt:

Hrafnabjargaafrétt (alm. Hrafnabjargafjall), áfast Ósfjalli, gengur beint inn frá því og inn að Dyrfjalli. Það er að hæð, landkostum og landslagi líkt Ósfjalli og er hvörtveggi sæmilegt kostaland. [...] ¹⁰⁸

vi. *Unaás (Unaós) með Heyskálum*

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 voru upplesnar tvær lögfestur sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi, önnur fyrir jörðinni Ósi (Unaósi) og afbýlinu Heyskálum. Lögfesturnar voru báðar dagsettar 6. maí 1785 en í dóma- og þingbók er efni lögfestanna lýst þannig:

Lögfester hann með annarre alla Jördena Os með Afbylenu Heyskálum til ystu ummmerkia ásamt öllum Reka að undanteknum $\frac{1}{4}$ þar af sem Asskyrkiu tilheyrer, og

¹⁰⁷ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

¹⁰⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 189-190.

endel. Lögfester hann fjórdung hvalreka á Gripdeilld; og med hinne annarre Lögfester hann Bondastade 12 hndr. ad Forngylldu [...].¹⁰⁹

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var upplestið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við.¹¹⁰

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófests frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyrir. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði Vallaneskirkjújörðinni Ósi (Unaósi).¹¹¹ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afrétt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.¹¹²

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var upplestin lögfesta fyrir jörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplestin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið 1843 mótmælti Hallgrímur Ólafsson proprietarius efni hennar með tilliti til Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu. Einnig lýsti hann eftir 1/16 hlut í Óssreka. Við sama þing var einnig upplestin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinnndi téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.¹¹³ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnyttium, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyra innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr.

¹⁰⁹ Sýsl. N-Múl., GA/1–3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782–1804, bls. 114–115.

¹¹⁰ Sýsl. N-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829, bls. 641–642.

¹¹¹ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

¹¹² Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

¹¹³ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

[...] Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnytiar fyrir Vestan Selfliót, sem tilheyrir Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í miðjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbýd eg hvörum Manni að nota sér greint Ós Land, til Slæгна beitar, edr gielfiargaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda að hve miklu leiti þeirra Landsnytium við kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykist hafa hér í móti að mæla, að fram koma með þau Skjöl og Skílríki er þessum Vallaness kyrkiueignum gæti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.¹¹⁴

Landamerkjabréf Unaáss ásamt afbýlinu Heyskálum er dags. 8. maí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júní 1886. Þar segir:

Milli Hrafnabjarga og Óss ræður Knarrará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan, eða frá Geldingaskörðum og út eftir eggjum. Aftur eru mörkin norðan Selfljóts milli Gagnstaðar og Heyskála þessi: Úr Selfljótsbakka móts við miðjan Bjarglandsárós beint neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar. Milli Óss og Njarðvíkur, þaðan sem Hrafnabjargarland sleppur út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda og ábúenda Njarðvíkur og Gagnstöðvar.

vii. Hrafnabjörg

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um Hrafnabjörg að kolskógur sé eyddur. Þá segir að í afréttartollum gjaldist til bóndans um 2 ríkisbankadalir á hverju ári.¹¹⁵

Við manntalsþing 4. júlí 1878 var þinglesin lögfesta fyrir Hrafnabjörgum, dags. 16. júní 1878.¹¹⁶

Landamerkjabréf Hrafnabjarga er dags. 7. maí 1884 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hrafnabjarga og aðliggjandi jarða: 1, Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarrará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggja til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg ofan Urðardal. 2, þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur urðardalsá í svo nefnda Jökulsá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi, þá ræður sá forni farvegur Jökulsár þaðan eins og

¹¹⁴ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

¹¹⁵ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 6.

¹¹⁶ Sýsl. N-Múl., GA/5–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1874–1878, bls. 389.

hann liggur norðvestur í Selfljót sá áður nefndi forni farvegur Jökulsár er nefndur Bolur. Selfljót að norðan aðskilur Hrafnabjargaland frá landi Eyjabæja.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Sandbrekku, Unaóss (Áss) og umráðamanni Vallaness.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hrafnabjörg að á fjalli séu engjar, grasgefnar en langsóttar og að þær séu lítið notaðar. Þá fylgi jörðinni upprekstrarland fyrir u.þ.b. 500 fjár, en engar tekjur fáist af því í mörg ár.¹¹⁷

viii. Njarðvík

Hinn 1. apríl 1530 vitnuðu fimm menn um að Þorvarður Bjarnason hafi byggt og tíundað sína eign, jörðina Njarðvík í Borgarfirði, eða eins og segir í skjalinu:

Þat giorvm vier olafr jndridason. jon eývindsson. jon eireksson. þorarenn arngeirsson ok jon arnorsson godvm monnum kvnegt med þessv woro opnu brefi. at þat vissum vier fyrir full sanendi at þoruadr bondi biarnason godrar minningar hieilt ok hafde. býgdi og bæld. tivndadi og sina eign halldandi jordina niarduik er liggr j borgarfirdi jtolvavs melle fiallz ok fiorv. nema þat sem heilog niarduikrkirkia æ j heimalandi ok Rekum. ok alldre heýrdum vær hier vm tvímæla æ vera. fylgia þessir Rekar greindre jordu. nordan fra gripdeilld sudr at bólmod. enn landeign sua víjd sem vatzfoll deilazt at niarduik. Suo og eigi sidr heýrdum vier fyrr skrifadir menn at sogdu skilvisir dandimenn hinir ellri. ok sua sogduzt þeir heýrt hafa. af sinum foruerurum. at niarduikr kirkia ætti holma þann er liggr fyrir hafnar landi j borgarfirdi. ok skala, skipstodu ok ueruist æ fiskabiarge. þar sem heiter j Runu er sumer kalla tofaskala ok hier epter vilivm vier sveria ef þurfa þiker. Ok til sannenda hier um settum uier adr nefndir menn vor jnsigle fyrir þetta uitnisburdarbref. er skrifad war j niarduik fostudagenn næstan epter annunciacio sancte marie. þa er lidit war fra hingad burd uors herra jhesv christe. CD. d. xx. ok tijv ar.¹¹⁸

Í eigna- og ítakaskrá fyrir Njarðvíkurkirkju dags. 4. febrúar 1743 segir eftirfarandi:

Þetta Epterskrifad tilheirer Niardwýkur Kyrkiu Hvor ad er Annexia frä Desiarmýre og böndaEign Hennar Mäldagar seigia, ad hun eige So miked i Heima Lande, sem Prestz skylld heirer, Hvad ed meinast ad vera Helmüngur Jardarinnar. Hun ä Hoolm þann sem Liggur a Borgarfyrde og Verstódu og Skälastædi ä Eidabiarage, Fiórdung Hvalreka i Gripdeilld. Hun ä 14. Malnitú Kugýllde, Eirn Hest, og Fimm Hundrud i Daudum pengingum. Hier firer utann Eru Instrumenta og Ornamenta Innann Kyrkiu. En Hvorninn Kyrkiann hafe þesse Itók og Peninga óldast, veit eg ecke grein ä ad gióra og Ecke Heldur Siälfur Proprietarii, firer utann nockurn part Skrudans, sem hún hefur óldast

¹¹⁷ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 122–123.

¹¹⁸ *DI IX*, bls. 523–524.

[svo] fyrer Sýna Portionem, og Ecke Heldur Veit eg ädur skrifadra Kyrkiu, nockud annad tilheira, Enn það sem hier Er til vitundar gefed til merkis.¹¹⁹

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var uppleið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við.¹²⁰

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófests frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyrir. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði Vallaneskirkjújörðinni Ósi (Unaósi).¹²¹ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afrétt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.¹²²

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var upplesin lögfesta fyrir jörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við sama þing var einnig upplesin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinndi téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.¹²³ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnytið, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyrir innan hér greindra ummmerkia að innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka að deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr, Lögfesti eg Reka alla innan frá Knararósi allt út ad Gripdeild, allt i Fiskhelgi, (ad undanteknum Fiórdúngi i Rekunum, er As kyrkiu tilheyrir, og 16^d hlut i hálfum hval sem Hallormsstada kyrkia á,) Sömmuleidis Nót og Netlög öll, med greindri Ströndu og vid

¹¹⁹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Njarðvík í Borgarfirði 1397–1743.

¹²⁰ Sýsl. N-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829, bls. 641–642.

¹²¹ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

¹²² Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

¹²³ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

ósafles. Einnig fríðlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnytiar fyrr Vestan Selfliót, sem tilheyra Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbýd eg hvörum Manni að nota sér greint Ós Land, til Slæгна beitar, edr gielfiárgaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda að hve miklu leiti þeirra Landsnytium við kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykist hafa hér í móti að mæla, að fram koma með þau Skjöl og Skílríki er þessum Vallaness kyrkiueignum gæti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.¹²⁴

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. maí 1845 var upplesin lögfesta frá 23. maí sama ár fyrir Njarðvíkurlandi og mótmælti henni enginn.¹²⁵ Við manntalsþing að Hjaltastað 11. júní 1846 var þinglesin lögfesta fyrir Njarðvík frá 21. apríl 1846 og mótmælti henni enginn. Sama lögfesta var lesin við manntalsþing að Desjarmýri 20. júlí 1846.¹²⁶ Efni hennar er svohljóðandi:

Vid undirskrifadir lögfestum hérmed Jördina Niardvík 40 hndr. að dyrleika, sem hálfer [svo] okkar, enn hálfr kirkiunnar eign, liggiandi i Borgarfirdi innan Nordurmúlasýslu til ummerkia þeirra, sem máldagar og vitnisburdir fornir og nýir okkur og kyrkiu okkar eigna nl. Land og reka, nordan frá Gripdeild og sudur að Bölmód beint uppá Varp á Neshálsi, þaðan inneptir Sudur vörpum, inná Mióadalsvarp, og svo þaðan eptir Vörpum á adalfiallgardinum, að inniluktum til Niardvíkur þeim øxlum og hnúkum, sem frá adalfiallgardinum liggia innad Niardvík, með svo beinni línu, sem fiallgardurin gëfur tilefni til, bak vid alla dali, allt út á svonefndan fiallaenda, sem er yfir Olafssandi, og nyrðsta takmark er, Niardvikurreka. [...] ¹²⁷

Við manntalsþing að Desjarmýri 31. maí 1849 var þinglesin lögfesta frá 28. maí sama ár fyrir Njarðvík og mótmælti henni enginn.¹²⁸

Hinn 11. mars 1884 fór fram sáttafundur á Desjarmýri hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis vegna ágreinings um landamerki milli Njarðvíkur annars vegar og Unaóss hins vegar. Sr. Bergur Jónsson í Vallanesi hafði kært eigendur Njarðvíkur til sáttanefndar fyrir að hafa neitað að skrifa undir merkjalýsingu sem hann sendi þeim. Ágreiningsefnið var að sr. Bergur taldi landamerkin milli jarðanna vera „eptir öllum vörpum út á svokallað Skjaldárfjalls ytri enda fyrir austan Grasdal, að þau megi haldast eins og verið hefur.“ Njarðvíkingar töldu merkin hins vegar vera „eptir vörpum fyrir norðan allan Grasdal og þaðan til sjáfar á milli Ólafssands

¹²⁴ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

¹²⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 59v–60r.

¹²⁶ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 77v; Sýsl., N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 81r.

¹²⁷ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 195–196.

¹²⁸ 4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 125v.

að sunnan og Gripdeildar að norðan.“ Lögð voru fram skilríki og vitnisburðir sem eignuðu Njarðvík Grasdalinn, en sr. Bergur kvaðst ekki geta fallið frá kröfu sinni þar sem byggingarbréf um Unaós hefðu tilgreint landamerki jarðarinnar þannig að Grasdalur væri innan hennar. Allar sáttatilraunir reyndust árangurslausar.¹²⁹

Landamerkjabréf Njarðvíkur er dags. 1. júlí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi á Desjamýri dags. 14. ágúst 1885. Þar segir:

Landamerki Njarðvíkur: 1, Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum. 2, Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nestaland þrýtur. 3, Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp. 4, Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við. 5, Milli Óss og Njarðvíkur: þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar, út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skulur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Snotruness, Geitavíkur, Hrafnabjarga, Vallanesskirkju og Bakka.

ix. Sandbrekka

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.¹³⁰

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallanesskirkjueign og að hálfu bóndaeign.¹³¹

¹²⁹ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1837–1911, bls. 66–67.

¹³⁰ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

¹³¹ Sýsl. N-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 273.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.¹³²

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríót útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.¹³³

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjónar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.¹³⁴

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku

¹³² Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v–23r.

¹³³ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r–108v.

¹³⁴ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 13r–13v.

mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.¹³⁵ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadur til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þángad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiargaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.¹³⁶

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.¹³⁷

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snöggglendar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal hefyngur 400 hestar. [...]

¹³⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 60r.

¹³⁶ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 187–188.

¹³⁷ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 163r.

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjópungt. Fjárgeymsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstartoll árlega. [...].¹³⁸

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinnsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.¹³⁹

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

4.1.3. Sandbrekkuafrétt

i. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Sandbrekkuafrétt:

¹³⁸ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

¹³⁹ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

Sandbrekkuafrétt gengur inn frá Hrafnabjargarfjalli fram fyrir neðan Dyrfjall, Sandadalsfjall og Beinageitarfjall. Hún er mest grashlíðar og fláar hið neðra. Upp úr afrétt þessari milli Dyrfjalls og Sandadal gengur dalur sá er heitir Eiríksdalur, ysti vegur úr Hjaltastaðþinghá til Borgarfjarðar. Hann er grýttur efst en grasi vaxinn neðan til og gott beitoland. Milli Sandadalsfjalls og Beinageitarfjalls liggur dalur. Hann heitir Sandadalur. [...] Milli Beinageitardjalls og Botndalsfjalls liggur enn dalur sá er Hraundalur heitir. [...] Hann er lengstur allra dalanna og nær því dagleið byggða í milli. Bestur er hann að landkostum og langt fegri yfir að líta en allir hinir. Þar eru nes stór og grundir sléttar og gott hestaland. Þessir þrír dalir ganga allir upp frá Sandbrekkuafréttinni og er hún langstærst allra afréttanna. Henni tilheyrir hálfur Hraundalur, Beinageitarfjalls megin upp á varp, en syðri hluti dalsins með Botndalsfjalli er almenningur. [...] ¹⁴⁰

Þá segir í Árbók Ferðafélags Íslands 2008:

Norðanverður Hraundalur tengist Sandbrekkuafrétt en Hraundalur sunnan ár hefur verið talinn almenningur eða tilheyra Hjaltastað svo og Kirkjutungur milli Hölnár og Hraundalsár. ¹⁴¹

Austan Bjarglandsár er Sandbrekkuafrétt. ¹⁴²

ii. *Unaás (Unaós) með Heyskálum*

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 voru upplesnar tvær lögfestur sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi, önnur fyrir jörðinni Ósi (Unaósi) og afbýlinu Heyskálum. Lögfesturnar voru báðar dagsettar 6. maí 1785 en í dóma- og þingbók er efni lögfestanna lýst þannig:

Lögfester hann með annarre alla Jördena Os með Afbylenu Heyskálum til ystu ummmerkia ásamt öllum Reka að undanteknum $\frac{1}{4}$ þar af sem Asskyrkiu tilheyrer, og endel. Lögfester hann fjórdung hvalreka á Gripdeilld; og með hinne annarre Lögfester hann Bondastade 12 hndr. að Forngylldu [...]. ¹⁴³

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var uppleið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við. ¹⁴⁴

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófests frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyrir. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði

¹⁴⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 189-190.

¹⁴¹ Árbók Ferðafélags Íslands 2008, bls. 186.

¹⁴² Árbók Ferðafélags Íslands 2008, bls. 196.

¹⁴³ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782-1804, bls. 114-115.

¹⁴⁴ Sýsl. N-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804-1829, bls. 641-642.

Vallaneskirkjujörðinni Ósi (Unaósi).¹⁴⁵ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afreitt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.¹⁴⁶

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var upplesin lögfesta fyrir jörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið 1843 mótmælti Hallgrímur Ólafsson proprietarius efni hennar með tilliti til Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu. Einnig lýsti hann eftir 1/16 hlut í Óssreka. Við sama þing var einnig upplesin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinn téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíkurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfssstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.¹⁴⁷ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnyttium, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyra innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr. [...] Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnyttiar fyrr Vestan Selfliót, sem tilheyra Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbyð eg hvörium Manni ad nota sér greint Ós Land, til Slægna beitar, edr gielfdiargaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda ad hve miklu leiti þeirra Landsnyttium vid kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykast hafa hér i móti ad mæla, ad fram koma med þau Skjöl og Skílríki er þessum Vallaness kyrkiueignum gæti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

¹⁴⁶ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

¹⁴⁷ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

¹⁴⁸ N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

Landamerkjabréf Unaáss ásamt afbýlinu Heyskálum er dags. 8. maí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júní 1886. Þar segir:

Milli Hrafnabjarga og Óss ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan, eða frá Geldingaskörðum og út eftir eggjum. Aftur eru mörkin norðan Selfljóts milli Gagnstaðar og Heyskála þessi: Úr Selfljótsbakka móts við miðjan Bjarglandsárós beint neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar. Milli Óss og Njarðvíkur, þaðan sem Hrafnabjargarland sleppur út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda og ábúenda Njarðvíkur og Gagnstöðvar.

iii. *Hrafnabjörg*

Í Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna segir m.a. um jörðina Hrafnabjörg að undir hana liggi Hrafnabjargaafrétt.¹⁴⁹

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um Hrafnabjörg að kolskógur sé eyddur. Þá segir að í afréttartollum gjaldist til bóndans um 2 ríkisbankadalir á hverju ári.¹⁵⁰

Við manntalsþing 4. júlí 1878 var þinglesin lögfesta fyrir Hrafnabjörgum, dags. 16. júní 1878.¹⁵¹

Landamerkjabréf Hrafnabjarga er dags. 7. maí 1884 og var þinglýst á manntalsþingi að Hjaltastað 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hrafnabjarga og aðliggjandi jarða: 1, Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggja til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg ofan Urðardal. 2, þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur urðardalsá í svo nefnda Jökulsá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi, þá ræður sá forni farvegur Jökulsár þaðan eins og hann liggur norðvestur í Selfljót sá áður nefndi forni farvegur Jökulsár er nefndur Bolur. Selfljót að norðan aðskilur Hrafnabjargaland frá landi Eyjabæja.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Sandbrekku, Unaóss (Áss) og umráðamanni Vallaness.

¹⁴⁹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 191.

¹⁵⁰ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 6.

¹⁵¹ Sýsl. N-Múl., GA/5–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1874–1878, bls. 389.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hrafnabjörg að á fjalli séu engjar, grasgefnar en langsóttar og að þær séu lítið notaðar. Þá fylgi jörðinni upprekstrarland fyrir u.þ.b. 500 fjár, en engar tekjur fáist af því í mörg ár.¹⁵²

iv. Njarðvík

Hinn 1. apríl 1530 vitnuðu fimm menn um að Þorvarður Bjarnason hafi byggt og tíundað sína eign, jörðina Njarðvík í Borgarfirði, eða eins og segir í skjalinu:

Þat giorvm vier olafr jndridason. jon eývindsson. jon eireksson. þorarenn arngeirsson ok jon arnorsson godvm monnum kvnegt med þessv woro opnu brefi. at þat vissum vier fyrir full sanendi at þoruadr bondi biarnason godrar minningar hieilt ok hafde. býgdi og bæld. tivndadi og sina eign halldandi jordina niarduik er liggr j borgarfirdi jtolvlavsa mille fiallz ok fiorv. nema þat sem heilog niarduikrkirkia æ j heimalandi ok Rekum. ok alldre heýrdum vær hier vm tvímæla æ vera. fylgia þessir Rekar greindre jordu. nordan fra gripdeilld sudr at bólmod. enn landeign sua víjd sem vatzfoll deilazt at niarduik. Suo og eigi sidr heýrdum vier fyrr skrifadir menn at sogdu skilvisir dandimenn hinir ellri. ok sua sogduzt þeir heýrt hafa. af sinum foruerurum. at niarduikr kirkia ætti holma þann er liggr fyrir hafnar landi j borgarfirdi. ok skala, skipstodu ok ueruist æ fiskabiarge. þar sem heiter j Runu er sumer kalla tofaskala ok hier epter vilivm vier sveria ef þurfa þiker. Ok til sannenda hier um settum uier adr nefndir menn vor jnsigle fyrir þetta uitnisburdarbref. er skrifad war j niarduik fostudagenn næstan epter annunciacio sancte marie. þa er lidit war fra hingad burd uors herra jhesv christe. CD. d. xx. ok tijv ar.¹⁵³

Í eigna- og ítakaskrá fyrir Njarðvíkirkirkju dags. 4. febrúar 1743 segir eftirfarandi:

Þetta Epterskrifad tilheirer Niardwýkur Kyrkiu Hvor ad er Annexia frä Desiarmýre og böndaEign Hennar Mäldagar seigia, ad hun eige So miked i Heima Lande, sem Prestz skyllid heirer, Hvad ed meinast ad vera Helmüngur Jardarinnar. Hun ä Hoolm þann sem Liggur a Borgarfyrde og Verstödu og Skälastædi ä Eidabiarge, Fiördung Hvalreka i Gripdeilld. Hun ä 14. Malnitu Kugýllde, Eirn Hest, og Fimm Hundrud i Daudum pengingum. Hier firer utann Eru Instrumenta og Ornamenta Jnnann Kyrkiu. En Hvorninn Kyrkiann hafe þesse Itök og Peninga óldast, veit eg ecke grein ä ad giöra og Ecke Heldur Siälfur Proprietarii, firer utann nockurn part Skrudans, sem hún hefur óldast [svo] fyrer Sýna Portionem, og Ecke Heldur Veit eg ädur skrifadra Kyrkiu, nockud annad tilheira, Enn þad sem hier Er til vitundar gefed til merkis.¹⁵⁴

¹⁵² Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 122–123.

¹⁵³ *DI IX*, bls. 523–524.

¹⁵⁴ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Njarðvík í Borgarfirði 1397–1743.

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829 var upplestið forboð sr. Guttorms Pálssonar þar sem hann fyrirbauð öll skot frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við.¹⁵⁵

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar til Guttorms Þorsteinssonar prófests frá 24. nóvember 1840 er fjallað um ágreining milli Njarðvíkur og Óss (Unaóss) um hvori jörðinni Grasdalur tilheyrir. Í bréfinu kvað sr. Guttormur að Grasdalur tilheyrði Vallaneskirkjújörðinni Ósi (Unaósi).¹⁵⁶ Fjölmargir vitnisburðir um málið voru teknir saman á árunum 1840–1841. Í vitnisburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 segir að Grasdalur hafi verið afreitt Njarðvíkinga en um síðustu 30 ár hafi ábúendur á Ósi (Unaósi) nýtt dalinn.¹⁵⁷

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var upplestin lögfesta fyrir jörðinni Ósi (Unaósi), dagsett 31. maí 1841. Sama lögfesta var upplestin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841, við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842, við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 og við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844. Við sama þing var einnig upplestin lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni lögfestunni gagnstæð. Við manntalsþingið að Desjarmýri árið mótmælti sr. Snorri Sæmundsson, sem fullmektugur Njarðvíkureiganda, lögfestunni að svo miklu leyti sem hún snerti réttinndi téðs eiganda. Hallgrímur Ólafsson á Húsavík mótmælti á ný lögfestunni að því leyti sem Húsavíkurmáldagi heimilaði nefndri kirkju 1/16 hlut í öllum Ósrekum. Þá mótmælti Stefán Jónsson á Úlfsstöðum lögfestunni í umboði eiganda Geitavíkur.¹⁵⁸ Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi gögnum og giædum, landi og landsnyttium, Rekum og veidistöðum sem greindri Jördu tilheyrir innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þangad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr, Lögfesti eg Reka alla innan frá Knararósi allt út ad Gripdeild, allt i Fiskhelgi, (ad undanteknum Fiórdúngi i Rekunum, er As kyrkiu tilheyrir, og 16^d hlut i hálfum hval sem Hallormsstada kyrkia á,) Sömuleidis Nót og Netlög öll, med greindri Ströndu og vid ósafles. Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þar og Landsnyttiar fyrr Vestan Selfliót, sem tilheyrir Ósi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þaðann Siónhending og til Siáfar. [...] Fyrirbyð eg hvörum Manni ad nota sér greint Ós Land, til Slægna beitar,

¹⁵⁵ Sýsl. N-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829, bls. 641–642.

¹⁵⁶ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–101.

¹⁵⁷ Jarðaskjöl Múlasýslna, A/1–103.

¹⁵⁸ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r og 109r; Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6r, 20v og 36v.

edr gieldfiargaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda að hve miklu leiti þeirra Landsnytið við kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykist hafa hér í móti að mæla, að fram koma með þau Skjöl og Skilríki er þessum Vallaness kyrkueignum gæti hnekkst og þau sömu gyldandi gjöra.¹⁵⁹

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. maí 1845 var upplesin lögfesta frá 23. maí sama ár fyrir Njarðvíkurlandi og mótmælti henni enginn.¹⁶⁰ Við manntalsþing að Hjaltastað 11. júní 1846 var þinglesin lögfesta fyrir Njarðvík frá 21. apríl 1846 og mótmælti henni enginn. Sama lögfesta var lesin við manntalsþing að Desjarmýri 20. júlí 1846.¹⁶¹ Efni hennar er svohljóðandi:

Vid undirskrifadir lögfestum hérmed Jördina Niardvík 40 hndr. ad dyrleika, sem hálfer [svo] okkar, enn hálfr kirkiunnar eign, liggiandi i Borgarfirdi innan Nordurmúlasýslu til ummerkia þeirra, sem máldagar og vitnisburdir fornir og nýir okkur og kyrkiu okkar eigna nl. Land og reka, nordan frá Gripdeild og sudur ad Bölmód beint uppá Varp á Neshálsi, þadan inneptir Sudur vörpum, inná Mióadalsvarp, og svo þadan eptir Vörpum á adalfiallgardinum, ad inniluktum til Niardvíkur þeim øxlum og hnúkum, sem frá adalfiallgardinum liggia innad Niardvik, med svo beinni línu, sem fiallgardurin gífur tilefni til, bak vid alla dali, allt út á svonefndan fiallaenda, sem er yfir Olafssandi, og nyrdsta takmark er, Niardvikurreka. [...]¹⁶²

Við manntalsþing að Desjarmýri 31. maí 1849 var þinglesin lögfesta frá 28. maí sama ár fyrir Njarðvík og mótmælti henni enginn.¹⁶³

Hinn 11. mars 1884 fór fram sáttafundur á Desjarmýri hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis vegna ágreinings um landamerki milli Njarðvíkur annars vegar og Unaóss hins vegar. Sr. Bergur Jónsson í Vallanesi hafði kært eigendur Njarðvíkur til sáttanefndar fyrir að hafa neitað að skrifa undir merkjalýsingu sem hann sendi þeim. Ágreiningsefnið var að sr. Bergur taldi landamerkin milli jarðanna vera „eptir öllum vörpum út á svokallað Skjaldárfjalls ytri enda fyrir austan Grasdal, að þau megi haldast eins og verið hefur.“ Njarðvíkingar töldu merkin hins vegar vera „eptir vörpum fyrir norðan allan Grasdal og þáðan til sjáfar á milli Ólafssands að sunnan og Gripdeildar að norðan.“ Lögð voru fram skilríki og vitnisburðir sem eignuðu Njarðvík Grasdalinn, en sr. Bergur kvaðst ekki geta fallið frá kröfu sinni þar

¹⁵⁹ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 158–159.

¹⁶⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 59v–60r.

¹⁶¹ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 77v; Sýsl., N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 81r.

¹⁶² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 195–196.

¹⁶³ 4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 125v.

sem byggingarbréf um Unaós hefðu tilgreint landamerki jarðarinnar þannig að Grasdalur væri innan hennar. Allar sáttatilraunir reyndust árangurslausar.¹⁶⁴

Landamerkjabréf Njarðvíkur er dags. 1. júlí 1885 og var þinglýst á manntalsþingi á Desjamýri dags. 14. ágúst 1885. Þar segir:

Landamerki Njarðvíkur: 1, Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum. 2, Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nestaland þrýtur. 3, Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp. 4, Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin vökurinnar þangað til Óssland tekur við. 5, Milli Óss og Njarðvíkur: þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar, út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skulur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan. [...]

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Snotruness, Geitavíkur, Hrafnabjarga, Vallanesskirkju og Bakka.

v. *Sandbrekka*

Í vitnisburði um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur, árið 1604 segir:

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyri ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinnsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.¹⁶⁵

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallaneskirkjueign og að hálfu bóndaeign.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1837–1911, bls. 66–67.

¹⁶⁵ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

¹⁶⁶ Sýsl. N-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 273.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.¹⁶⁷

Í Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna segir m.a. um Sandbrekku:

Henni tilheyrir öll Sandbrekkuafrétt.¹⁶⁸

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríót útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.¹⁶⁹

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjóunar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v–23r.

¹⁶⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839–1874), bls. 191.

¹⁶⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r–108v.

¹⁷⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 13r–13v.

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.¹⁷¹ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almenningss ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þángad til Prófastur sál Sr Arni Þórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningssstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiargaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnnds Hraundals edr Almenningss Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.¹⁷²

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.¹⁷³

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í vitnisburði um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur, árið 1604, segir:

¹⁷¹ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 60r.

¹⁷² Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 187-188.

¹⁷³ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 163r.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyri ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinnsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.¹⁷⁴

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snögglandar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal heyfengur 400 hestar. [...]

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjópungt. Fjárgeymsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstrartoll árlega. [...].¹⁷⁵

vi. Dalir

Í afriti af vitnisburði Indriða Þorvarðarsonar frá 1604 segir eftirfarandi um landamerki Dala og Sandbrekku:

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

¹⁷⁵ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

¹⁷⁶ Jarðaskjöl Norður-Múlasýslu, A/1–12.

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Dali að þar notist við eyðihjáleigan Minni-Dalir.¹⁷⁷

Við manntalsþing 5. júní 1849 var þinglesin lögfesta, dagsett sama dag, fyrir Dvergasteini, Kollstaða- og Selstaðalandi og friðlýsing á nótalögum í Dalalandi.¹⁷⁸

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 eru Dalir metnir með hjáleigunni Grund en þar séu ekki tiltalin landamerki.¹⁷⁹

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 er annars vegar fjallað um Minni-Dali og hins vegar um Stóru-Dali. Landamerkjum er lýst í matinu og eru þau eftirfarandi:

[Um Minni-Dali] Að vestan Hallbjarnarjaðar, að austan Dalsá, skiftir hún aðeins engjum, því beitiland á jörðin óskift með Stóru-Dölum. [...] [Um Stóru-Dali] Engjum skiftir Fosslægur að austan, Dalsá að vestan.¹⁸⁰

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er vísað til næstu jarðar á undan, þ.e. Sandbrekku, með orðunum „ut supra“ en þar segir að jörðin eigi rekaítak við Heyskálar og að þar sé sögð afrétt.¹⁸¹

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um Dali að kolskógur sé farinn en hríshrif sé nokkuð. Þá segir að afrétt þurfi að kaupa fyrir geldfé á sumrin.¹⁸²

Landamerkjabréf Dala er dags. 2. júlí 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað sama dag. Þar segir:

Milli Kóreksstaða og Dala: Úr Söðulkletti við Bjarglandsá beina stefnu í vörðu á nyrðri Mannsás, þaðan beint í vörðu á Vörðuhrauni, þaðan beint í vörðu í Krossblá, frá þeirri vörðu beint í Kerlingu, frá Kerlingu beint í Sellækjarós, þaðan skilur Bjarglandsá Sandbrekkuland og Dalaland frá Sellækjarósi og inn á móts við Söðulklett.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Sandbrekku og Króksstaða.

¹⁷⁷ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 55.

¹⁷⁸ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 126v.

¹⁷⁹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 15r.

¹⁸⁰ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 89–90.

¹⁸¹ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, nr. 61.

¹⁸² Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 5.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Dala að þau séu innfærð í landamerkjabók og þinglesin 2. júlí 1884.¹⁸³

vii. *Hjaltastaður*

Í biskupsvísitasíu Hjaltastaðar frá 1763 segir að kirkjan eigi sand tveggja hundraða faðma lengd liggjandi milli Ketilsstaðasands og Kóreksstaðasands og verstöðu við Ósa í hvamminum hjá Fossvík og kallast það Hjaltastaðaver.¹⁸⁴

Við manntalsþing 19. ágúst 1786 var upplestin lögfesta sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir landi Hjaltastaðarkirkju, reka og verstöðu.¹⁸⁵

Við manntalsþing 1. júní 1844 var þinglýst lögfestu frá 31. maí 1844 þar sem presturinn sr. Jón Guðmundsson lögfesti prestakallið Hjaltastaðarland.¹⁸⁶ Efni lögfestunnar er eftirfarandi:

Jeg Jón Guðmundsson Lögfesti hér í Dag konungsins og krónunnar Beneficium Hjaltastað á Utmannasveit, Tödr Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og Veidistadi og allar þær Landsnytiar er fyrrgreindari Hialtastad éga ad fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu, ad öllu tilskyldu, enn eingu fráteknu, til ummerkia þeirra sem adrer menn eiga til i móti honum, og hann vard fremst Eigandi ad bædi ad ordfullu og lögfullu og lögmáli rettu.

Sömuleidis lögfesti eg undir hér greinda Hialtastadar kyrkiu þann Reka sem, sem hún á eptir innsigludu bréfi og liggr nærst Koreksstadasandi ad nordann. Einnig lögfesti eg kyrkiunnar verstödu vid Ósa í Oss Vallaness Stadar kyrkiujardarlandi enn siálfrar Hialtastadar kyrkiu-kyrkusókn med allri þeirri brúkun sem almennilega vidliggur.

Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötnum hingat frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur undir Botndalsfiallinu rennr út í Biarglandsana. Lögfesti eg kyrkiunnar land til ummerkia þessara: i Merkigardin er liggur austur frá Stadaranni og í kýrhöfðan á milli Hialtastadar og Jórvíkur og þaðann rétt synis i Midenni fyrir utan Kolluhraun; Úr Midenni í Skollagrenisklettin fyrir utan Töduvallagerdi; ur þeim Skollaklett út og norðr um Merkivikina ytri, allt i Selfliót, rædr svo Selfliót allt framm i Forvadaklett á milli Vidirness og Alptaness, úr þeim Forvadaklett réttsynis nordan um þvera Ása yfir Raudholtsdalin í Þurshiallan [svo] lánga utan undir stóru vörðunni háu fyrir austan Raudholtsdalin (sem nú er ad likindum fallin) sidan eptir endilaungum þeim hialla allt i ytri Endan á Stórahólmanum framm í breidublánni, úr hennar fremri Enda austur i Geitabiargalækin og svo framm eptir dalnum fyrir austan lækin framm undir Merki þrep þar upp og austr

¹⁸³ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 117–118.

¹⁸⁴ Bps. A.II.20, bls. 143.

¹⁸⁵ Sýsl. N-Múl., GA/1–3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782–1804, bls. 135–136.

¹⁸⁶ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 35v–36r.

yfir Ásin i Merkikerid, sem stendur hiá Stóra steini i Assendanum; austur frá kerinu rædr Sund það, er liggr alla leid austur og ofaní ána, frá anni rædr gamall gardr uppundir Hraunfell fyrir framan Hrugustadi. Legg eg vid þessa mína Lögfestu löglega fimtarstefnu, hvörri þeir andsvara hafa, sem greind Hialtastadarkyrkiu Itök og Egindóma (eptir þessa lands ædsta yfirvalds Skikkun) áfrýa vilja edr kyrkiunnar Landi med valdi edr ofriki i óleifi veita.

Fyrirbýd eg hédan af hvörium manni i ad vinna edr hér ad nýta edr nokkurt gagn af ad hafa utan mitt sé Lof edr Last til ad vitni þeirra allra er ord mín méga heyra.¹⁸⁷

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hjaltastaður metinn með hjáleigunni Svínafelli. Þar segir að eftir máldögum eigi kirkjan afréttarland fram á Hraundal sem nefnist Kirkjutungur, en það sé til lítilla afnota þar sem snjó tekur seint up og afrétt þarf að kaupa fyrir geldfé á sumrin. Þá segir að land sé aðeins skipt á milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar að túni og engjum.¹⁸⁸

Landamerkjabréfi Hjaltastaðar var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað þann 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hjaltastaðar og aðliggjandi jarða. 1, Milli Hjaltastaða og Rauðholts. Frá Selfljóts á ytri Forvaða framan við Víðirnes beint yfir Forvaðaöxl og Stekkhöfða utanverðan á Merkihnjúk. Þaðan beint yfir Rauðholtsdal, Miðþrep, Breiðablá og Litla-Hólma í opið á Geitabjargadal, þar næst upp með læk í dalnum þangað til kemur að svo kölluðu neðra Merkiþrepi. 2, Milli Hjaltastaðar og Ánastaða: Úr Geitabjargardal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan vertða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrugustaðaklett yst, upp utan undir Stóru- Kinn og í Grenisöxl utan verða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrísrábug, þar sem Hrísrá kemur af hálsun ofan. 3, Milli Hjaltastaðar og Kíreksstaða: Mörkum ræður Hrísrá úr Hrísrábug allt í Hrísrós. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur kemur í ána að vestan. 4, Milli Hjaltastaðar og Jórvíkur. Frá Staðará eptir gömlu garðlagi í Sauðahraunamýri beint utan undir Kýrhöfða, yfir Lækjardal og Miðenni utan undir Kolluhrauni, yfir Magnúsarvörðuás beint í Merki vík, yfir Húsaklett og Miðhala beint á gamalt garðlag á austari Selfljótsbakka. 5, Milli Hjaltastaðar og Hrollaugsstaða: Merkjum ræður Selfljót. 6. Milli Hjaltastaðar og Bóndastaða: Merkjum ræður Selfljót. Hjaltastaður á ennfremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr ytri Botndalsfjallsröð yfir Kollu upp að Hölkná, og að neðan Hölkná.

¹⁸⁷ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 148–149.

¹⁸⁸ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 4.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Rauðholts, Ánastaða, Króksstaða, Jórvíkur, Hrolllaugsstaða, Bóndastaða, Sandbrekku, Hríjla og Hamragerðis.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hjaltastað að jörðinni fylgi upprekstrarland. Um landamerki segir að þau séu ásamt landamerkjum hjáleigunnar Svínafells innfærð í landamerkjabók og þinglesin 2. júlí 1884.¹⁸⁹

Við aukarétt 19. mars 1917 voru dómkvaddir menn til þess að lýsa, meta og virða til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli í Hjaltastaðahreppi.¹⁹⁰

4.1.4. Hraundalur og Kirkjutungur

i. *Sérstaklega um kröfuvæðið*

Í sóknalýsingu Hjaltastaðasóknar 1842 segir m.a.:

Milli Beinageitarfjalls og Botndalsfjalls liggur enn dalur sá er Hraundalur heitir. [...] Hann er lengstur allra dalanna og nær því dagleið byggða í milli. Bestur er hann að landkostum og langt fegri yfir að líta en allir hinir. Þar eru nes stór og grundir sléttar og gott hestaland. Þessir þrír dalir ganga allir upp frá Sandbrekkuafréttinni og er hún langstærst allra afréttanna. Henni tilheyrir hálfur Hraundalur, Beinageitarfjalls megin upp á varp, en syðri hluti dalsins með Botndalsfjalli er almenningur. [...] ¹⁹¹

Hvar afréttir liggja er áður ávíkið, það er nefnil. einasta á Flugustaðadal, Hofstungu, Geithella- og Hamarsdölum, sú fyrsta nefnd Sultarafrétt, sú næsta Staðarafrétt, hin þriðja Afrétt, sú fjórða Hálsafrétt. Það sýnist sem þessi pláss fyrr meir hafi öðrum plássum fremur verið höfð til uppreksturs, en nú, og það fyrir löngu, er það aflagt, heldur láta menn nú féð fara frá sér sjálft um fjöllin eftir sem vera vill hvör á sínum stað. Einasta reka menn lömb sín frá sér á einhvörn stað eftir sem hugur býður það og það ár. Á haustin undir veturnætur eru fjallgöngurnar byrjaðar, ganga þá hvörjir sér tilheyrandi fjöll og dali til að leita fjárins og hvar fleiri hafa rekið lömb sín í eitt pláss sameinast þeir til að uppleita þau og rétta þeim hvar sem vera vill, draga þau svo í sundur og tekur hvör sitt. Fullorðnu fé rétta og hvörjir hjá sér, annaðhvört heima við bæina eða í réttum nálægt þeim, draga þá úr sínu fé annara, og er þá siðvanalegt að þeir reki það af sér til þeirra er það tilheyrir.¹⁹²

Á manntalsþingi 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu:

Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom

¹⁸⁹ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 108–109.

¹⁹⁰ Sýsl. N-Múl., GA/10–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1911–1917, bls. 341–342.

¹⁹¹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839–1874), bls. 190.

¹⁹² Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839–1874), bls. 558.

að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hrótt útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.¹⁹³

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir eftirfarandi mál:

Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjalastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hróttarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjónar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.¹⁹⁴

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.¹⁹⁵ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaustr brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenningsgr þangad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiargaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr

¹⁹³ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 108r-108v.

¹⁹⁴ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 13r-13v.

¹⁹⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 60r.

Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.¹⁹⁶

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.¹⁹⁷

ii. *Hjaltastaður*

Í biskupsvísitasíu Hjaltastaðar frá 1763 segir að kirkjan eigi sand tveggja hundraða faðma lengd liggjandi milli Ketilsstaðasands og Kóreksstaðasands og verstöðu við Ósa í hvamminum hjá Fossvík og kallast það Hjaltastaðaver.¹⁹⁸

Við manntalsþing 19. ágúst 1786 var upplestin lögfesta sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir landi Hjaltastaðarkirkju, reka og verstöðu.¹⁹⁹

Í Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna segir m.a. um Hjaltastað:

Kirkjan á selstöðu á Hraundal utanverðum og tungu þá niður frá Botndalsfjalli norðanverðu sem verður milli Bjarglandsár og Hölnár sem fyrr er getið. Það land heitir Kirkjutungur.²⁰⁰

Við manntalsþing 1. júní 1844 var þinglýst lögfestu frá 31. maí 1844 þar sem presturinn sr. Jón Guðmundsson lögfesti prestakallið Hjaltastaðarland.²⁰¹ Efni lögfestunnar er eftirfarandi:

Jeg Jón Guðmundsson Lögfesti hér í Dag konungsins og krónunnar Beneficium Hjaltastað á Utmannasveit, Tödr Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og Veidistadi og allar þær Landsnyttar er fyrrgreindari Hialtastad éga ad fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu, ad öllu tilskyldu, enn eingu fráteknu, til ummerkia þeirra sem adrer menn eiga til i móti honum, og hann vard fremst Eigandi ad bædi ad ordfullu og lögfullu og lögmáli rettu.

Sömuleidis lögfesti eg undir hér greinda Hialtastadar kyrkiu þann Reka sem, sem hún á eptir innsigludu bréfi og liggr nærst Koreksstadasandi ad nordann. Einnig lögfesti eg kyrkiunnar verstödu vid Ósa í Oss Vallaness Stadar kyrkiujardarlandi enn siálfrar Hialtastadar kyrkiu-kyrkisókn med allri þeirri brúkun sem almennilega vidliggur.

Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötnum hínad frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur

¹⁹⁶ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 187-188.

¹⁹⁷ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 163r.

¹⁹⁸ Bps. A.II.20, bls. 143.

¹⁹⁹ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782-1804, bls. 135-136.

²⁰⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 193.

²⁰¹ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 35v-36r.

undir Botndalsfjallinu rennr út í Biarglandsana. Lögfesti eg kyrkiunnar land til ummerkia þessara: í Merkgírdin er liggur austur frá Stadaránni og í kýrhöfðan á milli Hialtastadar og Jórvíkur og þaðann rétt synis í Midenni fyrir utan Kolluhraun; Úr Midenni í Skollagrenisklettin fyrir utan Töduvallagerdi; ur þeim Skollaklett út og norðr um Merkvíkina ytri, allt í Selfliót, rædr svo Selfliót allt framm í Forvadaklett á milli Vidirness og Alptaness, úr þeim Forvadaklett réttsynis nordan um þvera Ása yfir Raudholtsdalin í Þurshiallan [svo] lánga utan undir stóru vörðunni háu fyrir austan Raudholtsdalin (sem nú er að líkindum fallin) síðan eptir endilaungum þeim hialla allt í ytri Endan á Stórahólmanum framm í breidublánni, úr hennar fremri Enda austur í Geitabiargalækin og svo framm eptir dalnum fyrir austan lækin framm undir Merki þrep þar upp og austr yfir Ásin í Merkikerid, sem stendur hía Stóra steini í Assendanum; austur frá kerinu rædr Sund það, er liggir alla leið austur og ofan í ána, frá ánni rædr gamall garðr uppundir Hraunfell fyrir framan Hrugustadi. Legg eg við þessa mína Lögfestu löglega fimtarstefnu, hvörri þeir andsvara hafa, sem greind Hialtastadarkyrkiu Itök og Egindóma (eptir þessa lands ædsta yfirvalds Skikkun) áfrýja vilja edr kyrkiunnar Landi með valdi edr ofríki í óleifi veita.

Fyrirbýð eg hédan af hvörum manni í að vinna edr hér að nýta edr nokkurt gagn af að hafa utan mitt sé Lof edr Last til að vitni þeirra allra er ord mín méga heyra.²⁰²

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hjaltastaður metinn með hjáleigunni Svínafelli. Þar segir að eftir máldögum eigi kirkjan afréttarland fram á Hraundal sem nefnist Kirkjutungur, en það sé til lítilla afnota þar sem snjó tekur seint up og afrétt þarf að kaupa fyrir geldfé á sumrin. Þá segir að land sé aðeins skipt á milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar að túni og engjum.²⁰³

Landamerkjabréf Hjaltastaðar var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað þann 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hjaltastaðar og aðliggjandi jarða. 1, Milli Hjaltastaða og Rauðholts. Frá Selfljóts á ytri Forvaða framan við Víðirnes beint yfir Forvaðaöxl og Stekkhöfða utanverðan á Merkihnjúk. Þaðan beint yfir Rauðholtsdal, Miðþrep, Breiðablá og Litla-Hólma í opið á Geitabjargadal, þar næst upp með læk í dalnum þangað til kemur að svo kölluðu neðra Merkiþrepi. 2, Milli Hjaltastaðar og Ánastaða: Úr Geitabjargardal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan vertða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrugustaðaklett yst, upp utan undir Stóru- Kinn og í Grenisöxl utan verða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrísrábug, þar sem Hrísrá kemur af hálsnum ofan. 3, Milli Hjaltastaðar og Kíreksstaða: Mörkum ræður Hrísrá úr Hrísrábug allt í Hrísrós. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur kemur í ána að vestan. 4, Milli Hjaltastaðar og Jórvíkur. Frá Staðará eptir gömlu garðlagi í Sauðahraunamýri beint utan undir Kýrhöfða, yfir Lækjardal og Miðenni utan undir

²⁰² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 148–149.

²⁰³ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 4.

Kolluhrauni, yfir Magnúsarvörðuás beint í Merkivík, yfir Húsaklett og Miðhala beint á gamalt garðlag á austari Selfljótsbakka. 5. Milli Hjaltastaðar og Hrollaugsstæða: Merkjum ræður Selfjót. 6. Milli Hjaltastaðar og Bóndastaða: Merkjum ræður Selfjót. Hjaltastaður á enn fremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr ytri Botndalsfjallsröð yfir Kollu upp að Hölkná, og að neðan Hölkná.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Rauðholts, Ánastaða, Króksstaða, Jörvíkur, Hrollaugsstæða, Bóndastaða, Sandbrekku, Hróla og Hamragerðis.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hjaltastað að jörðinni fylgi upprekstrarland. Um landamerki segir að þau séu ásamt landamerkjum hjáleigunnar Svínafells innfærð í landamerkjabók og þinglesin 2. júlí 1884.²⁰⁴

Við aukarétt 19. mars 1917 voru dómkvaddir menn til þess að lýsa, meta og virða til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli í Hjaltastaðahreppi.²⁰⁵

iii. Sandbrekka

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, austur.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.²⁰⁶

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallaneskirkjueign og að hálfu bóndaeign.²⁰⁷

²⁰⁴ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 108–109.

²⁰⁵ Sýsl. N-Múl., GA/10–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1911–1917, bls. 341–342.

²⁰⁶ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

²⁰⁷ Sýsl. N-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 273.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.²⁰⁸

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríót útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.²⁰⁹

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjónar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.²¹⁰

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku

²⁰⁸ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v–23r.

²⁰⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r–108v.

²¹⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 13r–13v.

mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.²¹¹ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadur til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þángad til Prófastur sál Sr Arni Þórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrekku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiárgaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.²¹²

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.²¹³

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snöggglendar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal heyfengur 400 hestar. [...]

²¹¹ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 60r.

²¹² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 187–188.

²¹³ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 163r.

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjópungt. Fjárgeymsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstartoll árlega. [...].²¹⁴

iv. Hjartarstaðir

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir að jörðinni sé deilt þannig að Hjartarstaðir séu 16 hundruð en Hamragerði sé fjögur hundruð. Skógur sé til eigin nota og þá segir að jörðin hafi afrétt fyrir 120 geldfjár.²¹⁵

Við manntalsþing 2. júlí 1819 var þinglýst landaskiptagjörningi á milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dags. 18. maí 1819.²¹⁶

Við manntalsþing 18. júní 1822 var upplesin lögfesta Árna Vilhjálmssonar fyrir jörðinni Hjartarstöðum.²¹⁷

Í landamerkjabréfi Hreimsstaða þinglýstu 2. júlí 1884 segir um landamerki jarðarinnar við Hjartarstaði:

Milli Hreimsstaða og Hjartarstaða: Merkin liggja frá Gilsá upp eptir Núpsá í garð er liggur þvert upp yfir Timburhöfða og Fálkahamar í Merkigarð norðan við Núpsgerðisblá.

Í landamerkjabréfi Brennistaða þinglýstu 2. júlí 1884 segir um landamerki jarðarinnar við Hjartarstaði:

Landamerki nefndrar jarðar eu þessi: að neðan móti Hjartarstöðum í Unalæk á móts við svo kallaðan Oddastein er stendur neðan við tjeðan læk er austur af dæld utanundir háu öxlinni, þaðan rjettlínis, þaðan rjettlínis austur í vörðu sem stendur hjá reiðgötu á beinsás, þar sem fyrst sjest heim að Hjartarst, svo eptir sjónhending upp í vörðu utanundir Breiðáshæð, þaðan upp fyrir utan [.....] beina leið upp á milli [.....], þaðan upp utan í Víðirdalshöfða í Núpsá, er síðan skilur löndin til fjalls það til hún fellur fyrst til Hjartarst. [...]

Við manntalsþing 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Hjartarstaða.²¹⁸

²¹⁴ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

²¹⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 95.

²¹⁶ Sýsl. S-Múl., GA/2–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 457–458.

²¹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 71–72.

²¹⁸ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 177r–177v.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hjartarstaði að fjárgeymsla sé erfið og því sæki fé mjög til fjalls. Upprekstarland sé nægilegt fyrir heimafé.²¹⁹

v. *Hamragerði*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Hamragerði að þar sé skógur til eigin nota.²²⁰ Þá segir að jörðinni sé deilt þannig að Hjartarstaðir séu 16 hundruð en Hamragerði sé fjögur hundruð og að jörðin hafi afrétt fyrir 120 geldfjár.²²¹

Við manntalsþing 2. júlí 1819 var þinglýst landaskiptagjörningi á milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dags. 18. maí 1819.²²²

Við manntalsþing 9. maí 1842 var þinglýst lögfestu, dags. 17. apríl 1842, frá Arnoddi Jónssyni á Hamragerði fyrir landamerki téðrar jarðar.²²³ Í lögfestunni, sem undirrituð er af St. Árnasyni, segir eftirfarandi:

Eg undirskrifadr gjöri hermed vitanlegt ad eg hermed Lögfesti Landeygn Eygnarjardarinnar [svo] Hamragerdis, - liggandi i Eyda Sókn innan Sudur Mula Sysslu, á móts vid Hreimsstada- og Hríjós-Lönd innan þessara Takmarka: nl. ad vestanverdu úr Tjörn þeirri sem er ad nordan undir Nupagerdisás út eptir gardi þeim sem fra Tiörninni liggir í svokolludu Merkisundi út ad Hurdarbaksá þadan frá Anni úti gard þann sem liggir uppad Hríjótarvatni framarlega (þann ytri gardin en ei þann fremri sem liggir uppad vatnsfætinum) – þadan austr í svokalladan Merkistein austan til á Sjónarásnum svo Sjónhending austr í Merkisund fyrir ofan Hurdarbaksá og beint þadan framanvert vid Geldingshamar í kletta þá sem kallast Húsabær svo retta Stefnu austr yfir Hólkná í Mel þan sem kallast Kollups og sídan Sjónhending í rødina utan á Botndalsfiallinu.

Fyrirbíd eg hvörjum manni og serílagi Hríótar Abuendum – undir lagatiltal og Lagasektir ad brúka edr nota í nokkurn handa Máta Hamragérdis land innan þessara Takmarka edr Landamerkia ad utan verdu er eg nú hefi lögfest undir Hamragerdi nema mitt leyfi komi til edr þeir hafi löglegt Skilríki fyrir ad þeir egi land það er eg lögfest hefi hvört land Hamragérði fylgt hefir síðan Arid 1819 ad Hamragerdis Landi var skipt úr Hjartarstada; og er Skiptagiörningrin upplesin fyrir Manntalsþingrettinum á Egilsstöðum þann 2^u Julii sama Ár, án nokkurra Mótmæla, gyldir þessi mín lögfesta í næstu tólf Mánudi og framvegis alt svo leingi hún ad Lögum er ófríud edr Akiærd²²⁴

²¹⁹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 49–50.

²²⁰ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 94.

²²¹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 95.

²²² Sýsl. S-Múl., GA/2–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 457–458.

²²³ S-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1841–1843, bls. 46–47.

²²⁴ Sýsl. S-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 63–64.

Við manntalsþing 25. júní 1842 var þinglýst mótmælum þar sem administrator S. Guðmundsson fyrirbauð Hamragerðis ábúanda að nota lengra land út til Hnóturlands en í fremri merki garðsins.²²⁵

Í landamerkjabréfi Hreimsstaða er þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884, segir um merki við Hamragerði:

2, Milli Hreimsstaða og Hamragerðis: Merkjum ræður Merkigarður beina stefnu eptir Merkisundi í Huraðarbaksá og spölkorn þaðan eptir ánni.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hamragerði að upprekstrarland sé nægilegt fyrir heimafénað og að landamerkjum sé þinglýst 6. júlí 1885.²²⁶

vi. Gilsárteigur

Við manntalsþingsrétt 24. júní 1800 voru upplesnar tvær lögfestur frá Árna Jónssyni fyrir jörðunum Gilsárteig og Brennustöðum.²²⁷

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Gilsárteig að jörðin sé með skóg til eigin nota og geti selt öðrum.²²⁸

Við manntalsþing 20. júlí 1810 þinglýsti Árni Jónsson jörðinni Gilsárteig. Einnig þinglýsti Árni lögfestu fyrir Gilsárteig og Brennustöðum.²²⁹

Við manntalsþing 23. ágúst 1820 var þinglýst lögfestu fyrir Gilsárteig, dags. 22. ágúst 1820.²³⁰

Við manntalsþing 4. júní 1883 var þinglýst landamerkjum Gilsárteigs.²³¹

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Gilsárteig að fjalllendi jarðarinnar séu miking engjalönd og vel grasgefin. Þá sé beutiland víðlent, kjarngott og nærtækt, bæði heima og í fjalli. Fjárgeymsla sé erfið og að fé sæki mjög til fjalla. Enn fremur segir að upprekstrarland sé nægilegt en gefi ekki aðrar tekjur en

²²⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 6v.

²²⁶ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 48–49.

²²⁷ Sýsl. S-Múl., GA/1–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1796–1800, bls. 50.

²²⁸ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 98.

²²⁹ Sýsl. S-Múl., GA/2–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 4–5.

²³⁰ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 3–4.

²³¹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 103v.

sumarhaga fyrir fé jarðarinnar. Loks segir að landamerkjum sé þinglýst 4. júní 1883.²³²

vii. Hljótur

Í landamerkjabréfi Hljóta dags. 29. apríl 1890, er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 14. júní 1890, segir:

Landamerki Hljótar. Milli Hljótar og Ánastaða. Skurður er nýlega er grafinn úr Ánastaðavatni norðanverðu, þar sem skurðurinn byrjar við vatnið eru landamerki milli Ánastaða og Hljótar, þaðan austur yfir vatnið yfir Rjéttarás og á Mekihöfða fyrir ofan Hljótará, þaðan beina stefnu í svo nefndan Goðrúnarstein upp á hálsabrún, þaðan eptir sömu stefnu sjónhending austur á Hölnaá. Milli Hljótar og Hamargerðis: Úr Hurðarbaksá í fremri Merkigarð neðan við Hljótarvatn, úr þessum Merkigarði beina stefnu í vörðu sem hlaðin er á eystri Sjónarásbrún, úr þessari vörðu beina stefnu í Hljótarárbug út undir svo kölluðum Gröndalshæðum, þaðan eptir sömu stefnu austur á Hölna. Milli Hljótar og Hreimstaða: Úr Geitibjargadal miðjum beina stefnu í Herkikeldu neðan við Sandvaðskletta. Ítök á enginn í landi harðarinnar nje hún í annara landi.

viii. Kóreksstaðir

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 segir um Kóreksstaði að skógur sé til eigin nota og að jörðin eigi rekaítak hjá Gagnstöð.²³³

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er jörðin Kóreksstaðir metin með hjáleigunum Kóreksstaðagerði og Hjalla. Málnytta sé lítil á sumrin en væri þó meiri ef selför væri höfð í fjalllendu. Kolskógur sé nær gjörfallinn en eldiviðarskógur sé nægur. Þá segir að afrétt fyrir geldfé á sumrin sé aðkeypt.²³⁴

Í landamerkjabréfi Kóreksstaða, er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884, segir:

Landamerki Kóreksstaða og aðliggjandi jarða: 1, Milli Kóreksstaða og Ánastaða: Bein stefna úr Hölnárós, þar sem hún rennur í Bjarglandsá yfir Hvannafell og í Hrisárfoss, eptir það ræður Hrisá í Hrisárbug. 2, Milli Kóreksstaða og Hjaltastaðar: Merkjum ræður Hrisá úr Hrisárbug allt í Húsárás. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur kemur í ána að vestan. 3, Milli Kóreksstaða og Jórvíkur: Merkjum ræður Staðará alla leið í Selfljót. 4, Milli Kóreksstaða og Klúku: Merkjum ræður Selfljót úr Staðarárás allt í Sandbrekkukílsás. 5, Milli Kóreksstaða og sandbrekku: Merkin liggja úr Sandbrekkuás, eptir Kílum allt að vörðu við Kóreksstaðakíl, þaðan beint í vörðu í Krossblá og beina stefnu í vörðu á

²³² Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 51.

²³³ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, nr. 62.

²³⁴ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 5.

Vörðuhrauni. 6, Milli Kóreksstaða og Dala: Merkjum ræður bein stefna úr vörðu á Vörðuhrauni á neðri Mannsás, þaðan beinlínis í Söðulklett við Bjarglandsá. 7, Milli Kóreksstaða og Sandbrekkuafréttar: Merkjum ræður Bjarglandsá.

Landamerkjabréfið var samþykkt af eigendum Ánastaða, Hjaltastaðar, Jórvíkur, Klúku, Sandbrekku og Dala.

Dagana 15. október 1902, 12. mars, 20. maí og 20. ágúst 1903 var tekið fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahreppa gegn hreppsnefnd Hjaltastaðahrepps um ágreining um eignarrétt á kristfjárförðinni Kóreksstöðum og Kóreksstaðagerði.²³⁵ Dæmt var í málinu 3. október 1903. Hjaltastaðahreppur var sýknaður af kröfum Eiða- og Vallahreppa þar sem ljóst var að hreppurinn var eigandi Kóreksstaða og Kóreksstaðagerðis með skiptagjörningi 4. júní 1782.²³⁶

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Kóreksstaði að upprekstrarland sem fylgi jörðinni sé ekki nægilegt.²³⁷

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Kóreksstaði:

[...] 3. Útengjar eru fremur grasgefnar, þó snöggkent harðvelli innanum; mest sléttar, mest votlendar; samfeldar, og vatni veitt á þær allar. Engjavegur stuttur en fremur ógreiðfær. Fljóðhætt [svo] í rigningartíð á sumrin, og heyjum þ'ahætt við skemdum af leirvatni. Hey gott og holt til fódurs ef vel verkast. Meðal heyfengur 600 hestar.

4. Beitiland lítið og lélegt fyrir allar skepnur bæði til sumar og vetrararbeitar, skjóllaust og snjóþungt.

Fjárgeymsla erfið.

B. Önnur jarðargæði:

1. Rekafjara við Héraðsflóa 400 faðm. löng, gefur af sér kr. 15,00-20,00 árl.

2. Upprekstrarland fylgir jörðinni, en ekki nægilegt.

C. Sérstakir ókostir:

1. Mótak uppunnið og torfrista sömuleiðis.

2. Vatnsból vont og erfitt sökum aðfennis.

²³⁵ Sýsl. N-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1902-1904, bls. 62v-63v; Sýsl. N-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1902-1904, bls. 69v-70r; Sýsl. N-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1902-1904, bls. 91r-91v; Sýsl. N-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1902-1904, bls. 102v-104v.

²³⁶ Sýsl. N-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1902-1904, bls. 117r-123r.

²³⁷ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916-1918, Undirmat I, bls. 114-115.

3. Hættur fyrir fé í 2 ám, og jafnvel flóðhætta fyrir það. [...] ²³⁸

ix. Stakkahlíð

Í landamerkjabréfi Sævarenda dags. 4. mars 1890, er þinglýst var 11. apríl 1890, segir um merki við Stakkahlíð:

Að norðanverðu frá ósi Hofrár ræður Fjarðará merkjum allt þar til er kemur að þeirri línu, er dregin verður úr flæðarmáli beint yfir Melrakkaþúfu (hún er neðan við varptjarnir) í Álfastein þann, sem yztur stendur á brekkunni framan við Norðdalsá. Síðan ræður þessi lína merkjum í sjó út milli Sævarenda og Stakkahlíðar.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir meðal annars um Stakkahlíð:

[...] 3. Útengjar: Hallandi mýrarenni og sléttlend „blá“. Sæmilega grasgefnar og sléttlendur. Véltækar með köflum. Deiglandar en þó má þurka á þeim. Ekki veitt veitt [svo] vatni á þær. Skamt á þær, áfastar við túnið. Samfeldar. Engjavegur sæmilegur þó heldur votlendur. Meðal hefyngur síðustu ára 260 hestar, en engjar ekki slegnar upp. Hey holt og gott.

4. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit víðlend, í meðallagi kjarngóð. Landið skjólgott. Beitin yfirleitt nærtæk. Fjárgeimsla fremur erfið. Fjörubeit nokkur þegar þá rekur á land.

B. Önnur jarðargæði:

1. Byggingarefni þ.e. grjót, sandur og mól, nægilegt og nærtækt.

2. Nokkrir fossar í landinu, en langt frá bænum.

3. Jörðin hefir reka, eggver, dúntekju (c. 16 pund hreins. dúnn, meðaltal) og silungsveiði, en alt í fremur smáum stíl. Ársarður um 150 kr.

4. Jörðin er í miðri sveit og liggur vel við samgöngur, eftir því sem gjörast í sveitinni. Enginn akfær vegur, en þó hægt að aka alla leið frá sjó heim að bænum eftir vegleysu.

5. Jörðin hefir upprekstrarland nægilega stórt fyrir afréttarfé ábúanda.

C. Sérstakir ókostir

1. Fremur snjóþungt og harðindasamt á vetrum.

2. Hættusamt fyrir fénað í dyjum, graflækjum og tjörnum. Hætt við að fé flæði út við sjóinn. Nokkuð fannhætt í fyrstu snjóum.

3. Slæm lending og afli oftast reitingssamur.

4. Illa lagað til útgræðslu túns. 5. Mótekja léleg og torfrista sömul. [...] ²³⁹

²³⁸ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 114–115.

²³⁹ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 346–347.

4.1.5. Gilsárdalsafrétt

i. Sérstaklega um kröfusvæðið

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Gilsárdalsafrétt:

Hallormsstaðasókn heyra engar afréttar til nema Hallormsstaðarafrétt. Hún er einasta Gilsárdalur innan til, austan við Gilsá inn að Hornbrynju og upp á Hraungarð inn af Hallormsstaðahálsi. Þar er mjög blásið, urðótt og grófótt og lítill grasvegur. Gagnar þessi afrétt aðeins sumu af fénu frá Hallormsstað og hjáleigunum. Frá öðrum bæjum í sókninni verður að kaupa afrétt á Fljótsdalsheiðum, Skriðdals- og víðar. Rétt er á Hallormsstað.²⁴⁰

ii. Hallormsstaður

Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá 1570 og síðar segir eftirfarandi um Hallormsstað:

Kirkian að Hallormsstöðum. ä heimaland allt.

hún ä Mjraland og Geirölffstadaland. Ärei[jiar] fiordung i Kielldudal. Diupadal hälfann er [ligg]ur hia Stafsheide. Jtem hälfpa Hrollaugstad[e].

x. nauta höffn i Nedradal. og x. i Eijvindarda[l].

mannsfar J Thöriseijiar j gäsveide.

Skogarteig vnder Grænafele. ij Skögarteigar i Sandfell enu effsta. liggur annar. til Mijra. enn annar til Geirölffstada.

xij letorffna skurd i Strandarland huerft är.

Stadnum fylger hälfpur thridie tugur hundrada fadma ä Söndum. vt vestur frä Grijsmel. og alltt vmm ärös vestra hinn sextandi hlutur i hälfpum hual. i hälfpum Ösrekum. ättungur i øllum matreka. mille Gerpis og Krossavijkur är. siettungur vr fiordunge i hualreka. mille Spakardalz og Helgu är. Hölme i Skriduvatne. hundrad alna affgreidsla i Mioffanese.²⁴¹

Við manntalsþing að Egilsstöðum 15. september 1825 var upplesin lögfesta frá sr. Gunnlaugi Þórðarsyni á Hallormsstað, dagsett 4. september sama ár.²⁴²

²⁴⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 342-3.

²⁴¹ DI XV, bls. 682-683.

²⁴² Sýsl. S-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820-1827, bls. 212-213.

Við manntalsþing að Valþjófsstað 18. maí 1849 var þinglesið bréf frá sr. Hjálmari Guðmundssyni á Hallormsstað þar sem hann ávísaði Fljótsdælingum svæði í Hallormsstaðarlandi til áfanga og beitarstaðar.²⁴³

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir meðal annars um Hallormsstað:

28. Hallormsstaður með hjáleigunni Ormsstöðum. Landamerkjum þinglýst 6. júlí 1885.

1. Eigandi landssjóður. Ábúandi skógarvörður Guttormur Pálsson.

[...]

b. Engjarnar eru grasgefnar, greiðfærar og þurrar. Á þær er veitt vatni. Þær eru nærtækar og nokkurnvegin samfeldar. Af þeim fást 600 hestar af góðu heyi, síðan engjarnar og skógurinn voru girtar.

c. Beitolandið er kjarngott, víðlent og snjólétt. Stórgripahagar nærtækir skjólgóðir og kjarngóðir. Sauðfjárgeymsla er erfið, sækir mjög til fjalla.

d. Upprekstrarland á Gilsárdalsafreitt sem fylgir jörðinni. Tekjur af henni hafa numið árl. 45 kr. auk afnota fyrir heimafénað.

4.a. Eldsneyti: Mótak er mikið og gott. Skógviður nægur.

[...]

d. Samkvæmt landamerkjaskrá jarðarinnar fylgdu henni ítök – slægju og beitar – í 4 aðrar jarðir, en 5 jarðir áttu aftur skógar-ítak í henni. Ekkert af ítökum þessum er nú notað, svo óþarft er að telja þau upp, nema frá Skeggjastöðum í Fellum, liggur á Hallormsstað enn sú kvöð að láta þangað hrís á 14 hesta. [...] ²⁴⁴

iii. Ytri-Víðivellir 1

Við manntalsþing að Valþjófsstað var lesin lögfesta, dagsett 30. maí 1794, fyrir jörðum Skriðuklausturs, þar á meðal Hrafnkelsstöðum.²⁴⁵

Við manntalsþing að Valþjófsstað 23. maí 1856 var þinglesin lögfesta Ytri-Víðivalla, dags. 22. maí sama ár. Henni var mótmælt af umboðsmanninum B. Skúlasyni vegna landamerkja að utan við Jökulsá og vegna skógarítaks í Hrafnkelsstaðalandi í Rana.²⁴⁶

²⁴³ Sýsl. S-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 123v.

²⁴⁴ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 44–45.

²⁴⁵ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782–1804, bls. 261–262.

²⁴⁶ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854–1857, bls. 82v.

Við politírétt að Vallanesi 25. maí 1857 voru tekin vitni vegna tilkalls Víðivalla til skógarítaks í Hrafnkelsstaðalandi.²⁴⁷ Málinu var framhaldið við aukarétt að Valþjófsstað 4. júní 1857²⁴⁸ og aftur við aukarétt 1. ágúst sama ár.²⁴⁹ Loks var dæmt í málinu 20. október 1857. Í dómnum kemur fram Jón Einarsson á Ytri-Víðivöllum hafði gert tilkall í skógarítak í Hrafnkelsstaðalandi, svonefndan Ranaskóg út við Gilsá. Í dóma- og þingbók sýslumanns segir um svæðið:

Skógur þessi er innan takmarka Hrafnkelsstada lands á hinum svonefnda „Rana“. Er þetta landspláts, eptir því sem afstöðu kort þad sýnir er tekid var 1 August þ.á., þríhyrningur sé er Lagarfljót myndar að nordvestanverdu og vestur avid med leirum þeim, sem liggja inn af Fljitsbotni allt i Kirkjuhamar, þadan á bein stefna að ráða austur í svonefnda Fidlukletta og í Gilsa, sem þá rædur þangad til hún rennur í Lagarfljót.²⁵⁰

Sækjandi hafði farið fram á að jörðinni Víðivöllum yrði dæmd frjáls brúkun í skóginn á Rana fyrir utan Fiðlukletta og Kirkjuhamar, sem fullkomin eign nefndrar jarðar. Stefndi, Björn Skúlason, umboðsmaður Skriðuklaustursjarða, krafðist þess að vera sýknaður.

Sækjandi byggði kröfu sína meðal annars á 1) máldaga Ytri-Víðivalla frá 26. maí 1674, 2 2) þingvitni um niðursetningu jarðarinnar 28. júlí 1785, 3) þingvitni sem var tekið 25. maí 1857, 4) lögfestu fyrir Víðivöllum frá 30. apríl 1702, 5) kaupbréfi frá 26. mars 1595 og 6) vitnisburðarskjali frá 1582 (1467), þar sem öll skjölin eignuðu Ytri-Víðivöllum skóg út við Gilsá í Rana. Um gögnin segir í dóma- og þingbók sýslumanns:

Hvad hid fyrstnefnda skjalid snertir, sem sýnist vera samsafn af kaupbréfum og vitnisburdum, þá fær rétturinn ekki séd að á því verdi byggdur eignarréttur til skógar á Rana; því bædi er það, að skinn bladid, sem skjölin eru ritud eptir, ber það med sier, að það hefir ekki verid frumrit, og getur því, að réttarins álit, ekki álitist sem máldagi eða sönnun fyrir eignarrétti Víðivalla til skogar á Rana, og svo sýnist það nokkud tortryggilegt að safn þetta ber med sér að það á að hafa verid lesid á alþingi laungu ádur enn sumt það, sem þar stendur hefir verid skrád og hlytur þetta mjög að veikja sönnunar krapt þann er það annars kynni að hafa. Svo eru og vitnisburdir þeir sem þar finnast allir óeidfestir og einginn veit nú hvort menn þeir, er skrádu, nokkru sinni hafa verid til. Þess má hérvid geta að vitnisburdarskjalid Littr. K (N° 6 her að framan) er hid sama og á honum ádur umgetna safni stendur (bls. 2 nedst) og er því um það hid sama að sega sem afskriptina í safninu. Med tilliti til niðursetningarskjalsins fra 1785 ber þess að geta að það er sjálfur eigandi Víðivalla, Sýslumadur P. Þorsteinsson,

²⁴⁷ Sýsl. S-Múl., GA/5-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1855-1858, bls. 106-107.

²⁴⁸ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 127r-128r.

²⁴⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 143v-145r.

²⁵⁰ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 171r-171v.

sem segir að jörðinni „eignist skógur útvið Gilsá í Rana“ og fær Rétturinn þó ekki séð að með þessu sé neitt sannad viðvíkjandi eignarrétti jarðarinnar til skógarítaksins.

Hvað snertir eidfestan vitnisburð Guttorms prófasts Pálssonar, þá getur hann ekki komið sækjanda í hag vegna þess að hann bæði er einstakur og svo verður heldur ekki á honum séð með hvaða heimild þeir Glúmsstadamenn hjuggu skóg í Rana, hvort heldur eptir leyfi eiganda (P. Þorsteinssonar) eða ábúanda Vídivalla, eða loksins þáverandi ábúanda Hrafnkelsstada.

Þarnaest er að líta á sönnunarkräft lögfestunnar, og verður þá ekki séð að henni sé gaum að gefa þar henni hefir allrei verid framfylgt á löglegan hátt; getur hún því ekki hafa neitt sönnunarafl en lýsir einungis vilja eiganda og ábúanda, sem hana hefir samid, að halda því og því undir jörðina, og er þá að réttarins álitu abli þessa ^{hennar} lokid.

Loksins verður að skoda sönnunarkräft þann sem sækjandi hefir viljad leida útaf kaupbréfinu frá 1595 og verður ekki annað um það sagt en það sem þegar hefir verid tilfært um hið áður áminnsta bréfasafn frá 1674, þó hitt sé eldra enn þetta, og það því mjög rædur að líkindum að flest hin seinni skjöl Vídivalla sem á hefir verid minnst að framan, hafi tekid það inná hin yngri skjölin sem bréfid frá 1595 og vitnisburðurinn af 1582 (1467), hvers áður er getid, herna um ítök jarðarinnar, og sé þessi skjöl því eins og hyrningarsteinnur undir retti Vídivalla til þeirra; en af því skjalid frá 1595 virdist einnig að vera óeidfestur vitnisburður um tilveru sjálfs kaupbréfsins, getur það ekki heldur álitist sönnun fyrir rétti Vídivalla til skógar í Rana. Þar sem sækjandi vill stydjast við Jónsbókar Llb. 52 Cap. í tilliti til hinna fyrrnefndu vitnisburða, þá getur rétturinn ekki séð að honum geti komið það að haldi, því þar rædur einungis með vitnisburði eidfesta vitna með hvað þeir hafa heyrt af sér eldri mönnum, en þetta á sér hér ekki stad.

Hinsvegar hefir hinn stefndi tilfært að Vídivallamenn hafi ekki í manna minnum notad skóg út við Gilsá í Rana, heldur þvertamóti átölulaust lofad Hrafnkelsstada ábúanda og prestinum að Valþjófsstad að yrkja þar skóg; og er þessu ómótmælt af hálfu sækjanda að undanteknu því, að Glúmsstada menn eins og áður er ádrepið, og eitt vitni hefir borid, í eitt skipti hafi tekid uppá lest í Ranaskógi, án þess þó að það hafi oridid upp lýst, með hvaða heimild; en að öðru leyti hefir sækjandi ekki getad sannad að skógur þessi hafi í manna minnum verid yrktur frá Vídivöllum. Að vísu stendur í nidursetningu skjalinu frá 1785 að þau (ítökin) sé „enn í brúkun“; en af því það er eigandi sjálfur sem þannig kemst að orði verður ekkert byggt á þessu.

Þar sem sækjandi í sóknarskjali 15. Aug. þ.á. fer því fram að Vídivellir egi fullt tilkall til alls Ranaskógar nema hinn stefndi sanni að hann tilheyri Hrafnkelsstöðum, þá fær rétturinn ekki adhyllst þessa skodu, þar sem sækjandi, eptir því sem áður hefir verid sagt, ekki virdist að hafa framkomid með gild eignarskjöl fyrir ítakinu, né heldur haft neina brúkun frá hálfu Vídivallamanna fyrir sig að bera upp í 100 ára tíma eða meira.

Þar sem sækjandi enn fremur vill byggja rétt Víðivalla til skogar á Rana á því að eigandi jardarinnar hafi 1785 við nidursetninguna, lýst yfir eignarrétti sínum mótmælaust og að skógur þessu ennþá sé í brúkun þá fær rétturinn eigi séd að þetta sé bót í máli fyrir sækjanda, því nidursetningarskjalid ber það ekki með sér að hlutadeiganda umbodsmædur²⁵¹ eða ábúanda Hrafnkelsstada hafi verið stefnt til að vera nálægur við réttarhaldið útaf nidursetningunni, eins og það er heldur ekki upplýst að þeir hafi verið við það staddir.

Þar með nú öll hin ummæddu skjöl, að undanskildri Lögfestunni af 1702, sem lögfestir „Ranaskóg“ og hver lögfesta ekki ^{heldur} getur haft sönnunarafl fyrir Víðivalla eigendur, telja Víðivelli ega „skóg út við Gilsá á Rana“ og það verður hvergi séd hvað með því ordatiltæki kann að vera meint hvort heldur skógarítak eða skógarhögg, eða þá allur skógur á Rana, en brúkun skogarins frá Víðivöllum hefir ekki orðid sönnud í ómunatíð, fær rétturinn eigi betur séd, samkvæmt því sem áður hefir verið útlistad, enn að verjandi beri að öllu leyti að dæma sýknan af ákærum sækjanda í þessari sök.²⁵¹

Við sáttafund hjá sáttanefnd Fljótsdalsumdæmis 6. október 1897 var tekinn fyrir ágreiningur um landamerki milli klausturjarðarinnar Hrafnkelsstaða annars vegar og Ytri-Víðivalla með Klúku hins vegar. Sátt náðist um landamerkin og eru þau bókun þannig í sáttabók:

Landamerki milli Víðivalla ytri og Hrafnkelsstaða í Fljótsdal skulu vera framvegis:

Úr svo nefndum Ál við Jökulsá þaðan upp í Krosshamarssnið, síðan í dæld fyrir framan yzta hnjúkinn á fjallinu, þar sem Brandsöxl kallast ^{frá bygð} og þaðan þvert austur í Gilsá í Gilsárdal.²⁵²

iv. Hrafnkelsstaðir

Við manntalsþing að Valþjófsstað var lesin lögfesta, dagsett 30. maí 1794, fyrir jörðum Skriðuklausturs, þar á meðal Hrafnkelsstöðum.²⁵³

Við manntalsþing að Valþjófsstað 23. maí 1856 var þinglesin lögfesta Ytri-Víðivalla, dags. 22. maí sama ár. Henni var mótmælt af umboðsmanninum B. Skúlasygni vegna landamerkja að utan við Jökulsá og vegna skógarítaks í Hrafnkelsstaðalandi í Rana.²⁵⁴

Við politírætt að Vallanesi 25. maí 1857 voru tekin vitni vegna tilkalls Víðivalla til skógarítaks í Hrafnkelsstaðalandi.²⁵⁵ Málinu var framhaldið við aukarétt að

²⁵¹ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 170v-175r.

²⁵² Sáttanefnd Fljótsdalsumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1801-1903, bls. 120-122

²⁵³ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782-1804, bls. 261-262.

²⁵⁴ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 82v.

²⁵⁵ Sýsl. S-Múl., GA/5-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1855-1858, bls. 106-107.

Valþjófsstað 4. júní 1857²⁵⁶ og aftur við aukarétt 1. ágúst sama ár.²⁵⁷ Loks var dæmt í málinu 20. október 1857. Í dómnum kemur fram Jón Einarsson á Ytri-Víðivöllum hafði gert tilkall í skógarítak í Hrafnkelsstaðalandi, svonefndan Ranaskóg út við Gilsá. Í dóma- og þingbók sýslumanns segir um svæðið:

Skógur þessi er innan takmarka Hrafnkelsstada lands á hinum svonefnda „Rana“. Er þetta landspláts, eptir því sem afstöðu kort þad sýnir er tekid var 1 August þ.á., þríhyrningur sé er Lagarfljót myndar ad nordvestanverdu og vestur avid med leirum þeim, sem liggja inn af Fljitsbotni allt i Kirkjuhamar, þadan á bein stefna ad ráda austur í svonefnda Fidlukletta og í Gilsa, sem þá rædur þangad til hún rennur í Lagarfljót.²⁵⁸

Sækjandi hafði farið fram á að jörðinni Víðivöllum yrði dæmd frjáls brúkun í skóginn á Rana fyrir utan Fidlukletta og Kirkjuhamar, sem fullkomin eign nefndrar jarðar. Stefndi, Björn Skúlason, umboðsmaður Skriðuklaustursjarða, krafðist þess að vera sýknaður.

Sækjandi byggði kröfu sína meðal annars á 1) máldaga Ytri-Víðivalla frá 26. maí 1674, 2 2) þingvitni um niðursetningu jarðarinnar 28. júlí 1785, 3) þingvitni sem var tekið 25. maí 1857, 4) lögfestu fyrir Víðivöllum frá 30. apríl 1702, 5) kaupbréfi frá 26. mars 1595 og 6) vitnisburðarskjali frá 1582 (1467), þar sem öll skjölin eignuðu Ytri-Víðivöllum skóg út við Gilsá í Rana. Um gögnin segir í dóma- og þingbók sýslumanns:

Hvad hid fyrstnefnda skjalid snertir, sem sýnist vera samsafn af kaupbréfum og vitnisburdum, þá fær rétturinn ekki séd ad á því verdi byggdur eignarréttur til skógar á Rana; því bædi er þad, ad skinn bladid, sem skjölin eru ritud eptir, ber þad med sier, ad þad hefir ekki verid frumrit, og getur því, ad réttarins álit, ekki álitist sem máldagi eda sönnun fyrir eignarrétti Víðivalla til skogar á Rana, og svo sýnist þad nokkud tortryggilegt ad safn þetta ber med sér ad þad á ad hafa verid lesid á alþingi laungu ádur enn sumt þad, sem þar stendur hefir verid skrád og hlytur þetta mjög ad veikja sönnunar kragt þann er þad annars kynni ad hafa. Svo eru og vitnisburdir þeir sem þar finnast allir óeidfestir og einginn veit nú hvort menn þeir, er skrádu, nokkru sinni hafa verid til. Þess má hérvid geta ad vitnisburarskjalid Litr. K (N° 6 her ad framan) er hid sama og á honum ádur umgetna safni stendur (bls. 2 nedst) og er því um þad hid sama ad sega sem afskriptina í safninu. Med tilliti til nidursetningarskjalsins fra 1785 ber þess ad geta ad þad er sjálfur eigandi Víðivalla, Sýslumadur P. Þorsteinsson, sem segir ad jörðinni „eignist skógur útvid Gilsá í Rana“ og fær Retturinn þó ekki séd ad med þessu sé neitt sannad vidvíkjandi eignarrétti jarðarinnar til skógarítaksins.

²⁵⁶ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 127r-128r.

²⁵⁷ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 143v-145r.

²⁵⁸ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 171r-171v.

Hvad snertir eidfestan vitnisburd Guttorms prófasts Pálssonar, þá getur hann ekki komid sækjanda í hag vegna þess að hann bæði er einstakur og svo verður heldur ekki á honum séd með hvada heimild þeir Glúmsstadamenn hjuggu skóg í Rana, hvort heldur eptir leyfi eiganda (P. Þorsteinssonar) eða ábúanda Vídivalla, eða loksins þáverandi ábúanda Hrafnkelsstada.

Þarnæst er að líta á sönnunarkrapt lögfestunnar, og verður þá ekki séd að henni sé gaum að gefa þarad henni hefir alldreid verid framfylgt á löglegan hátt; getur hún því ekki hafa neitt sönnunarafl en lýsir einungis vilja eiganda og ábúanda, sem hana hefir samid, að halda því og því undir jörðina, og er þá að réttarins álitu abli þessa hennar lokid.

Loksins verður að skoda sönnunarkrapt þann sem sækjandi hefir viljad leida útaf kaupbréfinu frá 1595 og verður ekki annað um það sagt en það sem þegar hefir verid tilfært um hið áður áminnsta bréfasafn frá 1674, þó hitt sé eldra enn þetta, og það því mjög rædur að líkindum að flest hin seinni skjöl Vídivalla sem á hefir verid minnst að framan, hafi tekid það inná hin yngri skjölin sem bréfid frá 1595 og vitnisburdurinn af 1582 (1467), hvers áður er getid, herna um ítök jardarinnar, og sé þessi skjöl því eins og hyrningarsteinn undir retti Vídivalla til þeirra; en af því skjalid frá 1595 virdist einnig að vera óeidfestur vitnisburdur um tilveru sjálfs kaupbréfsins, getur það ekki heldur álitist sönnun fyrir rétti Vídivalla til skógar í Rana. Þar sem sækjandi vill stydjast við Jónsbókar Llb. 52 Cap. í tilliti til hinna fyrrnefndu vitnisburda, þá getur rétturinn ekki séd að honum geti komið það að haldi, því þar rædur einungis með vitnisburdi eidfesta vitna með hvað þeir hafa heyrt af sér eldri mönnum, en þetta á sér hér ekki stad.

Hinsvegar hefir hinn stefndi tilfært að Vídivallamenn hafi ekki í manna minnum notad skóg út við Gilsá í Rana, heldur þvertamóti átölulaust lofað Hrafnkelsstada ábúanda og prestinum að Valþjófsstad að yrkja þar skóg; og er þessu ómótmælt af hálfu sækjanda að undanteknu því, að Glúmsstada menn eins og áður er ádrepið, og eitt vitni hefir borid, í eitt skipti hafi tekid uppá lest í Ranaskógi, án þess þó að það hafi orðid upp lýst, með hvada heimild; en að öðru leyti hefir sækjandi ekki getad sannad að skógur þessi hafi í manna minnum verid yrktur frá Vídivöllum. Að vísu stendur í nidursetningu skjalinu frá 1785 að þau (ítökin) sé „enn í brúkun“; en af því það er eigandi sjálfur sem þannig kemst að orði verður ekkert byggt á þessu.

Þar sem sækjandi í sóknarskjali 15. Aug. þ.á. fer því fram að Vídivellir egi fullt tilkall til alls Ranaskógar nema hinn stefndi sanni að hann tilheyri Hrafnkelsstöðum, þá fær rétturinn ekki adhyllst þessa skodu, þar sem sækjandi, eptir því sem áður hefir verid sagt, ekki virdist að hafa framkomid með gild eignarskjöl fyrir ítakinu, né heldur haft neina brúkun frá hálfu Vídivallamanna fyrir sig að bera upp í 100 ára tíma eða meira.

Þar sem sækjandi enn fremur vill byggja rétt Vídivalla til skogar á Rana á því að eigandi jardarinnar hafi 1785 við nidursetninguna, lýst yfir eignarrétti sinum mótmælalaust og að skógur þessu ennþá sé í brúkun þá fær rétturinn egi séd að þetta sé bót í máli fyrir sækjanda, því nidursetningarskjalid ber það ekki með sér að

hlutadeiganda umbodsmæður²⁵⁹ eda ábúanda Hrafnkelsstada hafi verið stefnt til að vera nálægur við réttarhaldið útaf nidursetningunni, eins og það er heldur ekki upplýst að þeir hafi verið við það staddir.

Þar með nú öll hin ummæddu skjöl, að undanskildri Lögfestunni af 1702, sem lögfestir „Ranaskóg“ og hver lögfesta ekki heldur getur haft sönnunarafl fyrir Víðivalla eigendur, telja Víðivelli ega „skóg út við Gilsá á Rana“ og það verður hvergi séð hvað með því ordatiltæki kann að vera meint hvort heldur skógarítak eda skógarhögg, eda þá allur skógur á Rana, en brúkun skogarins frá Víðivöllum hefir ekki orðid sönnud í ómunatíð, fær rétturinn eigi betur séð, samkvæmt því sem áður hefir verið útlistad, enn að verjandi beri að öllu leyti að dæma sýknan af ákærum sækjanda í þessari sök.²⁵⁹

Við sáttafund hjá sáttanefnd Fljótsdalsumdæmis 6. október 1897 var tekinn fyrir ágreiningur um landamerki milli klausturjarðarinnar Hrafnkelsstaða annars vegar og Ytri-Víðivalla með Klúku hins vegar. Sátt náðist um landamerkin og eru þau bókun þannig í sáttabók:

Landamerki milli Víðivalla ytri og Hrafnkelsstaða í Fljótsdal skulu vera framvegis:

Úr svo nefndum Ál við Jökulsá þaðan upp í Krosshamarssnið, síðan í dæld fyrir framan yzta hnjúkinn á fjallinu, þar sem Brandsöxl kallast frá bygð og þaðan þvert austur í Gilsá í Gilsárdal.²⁶⁰

v. *Vallholt*

Engar heimildir liggja fyrir um jörðina Vallholt en samkvæmt korti liggur hún að kröfusvæðinu.

vi. *Þingmúli*

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lógfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, að Þingmúla J Skriðdal lógfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hálfann Jorunar dal allann framm á Stafsheide til þess Vótnum Hallar: Eirnenn allann Oxarárdal framm á Óxj til þess Vótnum hallar, að frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og büdartungur Efre og ytre: Reka á Olafs Sande þriu hundrud týræd, Skögarteig i Merke ár kuýslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort ár: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hús og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Jnnann greindra

²⁵⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854–1857, bls. 170v–175r.

²⁶⁰ Sáttanefnd Fljótsdalsumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1801–1903, bls. 120–122

takmarka, með óllum landsnýtjum Sem þui lande eiga að filgja að fornu og nýu:
Fyrerbýd Eg hiedan af Huorium manne Sier að nytia Brüka edur beita Jrkia edur
J að Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, að Vitne þýnu Henrik Biarnason og
þýnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mýn Heyra.²⁶¹

Samskonar lögfesta var upplesin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en viðbót við efni hennar sem ekki er í eldri lögfestunni er að þá lögfesti sr. Eiríkur hálfan reka á Kliftarsandi, sjö hundruð faðma langan, og landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er ekki lýst í lögfestunni.²⁶²

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplesin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.²⁶³

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplestið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.²⁶⁴

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.²⁶⁵

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.²⁶⁶

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.²⁶⁷

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Þingmúla með hjáleigu.²⁶⁸

²⁶¹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

²⁶² Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

²⁶³ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

²⁶⁴ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

²⁶⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

²⁶⁶ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

²⁶⁷ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

²⁶⁸ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

Við aukarétt 24. september 1891 var samkvæmt kröfu skiptaráðandans í dánarbúi sr. Páls Pálssonar í Þingmúla útnefnt yfirúttektarmann að Þingmúla stað og kirkju.²⁶⁹

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.²⁷⁰

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slæгна. Metinn kr. 400,00.²⁷¹

Við aukarétt 23. maí 1923 voru dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjújörðina Þingmúla, sem ábúendur höfðu sótt um kaup á samkvæmt lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða.²⁷²

Við aukarétt 4. júlí 1923 var matsgjörð fyrir kirkjújörðinni Þingmúla staðfest.²⁷³

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplesin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.²⁷⁴

²⁶⁹ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 84v–84r.

²⁷⁰ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

²⁷¹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

²⁷² Sýsl. S-Múl., GA/11–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919–1924, bls. 335–336.

²⁷³ Sýsl. S-Múl., GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 13.

²⁷⁴ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.²⁷⁵

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.²⁷⁶

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.²⁷⁷

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.²⁷⁸

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Þingmúla með hjáleigu.²⁷⁹

Við aukarétt 24. september 1891 var samkvæmt kröfu skiptaráðandans í dánarbúi sr. Páls Pálssonar í Þingmúla útnefnt yfirúttektarmann að Þingmúla stað og kirkju.²⁸⁰

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.²⁸¹

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

²⁷⁵ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

²⁷⁶ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

²⁷⁷ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

²⁷⁸ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdamis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

²⁷⁹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

²⁸⁰ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 84v–84r.

²⁸¹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slæгна. Metinn kr. 400,00.²⁸²

Við aukarétt 23. maí 1923 voru dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Þingmúla, sem ábúendur höfðu sótt um kaup á samkvæmt lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða.²⁸³

Við aukarétt 4. júlí 1923 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Þingmúla staðfest.²⁸⁴

vii. Geitdalur

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Geitadals, dags. 14. júní 1884. Þar segir:

Landamörk fyrir jörðinni Geitdal, að utan ræður Marká, sem kemur ofan úr Hraungarði og fellur í smá króka í Geitdalsá ofan, að ofan ræður Hraungarður allt inn að innri Sauða sem hefur upptök sín úr Hraungarðsslakka og fellur ofan í Geitdalsá og utan svokallaðar Búðartungur sem séra Páll Pálsson á Þingmúla hefur uppglökkvað að Þingmúlakirkja eigi. Fyrir innan ofangreinda á kemur saman land Þingmúla og Hallormsstaðar, að austan ræður Geitdalsá, sem kemur innan frá Bratthálsi og fellur alla leið út dalinn úti Grímsá fyrir utan Þingmúla. Mýrum og Geitdal 14. Júní 1884. Pjetur Guðmundsson Þorvaldur Guðmundsson eigendur Geitdals. Samþykkur Páll Pálsson. Samþykkur Benedikt Eyjólfsson. Þinglýst í Þingmúlamanntalsþingi 21. Júní 1884 Jón Johanssen.

Við lögreglurétt 23. júní 1906 voru Jón Björgvin Jónsson, bóndi á Vaði, og Svanhvít Sigurðardóttir í Geitdal sektuð fyrir vanrækslu á fjallaskilum.²⁸⁵

viii. Þorvaldsstaðir

Við manntalsþing að Heydölum var þinglýst lögfestu fyrir Þorvaldsstöðum, dagsettri 21. júní 1816.²⁸⁶

Hinn 3. júní 1825 var hjá sáttanefnd Breiðdalsumdæmis tekið fyrir mál Erlends Þorsteinssonar á Þorvaldsstöðum og Guðmundar Þórðarsonar í Tóarseli vegna landamerkja jarðanna. Fram kemur í sáttabókinni að Þorvaldsstaðamenn hafi eignað

²⁸² Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

²⁸³ Sýsl. S-Múl., GA/11-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919-1924, bls. 335-336.

²⁸⁴ Sýsl. S-Múl., GA/11-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923-1926, bls. 13.

²⁸⁵ Sýsl. S-Múl., GA/9-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1902-1909, bls. 356-357.

²⁸⁶ Sýsl. S-Múl., GA/2-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810-1819, bls. 403.

sér land fyrir sunnan Dalsá allt út í Ytra-Kvíagil, en á móti eignaði Guðmundur Tóarseli allt land þeim megin inn á Vatnsdalsvarp. Í bókinni segir enn fremur:

Þædd hvörugur hefur þaug gögn edur Skilríki sem til nockrar Fullnustu upplýsi hvörri Jördinni áminst þrætuland rettilega tilheiri, þá til að fyrirbyggja frekari misklíð eda Fésama Málsókn, svo kemur þeim saman um og giöra gódfúslega þann Sáttarsamning sem á milli: að bádir noti sér ofannefndt þrætuland sameiginlega eftir þörfum þeirra Tíð átölulaust af beggia hálfu.²⁸⁷

Hinn 9. maí 1845 var hjá sáttanefnd Breiðdalsumdæmis tekið fyrir mál Guðmundar Þórðarsonar á Tóarseli gegn Arnbirni Sigmundssyni á Þorvaldsstöðum, en málið snérist um ágreining þeirra um eignarrétt á landi og nytjar á því. Engri sátt var komið á og var málið tekið fyrir að nýju hjá nefndinni þann 23. maí sama ár.²⁸⁸ Við aukarétt að Tóarseli 28. júlí 1845 var málið tekið fyrir hjá sýslumanni. Þá komst á sátt sem bókuð er þannig í dóma- og þingbók sýslumanns:

Malspartarnir urdu þannig ásáttir að þeir allir skuldbundu sig til að taka ekkert afrettarfé, hvörki í þann umþrætta Landspart frá Kvíagili inna Vatnsdalsvarp sunnan megin Dalsár, eda í bufiárhaga sína, hvar á móti þeir koma sér saman um bæði fyrir sína tíð og fyrir eptirkomandi Eigendur beggia Jardanna að brúka nefndann Landspart til helfínga frá badum Jördunum sem Samningur fyrir egid Fé sitt og Gripi, handa til allra annara Landsnýtia og skuldbindur samkvæmt þessu bondinn Guðmundur Þórðarson, sem nú er búinn að giöra Samning við 2^a menn um að taka Afrettarfé í tedann Landspart, sig til að skipta hagatollunum fyrir þetta Sumar til helfínga milli sín og bændanna á Þorvaldsstöðum, og eins og áður er ávikid að taka ekkert Afrettarfé á þann umþrætta Landspart eda í egin búfiár haga, framvegis, og kvedst G. Þórðarson einnig vera viljugur til að borga þann Malskostnad sem ordinn er á Sök þessari; hvarámóti bóndinn Arnbiörn Sigmundsson skuldbindr sig til að láta þinglýsa þessari Forlíkun á egin kostnad á næsthaldandi Manntalsþingi, sem heimild fyrir badar Jardirnar Toarsel og Þorvaldsstadi til þess umþrætta Landsparts.²⁸⁹

Við manntalsþing að Heydölum 18. maí 1854 var þinglýst kaupbréfi fyrir landsparti í Þorvaldsstaðadölum, dagsettu 17. maí 1848.²⁹⁰ Í kaupbréfinu segir eftirfarandi í afsals- og veðmalabók Suður-Múlasýslu:

Kaupbréf.

Við undirskrifaðir eg Arnbiörn Sigmundsson og Marteinn Erlendsson bændur á Þorvaldsstöðum í Breiðdal innan Sudurmúlasýslu líka, eg Jon Einarsson bondi á

²⁸⁷ Sáttanefnd Breiðdalsumdæmis, A/2-1, Sáttabók 1807-1936, án bls.

²⁸⁸ Sáttanefnd Breiðdalsumdæmis, A/2-1, Sáttabók 1807-1936, bls. 70-71.

²⁸⁹ Sýsl. S-Múl., GA/4-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843-1848, bls. 153-154.

²⁹⁰ Sýsl. S-Múl., GA/4-3, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1848-1855, bls. 212.

Gilsá í sömu syslu seljum hermed undan okkur og okkar erfingjum til fullkomnar eignar umráða og allra afnota, þann hluta er við þeir fyrstnefndu eigum og eg sá síðastnefndi hefi rað yfir í Landstykki því er liggur í Þorvaldastada dölum fyrir sunnan Gilsá og nær frá svokölluðu Qviagili að utan og inná Vatnsdalsvarp bóndanum Gudmundi Þordarsyni á Tóarseli fyrir 30 Speciur skrifum og seigjum 30 Speciur reiðusilfurs af hvörjum 2/3 partar eru af kaupanda í peningum samstundis borgaðir enn 1/3 partur borgist í vörum innan næstkomandi Julímánaðar útgaungu²⁹¹

Við manntalsþing að Heydölum 27. júní 1884 var þinglýst landamerkjum Þorvaldsstaða.²⁹²

ix. *Flaga*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Flögu:

Hér er gott og grösugt málnytuland og engjar allgóðar, mestar deiglendar. Landið er með höllum og ennum í hálshlíðinni en holt og mýrar hið neðra. Það gengur eigi til muna af sér.²⁹³

4.1.6. Desjarmýrarafrétt

i. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í Göngum og réttum segir m.a.:

Afréttarlönd voru þá talin Hólalandsfjall innan Selár, Innfjöllin og Desjarmýrarafrétt ofan Selshúslækjar neðri og innan Krossár.²⁹⁴

ii. *Bakki/Bakkagerði*

Í landamerkjalyðingu milli Hafnar, Bakka, Hámundarstaða og Skeggjastaða dags. 14. júlí 1890, er þinglýst var á Vopnafjarðarmanntalsþingi 14. júlí 1890, segir:

Landamerki á milli Hafnar, Bakka, Hámundarstaða og Skeggjastaða eru sem eftir fylgir: Jörðin Bakki liggjandi í Skeggjastaðasókn í Norður-Múlasýslu á land úr Hafnarárósi uppeftir ánni og í svokallaða Þorskhöfðakeldu í Kríutjarnarflóa, þaðan beint í efri Höltnárlón, svo upp eftir ánni og í Hólmatvatn, einnig báða hólmana sem eru í vatninu, frá syðri enda Hólmatvatns og á Bakkanúps, þaðan beint í tanga í Miðheiðarvatni, úr tanganum beint á Skálafjöll, af vestasta Skálfjalli í læk sem rennur norðan undir því, eptir honum í Gæsagilsá, eptir henni þangað til hún fellur í Bakkaá, eptir henni í hornið fyrir

²⁹¹ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 281.

²⁹² Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 189v-190v.

²⁹³ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 338.

²⁹⁴ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 422.

utan Háabakkavað, þaðan beint í stóran stein í Merkitanga sem klofinn er, úr honum beint í stærsta stein í ánni út af Merkitanga, þaðan beint til sjáfar. Hólmar þeir allir er áin myndar fylgja löndum jarðanna eptir því sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma sem er. Jörðin á allann viðarreka fyrir sínu landi og $\frac{3}{4}$ hvalreka, en Skálholtskirkja einn fjórða hluta.

iii. *Gilsárvellir og Grund*

Í landamerkjalyðingu Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu, er þinglýst var á manntalsþingi að Desjarmýri 4. júlí 1884, segir:

Landamerki jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu: Milli Hvolls og Gilsárvalla ræður lækur frá Fjarðará upp í Mæliskarð, upp Mælihrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Hólalands og Gilsárvalla eru landamerki úr vörðu á Aurnum upp í Krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr hlíðinni, eptir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl. Tunguna milli Fjarðarás og Þverár á Gilsárvöllum einn að Merkigarði. Afréttarland á Gilsárvöllum milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörpu. [...]

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Gilsárvöll:

[...] 4. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarþétt léleg. Nokkuð víðlend. Skjólítið, snjóþúngt. Stutt á sumt. Langt á sumt. Smalamennska fremur erfið.

B. Önnur jarðargæði.

1. Motekja. 2. Jörðin hefir upprekstrarland fyrir sig. 3. Misvel lagað fyrir útfærslu túns. 4. Jörðin liggur vel í sveit og akfært frá verslun. 5. Vatnsból hægt. 6. Reki fylgir jörðinni í svonefndum Hofstrandarkrók. Ársarður lítill. Torfrista sæmileg.

C. Sérstakir ókostir:

1. Vöntun á nærtæku byggingarefni öðru en torfi. 2. Ágangur af afrétt.fé. 3. Hættusamt fyrir fénað sökum dyja, graflækja og fennis.

II. Aðfenn.

[...]

III. Landamerki eru sameiginleg við Grund, sem að fornu er hjáleiga frá Gilsárvöllum og ekki enn skift út úr aðaljörðinni nema að túni og engjum. En hin sameiginl. landam. innfærð í Landam.bók Norður-Múlasýslu bls. 59. Þinglýst 4. júlí 1884. [...].²⁹⁵

²⁹⁵ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 310–311.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Desjarmýri metin með eyðihjáleigunum Setbergi og Þrándarstöðum til 20 hundruða að dýrleika.²⁹⁶

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.²⁹⁷ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gíslason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkju Eign, með ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnisdal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á við Fólaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkju Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkju, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvík. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kamb. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmyri þann 31te Maii 1772 Halldór Gíslason.²⁹⁸

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjамál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.²⁹⁹ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturinn finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbrekkur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þared í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad

²⁹⁶ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 12v.

²⁹⁷ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 92r.

²⁹⁸ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

²⁹⁹ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

hellingast og verda takmark Platsanna á milli; enn til að fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hæðsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvaran Lína talist yfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁰⁰

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var upplestin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjueign frá 23. maí 1772 frá Halldóri Gíslasyni með öllu Setbergslandi og tilheyrandi afskrift af Borgarfjarðarhrepps forlíkunarprotocoll frá 23. júlí 1842.³⁰¹

Hinn 2. apríl 1855 var gert byggingarbréf fyrir Setberg, hjáleigu Desjarmýrar í Borgarfirði. Í bréfinu segir eftirfarandi:

Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavatn og þaðan í fossinn í efri Selshúsálæk. Landið innan þessara takmarka byggi eg honum túnengjar og haga og öll landsnot með eptir fylgjandi skilmálum. Hann skal gjalda mér í Landskuld 2 Sauði veturgamla á hausti og 20 pund af tolg eða þeirra virði í öðru. En af halfu ásauðar kúgildi, sem eg læt fylgja kotinu skal hann gjalda 1 teigslátt í heimatúni staðarins. Engan kvist eða hrís má hann rífa eða höggva í Setbergslandi og engum öðrum leyfa. Öll sprek og kalkvist má hann rífa. Engjar hagbeit og svarðtekju má hann ljá ef hann getur og taka þóknun fyrir. Þó má hann ekki halda húsmennsku fólk eða byggja neitt af Landinu án leyfis Landsdrottins.

Afrétt skal hann hafa saman við Desjarmýri og heya sér ókeypis í afrétt staðarins þegar hann þarf, en ekki nema þar sem Landsdrottinn ákveður í hvert skipti.

Vilji hann víkja burtu af jörðunni skal hann Segja henni Lausri fyrir Jól, næstu á undan þeim fardögum þá hann ætlar burt.

Með þessum skilmálum er velnefndum bonda Ásmundi Ásmundssyni heimilt þetta ábyli til allra löglegra leiguliða nota

Engin hús fylgja Setbergi.³⁰²

Í landamerkjalyðingu Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, dags. 25. júlí 1890, er þinglýst var á Desjarmýrarmanntalsþingi 29. júní 1891, segir:

Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er Náttmálafjall heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og

³⁰⁰ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1837–1911, bls. 12.

³⁰¹ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 36v.

³⁰² Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Desjarmýri í Borgarfirði 1800?–1887.

Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur Þrándarhryggur land Desjamýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjamýrar og Hofstrandar eru úr mið strípum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Fólaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará. Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll. Kirkjan að Desjamýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatíu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: [...] Kirkjan á enn fremur 30 sauðabeit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan folöld. [...]

v. *Stakkahlíð*

Í landamerkjalyýsingu Stakkahlíðar dags. 6. mars 1890, er þinglýst var á Seyðisfjarðarmanntalsþingi 16. júní 1892, segir:

Landamerki klausturjarðarinnar Stakkahlíðar í Loðmundarfirði eru þessi: Merkin eru talin byrja að framan og liggja úr suðurröð á Karlfelli í Grænahnaus, þaðan í miðjan Skaga neðst, beint í Fjarðará. Síðan liggur merkja línan út eptir Fjarðará allt þar til er kemur að þeirri línu, er dregin verður úr flæðarmáli beint yfir Melrakkaþúfu (hún er neðan við varptjarnirnar) í Álfastein þann, sem yztur stendur á brekkunni framan við Norðdalsá. Síðan ræður þessi lína merkjum í sjó út. Í ánni eru 2 hólmar, Kríuhólmi og Stóri hólmi, er tilheyra Sævarenda. Frá sjó liggja merkin upp eptir Stóru-hrauná upp á svo nefndar Fitjar og því næst upp eptir Skúmhattudalsá á varp upp, eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við. Jörðin á 2 þriðjunga í öllum reka fyrir sínu landi.

vi. *Húsavík*

Í Sýslu- og sóknalyýsingum segir m.a. um kirkjújörðina Húsavík:

Heimajörðin hefur gott og stórt tún og kotin ogsvo í vinnni eftir dýrleika. Engjar í heimavíkinni eru miklar og víða grasgefnar. Þarabeit í Bæjarfjörunni mun vera einhver hin besta hér á Austfjörðum, útigangur góður á annesjum, einkum Skálanesi; landkostir einhverjir hinir bestu fyrir sauðfé og afréttur nógur til fjalla og á Skálanesi.³⁰³

Landamerkjabréf Húsavíkur dags. 17. maí 1887, sem var þinglýst var í aukarétti N-Múlasýslu 27. júní 1889. Þar segir:

Landamerki kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litl-Breiðavík eru þessi: að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjalli Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgördum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgördunum inna við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr

³⁰³ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalyýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 239.

Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu. Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jón biskups Árnasonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greispgjá til almenningafjöru (þetta er hvorutveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorutveggja í Stóru-Breiðuvík).

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eiganda Húsavíkur, Hálsahúsa, Álptavíkur Dallands, Dallandsparts, Litlu-Breiðuvíkur, Desjamýrarkirkju og Klyppstaðarkirkju.

vii. Brúnavík

Landamerkjabréf Brúnavíkur dags. 3. júlí 1884, sem var þinglýst fyrir manntalsþingrétti að Desjarmýri 4. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Brúnavíkur að innan, eru af Gagnheiði ofan Þrándarhrygg, þaðan út á Svartafell og svo út allar fjallaraðir eptir því sem vötn falla til Víkurinnar og svo út Almenningsröð í mitt Flesjarsund. Og svo að sunnan af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker. Hvalvík á allt sitt land ítökulaust fjallstinda á milli austur í Glettingsgjá. Reka norður í Æðarsker, en að austan í vog niður undan Glettingsbrún.

Þá segir í landamerkjabréfi Hafnar og Hafstrandar dags. 16. apríl 1883:

Landamerki milli Hafnar og Hafstrandar hef jeg vitað höfð í Laxá, eptir því sem hún fellur úir Brúnavíkurskarði til sjóar, og milli Brúnavíkur og Hafnar, úr miðju Brúnavíkurskarði út miðjar fjallaraðir út á Stekkjahvamsfell, þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund. Önnur lond en þessi liggja ekki að Hafnarlandi.

Þá segir í landamerkjabréfi Hofsstrandar er þinglýst var fyrir manntalsþingrétti á Desjarmýri 4. júlí 1884:

Landamerki jarðarinnar Hofsstrandar í Borgarfirði eru þessi: Að utan ræður Laxá frá sjó upp til fjalls í vörðu á Brúnavíkurskarði, svo inn eptir fjallaröðum inn á Grenishæðir. Að innan eru landamerki svokölluð Folaldsgját niður í Fjarðará og beina stefnu upp í Miðstríp á Grenishæðum, að neðan Fjarðará út að sjó.

4.1.7. Afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðar

i. Hvannstóð

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Hvannstóð:

[...] 4. Beitiand: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrararbeit sérlega góð þegar til nær, en landið er skjóllítið og oft snjóþungt. Fjárgeimsla hæð.

B. Önnur jarðargæði.

1. Motekja góð og nærtæk. 2. Torfrista góð og grjót nægilegt. 3. Jörðin hefir upprekstrarland fyrir sig. 4. Tún stækkar auðv. 5. Rekaítak í Hvannstöðsbás í Snotruneslandi. Ársarður 5 krónur. 6. Vatnsból gott (þ.e. innangengt í brunn). 7. Aðflutningar frá verslunarstað stuttir og hægir.

C. Sérstakir ókostir.

1. Mikill ágangur af afréttarfé á engjar jarðarinnar. [...]

III. Landamerki eru ekki innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og engar upplýsingar um þau fengist. [...].³⁰⁴

ii. *Desjarmýri*

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Desjarmýri metin með eyðihjáleigunum Setbergi og Þrándarstöðum til 20 hundruða að dýrleika.³⁰⁵

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjalandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³⁰⁶ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkju Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnisdal og svo allt útá Þrándarhrygg, i þann Tind sem stendst á við Folaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnyttiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkju Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasetekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkju, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er næstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvik. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kambs. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg,

³⁰⁴ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 314–315.

³⁰⁵ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 12v.

³⁰⁶ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 92r.

2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmýri þann 31te Maii 1772 Halldór Gíslason.³⁰⁷

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjамál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁰⁸ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturinn finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þarad í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Plátsanna á milli; enn til ad fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvadan Lína talist ýfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁰⁹

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var upplestin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjueign frá 23. maí 1772 frá Halldóri Gíslasyni með öllu Setbergslandi og tilheyrandi afskrift af Borgarfjarðarhrepps forlíkunarprotocoll frá 23. júlí 1842.³¹⁰

Hinn 2. apríl 1855 var gert byggingarbréf fyrir Setberg, hjáleigu Desjarmýrar í Borgarfirði. Í bréfinu segir eftirfarandi:

Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavasn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk. Landið innan þessara takmarka byggi eg honum túnengjar og haga og öll landsnot með eptir fylgjandi skilmálum. Hann skal gjalda mér í Landskuld 2 Sauði veturgamla á hausti og 20 pund af tolg eða þeirra virði í öðru. En af halfu ásauðar kúgildi, sem eg læt fylgja kotinu skal hann gjalda 1 teigslátt í heimatúni staðarins. Engan kvist eða hrís má hann rífa eða höggva í Setbergslandi og engum öðrum leyfa. Öll sprek og kalkvist má hann rífa. Engjar hagbeit og svarðtekju má hann ljá ef hann getur og taka þóknun fyrir. Þó má hann ekki halda húsmennsku fólk eða byggja neitt af Landinu án leyfis Landsdrottins.

Afrétt skal hann hafa saman við Desjarmýri og heya sér ókeypis í afrétt staðarins þegar hann þarf, en ekki nema þar sem Landsdrottinn ákveður i hvert skipti.

³⁰⁷ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁰⁸ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁰⁹ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

³¹⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 36v.

Vilji hann víkja burtu af jörðunni skal hann Segja henni Lausri fyrir Jól, næstu á undan þeim fardögum þá hann ætlar burt.

Með þessum skilmálum er velnefndum bonda Ásmundi Ásmundssyni heimilt þetta ábylí til allra löglegra leiguliða nota

Engin hús fylgja Setbergi.³¹¹

iii. *Hólaland*

Landamerkjabréf jarðarinnar er dags. 4. júní 1884, og var þinglýst fyrir manntalsþingrétti að Desjarmýri 4. júlí 1884.

Landamerkjaskrá fyrir landamörkum jarðarinnar Hólalands. Að neðan ræður Fjarðará inn í Mýrnesskarð, síðan fjallgarðurinn alla leið þar sem vötn að draga út á ytri Tindfellsöxl, frá Tindfellsöxl ytri beint ofan í Mjóadal framan við háa Hrók, þaðan ræður lækur merkjum ofan að Aur, þangað sem hann fellur í Krók út eptir, síðan úr þeim Krók beina stefnu í vörðu, sem stendur við Fjarðará.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Hólaland:

[...] 4. Beitiland

Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrararbeit kjarngóð þegar til nær. Víðlend. Skjólgt, en oft snjóþungt. Fjargeimsla fremur hæg.

B. Önnur jarðargæði:

1. Motekja góð. 2. Upprekstrarland fyrir afrettarfé ábúanda nægilegt. Vatnsból gott. 4. Vel lagað til útgræðslu túns og vatnsveitinga. 5. Aðflutningar hægir þ.e. akfær vegur frá verslunarstað.

C. Sérstakir ókostir

1. Torfrista slæm og lítið um annað byggingarefni.

2. Ágangur nokkur af afréttarfé. [...] ³¹²

iv. *Gilsárvellir og Grund*

Í landamerkjalýsingu Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu, er þinglýst var á manntalsþingi að Desjarmýri 4. júlí 1884, segir:

Landamerki jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu: Milli Hvolls og Gilsárvalla ræður lækur frá Fjarðará upp í Mæliskarð, upp Mælihrygg upp austan í Dyrfjall. Milli

³¹¹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Desjarmýri í Borgarfirði 1800?–1887.

³¹² Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 312–313.

Hólalands og Gilsárvala eru landamerki úr vörðu á Aurnum upp í Krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr hlíðinni, eptir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl. Tunguna milli Fjarðarás og Þverár á Gilsárvöllur einn að Merkigarði. Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörpu. [...]

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Gilsárvöll:

[...] 4. Beitoland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit léleg. Nokkuð víðlend. Skjollítið, snjóþúngt. Stutt á sumt. Langt á sumt. Smalamennska fremur erfið.

B. Önnur jarðargæði.

1. Motekja. 2. Jörðin hefir upprekstrarland fyrir sig. 3. Misvel lagað fyrir útfærslu túns. 4. Jörðin liggur vel í sveit og akfært frá verslun. 5. Vatnsból hægt. 6. Reki fylgir jörðinni í svonefndum Hofstrandarkrók. Ársarður lítill. Torfrista sæmileg.

C. Sérstakir ókostir:

1. Vöntun á nærtæku byggingarefni öðru en torfi. 2. Ágangur af afrétt.fé. 3. Hættusamt fyrir fénað sökum dyja, graflækja og fennis.

II. Aðfenn.

[...]

III. Landamerki eru sameiginleg við Grund, sem að fornu er hjáleiga frá Gilsárvöllum og ekki enn skift út úr aðaljörðinni nema að túni og engjum. En hin sameiginl. landam. innfærð í Landam.bók Norður-Múlasýslu bls. 59. Þinglýst 4. júlí 1884. [...].³¹³

v. *Hjartarstaðir*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir að jörðinni sé deilt þannig að Hjartarstaðir séu 16 hundruð en Hamragerði sé fjögur hundruð. Skógur sé til eigin nota og þá segir að jörðin hafi afrétt fyrir 120 geldfjár.³¹⁴

Við manntalsþing 2. júlí 1819 var þinglýst landaskiptagjörningi á milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dags. 18. maí 1819.³¹⁵

Við manntalsþing 18. júní 1822 var upplesin lögfesta Árna Vilhjálmssonar fyrir jörðinni Hjartarstöðum.³¹⁶

Í landamerkjabréfi Hreimsstaða þinglýstu 2. júlí 1884 segir um landamerki jarðarinnar við Hjartarstaði:

³¹³ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 310–311.

³¹⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 95.

³¹⁵ Sýsl. S-Múl., GA/2-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 457–458.

³¹⁶ Sýsl. S-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 71–72.

Milli Hreimsstaða og Hjartarstaða: Merkin liggja frá Gilsá upp eptir Núpsá í garð er liggur þvert upp yfir Timburhöfða og Fálkahamar í Merkigarð norðan við Núpsgerðisblá.

Við manntalsþing 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Hjartarstaða.³¹⁷

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hjartarstaði að fjárgeymsla sé erfið og því sæki fé mjög til fjalls. Upprekstarland sé nægilegt fyrir heimafé.³¹⁸

Í biskupsvísitasíu Hjaltastaðar frá 1763 segir að kirkjan eigi sand tveggja hundraða faðma lengd liggjandi milli Ketilsstaðasands og Kóreksstaðasands og verstöðu við Ósa í hvamminum hjá Fossvík og kallast það Hjaltastaðaver.³¹⁹

Við manntalsþing 19. ágúst 1786 var upplestin lögfesta sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir landi Hjaltastaðarkirkju, reka og verstöðu.³²⁰

Í Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna segir m.a. um Hjaltastað:

Kirkjan á selstöðu á Hraundal utanverðum og tungu þá niður frá Botndalsfjalli norðanverðu sem verður milli Bjarglandsár og Hölnár sem fyrr er getið. Það land heitir Kirkjutungur.³²¹

Við manntalsþing 1. júní 1844 var þinglýst lögfestu frá 31. maí 1844 þar sem presturinn sr. Jón Guðmundsson lögfesti prestakallið Hjaltastaðarland.³²² Efni lögfestunnar er eftirfarandi:

Jeg Jón Guðmundsson Lögfesti hér í Dag konungsins og krónunnar Beneficium Hjaltastað á Utmannasveit, Tödr Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og Veidistadi og allar þær Landsnytiar er fyrrgreindari Hialtastad éga ad fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu, ad öllu tilskyldu, enn eingu fráteknu, til ummerkia þeirra sem adrer menn eiga til i móti honum, og hann vard fremst Eigandi ad bædi ad ordfullu og lögfullu og lögmáli rettu.

Sömuleidis lögfesti eg undir hér greinda Hialtastadar kyrkiu þann Reka sem, sem hún á eptir innsigludu bréfi og liggr nærst Koreksstadasandi ad nordann. Einnig lögfesti eg kyrkiunnar verstödu vid Ósa í Oss Vallaness Stadar kyrkiujardarlandi enn siálfrar Hialtastadar kyrkiu-kyrkusókn med allri þeirri brúkun sem almennilega vidliggur.

³¹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 177r–177v.

³¹⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 49–50.

³¹⁹ Bps. A.II.20, bls. 143.

³²⁰ Sýsl. N-Múl., GA/1–3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782–1804, bls. 135–136.

³²¹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839–1874), bls. 193.

³²² Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 35v–36r.

Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötum hingat frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur undir Botndalsfiallinu rennr út í Biarglandsana. Lögfesti eg kyrkiunnar land til ummerkia þessara: i Merkgardinn er liggur austur frá Stadaranni og í kýrhöfðan á milli Hialtastadar og Jórviður og þaðann rétt synis i Midenni fyrir utan Kolluhraun; Úr Midenni í Skollagrenisklettinn fyrir utan Töduvallagerði; ur þeim Skollaklett út og norðr um Merkvikina ytri, allt i Selfliót, rædr svo Selfliót allt framm i Forvadaklett á milli Vidirness og Alptaness, úr þeim Forvadaklett réttsynis nordan um þvera Ása yfir Raudholtsdalin í Þurshiallan [svo] lánga utan undir stóru vörðunni háu fyrir austan Raudholtsdalin (sem nú er að líkindum fallin) síðan eptir endilaungum þeim hialla allt i ytri Endan á Stórahólmanum framm í breidublánni, úr hennar fremri Enda austur i Geitabjargalækin og svo framm eptir dalnum fyrir austan lækin framm undir Merki þrep þar upp og austr yfir Ásin i Merkgikerid, sem stendur hiá Stóra steini i Assendanum; austur frá kerinu rædr Sund það, er liggir alla leið austur og ofaní ána, frá anni rædr gamall gardr uppundir Hraunfell fyrir framan Hrugustadi. Legg eg við þessa mína Lögfestu löglega fimtarstefnu, hvörri þeir andsvara hafa, sem greind Hialtastadarkyrkiu Itök og Egindóma (eptir þessa lands ædsta yfirvalds Skikkun) áfrýja vilja edr kyrkiunnar Landi með valdi edr ofríki i óleifi veita.

Fyrirbýð eg hédan af hvörum manni i að vinna edr hér að nýta edr nokkurt gagn af að hafa utan mitt sé Lof edr Last til að vitni þeirra allra er ord mín méga heyra.³²³

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hjaltastaður metinn með hjáleigunni Svínafelli. Þar segir að eftir máldögum eigi kirkjan afréttarland fram á Hraundal sem nefnist Kirkjutungur, en það sé til lítilla afnota þar sem snjó tekur seint up og afrétt þarf að kaupa fyrir geldfé á sumrin. Þá segir að land sé aðeins skipt á milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar að túni og engjum.³²⁴

Landamerkjabréf Hjaltastaðar var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað þann 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki Hjaltastaðar og aðliggjandi jarða. 1, Milli Hjaltastaða og Rauðholts. Frá Selfljóts á ytri Forvaða framan við Víðirnes beint yfir Forvaðaöxl og Stekkhöfða utanverðan á Merkihnjúk. Þaðan beint yfir Rauðholtsdal, Miðþrep, Breiðablá og Litla-Hólma í opið á Geitabjargadal, þar næst upp með læk í dalnum þangað til kemur að svo kölluðu neðra Merkiþrepi. 2, Milli Hjaltastaðar og Ánastaða: Úr Geitabjargardal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkgiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan vertða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrugustaðaklett yst, upp utan undir Stóru- Kinn og í Grenisöxl utan verða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrísrábug, þar sem Hrísrá kemur af hálsnum ofan. 3, Milli Hjaltastaðar og Kíreksstaða: Mörkum ræður Hrísrá úr Hrísrábug allt í Hrísrós. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur

³²³ Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 148–149.

³²⁴ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 4.

kemur í ána að vestan. 4, Milli Hjaltastaðar og Jórvíkur. Frá Staðará eptir gömlu garðlagi í Sauðahraunamýri beint utan undir Kýrhöfða, yfir Lækjardal og Miðenni utan undir Kolluhrauni, yfir Magnúsarvörðuás beint í Merkivík, yfir Húsaklett og Miðhala beint á gamalt garðlag á austari Selfljótsbakka. 5, Milli Hjaltastaðar og Hrollaugsstaða: Merkjum ræður Selfljót. 6. Milli Hjaltastaðar og Bóndastaða: Merkjum ræður Selfljót. Hjaltastaður á ennfremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr ytri Botndalsfjallsröð yfir Kollu upp að Hölkná, og að neðan Hölkná.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eigenda Rauðholts, Ánastaða, Króksstaða, Jórvíkur, Hrollaugsstaða, Bóndastaða, Sandbrekku, Hríjla og Hamragerðis.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Hjaltastað að jörðinni fylgi upprekstrarland. Um landamerki segir að þau séu ásamt landamerkjum hjáleigunnar Svínafells innfærð í landamerkjabók og þinglesin 2. júlí 1884.³²⁵

Við aukarétt 19. mars 1917 voru dómkvaddir menn til þess að lýsa, meta og virða til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli í Hjaltastaðahreppi.³²⁶

vi. Sandbrekka

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallaneskirkjueign og að hálfu bóndaeign.³²⁷

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.³²⁸

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríjót

³²⁵ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 108–109.

³²⁶ Sýsl. N-Múl., GA/10–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1911–1917, bls. 341–342.

³²⁷ Sýsl. N-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 273.

³²⁸ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v–23r.

útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.³²⁹

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann jataði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjóunar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.³³⁰

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.³³¹ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þangad til Prófastur sál Sr Arni Þórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiargaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr

³²⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 108r-108v.

³³⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 13r-13v.

³³¹ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 60r.

Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.³³²

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.³³³

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snöggglendar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal heyfengur 400 hestar. [...]

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjóþungt. Fjárgeymsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstrartoll árlega. [...].³³⁴

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, í austur segir í vitnisburði Indriða Þorvarðarsonar árið 1604.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann

³³² Sýsl. N-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 187–188.

³³³ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 163r.

³³⁴ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.³³⁵

4.1.8. Afréttarland Gilsárvalla

i. *Gilsárvellir og Grund*

Í landamerkjalyðingu Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu, er þinglýst var á manntalsþingi að Desjarmýri 4. júlí 1884, segir:

Landamerki jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu: Milli Hvolls og Gilsárvalla ræður lækur frá Fjarðará upp í Mæliskarð, upp Mælihrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Hólalands og Gilsárvalla eru landamerki úr vörðu á Aurnum upp í Krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr hlíðinni, eptir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl. Tunguna milli Fjarðarás og Þverár á Gilsárvöllur einn að Merkigarði. Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörpu. [...]

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Gilsárvöll:

[...] 4. Beitoland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarþétt léleg. Nokkuð víðlend. Skjólítið, snjóþungt. Stutt á sumt. Langt á sumt. Smalamennska fremur erfið.

B. Önnur jarðargæði.

1. Motekja. 2. Jörðin hefir upprekstrarland fyrir sig. 3. Misvel lagað fyrir útfærslu túns. 4. Jörðin liggur vel í sveit og akfært frá verslun. 5. Vatnsból hægt. 6. Reki fylgir jörðinni í svonefndum Hofstrandarkrók. Ársarður lítill. Torfrista sæmileg.

C. Sérstakir ókostir:

1. Vöntun á nærtæku byggingarefni öðru en torfi. 2. Ágangur af afrétt.fé. 3. Hættusamt fyrir fénað sökum dyja, graflækja og fennis.

II. Aðfenn.

[...]

III. Landamerki eru sameiginleg við Grund, sem að fornu er hjáleiga frá Gilsárvöllum og ekki enn skift út úr aðaljörðinni nema að túni og engjum. En hin sameiginl. landam. innfærð í Landam.bók Norður-Múlasýslu bls. 59. Þinglýst 4. júlí 1884. [...].³³⁶

³³⁵ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

³³⁶ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 310–311.

ii. *Hvannstóð*

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Hvannstóð:

[...] 4. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrararbeit sérlega góð þegar til nær, en landið er skjóllítið og oft snjóþungt. Fjárgeimsla hæg.

B. Önnur jarðargæði.

1. Motekja góð og nærtæk. 2. Torfrista góð og grjót nægilegt. 3. Jörðin hefir upprekstrarland fyrir sig. 4. Tún stækkar auðv. 5. Rekaítak í Hvannstóðsbás í Snotruneslandi. Ársarður 5 krónur. 6. Vatnsból gott (þ.e. innangengt í brunn). 7. Aðflutningar frá verslunarstað stuttir og hægir.

C. Sérstakir ókostir.

1. Mikill ágangur af afréttarfé á engjar jarðarinnar. [...]

III. Landamerki eru ekki innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og engar upplýsingar um þau fengist. [...].³³⁷

iii. *Desjarmýri*

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Desjarmýri metin með eyðihjáleigunum Setbergi og Þrándarstöðum til 20 hundruða að dýrleika.³³⁸

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³³⁹ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkju Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnaldal og svo allt útá Þrándarhrygg, i þann Tind sem stendst á við Faldalsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkju Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasetekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkju, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási

³³⁷ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 314–315.

³³⁸ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 12v.

³³⁹ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 92r.

og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvik. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kamb. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruneß Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmyri þann 31^t Maii 1772 Halldór Gíslason.³⁴⁰

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjамál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁴¹ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þared í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Plátsanna á milli; enn til ad fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hæðsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvaran Lína talist ýfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁴²

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var upplestin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjueign frá 23. maí 1772 frá Halldóri Gíslasyni með öllu Setbergslandi og tilheyrandi afskrift af Borgarfjarðarhrepps forlíkunarprotocoll frá 23. júlí 1842.³⁴³

Hinn 2. apríl 1855 var gert byggingarbréf fyrir Setberg, hjáleigu Desjarmýrar í Borgarfirði. Í bréfinu segir eftirfarandi:

Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavasn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk. Landið innan þessara takmarka byggi eg honum túnengjar og haga og öll landsnot með eptir fylgjandi skilmálum. Hann skal gjalda mér í Landskuld 2 Sauði veturgamla á hausti og 20 pund af tolg eða þeirra virði í öðru. En af halfu ásauðar kúgildi, sem eg læt fylgja kotinu skal hann gjalda 1 teigslátt í heimatúni staðarins. Engan kvist eða hrís má hann rífa eða höggva í Setbergslandi og engum öðrum leyfa. Öll sprek og kalkvist má hann rífa. Engjar hagbeit og svarðtekju má hann ljá ef hann getur og taka þóknun fyrir. Þó má hann ekki halda húsmennsku fólk eða byggja neitt af Landinu án leyfis Landsdrottins.

³⁴⁰ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálalabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁴¹ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁴² Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

³⁴³ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 36v.

Afrétt skal hann hafa saman við Desjarmýri og heya sér ókeypis í afrétt staðarins þegar hann þarf, en ekki nema þar sem Landsdrottinn ákveður í hvert skipti.

Vilji hann víkja burtu af jörðunni skal hann Segja henni Lausri fyrir Jól, næstu á undan þeim fardögum þá hann ætlar burt.

Með þessum skilmálum er velnefndum bonda Ásmundi Ásmundssyni heimilt þetta ábýli til allra löglegra leiguliða nota

Engin hús fylgja Setbergi.³⁴⁴

iv. Hólaland

Landamerkjabréf jarðarinnar er dags. 4. júní 1884, og var þinglýst fyrir manntalsþingrétti að Desjarmýri 4. júlí 1884.

Landamerkjaskrá fyrir landamörkum jarðarinnar Hólalands. Að neðan ræður Fjarðará inn í Mýrnesskarð, síðan fjallgarðurinn alla leið þar sem vötn að draga út á ytri Tindfellsöxl, frá Tindfellsöxl ytri beint ofan í Mjóadal framan við háa Hrók, þaðan ræður lækur merkjum ofan að Aur, þangað sem hann fellur í Krók út eptir, síðan úr þeim Krók beina stefnu í vörðu, sem stendur við Fjarðará.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Hólaland:

[...] 4. Beitiland

Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrararbeit kjarngóð þegar til nær. Víðlend. Skjólgt, en oft snjóþungt. Fjargeimsla fremur hæg.

B. Önnur jarðargæði:

1. Motekja góð. 2. Upprekstrarland fyrir afrettarfé ábúanda nægilegt. Vatnsból gott. 4. Vel lagað til útgræðslu túns og vatnsveitinga. 5. Aðflutningar hægir þ.e. akfær vegur frá verslunarstað.

C. Sérstakir ókostir

1. Torfrista slæm og lítið um annað byggingarefni.

2. Ágangur nokkur af afrettarfé. [...] ³⁴⁵

³⁴⁴ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Desjarmýri í Borgarfirði 1800?–1887.

³⁴⁵ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 312–313.

Við manntalsþing að Hjaltastað 6. júlí 1756 lýsti Eiríkur Teitsson reka sem kom upp á Sandbrekkusandi, sem áður hét Miðsandur, og var að hálfu leyti Vallaneskirkjueign og að hálfu bóndaeign.³⁴⁶

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Sandbrekka metin á 24 hundruð að dýrleika.³⁴⁷

Við manntalsþing 2. júní 1841 lagði hreppstjórinn St. Jónsson á Sandbrekku fram klögun yfir Pétri bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð við fjallgöngu. Pétur var ekki mættur en hreppstjórinn kvaðst hafa haustið áður með gönguseðli skikkað hreppsændur til að heimta afrétt af fé og reka það til lögréttar á Sandbrekku. Fram kom að Pétur hafi skilið fé sitt frá öðru afréttarfé við Rauðalæk, út með Bjallandsá, þar sem landsplássið var frekar fyrir afrétt en búfjárhaga. Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, bar vitni og lýsti því hvernig hann og fleiri leituðu að fé en þeir hafi síðan mæst við Rauðlækjarós sem sé í Kóreksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið nokkrar kindur úr hópnum. Í fjarveru Péturs var Þorleifur Arnfinnsson bóndi á Hríót útnefndur svaramaður hans en málinu var frestað þar sem vitnið Jón Jónsson var fjarverandi.³⁴⁸

Við aukarétt 23. júlí 1842 var tekið fyrir mál þar sem Pétur Þórláksson bóndi á Ánastöðum í Hjaltastaðarsókn hafði í fjársöfnun haustið 1840 ekki rekið gripi sína til lögréttar að Sandbrekku heldur einhvers staðar í fjallinu fyrir utan og ofan Ánastaðabæ tekið úr geldfé sem hann átti. Pétur kom fyrir réttinn og kvaðst kannast við að hreppstjóri hafi um haustið 1840 skipað með gönguseðli að Pétur legði til menn til fjársöfnunar en hann hafi sjálfur farið að hreinsa fjallið á þeim greindu stöðum, þ.e. á hálsunum fyrir ofan Hríótarbæ og svo úteftir. Pétur sagði að þegar hann var kominn með geldféð sem fannst að svokölluðum Rauðalæk, sem rennur uppi í fjallinu fyrir utan og ofan bæinn Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá frekari hrakningi og taka það úr heldur en að reka það til lögréttar við Sandbrekku. Pétur minnti að hann hafi tekið úr sex eða sjö kindur. Hann játaði að það hafi staðið í gönguseðlinum að féð skyldi reka til lögréttar og að sú skipun væri á lögum byggð. Að lokum óskaði Pétur þess að hann myndi sleppa við dóm vegna yfirsjónar sinnar, en kvaðst reiðubúinn að greiða hæfilegar fébætur. Ekki er skráð í dóma- og þingbókina hvort Pétur hafi verið dæmdur eða sýknaður.³⁴⁹

³⁴⁶ Sýsl. N-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 273.

³⁴⁷ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 22v–23r.

³⁴⁸ Sýsl. N-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829–1842, bls. 108r–108v.

³⁴⁹ Sýsl. N-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 13r–13v.

Við manntalsþing 26. maí 1845 var þinglýst lögfestu frá Skúla Björnssyni, Árna Bjarnasyni, Birni Ólafssyni og Jóni Jónssyni sem mótmælti lögfestu prófastsins sr. Guttorms á Hofi varðandi Hraundal. Hreppstjórinn Kjartan Jónsson á Sandbrekku mótmælti þessari lögfestu sem leiguliði jarðarinnar Sandbrekku.³⁵⁰ Efni hennar er svo:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt, ad vid hermed mótmælum lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, því eptir skikkanlegra og eldstu manna Vintisburdum ásamt almenningss ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar hreppsmanna sem éginleg Eign edr almenninggr þángad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningssstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó hreppsmenn hafi verid óánægdir med það. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undann hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa gélldfiargaungu ad öðrum, gjörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnnds Hraundals edr Almenningss Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til hérads.³⁵¹

Við manntalsþing 26. maí 1852 var þinglýst lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852.³⁵²

Landamerkjabréf Sandbrekku er dags. 20. júní 1884 og var þinglýst á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884. Þar segir:

Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm, þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kíreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kíllinn, þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan, í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Sandbrekku:

³⁵⁰ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 60r.

³⁵¹ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847, bls. 187–188.

³⁵² Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 163r.

Dýrleiki eftir jarðamati 1861, 24,7 hndr. [...]

3. Útengjar samfeldar, snöggglendar, bæði þurlendi og votlendi; mikill hluti af þeim véltækar; engjavegur, stuttur og góður; heyholt og létt; Meðal heyfengur 400 hestar. [...]

5. Beitiland: Sumarhagar góðir fyrir allan búpening. Vetrarheit fremur léleg; víðlent þjóþungt. Fjárgæmsla hæg.

B. Önnur jarðargæði: [...]

2. Jörðinni fylgir stórt upprekstrarland, sem gefur af sér 14 kr. í upprekstartoll árlega. [...].³⁵³

Um landamerki millum Dala og Sandbrekku, í austur segir í vitnisburði Indriða Þorvarðarsonar árið 1604.

So feldan vitnisburð ber eg Jndriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin, verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali. Og hjer eptir vil eg sannendi á leggja ef þurfa þykir

So feldan vitnisburð sem hjer fyr ofan skrifaður stendur tók Bjarni Marteinnsson af þeim Jndriða Þorvarðssyni 1604, áheyrandi Bjarna Jónssyni og Jóni Sigurðssyni. Og til merkis hafa þeir þar undir skrifat.³⁵⁴

4.1.9. Hvalvík

i. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í Göngum og réttum segir m.a.:

Í Brúnavík og Breiðuvík eru réttir, sem haldið er við af þeim, sem hafa þar upprekstrarlönd. [...] Auk Brúnavíkur er Glettingsnes og Hvalvík smöluð að Brúnavíkurafrétt [...].³⁵⁵

ii. *Brúnavík*

Landamerkjabréf Brúnavíkur dags. 3. júlí 1884, sem var þinglýst fyrir manntalsþingrétti að Desjarmýri 4. júlí 1884. Þar segir:

³⁵³ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 118–120.

³⁵⁴ AM apogr. 4422. Dipl. Isl. V,8. 1604.

³⁵⁵ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 423.

Landamerki Brúnavíkur að innan, eru af Gagnheiði ofan Þrándarhrygg, þaðan út á Svartafell og svo út allar fjallaraðir eptir því sem vötn falla til Víkurinnar og svo út Almenningsröð í mitt Flesjarsund. Og svo að sunnan af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker. Hvalvík á allt sitt land ítökulaust fjallstinda á milli austur í Glettingsgjá. Reka norður í Æðarsker, en að austan í vog niður undan Glettingsbrún.

Þá segir í landamerkjabréfi Hafnar og Hafstrandar dags. 16. apríl 1883:

Landamerki milli Hafnar og Hafstrandar hef jeg vitað höfð í Laxá, eptir því sem hún fellur úr Brúnavíkurskarði til sjóar, og milli Brúnavíkur og Hafnar, úr miðju Brúnavíkurskarði út miðjar fjallaraðir út á Stekkjahvammsfell, þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund. Önnur lond en þessi liggja ekki að Hafnarlandi.

iii. *Glettingsnes*

Í landamerkjabréfi Glettingsness, dags. 5. júlí 1886, sem þinglýst var á manntalsþingi að Desjamýri 5. júlí 1886, segir:

Glettingsnes á land uppá á Glettingsbrún, og reka að norðan í Vog niður undan Glettingsbrún, en að sunnanverðu reka í Klöpp, sem stendur við Löngumalarenda að sunnanverðu.

iv. *Kjólsvík*

Í sýslu- og sóknalýsingum kemur fram að Kjólsvík sé nýbýli, lítið tún og engi, gott land og hagbeit góð.³⁵⁶

Ekki hefur fundist landamerkjabréf fyrir Kjólsvík.

4.1.10. Herjólfsvík

i. *Sérstaklega um kröfuvæðið*

Í Göngum og réttum kemur fram að í Húsavík sé lögrétt og að að henni sé smöluð m.a. Herjólfsvík.³⁵⁷

ii. *Breiðavík (Stóra-Breiðavík)*

Landamerkjabréf Stóru-Breiðuvíkur er dags. 10. október 1889, og var þinglýst á Desjarmýrarmanntalsþingi 31. júlí 1890. Þar segir um landamerki jarðarinnar:

Landamerki Stóru-Breiðuvíkur í Borgarfjarðarhreppi, sem er eign Kleppstaðarkirkju, eru þessi: Merkin liggja að sunnanverðu úr sjávarmáli frá þeim stað, þar sem Brunkutindur ber yfir Bringuhorn, þaðan beint í Bringuhorn, sem er melur austan við Víkurána, því

³⁵⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 210.

³⁵⁷ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 423-4.

næst upp eftir ánni í innra Gæsavatn, að því búnu úr miðju þessu Gæsavatni upp í Hvíta hnjúk, þaðan út eftir eggjum yfir Gagnheiði á Súlutind, af Súlutindi á Háahrygg og þaðan eftir vörpum út á Grenmóskoll og niður að sjó. [...].

iii. *Litlavík / Litla-Breiðavík*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um klausturjörðina Litlu-Breiðuvík:

[...] heyskapur mjög lítill, útigangur góður og rétt góðir landkostir en melótt og grýtt.³⁵⁸

Litlu-Breiðuvík er lýst innan landamerkjabréfs Húsavíkur, dags. 17. maí 1887 og þinglesið á manntalsþingum á Seðisfjarðaröldu 2. júní og að Desjarmýri 24. júní 1893. Lýsingin er eftirfarandi:

Landamerki kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litl-Breiðavík eru þessi: að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjalli Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum inna við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Báلكi eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.

iv. *Húsavík*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um kirkjujörðina Húsavík:

Heimajörðin hefur gott og stórt tún og kotin ogsvo í vinni eftir dýrleika. Engjar í heimavíkinni eru miklar og víða grasgefnar. Þarabeit í Bæjarfjörunni mun vera einhver hin besta hér á Austfjörðum, útigangur góður á annesjum, einkum Skálanesi; landkostir einhvorjir hinir bestu fyrir sauðfé og afréttur nógur til fjalla og á Skálanesi.³⁵⁹

Landamerkjabréf Húsavíkur dags. 17. maí 1887, sem var þinglýst var í aukarétti N-Múlasýslu 27. júní 1889. Þar segir:

Landamerki kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litl-Breiðavík eru þessi: að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjalli Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir

³⁵⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 377.

³⁵⁹ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 239.

Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum inna við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Báلكi eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu. Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jón biskups Árnasonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greispgjá til almenningafjöru (þetta er hvorutveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorutveggja í Stóru-Breiðuvík).

Landamerkin voru samþykkt af hálfu eiganda Húsavíkur, Hálsahúsa, Álptavíkur Dallands, Dallandsparts, Litlu-Breiðuvíkur, Desjarmýrarkirkju og Klyppstaðarkirkju.

v. *Desjarmýri*

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Desjarmýri metin með eyðihjáleigunum Setbergi og Þrándarstöðum til 20 hundruða að dýrleika.³⁶⁰

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³⁶¹ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkiu Eign, með ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnadal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á vid Folaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkiu Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkiu, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvik. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kambs. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi,

³⁶⁰ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 12v.

³⁶¹ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 92r.

Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmýri þann 31^e Maii 1772 Halldór Gíslason.³⁶²

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjamál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁶³ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturinn finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbrekkur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þarad í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og virdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Plátsanna á milli; enn til ad fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvaran Lína talist ýfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁶⁴

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var upplestin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjueign frá 23. maí 1772 frá Halldóri Gíslasyni með öllu Setbergslandi og tilheyrandi afskrift af Borgarfjarðarhrepps forlíkunarprotocoll frá 23. júlí 1842.³⁶⁵

Hinn 2. apríl 1855 var gert byggingarbréf fyrir Setberg, hjáleigu Desjarmýrar í Borgarfirði. Í bréfinu segir eftirfarandi:

Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavatn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk. Landið innan þessara takmarka byggi eg honum túnengjar og haga og öll landsnot með eptir fylgjandi skilmálum. Hann skal gjalda mér í Landskuld 2 Sauði veturgamla á hausti og 20 pund af tolg eða þeirra virði í öðru. En af halfu ásauðar kúgildi, sem eg læt fylgja kotinu skal hann gjalda 1 teigslátt í heimatúni staðarins. Engan kvist eða hris má hann rífa eða höggva í Setbergslandi og engum öðrum leyfa. Öll sprek og kalkvist má hann rífa. Engjar hagbeit og svarðtekju má hann ljá ef hann getur og taka þóknun fyrir. Þó má hann ekki halda húsmennsku fólk eða byggja neitt af Landinu án leyfis Landsdrottins.

³⁶² Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁶³ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁶⁴ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

³⁶⁵ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 36v.

Afrétt skal hann hafa saman við Desjarmýri og heya sér ókeypis í afrétt staðarins þegar hann þarf, en ekki nema þar sem Landsdrottinn ákveður í hvert skipti.

Vilji hann víkja burtu af jörðunni skal hann Segja henni Lausri fyrir Jól, næstu á undan þeim fardögum þá hann ætlar burt.

Með þessum skilmálum er velnefndum bonda Ásmundi Ásmundssyni heimilt þetta ábýli til allra löglegra leiguliða nota

Engin hús fylgja Setbergi.³⁶⁶

Í landamerkjalyýsingu Desjamýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, dags. 25. júlí 1890, er þinglýst var á Desjarmýrarmanttalsþingi 29. júní 1891, segir:

Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er Náttmálafjall heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur Þrándarhryggur land Desjamýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjamýrar og Hofstrandar eru úr mið strípum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Folaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará. Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll. Kirkjan að Desjarmýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatiu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: [...] Kirkjan á ennfremur 30 sauðabeit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan folöld. [...]

4.1.11. Ytri-Álftavík

i. Ytri-Álftavík

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglýst frá Sigurði Guðmundssyni administrator um að nota frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík.

Hinn 29. ágúst 1890 var dæmt um landamerkjaágreining milli eiganda Álftavíkur og eiganda Ness í Loðmundarfirði:

No. 11/1891. Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu. Ár 1890, fimmtudaginn 29. Ágúst var aukarjettur Norður-Múlasýslu settur á skrifstofu sýslunnar og haldinn af sýslumanni Einari Thorlacíus með meðdómsmönnum Sigurði Stefánssyni, Birni Hermannssyni, Runólfi Þorsteinssyni og Einari Eiríkssyni, var þar þá í landamerkjamálinu: Jónas Hallgrímsson, sem eigandi Álftavíkur gegn Páli Ólafssyni, sem umráðamanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði út af ágreiningi um landamerki upp kveðinn svohljóðandi Dómur:

³⁶⁶ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Desjarmýri í Borgarfirði 1800?–1887.

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

Landamerki Húsavíkur ásamt hjáleigunum Hólshúsi, Dallandi, Dallandsparti, Álftavík og Litlu-Breiðuvík voru lesin fyrir manntalsrétti á Seyðisfirði 2. júní 1894 og í Desjarmýri 24. júní 1893:

No.2/1893. Landamerki kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litlu-Breiðuvík eru þessi: að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjalli Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum inna við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Báiki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu. Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jón biskups Árnasonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greispjgá til almenningafjöru (þetta er hvorutveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorutveggja í Stóru-Breiðuvík). Dvergasteini, 17. Maí 1887.

ii. *Húsavík*

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³⁶⁷ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkju Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnadal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á við Faldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkju Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkju, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvík. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kams.

³⁶⁷ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 92r.

Fiskivist að Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud í Snotruness Landi, Husakinn og Skiól í Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu í Bakkapýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg að ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn að Desjarmýri þann 31st Maí 1772

Halldór Gíslason³⁶⁸

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjamáli milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁶⁹ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturinn finnur orsök til að fráfalla ordatiltækinu Fossárbrekkur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þar sem í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíknna og Disjarmýrar, vegna þess að ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og virdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga að helmíngast og verða takmark Plátsanna á milli; enn til að fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvaran Lína talist yfir úr Fjallgarginum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁷⁰

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglýst frá Sigurði Guðmundssyni administrator um að nota frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík.

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var þinglesin lögfesta fyrir Húsavík, dagsett 2. júní sama ár, en umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælti efni hennar hvað Innri-Álftavík snertir.³⁷¹

iii. *Nes í Loðmundarfirði*

Hinn 29. ágúst 1890 var dæmt um landamerkjaágreining milli eiganda Álftavíkur og eiganda Ness í Loðmundarfirði:

No. 11/1891. Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu. Ár 1890, fimmtudaginn 29. Ágúst var aukarjettur Norður-Múlasýslu settur á skrifstofu sýslunnar og haldinn af sýslumanni Einari Thorlacíus með meðdómsmönnunum Sigurði Stefánssyni, Birni Hermannssyni, Runólfi Þorsteinssyni og Einari Eiríkssyni, var þar þá í landamerkjamálinu: Jónas Hallgrímsson, sem eigandi Álftavíkur gegn Páli Ólafssyni, sem umráðamanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði út af ágreiningi um landamerki upp kveðinn svohljóðandi Dómur:

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álftavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álftavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eftir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

³⁶⁸ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁶⁹ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁷⁰ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

³⁷¹ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 62r.

4.1.12. Innri-Álftavík

i. Innri-Álftavík

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglýst frá Sigurði Guðmundssyni administrator um að nota frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík.

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var þinglesin lögfesta fyrir Húsavík, dagsett 2. júní sama ár, en umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælti efni hennar hvað Innri-Álftavík snertir.³⁷²

Hinn 29. ágúst 1890 var dæmt um landamerkjaágreining milli eiganda Álftavíkur og eiganda Ness í Loðmundarfirði:

No. 11/1891. Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu. Ár 1890, fimmtudaginn 29. Ágúst var aukarjettur Norður-Múlasýslu settur á skrifstofu sýslunnar og haldinn af sýslumanni Einari Thorlacíus með meðdómsmönnum Sigurði Stefánssyni, Birni Hermannssyni, Runólfi Þorsteinssyni og Einari Eiríkssyni, var þar þá í landamerkjamálinu: Jónas Hallgrímsson, sem eigandi Álptavíkur gegn Páli Ólafssyni, sem umráðamanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði út af ágreiningi um landamerki upp kveðinn svohljóðandi Dómur:

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

Landamerki Húsavíkur ásamt hjáleigunum Hólshúsi, Dallandi, Dallandsparti, Álftavík og Litlu-Breiðuvík voru lesin fyrir manntalsrétti á Seyðisfirði 2. júní 1894 og í Desjarmýri 24. júní 1893:

No.2/1893. Landamerki kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litl-Breiðavík eru þessi: að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjalli Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgördum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgördunum inna við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Báiki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir

³⁷² Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 62r.

Melshornið eða Bringu. Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jón biskups Árnasonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greispgjá til almenningafjöru (þetta er hvorutveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorutveggja í Stóru-Breiðuvík). Dvergasteini, 17. Maí 1887.

ii. *Húsavík*

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³⁷³ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gíslason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkju Eign, með ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnadal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á við Faldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkju Landeign. Fyrirbíd eg héðan af hvörum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkju, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inn til drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvik. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kambs. Fiskivist ad Öltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmyri þann 31st Maii 1772

Halldór Gíslason³⁷⁴

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkmál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁷⁵ Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkið Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbrekkur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þared í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjardrög til beggja Plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Plátsanna á milli; enn til ad fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölluðu Náttmálafjalli hvadan Lína talist yfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁷⁶

³⁷³ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 92r.

³⁷⁴ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁷⁵ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁷⁶ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglýst frá Sigurði Guðmundssyni administrator um að nota frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík.

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var þinglesin lögfesta fyrir Húsavík, dagsett 2. júní sama ár, en umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælti efni hennar hvað Innri-Álftavík snertir.³⁷⁷

iii. *Nes í Loðmundarfirði*

Hinn 29. ágúst 1890 var dæmt um landamerkjaágreining milli eiganda Álftavíkur og eiganda Ness í Loðmundarfirði:

No. 11/1891. Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu. Ár 1890, fimmtudaginn 29. Ágúst var aukarjettur Norður-Múlasýslu settur á skrifstofu sýslunnar og haldinn af sýslumanni Einari Thorlacíus með meðdómsmönnum Sigurði Stefánssyni, Birni Hermannssyni, Runólfi Þorsteinssyni og Einari Eiríkssyni, var þar þá í landamerkjamálinu: Jónas Hallgrímsson, sem eigandi Álftavíkur gegn Páli Ólafssyni, sem umráðamanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði út af ágreiningi um landamerki upp kveðinn svohljóðandi Dómur:

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álftavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álftavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

4.1.13. Hjálmárströnd

i. *Sérstaklega um kröfuvæðið*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Hjálmárströnd:

[...] nú óbyggð kirkjueign Dvergasteinskirkju í Seyðisfirði, brúkuð til afréttar, en þegar hún hefur byggð verið hefur hún legist fyrir 2 hndr.³⁷⁸

ii. *Desjarmýri*

Í jarðamati Norður-Múlasýslu frá 1804 er Desjarmýri metin með eyðihjáleigunum Setbergi og Þrándarstöðum til 20 hundruða að dýrleika.³⁷⁹

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi og mótmælti Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum nefndri

³⁷⁷ Sýsl. N-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1854-1857, bls. 62r.

³⁷⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 219.

³⁷⁹ Jarðamat Norður-Múlasýslu 1804, bls. 12v.

lögfestu vegna Húsavíkurkirkju.³⁸⁰ Lögfestan er frá 31. maí 1772 og er efni hennar svohljóðandi:

Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkiu Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavíkurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Gjæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnisdal og svo allt útá Þrándarhrygg, i þann Tind sem stendst á við Folaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkiu Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvöríum manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkiu, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, hvalreka i hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo hvalreka, Saltfioru i beitavík milli Lækia. Sudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á hval i Kiólsvík. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kams. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2^{ia} hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmyri þann 31te Maii 1772 Halldór Gíslason.³⁸¹

Hinn 2. október 1840 var hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir landamerkjамál milli jarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur. Engin sátt náðist.³⁸² Málið var tekið fyrir að nýju hjá nefndinni hinn 23. júlí 1842 en einkum var deilt um landstykkíð Efri-Fitjar. Sátt komst á milli aðila og er henni þannig lýst í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis:

ad Presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbrekkur í Logfestu Disjarmýrarkyrkju af 1772, þared í sömu Lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmýrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsisvatni falla Lækjadrög til beggja Plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsisvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Platsanna á milli; enn til ad fá Stefnumid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svoköllum Náttmálafjalli hvadan Lína talist ýfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill Lenda á gagnstandandi Fjalli.³⁸³

³⁸⁰ Sýsl. N-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1829-1842, bls. 92r.

³⁸¹ Sýsl. N-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819-1847, bls. 156-157.

³⁸² Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 9.

³⁸³ Sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1837-1911, bls. 12.

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjueign frá 23. maí 1772 frá Halldóri Gíslasyni með öllu Setbergslandi og tilheyrandi afskrift af Borgarfjarðarhrepps forlíkunarprotocoll frá 23. júlí 1842.³⁸⁴

Hinn 2. apríl 1855 var gert byggingarbréf fyrir Setberg, hjáleigu Desjarmýrar í Borgarfirði. Í bréfinu segir eftirfarandi:

Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavátn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk. Landið innan þessara takmarka byggi eg honum túnengjar og haga og öll landsnot með eptir fylgjandi skilmálum. Hann skal gjalda mér í Landskuld 2 Sauði veturgamla á hausti og 20 pund af tolg eða þeirra virði í öðru. En af halfu ásauðar kúgildi, sem eg læt fylgja kotinu skal hann gjalda 1 teigslátt í heimatúni staðarins. Engan kvist eða hris má hann rífa eða höggva í Setbergslandi og engum öðrum leyfa. Öll sprek og kalkvist má hann rífa. Engjar hagbeit og svarðtekju má hann ljá ef hann getur og taka þóknun fyrir. Þó má hann ekki halda húsmennsku fólk eða byggja neitt af Landinu án leyfis Landsdrottins.

Afrétt skal hann hafa saman við Desjarmýri og heya sér ókeypis í afrétt staðarins þegar hann þarf, en ekki nema þar sem Landsdrottinn ákveður í hvert skipti.

Vilji hann víkja burtu af jörðunni skal hann Segja henni Lausri fyrir Jól, næstu á undan þeim fardögum þá hann ætlar burt.

Með þessum skilmálum er velnefndum bonda Ásmundi Ásmundssyni heimilt þetta ábýli til allra löglegra leiguliða nota

Engin hús fylgja Setbergi.³⁸⁵

Í landamerkjalyýsingu Desjamýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, dags. 25. júlí 1890, er þinglýst var á Desjarmýrarmanntalsþingi 29. júní 1891, segir:

Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er Náttmálafjall heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur Þrándarhryggur land Desjamýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjamýrar og Hofstrandar eru úr mið strípum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Folaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará. Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn

³⁸⁴ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 36v.

³⁸⁵ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Desjarmýri í Borgarfirði 1800?-1887.

og suður í fjöll. Kirkjan að Desjamýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatiu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: [...] Kirkjan á ennfremur 30 sauðabeit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan folöld. [...]

iii. *Sævarendi*

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir meðal annars um Sævarenda:

[...] 3. Útengjar: Reitingssamar, snöggglendar. Griðfærar. Þurlendar í fjall[i] en votlendar í svonefndri „Blá“. Liggja allvel við vatnsveitu á parti. Engjavegur langur og vondur úr fjalli, en griðfær af neðri engjum. Hey tæplega í meðallagi. Meðalhefengur 100 hestar.

[Á spássíu] 4. Beiti. gott sumar og vetur fyrir sauðfé, stórgr. hagar lakari. Landið víðáttumikið og snjólétt [...]

B. Önnur jarðargæði:

1. Mótak er nýfunduð, en lítið reynt. 2. Grjót, möl og sandur nærtæ[kt.] 3. Silungsveiði stutt frá bæ. 4. Æðarvarp í Hólma í ánni stutt frá bænum gefur af sér í meðalári 16 kg af hreinsuðum dún, og mikið af eggjum til heimilisnota. Auk þess kríuvarp allmikið. 5. Áin er bátgeng frá sjó að hlaðvarpa.

C. Sérstakir ókostir:

1. Útgræðsla túns fremur erfið vegna sandfoks og votlendis.
2. Jörðin er engjalítill svo árlega þarf að kaupa heyskap að.
3. Torfrista léleg. [...] ³⁸⁶

iv. *Vestdalur*

Árið 1883 var tekinn fyrir landamerkjamála Dvergasteins og Vestdals. Málið var alls tekið fyrir fjórum sinnum hjá sýslumanni dagana 10., 19. og 26. september 1883.³⁸⁷ Dæmt var í málinu 26. september 1883 þar sem niðurstaðan um landamerkin var eftirfarandi:

Því dæmist rétt að vera:

Þrætutunga sú, er kennd er við Grytáreyri og liggur milli samnefndra áa, á að vera eign Dvergasteinskirkju, þannig að hin svonefnda innri Grýtuá skal ráða

³⁸⁶ Fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 338–339.

³⁸⁷ Sýsl. N-Múl., GA/5–4, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1880–1884, bls. 451–453, 467–472.

landamerkjum milli jarðanna Dvergasteins og Vestdals, frá sjó innanvið hús B. Nagells norðmanns uppeftir hinum gamla árfarvegi fyrir utan nýbylið Eiríksstaði, þaðan skáhallt uppí Grafgil eptir sjónhendingu þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan uppeftir þessu gili beina stefnu þartil vötnum hallar.³⁸⁸

v. *Brimnes*

Landamerkjabréf Brimness er dags. 29. maí 1889, og var þinglýst á Seyðisfjarðarmanntalsþingi 1. júní 1889. Það hljóðar svo:

Brimness landamerki eru: Hið innra milli Dvergasteins og Brimness í Markhellu og er krossmark klappað í innri Markhellubrunn við sjóinn, en þaðan ræður sjónhendingalína upp í fjallsbrún, untanvert við hæstu egg þar upp af, og er skammt fyrir ofan Markhelluna hlaðin 1 varða úr grjóti, sem miðuð frá krossmarkinu á fjallið sýnir stefnuna. Hið ytra ræður landamerkjum milli Brimness og Hjálmarstrandar, eignar Dvergasteinskirkju, svo nefnt Grímkelsgil úr fjöru upp á fjallsbrún. Hér í milli á Brimness allt land frá sjó upp á fjall þar til er vötnum hallar.

4.1.14. Hjálpleysa

i. *Tunguhagi með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði*

Við manntalsþing 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Tunguhaga.³⁸⁹

Við manntalsþing 3. júlí 1923 var þinglesin landskiptagjörð milli jarðanna Grófargerði, Arnkelsgerði og Tunguhagi.³⁹⁰

Við lögreglurétt 18. júní 1926 fór fram rannsókn á meintu broti á fjallskilareglugjörð sýslunnar. Vitnisburðir: Sigurður Björnsson bóndi Sauðhaga. Benedikt Sigurðsson bóndi Gilsstöðum. Gunnar Sigurðsson bóndi Beinargerði. Þórður Eiríksson bóndi Úlfsstöðum. Magnús Jónsson frá Tunguhaga. Kristján Sigmundsson bóndi Eyjólfstöðum.³⁹¹

ii. *Stóra-Sandfell*

Landamerkjalyásing Stórasandfells á Skriðdal er dags. 9. júní 1884 og þinglýst á Þingmúlamanntalsþingi 27. júní 1885.

Að utan ræður Gilsá inná Hjálpleysuvarp, að norðan Grímsá að framan Hvína. Að ofan eggjar.

³⁸⁸ Sýsl. N-Múl., GA/5–4, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1880–1884, bls. 472–479.

³⁸⁹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók 1881–1887, bls. 177r–177v.

³⁹⁰ Sýsl. S-Múl. GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 9.

³⁹¹ Sýsl. S-Múl., GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 419–422.

iii. Áreyjar

Við manntalsþing 1. júní 1883 var þinglýst forboði frá Jóhanni Péturssyni á Áreyjum um að ferðamenn ái ekki í engjum hans.³⁹²

Við manntalsþing 27. júní 1883 var þinglýst forboði Jóhanns Péturssonar á Áreyjum um beit utan Áreyjarklifs.³⁹³ Þá var forboði hans einnig þinglýst við manntalsþing 7. júlí 1883.³⁹⁴

Landamerkjalyýsingu Áreyja dags. 5. september 1885, var þinglýst 31. maí 1886 á Eskifjarðarmanntalsþingi:

Að sunnan milli Áreyja og Stuðla liggur markið úr Flóalækjarós í sandskörð þaðan á Mirkimel þaðan á mitt Kotfell. Að vestan milli Arnkvílsstaða, Eirartinga Litlasandfells og Stórasandfells liggja mörkin úr miðju Kistufelli á Kv[.....] þaðan á Hallsteinsdalsvarp þaðan á Hjálpleysuvarp eptir því sem vötnum hallar. Að norðan ræður stefna beint af Hjálpleysuvarpi og þangað sem vötnum hallar á Fagradal í Fagradalsá. Að austan og utan skilur Fagradals á alla leið Selja [.....] og Áreyjalandsút í Flóa lækjarós. Innan þessara landamerkja liggja þau ítök er hér greinir: 1. Vallaneskirkja á afrétt í Fagradal frá Hvítá til Afréttará. 2. Gíslastaðir á Völlum eiga frétt á Fagradal milli Hvítár og Laumuár.

Landamerkjalyýsingin er samþykkt af hálfu Stuðla, Arnhólsstaða, þess hluta úr Tunghaga sem Skriðdalshrepp heyrir til, Eyrarþings, Litlasandfells og Stórasandfells. Þá segir:

Ennfremur eru hinsvegar rituðum landamörkum og ítökum samþykkir: Vér undirskrifaðir samþykkjum ofangreind landamerki, hvað Fagradal snertir, með svo felldu móti, að vér notum afréttarlandið á sama hátt frjálst og átökulaust, eins og hingað til hefur verið. Bergur Jónsson (fyrir hönd Vallaneshrepps) Jón Vilhjálmsson Vilhjálmur Jónsson (eigendur Gíslastaðar)

Við aukarétt 16. júlí 1910 voru dómkvaddir tveir menn til þess að virða og meta til peningaverðs kirkjuförðina Áreyjar í Reyðarfirði.³⁹⁵

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Áreyjar að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst 31. maí 1886. Einnig segir að upprekstrarland sé víðlent og gott og þá telji jarðareigandi sig eiga skógarítak í Seljateigsskógi.³⁹⁶

³⁹² Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 102v.

³⁹³ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 109v.

³⁹⁴ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 124v–125r.

³⁹⁵ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 524–525.

³⁹⁶ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirnat I, bls. 211–212.

iv. *Gíslastaðir og Gerði*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Gíslastaði og afbýlið Gíslastaðagerði:

Þessi jörð er mjög hagapröng en hefir töðufall gott eftir dýrleika, sæmilegar engjar og útigang nokkurn.³⁹⁷

Ekkert landamerkjabréf hefur fundist fyrir Gíslastaði.

4.1.15. Óskiptarland Gíslastaða og Gerðis

i. *Gíslastaðir / Gíslastaðagerði*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Gíslastaði og afbýlið Gíslastaðagerði:

Þessi jörð er mjög hagapröng en hefir töðufall gott eftir dýrleika, sæmilegar engjar og útigang nokkurn.³⁹⁸

Ekkert landamerkjabréf hefur fundist fyrir Gíslastaði.

ii. *Áreyjar*

Við manntalsþing 1. júní 1883 var þinglýst forboði frá Jóhanni Péturssyni á Áreyjum um að ferðamenn ái ekki í engjum hans.³⁹⁹

Við manntalsþing 27. júní 1883 var þinglýst forboði Jóhanns Péturssonar á Áreyjum um beit utan Áreyjarklifs.⁴⁰⁰ Þá var forboði hans einnig þinglýst við manntalsþing 7. júlí 1883.⁴⁰¹

Landamerkjalyýsingu Áreyja dags. 5. september 1885, var þinglýst 31. maí 1886 á Eskifjarðarmanntalsþingi:

Að sunnan milli Áreyja og Stuðla liggur markið úr Flóalækjarós í sandskörð þaðan á Mirkimel þaðan á mitt Kotfell. Að vestan milli Arnkvílsstaða, Eirartinga Litlasandfells og Stórasandfells liggja mörkin úr miðju Kistufelli á Kv[.....] þaðan á Hallsteinsdalsvarp þaðan á Hjálpleysuvarp eptir því sem vötnum hallar. Að norðan ræður stefna beint af Hjálpleysuvarpi og þangað sem vötnum hallar á Fagradal í Fagradalsá. Að austan og utan skilur Fagradals á alla leið Selja [.....] og Áreyjalandsút í Flóa lækjarós. Innan þessara landamerkja liggja þau ítök er hér greinir: 1. Vallaneskirkja á afrétt í Fagradal frá Hvítá til Afréttará. 2. Gíslastaðir á Völlum eiga frétt á Fagradal milli Hvítár og Laumuár.

³⁹⁷ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 301.

³⁹⁸ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 301.

³⁹⁹ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 102v.

⁴⁰⁰ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 109v.

⁴⁰¹ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 124v-125r.

Landamerkjalyýsingin er samþykkt af hálfu Stuðla, Arnhólsstaða, þess hluta úr Tunghaga sem Skriðdalshrepp heyrir til, Eyrarþings, Litlasandfells og Stórasandfells. Þá segir:

Ennfremur eru hinsvegar rituðum landamörkum og ítökum samþykkir: Vér undirskrifaðir samþykkjum ofangreind landamerki, hvað Fagradal snertir, með svo felldu móti, að vér notum afréttarlandið á sama hátt frjálst og átökulaust, eins og hingað til hefur verið. Bergur Jónsson (fyrir hönd Vallaneshrepps) Jón Vilhjálmsson Vilhjálmur Jónsson (eigendur Gíslastaðar)

Við aukarétt 16. júlí 1910 voru dómkvaddir tveir menn til þess að virða og meta til peningaverðs kirkjujörðina Áreyjar í Reyðarfirði.⁴⁰²

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Áreyjar að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst 31. maí 1886. Einnig segir að upprekstrarland sé víðlent og gott og þá telji jarðareigandi sig eiga skógarítak í Seljateigsskógi.⁴⁰³

iii. *Tunguhagi með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði*

Við manntalsþing þann 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Tunguhaga með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði, dags. 14. júní s.á.

Landamerkjalyýsing jarðarinnar Tunghaga með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði: að utan ræður Stórilækur þar til hann fellur í Tunghagalæk, þá Tunghagalækur uns hann fellur í Grímsá. Að norðan og vestan Grímsá. Að framan Gílsá, að Hjálpleysuvatni, og síðan Lambavallaá inná Hjálpleysuvarp. Að austan og sunnan: fjallsbrún suður á Hjálpleysuvarps.

Við manntalsþing 3. júlí 1923 var þinglesin landskiptagiörð milli jarðanna Grófargerði, Arnkelsgerði og Tunguhagi.⁴⁰⁴

Við lögreglurétt 18. júní 1926 fór fram rannsókn á meintu broti á fjallskilareglugjörð sýslunnar. Vitnisburðir: Sigurður Björnsson bóndi Sauðhaga. Benedikt Sigurðsson bóndi Gílsstöðum. Gunnar Sigurðsson bóndi Beinargerði. Þórður Eiríksson bóndi Úlfsstöðum. Magnús Jónsson frá Tunguhaga. Kristján Sigmundsson bóndi Eyjólfstöðum.⁴⁰⁵

⁴⁰² Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 524–525.

⁴⁰³ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 211–212.

⁴⁰⁴ Sýsl. S-Múl. GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 9.

⁴⁰⁵ Sýsl. S-Múl., GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 419–422.

iv. *Eyjólfssstaðir*

Landamerkjalyýsing kirkjujarðarinnar Fossárdals (kotin Eiríksstaðir, Víðines og Eyjólfssstaðir) er dags. 2. maí 1884, og var þinglýst á Djúpavogarmannntalsþingi 23. júní 1884.

Ár 1884 dag 2. Maím. vorum við undirskrifaðir saman komnir til að setja upp yngja landamerki kirkjujarðarinnar Fossárdals, (sem eru kotin Eiríksstaðir Víðines og Eyjólfssstaðir) í Beruneshrepp í Suðurmúlasýslu og niður við á sáttir eptirfylgjendi landamerkjum, sem eru hjer um bil samhljóða gömlum máldögum og biskupavisitatum Berufjarðar kirkju: að utan milli suður Fossadals eða Eiríksstaða hinn svokallaði Skeggjasteinn, sem stendur í fjörumáli við ytri enda brúarinnar sunnanvert í Fossvíkinni og úr honum bein stefna í gjót, er liggur upp Desjarkletta uppá fjallsbrún skamt fyrir utan Bálkagil og svo úr gjótunni beina stefnu uppá hina svokölluðu Desjarhyrnu og svo þaðan inn eptir hinum efstu fjalleggjum og tindum eins og lækjum hallar inná hinn svonefnda Brattháls og eptir Bratthálsinum til norðurs eins og vötnum hallar úteptir hinu svokallaða Fossárfelli milli Fossárdals og Berufjarðardals og ofan af sunnanverðum Fellsröðlinum ofan að stórum steini hjá lynd þeirri, sem er skamt fyrir sunnan hinar svonefndu Höskuldartæptur. á Selneshjalla sunnanverðum og frá Merkisteini þessum í litla tjörn og þar merki hjá fyrir neðan Selneshjalla og frá tjörninni eða vörðunni beina stefnu í svokallað Tómasatsund eða Merkivörðu í því og þaðan beint í sjó nokkuð fyrir sunnan Selneshólma.

v. *Vallanes*

Landamerkjum jarðanna Strandar og Vallaness var lýst með eftirfarandi hætti, og þinglýst á Egilsstaðamannntalsþingi 18. júní 1884.

Landamerki milli kirkjujarðarinnar Strandar og Vallaness hafa verið haldnir að fornu og nýju þessi: lág sú, sem Merkilág er kölluð, og eptir sem lágin liggur sjónhending í hátt hraun, sem nefnt hefur verið Stekkahraun, og þaðan í stein sem stendur í Votategi utarlega vestan við lækinn.

Landskipti milli Vallaness og Vallaneshjáleigu, voru gerð með svofelldum hætti dags. 26. október 1938.

Miðvikudaginn 26. Október voru gjörð þannig löguð landskipti milli prestssetursins í Vallanesi og hjáleigunnar Vallaneshjáleiga, en fullnaðar skifti fóru fram á túni og engjum en ekki þótti fært að skifta beitolandi milli jarðanna að svo stöddu. Samkvæmt þessum skiftum verða tún og engjamörk milli téðra jarða sem hér segir: Vallaneshjáleiga fær fremsta hlutann af túninu samfelld út að gömlum grónum Vallargarði, skammt fyrir framan Lambhús. Merkin eru þvert vestur af garðinum um klettanibbu, sem er í áframhaldandi garðs og þaðan áfram vestur í Ormsmýri. Austur af fylgja mörkin fyrst garðinum, þangað til hann liggur út í, þaðan fylgja mörkin beinni línu, suður í ytraverða nátthagahorn. Engjarnar verða allar í einu lagi og liggja niður frá túninu. Að ofan ræður túnið mörk þau, er að framan eru skráð um ytri enda túnsins. Úr nátthagahorninu ytra

fylgja mörkin börðunum út að Þrætugarði. Síðan fylgja þau honum um Grænutóft í vörðu við Uxalæk. Þá ræður lækurinn inni Tjörn og síðan tjörnir þar sem hún [...] úr framenda tjarnarinnar upp í Mela, fylgir síðan endanum út í Uxalæk og áfram úti innra og neðra túnhornið.

Þá voru landamerki milli Straumness annarsvegar og Vallaness, Víkingsstaða og Sauðhaga einnig ákveðin með gjörð sama dag, eða 26. október 1938 og þinglýst 17. nóvember s.á.

Landamerki milli Straumnes annarsvegar og Vallaness, Víkingsstaða og Sauðhaga hinsvegar. Samkvæmt árið er gjörð var miðvikudaginn 26. Október 1938 eru landamarki jarðarinnar Straumnes í Vallahreppi í Suðu-Múlasýslu ákveðin þannig: Að sunnan lína frá vörðu hjá Illukeldu við Grímsá í Fremsta Stórhól, þaðan bein lína í Borgardalslæk við Fremsta ás í stefnunni Fremrihóll – Grásteinn (landamerki Víkingsstaða halda áfram eftir þessari línu). Að vestan Norgardalslækur í bláarkerin, þaðan bein lína í innri endann á Uxalæk, þaðan ræður Uxalækur að Einbúavörðu. Að norðan lína frá Einbúavörðu í innstu Þrívörðu, þaðan í Torfaselslæk á Straumnesmelum og beint í Grímsá hjá Úlfstaðavaði. Að austan ræður Grímsá.

4.1.16. Geitdalsafréttur

i. *Geitdalur*

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Geitadals, dags. 14. júní 1884. Þar segir:

Landamörk fyrir jörðinni Geitdal, að utan ræður Marká, sem kemur ofan úr Hraungarði og fellur í smá króka í Geitdalsá ofan, að ofan ræður Hraungarður allt inn að innri Sauða sem hefur upptök sín úr Hraungarðsslakka og fellur ofan í Geitdalsá og utan svokallaðar Búðartungur sem séra Páll Pálsson á Þingmúla hefur uppglökkvað að Þingmúlakirkja eigi. Fyrir innan ofangreinda á kemur saman land Þingmúla og Hallormsstaðar, að austan ræður Geitdalsá, sem kemur innan frá Bratthálsi og fellur alla leið út dalinn úti Grímsá fyrir utan Þingmúla.

Við lögreglurétt 23. júní 1906 voru Jón Björgvin Jónsson, bóndi á Vaði, og Svanhvít Sigurðardóttir í Geitdal sektuð fyrir vanrækslu á fjallaskilum.⁴⁰⁶

ii. *Þingmúli*

Í Vísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar, dags. 12. ágúst 1641, segir um Þingmúla í Skriðdal:

Olaffs kuirka J múla J Skriðdal ä Heimaland allt med þeim vmmerkium er Sera Gissur Gýslason tilseiger Sig hallded og hafft hafdi. Halffann Jorunnardal framm ä stafnz Heyde til þess votnum Hallar eirnenn allar Øxarärdal framm ä øxe til þess votnum hallar / ad

⁴⁰⁶ Sýsl. S-Múl., GA/9-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1902-1909, bls. 356-357.

frateknu haugalande, Allann hallffann geitdal og Büdartüngur effre og ytre. Skryduland med Somu vmmerkium sem ädur eru sogd ad fylgie stadarlandenu og flogu. 6. Hundrud med þessum landamerki, framm J marklæk og rettsyness offan J Geitdalz Ä og suo ä fiall vpp. enn vtfrä vt J þüfu og offan J lækinn sem rennur fyrer framan flógu eyre offan J äna. tuo hlute J hualnese Reka a Olaffssande. Þriü hundrud tÿræd. Backaland. HallBiarnastade vndersomu landamerki er ädur voru greind. Skögar teyg J merkeär kuysl-vmm Sextÿu timburz J Hallormstada Skögum huert är. Heffur Sera Gysur Gyslason stadinn Hallded med þessum landamerki atolulausum ä siounda og tuttugasta är [...].⁴⁰⁷

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lögfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, ad Þÿngmúla J Skriddal lögfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hålfann Jorunar dal allann framm ä Stafsheide til þess Vótnum Hallar: Eirnenn allann Oxarärdal framm ä Óxj til þess Vótnum hallar, ad frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og büdartungur Efre og ytre: Reka ä Olafs Sande þriu hundrud tÿræd, Skögarteig i Merke är kuyslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort är: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hüs og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Jnnann greindra takmarka, med óllum landsnÿtjum Sem þui lande eiga ad filg'a ad fornu og nÿu: Fyrerbÿd Eg hiedan af Huorium manne Sier ad nytia Brüka edur beita Jrkia edur J ad Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, ad Vitne þÿnu Henrik Biarnason og þÿnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mÿn Heyra.⁴⁰⁸

Samskonar lögfesta var upplesin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en þá lögfesti sr. Eiríkur einnig m.a. landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er hins vegar ekki lýst í lögfestunni.⁴⁰⁹

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplesin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁴¹⁰

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætuskógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁴¹¹

⁴⁰⁷ Bps. A.II.8. Vísitásiubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641–1672, bls. 88–89.

⁴⁰⁸ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁴⁰⁹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁴¹⁰ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

⁴¹¹ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁴¹²

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁴¹³

Landamerkjabréf Þingmúla er dags. 7. júní 1883 og þinglýst 20. júní 1884.⁴¹⁴ Það hljóðar svo:

Landamerki Þingmúla í Skriðdal með hjáleigum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum eru samkvæmt máldögum: að sunnan til Breiðdals uppá Breiðdalsheiði svonefndur Tjarnarás, eða þar sem vötnum hallar til beggja sveitanna. Til Berufjarðar eru landamerki á Öxi svonefndur Þrivarðnahóls, og heim áframhaldandi röðull af Þrivarðnahálsi uppá hraunið allt að Beirvörðu eða Smjörvörðu, og svo til austurs melröðull, sem liggur allt að Kistufelli. Fram á öræfi á Þingmúli land allt þangað sem vötnum hallar. Að norðan ræður Geitdalsá, allt á fjall upp. Að austanverðu ræður Múla á, innað Vatnsdalsá, sem ræður svo á fjall upp.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu Þorgrímsstaða, Berufjarðar, Arnhólsstaða, Þjóðjarðarinnar Hauga, kirkjujarðarinnar Flögu, Þorvaldsstaða, Geitdals og Tóarsels.

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁴¹⁵

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁴¹⁶

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í

⁴¹² Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁴¹³ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

⁴¹⁴ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

⁴¹⁵ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

⁴¹⁶ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁴¹⁷

iii. Hallormsstaður

Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá 1570 og síðar segir eftirfarandi um Hallormsstað:

Kirkian að Hallormsstöðum. ä heimaland allt.

hun ä Mijraland og Geirölffstadaland. Äreij[iar] fiordung i Kielldudal. Diupadal hälfann er [ligg]ur hia Stafsheide. Jtem hälfpa Hrollaugstad[e].

x. nauta höffn i Nedradal. og x. i Eijvindarda[l].

mannsfar J Thöriseijiar j gäsveide.

Skogarteig vnder Grænafele. ij Skögarteigar i Sandfell enu effsta. liggur annar. til Mijra. enn annar til Geirölffstada.

xij letorffna skurd i Strandarland huertt är.

Stadnum fylger hälfpur thridie tugur hundrada fadma ä Söndum. vt vestur frä Grijsmel. og alltt vmm ärös vestra hinn sextandi hlutur i hälfpum hual. i hälfpum Ösrekum. ättungur i øllum matreka. mille Gerpis og Krossavijkur är. siettungur vr fiordunge i hualreka. mille Spakardalz og Helgu är. Hölme i Skriduvatne. hundrad alna affgreidsla i Mioffanese.⁴¹⁸

Við manntalsþing að Egilsstöðum 15. september 1825 var upplesin lögfesta frá sr. Gunnlaugi Þórðarsyni á Hallormsstað, dagsett 4. september sama ár.⁴¹⁹

Við manntalsþing að Valþjófsstað 18. maí 1849 var þinglesið bréf frá sr. Hjálmari Guðmundssyni á Hallormsstað þar sem hann ávísaði Fljótsdælingum svæði í Hallormsstaðarlandi til áfanga og beitarstaðar.⁴²⁰

⁴¹⁷ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

⁴¹⁸ DI XV, bls. 682–683.

⁴¹⁹ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 212–213.

⁴²⁰ Sýsl. S-Múl., GA/4–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1842–1854, bls. 123v.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir meðal annars um Hallormsstað:

28. Hallormsstaður með hjáleigunni Ormsstöðum. Landamerkjum þinglýst 6. júlí 1885.

1. Eigandi landssjóður. Ábúandi skógarvörður Guttormur Pálsson.

[...]

b. Engjarnar eru grasgefnar, greiðfærar og þurrar. Á þær er veitt vatni. Þær eru nærtækar og nokkurnveginn samfeldar. Af þeim fást 600 hestar af góðu heyi, síðan engjarnar og skógurinn voru girtar.

c. Beitolandið er kjarngott, víðlent og snjólétt. Stórgripahagar nærtækir skjólgóðir og kjarngóðir. Sauðfjárgeymsla er erfið, sækir mjög til fjalla.

d. Upprekstrarland á Gilsárdalsafrétt sem fylgir jörðinni. Tekjur af henni hafa numið árl. 45 kr. auk afnota fyrir heimafénað.

4.a. Eldsneyti: Mótak er mikið og gott. Skógviður nægur.

[...]

d. Samkvæmt landamerkjaskrá jarðarinnar fylgdu henni ítök – slægju og beitar – í 4 aðrar jarðir, en 5 jarðir áttu aftur skógar-ítak í henni. Ekkert af ítökum þessum er nú notað, svo óþarft er að telja þau upp, nema frá Skeggjastöðum í Fellum, liggur á Hallormsstað enn sú kvöð að láta þangað hrís á 14 hesta. [...] ⁴²¹

4.1.17. Búðartungur

i. *Sérstaklega um kröfussvæðið*

Í landamerkjabók Suður-Múlasýslu segir:

Samkvæmt máldögum og biskupa visitascium á Þingmúlakirkju: Búðartunga efti og ytri sem eru innanvert við Geitdalsafreitt. Þingmúla 28. Maí 1884. Páll Pálsson. Takmörkin á Búðartungum eru: að utan Sauða norður á Hornbrynju, sem ræður svo að norðan, að innan Hraun innað Vatnajökli, að austan ræður Geitdalsá. Páll Pálsson. Landamerkjalyking þessari og eingarheimild eru samþykkir Pjetur Guðmundsson Þorvaldur Guðmundsson, eigendur Geitdals. Fyrir Hallormsstað Páll Pálsson. Þinglýst á Þingmúlamannatalþingi 20. Júní 1884 Jón Johanssen.

ii. *Geitdalur*

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Geitadals.⁴²²

⁴²¹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 44–45.

⁴²² Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

Við lögreglurétt 23. júní 1906 voru Jón Björgvin Jónsson, bóndi á Vaði, og Svanhvít Sigurðardóttir í Geitdal sektuð fyrir vanrækslu á fjallaskilum.⁴²³

iii. *Þingmúli í Skriðdal*

Í Vísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar, dags. 12. ágúst 1641, segir um Þingmúla í Skriðdal:

Olaffs kuirka J múla J Skriddal ä Heimaland allt med þeim vmmerkium er Sera Gissur Gýslason tilseiger Sig hallded og hafft hafdi. Halffann Jorunnardal framm ä stafnz Heyde til þess votnum Hallar einnenn allar Øxarärdal framm ä øxe til þess votnum hallar / ad frateknu haugalande, Allann hallffann geitdal og Büdartüngur effre og ytre. Skryduland med Somu vmmerkium sem ädur eru sogd ad fylgie stadarlandenu og flogu. 6. Hundrud med þessum landamerki, framm J marklæk og rettsyness offan J Geitdalz Ä og suo ä fiall vpp. enn vtfrä vt J þüfu og offan J lækinn sem rennur fyrer framan flógu eyre offan J äna. tuo hlute J hualnese Reka a Olaffssande. Þriü hundrud týræd. Backaland. HallBiarnastade vndersomu landamerki er ädur voru greind. Skögar teyg J merkeär kuysl-vmm Sextýu timburz J Hallormstada Skögum huert är. Heffur Sera Gysur Gýslason stadinn Hallded med þessum landamerki atolulausum ä siounda og tuttugasta är [...].⁴²⁴

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lögfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, ad Þýngmúla J Skriddal lögfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hálffann Jorunar dal allann framm ä Stafsheide til þess Vótum Hallar: Eirnenn allann Oxarärdal framm ä Óxj til þess Vótum hallar, ad frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og büdartungur Efre og ytre: Reka ä Olafs Sande þriu hundrud týræd, Skögarteig i Merke är kuýslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort är: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hús og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Innann greindra takmarka, med óllum landsnýtjum Sem þui lande eiga ad filg'ia ad fornu og nýu: Fyrerbýd Eg hiedan af Huorium manne Sier ad nytia Brüka edur beita Jrkia edur J ad Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, ad Vitne þýnu Henrik Biarnason og þýnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mýn Heyra.⁴²⁵

Samskonar lögfesta var upplesin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en þá lögfesti sr. Eiríkur einnig m.a. landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er hins vegar ekki lýst í lögfestunni.⁴²⁶

⁴²³ Sýsl. S-Múl., GA/9-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1902-1909, bls. 356-357.

⁴²⁴ Bps. A.II.8. Vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641-1672, bls. 88-89.

⁴²⁵ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397-1841.

⁴²⁶ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397-1841.

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplestin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁴²⁷

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁴²⁸

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁴²⁹

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁴³⁰

Landamerkjabréf Þingmúla er dags. 7. júní 1883 og þinglýst 20. júní 1884.⁴³¹ Það hljóðar svo:

Landamerki Þingmúla í Skriðdal með hjáleigum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum eru samkvæmt máldögum: að sunnan til Breiðdals uppá Breiðdalsheiði svonefndur Tjarnarás, eða þar sem vötnum hallar til beggja sveitanna. Til Berufjarðar eru landamerki á Öxi svonefndur Þrívarðnahóls, og heim áframhaldandi röðull af Þrívarðnahálsi uppá hraunið allt að Beirvörðu eða Smjörvörðu, og svo til austurs melröðull, sem liggur allt að Kistufelli. Fram á öræfi á Þingmúli land allt þangað sem vötnum hallar. Að norðan ræður Geitdalsá, allt á fjall upp. Að austanverðu ræður Múla á, innað Vatnsdalsá, sem ræður svo á fjall upp.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu Þorgrímsstaða, Berufjarðar, Arnhólsstaða, Þjóðjarðarinnar Hauga, kirkjujarðarinnar Flögu, Þorvaldsstaða, Geitdals og Tóarsels.

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁴³²

⁴²⁷ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

⁴²⁸ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

⁴²⁹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁴³⁰ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

⁴³¹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

⁴³² Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁴³³

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁴³⁴

iv. Berufjörður

Hinn 30. maí 1791 var upplestin lögfesta fyrir Berufirði, dagsett 25. maí sama ár. Efni lögfestunnar er þannig:

Eg underskrifadur Løgfeste hermed Beneficium Berufiörd á Berufiardar Strönd, og Berufiardar kirkuland allt med Gögnum og Giædum, Holtt og Haga, Vötn og Veide stade, og allar Landsnyttiar til fialls og fiöru sem Berufjardar Stad og kirku effter Eldre og Yngre Mældógum, Kaups og Giafa – edur Makaskiffa Brefum filgia, filgt hafa og filgia eigu ätölulaust. Eru Ummmerke þesse, efter Mældaga af 21te Maii 1592. Sudur frá Berufyrde, allt Selnes, Fossaarvík, Eyvindarnes, og öll Urdarteigsströnd, sudur ad Nausttofft þeirri er stendur fyrer hedann [svo] Backa, fyrir hedann [svo] Bulandsaa; þaðann rædur Siónhending, af utannverdre Vallvallar Skridu, uppi efsta Skarded, i fiallenu, sem er gegnt Nausttofftene. Á Berufiördur i festu Takmarke, allann Reka, og hvad sem á Land ber, og femætt er; Ad Vestann og Nordann rædur Fossaardalur – Fossárdals Øræfe- og Øxe, allt ad Beinsvördu; Á Berufiördur Land so Lángt sudur- og uppá Øræfenn; þartil Vötnum hallar, sud[ur] af ofann i Búlandsdal, og eins Nordur a [?⁴³⁵] uti Skriddal, allt ut ad Tunglaa. En ut frá Berufyrdi rædur Lækur sá,

⁴³³ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

⁴³⁴ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

⁴³⁵ Skemmd í handriti þannig að orð vantar.

er fellur fyrir Heimann Borg þá er stendur i Kelduskógarmerke, og nú heiter Ytre Borgaraa, effter Utskýringu Visitatiunnar af 22^m aug. 1752.

1° Fyrirbyd eg öllum og serhvörum, fyrrtied Berufiardar kyrku Land, ad bruka, beita edur, under hvöriu Skyne vera kann ad nytia, án mins leifes; ad undannteknum þeim kyrkunnar Jarda ábuendum; sem ur greindu kirku Lande hefur ádur verid – Edur enn er – Löglega biggt allt under Averka- Landnáms- og adrar Bætur effter Málavöxtum.

2° So fyrirbyd eg einnig þeim er á kyrkunnar Jördum bua, Berufiardar heima Land, og tilliggande hiáleigna, framar ad bruka, beita, edur i ad yrkia enn Landslögenn leifa, edur mitt serdeiles Leife er til; Edur Biggingar bref þeirra, ádur utgefinn og af mer samþickt, edur hereffter utgefande og stadfestande, áqveda; vilie þeir ey sömu Sektum mæta, er fyrrsagdar voru, og þeim framar ad lögum á hendur seigiast, er her a móte brióta. Frá þessarar Lögfestu dato, sem Validerar umm næstu tölf mánude.

3° Hafa vil eg fulla Laga fulgu edur Undergift under alla þá gripe annara Manna, enn Nágranna minna er 1^u Kvigylde svara, edur fleyre Virdast ad gánga á Minu Lande, hvört sem er Dilk- edur geld-fie og hestar; sem er i hid ringasta 16 f [fjórðungar] á Sumar, enn 20 á Vetur fyrir hvört kvigylde.

4° Þeim hiáleigu Mönnum Minum sem biggt er úr heima Lande, Leifest sina Jtölu ad fylla ad Lögum, og meiga hafa 1 kvigylde ummfram í Landenu; Enn hvad þeir fleyra i setia, svari fyrir sem Fulgufie serhvört kvigylde er fleyra er enn fyrr var sagt i filge landsl.B. 4 cap. coll. s. B. 51 Cap.

5° Þad er þessvegna i Anleidning heraf, sovel sem margra annara vigtugra orsaka vegna, streingelega fyrirboded, þeim er ey eiga Samgeingt vid mig edur granna mína; Effter Landsl.B. 47 cap. ad gánga Land mitt effter Fie sinu, og reka þad burt þadann, án Minnar edur Nágranna Minna Vitundar Vor edur haust, sem hingadtil hefur Vane verid; heldur á med slikar Fiallgöngur og fiárheimtur, soddann Regla ad haldast, sem Landsl.B. 46-49 og 50 Capitular fyrirskilia, og Lands vane er gamall til. Enn hvör sem ad þvj mætte verda kunnur, ad reka Fie Leifes Laust i Land mitt, láta þad sýdann gánga þar ordalaust ár effter ár, og reka þad Loksins burt mer óadspurt hann má vænta ad þvj ej tiltalslaust slept verde herefter, þar eg vejt ey betur, enn hinn same mætte áljtast, effter Nll. 6. B. 14. Cap. 19 art.

6° Serilage og med sama hætte Lögfeste eg kyrkunnar Landspart Skálahóla ut frá Berufyrde, ad utann og jnnannverdu, frá ytre Borgaraa, og innad Steckalæk, ofann ur Fialle, so langt og vídt sem sagder Læker ráða, og ofann i Sió: hvöria Skálhólar, eg lýse, einsvel sem annad Berufiardar heimaland, kirkunne samastadar tilheyra, og hafa allatýd verid hennar Óäkiærd Eign sem siá er af Visitatiu Berufiardar kyrkiu af 22^m augt 1752.

Fyrirbýd eg því öllum og serhvörum uti frá, að undanþeknum minum hiáleigu Mönnum, fyrtréð Skálhóla land, að bruka beita, edur i að yrkia án míns Leifes, og það under Landnáms, áverka edur Ránsbætur effter Málavexte i Kraffte Nll. 1 B. 22. Cap. 17 art. og 2 B. 21. Cap. 22 art. samt Nll. 6 B. 15 Cap. 15 art. nema því að eins nockr jnnann árs og dags gete framm vísad Lögmætumm Skiölum edr Skilríkum, er kyrkunnar Máld[ög]umm i Berufyrde liggande og Visitatiunni af 2[2^m] aug^t 1752, sem eldre edur gyldare hrind[a] kynne.

7° Lögfeste eg 18 Eyar Berufiadar kyrku, liggande fyrir Bulandsnesslande, og fyrirbýd öllum og serhvörum þær að bruka, beita edur gánga; fugl edur Sel að styggia edur Drepa, edur nockurn Skada að giöra, under þær Sekter, sem þar við serilage i henseende til fuglvarpsens, liggia effter Forordning. af 13 Jun. 1787. 3 Cap. 7. art. og Nll. 5. B. 12. Cap: 15 art. hvad áhrærir Selveidena.

Þetta mitt Lögfestu bref styrke eg frammar med underskrifudu nafne og hiáþricktu Signeti.

Berufyrde d. 25ta Maii 1791.

Salomon Biörnsson⁴³⁶

Við manntalsþing 30. apríl 1839 var birt auglýsing hvar sr. Pétur Jónsson á Berufirði og Tómas Skúlason á Búlandsnesi friðlýstu nefndum jörðum og landi.⁴³⁷ Berufjarðareyjum og öllu Berufjarðarprestakalli var einnig friðlýst við manntalsþing 30. júlí 1840.⁴³⁸

Við manntalsþing 23. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Berufjarðar.⁴³⁹

Við aukarétt 15. september 1916 voru útnefndir tveir menn til að meta þjóðjarðir og kirkjujarðir sem ábúendur höfðu beiðst kaupa á. Meðal þeirra var jörðin Berufjörður.⁴⁴⁰

Við aukarétt 2. júlí 1917 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Berufirði staðfest.⁴⁴¹

Við manntalsþing 12. júlí 1919 var þinglesið samkomulag um landamerki jarðanna Berufjarðar og Kelduskóga, dags. sama dag.⁴⁴²

⁴³⁶ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Berufjörður í Berufirði 1397–1856.

⁴³⁷ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 286–287.

⁴³⁸ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 334.

⁴³⁹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 186r.

⁴⁴⁰ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 117–118.

⁴⁴¹ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 196–197.

⁴⁴² Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 340.

v. *Víðines í Berufirði*

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfsstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁴³

Hinn 29. apríl 1916 fór fram matsgjörð á Eyjólfsstöðum. Í matsgjörðinni segir eftirfarandi:

Land jarðarinnar nær að sjó, þó án nokkurs verulegs undirlendis, en liggur aðallega í afdal sem gengur í norðvestur uppfrá svonefndri Fossárvík innarlega í Berufirði. Í minni dalsins er klif bratt og ílt yfirferðar. Bærinn er utarlega í dalnum.

Landamerki jarðarinnar – það er Fossárdals norðan ár – eru þessu: Fossá frá ósum að upptökum í svo nefndum „Bratthálsi“ og eptir Bratthálsinum til norður eins og vötnum hallar til hinna svokölluðu „Ódádavatna“ og frá þeim eins og vötnum hallar úteptir hinu svo nefnda „Fossárfelli“ milli Fossárdals og Berufjarðardals og ofan sunnanverðann Fellsröðulinn, ofan að stórum steini hjá lynd þeirri sem er skamt fyrir sunnan hinar svo kölluðu „Höskuldartæptur“ á selneshjalla sunnanverðum, og frá merkisteini þessum í litla tjörn og þar merki hjá, fyrir neðan selnes hjalla og frá tjörninni eða vörðunni beina stefnu í svokallað „Tómasarsund“ eða merkivörðu í því og þaðan beint í sjó nokkuð fyrir sunnan „Selneshólma“.

Land þetta – sem áður var aðeins ein jörð – er nú tvær jarðir jafndýrar Eyjólfsstaðir og Víðirnes. Engjum er skipt en beitarlandi ekki, en vegna landlags og venju skilur „Vindás“ beit, þó hefir Víðirnes vetrarheit óátalið Eyjólfsstaða megin, þegar nauðsyn krefur, en engjar beggja jarðanna liggja lengra inn í dalnum. [...]

Skóglendi nokkuð er í dalnum – það er nú kjarr eitt og virðist ekki standa til bóta. Þar á Bernunesskirkja ítak – skógarteig afmældann.⁴⁴⁴

vi. *Eyjólfsstaðir í Berufirði*

Við manntals- og skattaping 8. júlí 1844 var þinglesin lögfesta, dags. 08. júlí 1844, hvar með Sigurður Guðmundsson, administrator á Eyjólfsstöðum, lögfesti land ábýlis- og eignarjarðar sinnar Eyjólfsstaða.⁴⁴⁵ Í lögfestunni segir eftirfarandi:

Undirskrifadur Sigurður Guðmundsson Lögfesti her með Abýlis Eygnar og Odalsjörd mína Eyjólfsstadi liggjandi í Vallanes kirkju Sokn og Egilsstada

⁴⁴³ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

⁴⁴⁴ Stj. Ísl. I., B/365–6, Kirkjujarðasala í Suður-Múlasýslu, Db. 9, nr. 138).

⁴⁴⁵ Sýsl. S-Múl., GA/4–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843–1848, bls. 46.

þinglagi, með öllu landi og landsnyttum sem nefndri Jorðu með rettu tilheyra til þessara ummerkia:

ad utan eins og verid hefur ad landamerkium Jarðarinnar Ketilsstada nl. frá Urridalæk, ad ós þar sem hann fellr í Grímsá, rædr svo lækrinn og Urridavatnid allt ad Beiná síðan Beináin allt ad Beinárfossi og svo beina Stefnu fra honum yfir Aura í Græfur, þar adurkollud Launá nú Fagradalsá ofanfellur ad innan líka eins og verid hefir ad landamerkjum Jarðarinnar Gíslastada nl. úr Tunguhagalæk á Merkikeldu framanundir svokolludu Merkiholti þadan beina Siónehendingu á Klofasteina á Fialli upp og þadan beina Stefnu ofaná Fagradal; logfeste eg holt og haga Todur og Eingiar og Skog allann í greindu landi og hverjar adrar landsnyttiar er vera kunna innan tedra ummerkia, fyrirbíd eg einum og öllum þær ad nota og ser ad eygna nema mitt leyfi þar til hafi, legg eg logsókn vid ef utaf er brugdid, og bíd eg öllum er í grend búa ad áfría logfestu þessa ef þeir þiklast þurfa, hvorri til Stadfestu er undirskrifad Nafn mitt og hiá þrykt Signet⁴⁴⁶

Hinn 28. maí 1886 var fyrir sáttanefnd tekið fyrir mál Einars Sigurðssonar á Eyjólfsstöðum gegn ábúendum og eigendum jarðarinnar Ketilsstaða, Sigurði Hallgrímssyni hreppstjóra og Gunnari Pálssyni, báðum á Ketilsstöðum. Málið var risið út af landamerkjum milli Ketilsstaða og Eyjólfsstaða, austur á Fagradal.⁴⁴⁷ Sáttanefndin tók málið fyrir að nýju hinn 26. júní 1886.⁴⁴⁸

Í landamerkjabréfi jarðarinnar Eyjólfsstaða með Beinárgerði, dags. 29. júní 1886, og þinglýst á Egilsstaðamanntalsþingi 5. júlí 1886, segir:

1. Að utan milli Ketilsstaða og Eyjólfsstaða frá Urriðalækjarás þar sem hann fellur í Grímsá ræður svo lækurinn og Urriðavatnið allt að Beiná síðan Beiná alt að Beinárfossi og svo beina línu frá honum yfir aurinn og Kvíslárdal utan í Sauðahnúk þaðan sömu stefnu á Fagradalsá. 2. Að austan Fagradalsá. 3. Fyrir norðan og vestan Grímsá æður að utan kvísl (kvílsarfarvegur), sem aðskilur svokallaðan Vaðhólma og Kistueyri norður af og í útnorður frá Kvistalækarósnum og er hólmanum sleppir ræður sjónhending þvert norðu í hinn gamla farveg Grímsár austn undir Uxalækjarbökkum síðan ræður bakkinn inneptir svonefndur Stokkholmsbakka inná móti við þar sem áin (Grímsá) áður hefir fallið norður að bakkanum rétt fyrir utan Hvammsenda. 4. Að innan (frman= að austan Grímsár milli Eyjólfsstaða og Úlfsstaða úr Múlpúfu á svonefndan Þúfuhyl (fyrir mitan Þjófarenni) beina stefnu eptir sjónhending í fremri Fögrukinnarlæk þar, er hann fellur ofan af Sauðarhalanum og ræður lækur þessi úr því og allt uppí hamra sem skipta landi að ofan allt inn að Gíslarlandsgerðislandi. En fyrir ofan þessa hamra eru landamörk milli Eyjólfsstaði og Gíslastaðagerðis landa bein lína úr Sniðlæk þar sem hann fellur ofan af

⁴⁴⁶ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 115

⁴⁴⁷ Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1866-1913, án bls., 28. maí 1886.

⁴⁴⁸ Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1866-1913, án bls., 26. júní 1886.

hömrinum uppí svo nefnda Klofasteina á Aurbrún og suður yfir aurinn. En úr afréttinni Tagradalsmegin eiga Eyjólfsstaðir suður að efri Launá.

Við aukarétt 3. júní 1915 voru útnefndir tveir menn til að meta jörðina Eyjólfsstaði.⁴⁴⁹

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfsstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁵⁰

Hinn 29. apríl 1916 fór fram matsgjörð á Eyjólfsstöðum. Í matsgjörðinni segir eftirfarandi:

Land jarðarinnar nær að sjó, þó án nokkurs verulegs undirlendis, en liggur aðallega í afdal sem gengur í norðvestur uppfrá svonefndri Fossárvík innarlega í Berufirði. Í minni dalsins er klif bratt og ílt yfirferðar. Bærinn er utarlega í dalnum.

Landamerki jarðarinnar – það er Fossárdals norðan ár – eru þessu: Fossá frá ósum að upptökum í svo nefndum „Bratthálsi“ og eptir Bratthálsinum til norður eins og vötnum hallar til hinna svokölluðu „Ódádavatna“ og frá þeim eins og vötnum hallar úteptir hinu svo nefnda „Fossárfelli“ milli Fossárdals og Berufjarðardals og ofan sunnanverðann Fellsröðulinn, ofan að stórum steini hjá lynd þeirri sem er skamt fyrir sunnan hinar svo kölluðu „Höskuldartæptur“ á selneshjalla sunnanverðum, og frá merkisteini þessum í litla tjörn og þar merki hjá, fyrir neðan selnes hjalla og frá tjörninni eða vörðunni beina stefnu í svokallað „Tómasarsund“ eða merkivörðu í því og þaðan beint í sjó nokkuð fyrir sunnan „Selneshólma“.

Land þetta – sem áður var aðeins ein jörð – er nú tvær jarðir jafndýrar Eyjólfsstaðir og Víðirnes. Engjum er skipt en beitarlandi ekki, en vegna landlags og venju skilur „Vindás“ beit, þó hefir Víðirnes vetrarheit óátalið Eyjólfsstaða megin, þegar nauðsyn krefur, en engjar beggja jarðanna liggja lengra inn í dalnum.

[...]

Skóglendi nokkuð er í dalnum – það er nú kjarr eitt og virðist ekki standa til bóta. Þar á Bernunesskirkja ítak – skógarteig afmældann.⁴⁵¹

Við aukarétt 2. júlí 1917 var matsgjörð fyrir Eyjólfsstöðum staðfest.⁴⁵²

vii. *Eiríksstaðir*

⁴⁴⁹ Sýsl. S-Múl., GA/10–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1913–1915, bls. 398–399.

⁴⁵⁰ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

⁴⁵¹ Stj. Ísl. I., B/365–6, Kirkjujarðasala í Suður-Múlasýslu, Db. 9, nr. 138).

⁴⁵² Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 196–197.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfsstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁵³

Við aukarétt 2. maí 1931 voru dómkvaddir tveir menn til að meta kirkjujörðina Eiríksstaði.⁴⁵⁴

Við aukarétt 23. júlí 1931 var matsgjörð á kirkjujörðinni Eiríksstöðum staðfest.⁴⁵⁵

viii. Ánastaðir í Breiðdal

Í landamerkjabréfi Ánastaða dags. 28. febrúar 1890, er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 14. júní 1890, segir:

Landamerki milli Ánastaða og Hjaltastaðar. Úr Geitabjargadal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðásháls utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan verða, þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrúgustaðaklett yzt upp út undir Stórukinn og í Grenisöxl utan verða, þaðan beint yfir Vallará í Hrísaþug þar sem Hrísa kemur af hálsnum ofan. Milli Ánastaða og Kóreksstaða: Úr fyrnefndum Hrísaþug í Hrísaþfoss á Hrísaþbrún, þaðan af fossinum beina stefnu suður yfir Hvammafellshala í Höltnárás, þar sem hún fellur saman við Bjarglandsá. Milli Ánastaða og Hríjótar: Skurður er nýlega er grafinn úr Ánastaðavatni norðan verðu. Þar sem skurðurinn byrjar við vatnið eru landamerki milli Ánastaða og Hríjótar, þaðan austur yfir vatnið yfir Rjettarás og á Merkihöfða fyrir ofan Hríjótná, þaðan beina stefnu í svonefndan Goðrúnarstein upp á hálsabrunn. Þaðan eptir sömu stefnu sjónhending austur í Höltná. Milli Heimstaða og Ánastaða: Merkjum ræður Geitabjargadalur, eptir honum miðjum eru landamerki. Milli Ánastaða og Rauðholts: Merkjum ræður Geitabjargadalur, eptir honum miðjum eru landamerki. Ítök á enginn í landi jarðarinnar nje hún í annara landi.

Í landamerkjabréfi Hreimsstaða er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884, segir um merki við Ánastaði:

Milli Hreimsstaða og Ánastaða: Merkjum ræður Geitabjargadalur.

Í landamerkjabréfi Hjaltastaðar er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 2. júlí 1884, segir um merki við Ánastaði:

Úr Geitabjargadal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan vertða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta

⁴⁵³ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

⁴⁵⁴ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 159.

⁴⁵⁵ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 191.

Hrúgustaðaklett yst, upp utan undir Stóru- Kinn og í Grenisöxl utan verða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrisárbug, þar sem Hrisá kemur af hálsun ofan.

4.1.18. Múlaafrétt

i. *Sérstaklega um kröfussæðið*

Í landamerkjabók Suður-Múlasýslu segir:

Samkvæmt máldögum og biskupa visitascium á Þingmúlakirkju: Búðartunga efti og ytri sem eru innanvert við Geitdalsafjett. Þingmúla 28. Maí 1884. Páll Pálsson. Takmörkin á Búðartungum eru: að utan Sauða norður á Hornbrynju, sem ræður svo að norðan, að innan Hraun innað Vatnajökli, að austan ræður Geitdalsá. Páll Pálsson. Landamerkjalyking þessari og eingarheimild eru samþykkir Pjetur Guðmundsson Þorvaldur Guðmundsson, eigendur Geitdals. Fyrir Hallormsstað Páll Pálsson. Þinglýst á Þingmúlamannatalsþingi 20. Júní 1884 Jón Johanssen.

ii. *Geitdalur*

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Geitadals.⁴⁵⁶

Við lögreglurétt 23. júní 1906 voru Jón Björgvin Jónsson, bóndi á Vaði, og Svanhvít Sigurðardóttir í Geitdal sektuð fyrir vanrækslu á fjallaskilum.⁴⁵⁷

iii. *Þingmúli í Skriðdal*

Í Vísitásiu Brynjólfs biskups Sveinssonar, dags. 12. ágúst 1641, segir um Þingmúla í Skriðdal:

Olaffs kuirka J múla J Skriðdal ä Heimaland allt med þeim vmmerkium er Sera Gissur Gýslason tilseiger Sig hallded og hafft hafdi. Halffann Jorunnardal framm ä stafnz Heyde til þess votnum Hallar einnenn allar Øxarärdal framm ä øxe til þess votnum hallar / ad frateknu haugalande, Allann hallffann geitdal og Búdartüngur effre og ytre. Skryduland med Somu vmmerkium sem ädur eru sogd ad fylgie stadarlandenu og flogu. 6. Hundrud med þessum landamerkium, framm J marklæk og rettsyness offan J Geitdalz Ä og suo ä fiall vpp. enn vtfrä vt J þüfu og offan J lækinn sem rennur fyrer framan flógu eyre offan J äna. tuo hlute J hualnese Reka a Olaffssande. Þriü hundrud týræd. Backaland. HallBiarnastade vndersomu landamerkium er ädur voru greind. Skögar teyg J merkeär kuysl-vmm Sextyu timburz J Hallormstada Skögum huert är. Heffur Sera Gysur Gyslason stadinn Hallded med þessum landamerkium atolulausum ä siounda og tuttugasta är [...].⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 180v.

⁴⁵⁷ Sýsl. S-Múl., GA/9-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1902-1909, bls. 356-357.

⁴⁵⁸ Bps. A.II.8. Vísitásiubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641-1672, bls. 88-89.

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lögfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, að Þingmúla J Skriddal lögfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hálfann Jorunar dal allann framm ä Stafsheide til þess Vótnum Hallar: Eirnenn allann Oxarárdal framm ä Óxj til þess Vótnum hallar, að frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og bñdartungur Efre og ytre: Reka ä Olafs Sande þriu hundrud tñræd, Skögarteig i Merke är kuýslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort är: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hñs og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Jnnann greindra takmarka, með óllum landsnýtjum Sem þui lande eiga að filgja að fornu og nýu: Fyrerbýd Eg hiedan af Huorium manne Sier að nytia Brúka edur beita Jrkia edur J að Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, að Vitne þýnu Henrik Biarnason og þýnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mýn Heyra.⁴⁵⁹

Samskonar lögfesta var upplestin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en þá lögfesti sr. Eiríkur einnig m.a. landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er hins vegar ekki lýst í lögfestunni.⁴⁶⁰

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplestin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁴⁶¹

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁴⁶²

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁴⁶³

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁴⁶⁰ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁴⁶¹ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

⁴⁶² Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

⁴⁶³ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁴⁶⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

Landamerkjabréf Þingmúla er dags. 7. júní 1883 og þinglýst 20. júní 1884.⁴⁶⁵ Það hljóðar svo:

Landamerki Þingmúla í Skriðdal með hjáleigum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum eru samkvæmt máldögum: að sunnan til Breiðdals uppá Breiðdalsheiði svonefndur Tjarnarás, eða þar sem vötnum hallar til beggja sveitanna. Til Berufjarðar eru landamerki á Öxi svonefndur Þrívarðnahóls, og heim áframhaldandi röðull af Þrívarðnahálsi uppá hraunið allt að Beirvörðu eða Smjörvörðu, og svo til austurs melröðull, sem liggur allt að Kistufelli. Fram á öræfi á Þingmúli land allt þangað sem vötnum hallar. Að norðan ræður Geitdalsá, allt á fjall upp. Að austanverðu ræður Múla á, innað Vatnsdalsá, sem ræður svo á fjall upp.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu Þorgrímsstaða, Berufjarðar, Arnhólsstaða, Þjóðjarðarinnar Hauga, kirkjujarðarinnar Flögu, Þorvaldsstaða, Geitdals og Tóarsels.

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁴⁶⁶

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁴⁶⁷

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

⁴⁶⁶ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

⁴⁶⁷ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

⁴⁶⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

Hinn 30. maí 1791 var upplesin lögfesta fyrir Berufirði, dagsett 25. maí sama ár. Efni lögfestunnar er þannig:

Eg underskrifadur Lögfeste hermed Beneficium Berufiörd á Berufiardar Strönd, og Berufiardar kirkuland allt med Gögnum og Giædum, Holtt og Haga, Vötn og Veide stade, og allar Landsnytiar til fialls og fiöru sem Berufjardar Stad og kirku effter Eldre og Yngre Mäldógum, Kaups og Giafa – edur Makaskiffa Brefum filgia, filgt hafa og filgia eigu ätölulaust. Eru Ummmerke þesse, efter Mäldaga af 21ta Maii 1592. Sudur frá Berufyrde, allt Selnes, Fossaarvík, Eyvindarnes, og öll Urdarteigsströnd, sudur ad Nausttofft þeirri er stendur fyrer hedann [svo] Backa, fyrir hedann [svo] Bulandsaa; þadann rædur Siónhending, af utannverdre Vallvallar Skridu, uppi efsta Skarded, i fiallenu, sem er gegnt Nausttofftene. Á Berufiördur i festu Takmarke, allann Reka, og hvad sem á Land ber, og femætt er; Ad Vestann og Nordann rædur Fossaardalur – Fossárdals Øræfe- og Øxe, allt ad Beinsvördu; Á Berufiördur Land so Lángt sudur- og uppá Øræfenn; þartil Vötnum hallar, sud[ur] af ofann i Búlandsdal, og eins Nordur a [?⁴⁶⁹] uti Skriddal, allt ut ad Tunglaa. En ut frá Berufyrdi rædur Lækur sá, er fellur fyrir Heimann Borg þá er stendur i Kelduskógarmærke, og nú heiter Ytre Borgaraa, effter Utskýringu Visitatiunnar af 22^m aug. 1752.

1° Fyrirbyd eg öllum og serhvörum, fyrrtied Berufiardar kyrku Land, ad bruka, beita edur, under hvöriu Skyne vera kann ad nytia, án mins leifes; ad undannteknum þeim kyrkunnar Jarda ábuendum; sem ur greindu kirku Lande hefur ádur verid – Edur enn er – Löglega biggt allt under Averka- Landnáms- og adrar Bætur effter Málavöxtum.

2° So fyrirbyd eg eirnig þeim er á kyrkunnar Jördum bua, Berufiardar heima Land, og tilliggande hiáleigna, frammar ad bruka, beita, edur i ad yrkia enn Landslögenn leifa, edur mitt serdeiles Leife er til; Edur Biggingar bref þeirra, ádur utgefinn og af mer sampickt, edur hereffter utgefande og stadfestande, áqveda; vilie þeir ey sömu Sektum mæta, er fyrrsagdar voru, og þeim frammar ad lögum á hendur seigiast, er her a móte brióta. Frá þessarar Lögfestu dato, sem Validerar umm næstu tölf mánude.

3° Hafa vil eg fulla Laga fulgu edur Undergift under alla þá gripe annara Manna, enn Nágranna minna er 1^u Kvigylde svara, edur fleyre Virdast ad gánga á Minu Lande, hvört sem er Dilk- edur geld-fie og hestar; sem er i hid ringasta 16 fr [fjórðungar] á Sumar, enn 20 á Vetur fyrir hvört kvigylde.

4° Þeim hiáleigu Mönnum Minum sem biggt er úr heima Lande, Leifest sina Jtölu ad fylla ad Lögum, og meiga hafa 1 kvigylde ummfram í Landenu; Enn hvad þeir

⁴⁶⁹ Skemmd í handriti þannig að orð vantar.

fleyra í setia, svari fyrir sem Fulgufie serhvört kvígylde er fleyra er enn fyrr var sagt í filge landsl.B. 4 cap. coll. s. B. 51 Cap.

5° Það er þessvegna í Anleidning heraf, sovel sem margra annara vigtugra orsaka vegna, streingelega fyrirboded, þeim er ey eiga Samgeingt við mig edur granna mína; Effter Landsl.B. 47 cap. að ganga Land mitt effter Fie sinu, og reka það burt þaðann, án Minnar edur Nágranna Minna Vitundar Vor edur haust, sem hingadtil hefur Vane verid; heldur á með slíkar Fiallgöngur og fiárheimtur, soddann Regla að haldast, sem Landsl.B. 46-49 og 50 Capitular fyrirskilia, og Lands vane er gamall til. Enn hvör sem að því mætte verda kunnur, að reka Fie Leifes Laust í Land mitt, láta það sýdanna ganga þar ordalaust ár effter ár, og reka það Loksins burt mer óadspurt hann má vænta að því ej tiltalslaust slept verði herefter, þar eg veit ey betur, enn hinn same mætte áljtast, effter Nll. 6. B. 14. Cap. 19 art.

6° Serilage og með sama hætte Lögfeste eg kyrkunnar Landspart Skálahóla út frá Berufyrde, að utann og jnnannverdu, frá ytre Borgaraa, og innad Steckalæk, ofann ur Fialle, so langt og vídt sem sagðer Læker ráða, og ofann í Sió: hvöria Skálhólar, eg lýse, einsvel sem annað Berufiadar heimaland, kirkunne samastadar tilheyra, og hafa allatýð verid hennar Óäkiærd Eign sem síá er af Visitatiu Berufiadar kyrkiu af 22^m aug^t 1752.

Fyrirbýð eg því öllum og serhvörum uti frá, að undannteknum minum hiáleigu Mönnum, fyrtrd Skálhóla land, að bruka beita, edur í að yrkia án míns Leifes, og það under Landnáms, áverka edur Ránsbætur effter Málavexte í Kraffte Nll. 1 B. 22. Cap. 17 art. og 2 B. 21. Cap. 22 art. samt Nll. 6 B. 15 Cap. 15 art. nema því að eins nockur jnnann árs og dags gete framm výsad Lögmætumm Skiölum edr Skilríkum, er kyrkunnar Máld[ög]umm í Berufyrde liggande og Visitatiunni af 2[2^m] aug^t 1752, sem eldre edur gyldare hrind[a] kynne.

7° Lögfeste eg 18 Eyar Berufiadar kyrku, liggande fyrir Bulandsnesslande, og fyrirbýð öllum og serhvörum þær að bruka, beita edur ganga; fugl edur Sel að styggia edur Drepa, edur nockurn Skada að giöra, under þær Sekter, sem þar við serilage í henseende til fuglvarpsens, liggia effter Forordning. af 13 Jun. 1787. 3 Cap. 7. art. og Nll. 5. B. 12. Cap: 15 art. hvað áhrærir Selveidena.

Þetta mitt Lögfestu bref styrke eg frammar með underskrifudu nafne og hiáþricktu Signeti.

Berufyrde d. 25^{ia} Maii 1791.

Salomon Biörnsson⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Berufjörður í Berufirði 1397–1856.

Við manntalsþing 30. apríl 1839 var birt auglýsing hvar sr. Pétur Jónsson á Berufirði og Tómas Skúlason á Búlandsnesi friðlýstu nefndum jörðum og landi.⁴⁷¹ Berufjarðareyjum og öllu Berufjarðarprestakalli var einnig friðlýst við manntalsþing 30. júlí 1840.⁴⁷²

Við manntalsþing 23. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Berufjarðar.⁴⁷³

Við aukarétt 15. september 1916 voru útnefndir tveir menn til að meta þjóðjarðir og kirkjujarðir sem ábúendur höfðu beiðst kaupa á. Meðal þeirra var jörðin Berufjörður.⁴⁷⁴

Við aukarétt 2. júlí 1917 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Berufirði staðfest.⁴⁷⁵

Við manntalsþing 12. júlí 1919 var þinglesið samkomulag um landamerki jarðanna Berufjarðar og Kelduskóga, dags. sama dag.⁴⁷⁶

v. *Viðines í Berufirði*

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Viðinesi og Eyjólfssstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁷⁷

Hinn 29. apríl 1916 fór fram matsgjörð á Eyjólfssstöðum. Í matsgjörðinni segir eftirfarandi:

Land jarðarinnar nær að sjó, þó án nokkurs verulegs undirlendis, en liggur aðallega í afdal sem gengur í norðvestur uppfrá svonefndri Fossárvík innarlega í Berufirði. Í minni dalsins er klif bratt og ílt yfirferðar. Bærinn er utarlega í dalnum.

Landamerki jarðarinnar – það er Fossárdals norðan ár – eru þessu: Fossá frá ósum að upptökum í svo nefndum „Bratthálsi“ og eptir Bratthálsinum til norður eins og vötnum hallar til hinna svokölluðu „Ódáðavatna“ og frá þeim eins og vötnum hallar úteptir hinu svo nefnda „Fossárfelli“ milli Fossárdals og Berufjarðardals og ofan sunnanverðann Fellsröðulinn, ofan að stórum steini hjá lynd þeirri sem er skamt fyrir sunnan hinar svo kölluðu „Höskuldartæptur“ á selneshjalla sunnanverðum, og frá merkisteini þessum í

⁴⁷¹ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 286–287.

⁴⁷² Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 334.

⁴⁷³ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 186r.

⁴⁷⁴ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 117–118.

⁴⁷⁵ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 196–197.

⁴⁷⁶ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 340.

⁴⁷⁷ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

litla tjörn og þar merki hjá, fyrir neðan selnes hjalla og frá tjörninni eða vörðunni beina stefnu í svokallað „Tómasarsund“ eða merkivörðu í því og þaðan beint í sjó nokkuð fyrir sunnan „Selneshólma“.

Land þetta – sem áður var aðeins ein jörð – er nú tvær jarðir jafndýrar Eyjólfsstaðir og Víðirnes. Engjum er skipt en beitarlandi ekki, en vegna landlags og venju skilur „Vindás“ beit, þó hefir Víðirnes vetrarheit óátalið Eyjólfsstaða megin, þegar nauðsyn krefur, en engjar beggja jarðanna liggja lengra inn í dalnum. [...]

Skóglendi nokkuð er í dalnum – það er nú kjarr eitt og virðist ekki standa til bóta. Þar á Bernunesskirkja ítak – skógarteig afmældann.⁴⁷⁸

vi. *Eyjólfsstaðir í Berufirði*

Við manntals- og skattaping 8. júlí 1844 var þinglesin lögfesta, dags. 08. júlí 1844, hvar með Sigurður Guðmundsson, administrator á Eyjólfsstöðum, lögfesti land ábýlis- og eignarjarðar sinnar Eyjólfsstaða.⁴⁷⁹ Í lögfestunni segir eftirfarandi:

Undirskrifadur Sigurður Guðmundsson Lögfesti her með Abýlis Eygnar og Odalsjörð mína Eyólfsstadi liggjandi í Vallanes kirkju Sokn og Egilsstada þinglagi, með öllu landi og landsnyti sem nefndri Jörðu með rettu tilheyrir til þessara ummerkia:

ad utan eins og verid hefur ad landamerkið Jarðarinnar Ketilsstada nl. frá Urridalæk, ad ós þar sem hann fellr í Grímsá, rædr svo lækrinn og Urridavatnidl allt ad Beiná síðan Beináin allt ad Beinárfossi og svo beina Stefnu fra honum yfir Aura í Græfur, þar adurkollud Launá nú Fagradalsá ofanfellur ad innan líka eins og verid hefir ad landamerkið Jarðarinnar Gíslastada nl. úr Tunguhagalæk á Merkiöldu framanundir svokolludu Merkiöldu þaðan beina Siónehendingu á Klofasteina á Fialli upp og þaðan beina Stefnu ofaná Fagradal; lögfeste eg holt og haga Todur og Eingiar og Skog allann í greindu landi og hverjar adrar landsnytiar er vera kunna innan tedra ummerkia, fyrirbíd eg einum og öllum þær ad nota og ser ad eygna nema mitt leyfi þar til hafi, legg eg logsókn vid ef utaf er brugdid, og bíd eg öllum er í grend búa ad áfría lögfestu þessa ef þeir þikiast þurfa, hvorri til Stadfestu er undirskrifad Nafn mitt og hiá þrykt Signet⁴⁸⁰

Hinn 28. maí 1886 var fyrir sáttanefnd tekið fyrir mál Einars Sigurðssonar á Eyjólfsstöðum gegn ábúendum og eigendum jarðarinnar Ketilsstaða, Sigurði Hallgrímssyni hreppstjóra og Gunnari Pálssyni, báðum á Ketilsstöðum. Málið var

⁴⁷⁸ Stj. Ísl. I., B/365–6, Kirkjujarðasala í Suður-Múlasýslu, Db. 9, nr. 138).

⁴⁷⁹ Sýsl. S-Múl., GA/4–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843–1848, bls. 46.

⁴⁸⁰ Sýsl. S-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálalabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 115

risið út af landamerkjum milli Ketilsstaða og Eyjólfssstaða, austur á Fagradal.⁴⁸¹ Sáttanefndin tók málið fyrir að nýju hinn 26. júní 1886.⁴⁸²

Í landamerkjabréfi jarðarinnar Eyjólfssstaða með Beinárgerði, dags. 29. júní 1886, og þinglýst á Egilsstaðamanntalsþingi 5. júlí 1886, segir:

1. Að utan milli Ketilsstaða og Eyjólfssstaða frá Urriðalækjarás þar sem hann fellur í Grímsá ræður svo lækurinn og Urriðavatnið allt að Beiná síðan Beiná alt að Beináfossi og svo beina línu frá honum yfir aurinn og Kvíslárdal utan í Sauðahnúk þaðan sömu stefnu á Fagradalsá. 2. Að austan Fagradalsá. 3. Fyrir norðan og vestan Grímsá æður að utan kvísl (kvílsarfarvegur), sem aðskilur svokallaðan Vaðhólma og Kistueyri norður af og í útnorður frá Kvistalækjarósnum og er hólmanum sleppir ræður sjónhending þvert norðu í hinn gamla farveg Grímsár austn undir Uxalækjarbökkum síðan ræður bakkinn inneptir svonefndur Stokkholmsbakka inná móti við þar sem áin (Grímsá) áður hefir fallið norður að bakkanum rétt fyrir utan Hvammsenda. 4. Að innan (frman= að austan Grímsár milli Eyjólfssstaða og Úlfsstaða úr Múlpúfu á svonefndan Púfuhyl (fyrir mitan Þjófarenni) beina stefnu eptir sjónhending í fremri Fögrukinnarlæk þar, er hann fellur ofan af Sauðarhalanum og ræður lækur þessi úr því og allt uppí hamra sem skipta landi að ofan allt inn að Gíslarlandsgerðislandi. En fyrir ofan þessa hamra eru landamörk milli Eyjólfssstaði og Gíslastaðagerðis landa bein lína úr Sniðlæk þar sem hann fellur ofan af hömrnum uppí svo nefnda Klofasteina á Aurbrún og suður yfir aurinn. En úr afréttinni Tagradalsmegin eiga Eyjólfssstaðir suður að efri Launá.

Við aukarétt 3. júní 1915 voru útnefndir tveir menn til að meta jörðina Eyjólfssstaði.⁴⁸³

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfssstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁸⁴

Hinn 29. apríl 1916 fór fram matsgjörð á Eyjólfssstöðum. Í matsgjörðinni segir eftirfarandi:

Land jarðarinnar nær að sjó, þó án nokkurs verulegs undirlendis, en liggur aðallega í afdal sem gengur í norðvestur uppfrá svonefndri Fossárvík innarlega í Berufirði. Í minni dalsins er klif bratt og ílt yfirferðar. Bærinn er utarlega í dalnum.

Landamerki jarðarinnar – það er Fossárdals norðan ár – eru þessu: Fossá frá ósum að upptökum í svo nefndum „Bratthálsi“ og eptir Bratthálsinum til norður eins og vötnum hallar til hinna svokölluðu „Ódáðavatna“ og frá þeim eins og vötnum hallar

⁴⁸¹ Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1866–1913, án bls., 28. maí 1886.

⁴⁸² Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1866–1913, án bls., 26. júní 1886.

⁴⁸³ Sýsl. S-Múl., GA/10–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1913–1915, bls. 398–399.

⁴⁸⁴ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

úteptir hinu svo nefnda „Fossárfelli“ milli Fossárdals og Berufjarðardals og ofan sunnanverðann Fellsröðulinn, ofan að stórum steini hjá lynd þeirri sem er skamt fyrir sunnan hinar svo kölluðu „Höskuldartæptur“ á selneshjalla sunnanverðum, og frá merkisteini þessum í litla tjörn og þar merki hjá, fyrir neðan selnes hjalla og frá tjörninni eða vörðunni beina stefnu í svokallað „Tómasarsund“ eða merkivörðu í því og þaðan beint í sjó nokkuð fyrir sunnan „Selneshólma“.

Land þetta – sem áður var aðeins ein jörð – er nú tvær jarðir jafndýrar Eyjólfstaðir og Víðirnes. Engjum er skipt en beitarlandi ekki, en vegna landlags og venju skilur „Vindás“ beit, þó hefir Víðirnes vetrarheit óátalið Eyjólfstaða megin, þegar nauðsyn krefur, en engjar beggja jarðanna liggja lengra inn í dalnum.

[...]

Skóglendi nokkuð er í dalnum – það er nú kjarr eitt og virðist ekki standa til bóta. Þar á Bernunesskirkja ítak – skógarteig afmældann.⁴⁸⁵

Við aukarétt 2. júlí 1917 var matsgjörð fyrir Eyjólfstöðum staðfest.⁴⁸⁶

vii. Eiríksstaðir

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjó ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁴⁸⁷

Við aukarétt 2. maí 1931 voru dómkvaddir tveir menn til að meta kirkjugjörðina Eiríksstaði.⁴⁸⁸

Við aukarétt 23. júlí 1931 var matsgjörð á kirkjugjörðinni Eiríksstöðum staðfest.⁴⁸⁹

viii. Ánastaðir í Breiðdal

Í landamerkjabréfi Ánastaða dags. 28. febrúar 1890, er þinglýst var á manntalsþingi á Hjaltastað dags. 14. júní 1890, segir:

Landamerki milli Ánastaða og Hjaltastaðar. Úr Geitabjargadal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðásháls utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan verða, þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrugustaðaklett yzt upp út undir

⁴⁸⁵ Stj. Ísl. I., B/365–6, Kirkjujarðasala í Suður-Múlasýslu, Db. 9, nr. 138).

⁴⁸⁶ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 196–197.

⁴⁸⁷ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

⁴⁸⁸ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 159.

⁴⁸⁹ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 191.

Stórukin og í Grenisöxl utan verða, þaðan beint yfir Vallará í Hrírábug þar sem Hrírá kemur af hálsun ofan. Milli Ánastaða og Kóreksstaða: Úr fyrnefndum Hrírábug í Hríráfoss á Hrírábrún, þaðan af fossinum beina stefnu suður yfir Hvammafellshala í Hölnárás, þar sem hún fellur saman við Bjarglandsá. Milli Ánastaða og Hrírá: Skurður er nýlega er grafinn úr Ánastaðavatni norðan verður. Þar sem skurðurinn byrjar við vatnið eru landamerki milli Ánastaða og Hrírá, þaðan austur yfir vatnið yfir Rjetarás og á Merkihöfða fyrir ofan Hrírá, þaðan beina stefnu í svonefndan Goðrúnarstein upp á hálsabrun. Þaðan eftir sömu stefnu sjónhending austur í Hölnár. Milli Heimstaða og Ánastaða: Merkjum ræður Geitabjargadalur, eftir honum miðjum eru landamerki. Milli Ánastaða og Rauðholts: Merkjum ræður Geitabjargadalur, eftir honum miðjum eru landamerki. Ítök á enginn í landi jarðarinnar nje hún í annara landi.

Í landamerkjabréfi Hreimsstaða er þinglýst var á manntalsþingi á Hjalastað dags. 2. júlí 1884, segir um merki við Ánastaði:

Milli Hreimsstaða og Ánastaða: Merkjum ræður Geitabjargadalur.

Í landamerkjabréfi Hjalastaðar er þinglýst var á manntalsþingi á Hjalastað dags. 2. júlí 1884, segir um merki við Ánastaði:

Úr Geitabjargardal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan vertða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrírástaðaklett yst, upp utan undir Stóru- Kinn og í Grenisöxl utan verða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrírábug, þar sem Hrírá kemur af hálsun ofan.

4.1.19. Hamarsbætur

i. Hamar og Hamarssel

Við manntalsþing 23. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Hamars með Hamarsseli.⁴⁹⁰

Við aukarétt 15. september 1916 voru útnefndir tveir menn til að meta Hamar og Kambshjáleigu.⁴⁹¹

Við aukarétt 2. október 1917 voru dómkvaddir tveir menn, að ósk hreppstjóra, til að meta skemmdir á eyjum, túnun og beitolandi kirkjujarðarinnar Hamars vegna skriðufalla um sumarið.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 186r.

⁴⁹¹ Sýsl. S-Múl., GA/10-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915-1919, bls. 117-118.

⁴⁹² Sýsl. S-Múl., GA/10-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915-1919, bls. 226.

Við aukarétt 19. júní 1920 voru dómkvaddir tveir menn til þess að meta til peningaverðs kirkjujörðina Hamarsæl eftir beiðni ábúenda sem óskað höfðu kaups á jörðinni.⁴⁹³

Við manntalsþing 5. júlí 1920 voru þinglesin landamerki milli kirkjujarðanna Hamars og Hamarssels, samkvæmt bréfi dags. 22. maí 1918.⁴⁹⁴

Við aukarétt 5. júní 1924 voru dómkvaddir tveir menn til að meta kirkjujörðina Hamar.⁴⁹⁵

Við aukarétt 26. júní 1924 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Hamri staðfest.⁴⁹⁶

ii. Veturhús

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá fyrir Veturhúsum.⁴⁹⁷

iii. Bragðavellir

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá fyrir Bragðavöllum.⁴⁹⁸

iv. Melrakkanes

Í máldaga Melrakkness frá 1521 segir eftirfarandi:

Melrakknes á Landeign að Bragðavallar Gili, enn Beit að Jókulgili, Siónehending uppá Tumás øxl, og ofanad anni og útá Hilinn, og allar Fossbreckur, og af Fossbreckum og útá Berghilinn, og af Berghil og í Línghólma, og úr Línghólma og útj Stein þann sem stendur ei ört i midiumm Leirum.

Jtem, Sanda alla út frá sógdum Steini og að Sands Enda, og sama Rif sem kastad er upp i milli Jskills eyar og Lands og út að Hvalskérium, og Sanda alla vestur að Osi, þar sem hann hefur fallid að fornu lagi, og allar Víkur innad Stecká, og inn með óllum Skudum að fyrnefndri Tumás øxl, Siónehending upp frá Stecká, Enn Beit að Grásteini, og norður frá Tumás øxl þar til vótum hallar;

Jtem á Melrakknes Stránga Eyri i midium Fjirdi

Jtem Skóg i Háls Jórd er heitir Skialdar Endi, umm tvenna Læki uppá Fiallinu, enn norður umm nidri.

Jtem hálfa veidi i Hamarsá móts við Hálsmann;

⁴⁹³ Sýsl. S-Múl., GA/11-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919-1924, bls. 43-44.

⁴⁹⁴ Sýsl. S-Múl., GA/11-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919-1924, bls. 56.

⁴⁹⁵ Sýsl. S-Múl., GA/11-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923-1926, bls. 114.

⁴⁹⁶ Sýsl. S-Múl., GA/11-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923-1926, bls. 126-127.

⁴⁹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 113r-113v.

⁴⁹⁸ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 113r-113v.

Jtem Skóg í Geithellra Jórd upp með Þrándará, so langt upp í Fiall sem Skógur
vegs útá Þrándarholt, og so ofanad Geithellraá.⁴⁹⁹

Við manntalsþing 22. júní 1830 var upplesinn máldagi fyrir jörðinni Melrakkanesi.⁵⁰⁰

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá fyrir Melrakkanesi.⁵⁰¹

v. Geithellar

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá Geithellna með Kambseli.⁵⁰²

Við aukarétt 12. júlí 1935 var eftir beiðni Guðmundar Eiríkssonar í Berufirði, fyrrum bónda á Kambseli í Álftafirði, leidd þingsvitni um munnlegan gjörning á milli hans og Helgu Einarsdóttur frá Geithellnum, sem fram fór í júnímánuði 1928, þar sem nefnd Helga afsalaði Guðmundi eignarrétti á svokallaðri Illum Eyri, sem skyldi vera eign hans og fylgja jörðinni Kambseli en ekki Geithellnum. Vitnisburður var tekinn af Jóni Sigurðssyni, verslunarmanni á Djúpavogi.⁵⁰³

vi. Kambasel

Við manntalsþing 30. apríl 1833 var upplesið samþykki frá Ásmundi Arasyni og Þorvarði Björnssyni til Kristjáns Arasonar um að byggja Kambsel á Geithellnadal, dags. 25. apríl 1833.⁵⁰⁴

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 eru Geithellnar metnar með afbýlinu Kambseli og að jörðinni fylgi lítill varphólmi og rekaítak í Melrakkanesfjöru.⁵⁰⁵

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá Geithellna með Kambseli.⁵⁰⁶

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Kambsel að upprekstrarland sé gott en að landamerki séu óþinglesin og að landamerkjaskrá vanti.⁵⁰⁷

Við aukarétt 12. júlí 1935 var eftir beiðni Guðmundar Eiríkssonar í Berufirði, fyrrum bónda á Kambseli í Álftafirði, leidd þingsvitni um munnlegan gjörning á milli hans

⁴⁹⁹ DI VIII, bls. 820–821.

⁵⁰⁰ Sýsl. S-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827–1832, bls. 108–109.

⁵⁰¹ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 113r–113v.

⁵⁰² Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 113r–113v.

⁵⁰³ Sýsl. S-Múl., GA/14–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1934–1936, bls. 163–165.

⁵⁰⁴ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 46.

⁵⁰⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 36v–37r.

⁵⁰⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 113r–113v.

⁵⁰⁷ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 385–386.

og Helgu Einarsdóttur frá Geithellnum, sem fram fór í júnímánuði 1928, þar sem nefnd Helga afsalaði Guðmundi eignarrétti á svokallaðri Illum Eyri, sem skyldi vera eign hans og fylgja jörðinni Kambseli en ekki Geithellnum. Vitnisburður var tekinn af Jóni Sigurðssyni, verslunarmanni á Djúpavogi.⁵⁰⁸

vii. Þingmúli

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lögfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, ad Þýngmúla J Skriddal lögfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hálfann Jorunar dal allann framm ä Stafsheide til þess Vótnum Hallar: Eirnenn allann Oxarärdal framm ä Óxj til þess Vótnum hallar, ad frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og bñdartungur Efre og ytre: Reka ä Olafs Sande þriu hundrud tñræd, Skögarteig i Merke är kuýslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort är: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hñs og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Jnnann greindra takmarka, med óllum landsnýtjum Sem þui lande eiga ad filgja ad fornu og nñu: Fyrerbýd Eg hiedan af Huorium manne Sier ad nytia Brñka edur beita Jrkia edur J ad Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, ad Vitne þñnu Henrik Biarnason og þñnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mñn Heyra.⁵⁰⁹

Samskonar lögfesta var upplesin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en viðbót við efni hennar sem ekki er í eldri lögfestunni er að þá lögfesti sr. Eiríkur hálfan reka á Kliftarsandi, sjö hundruð faðma langan, og landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er ekki lýst í lögfestunni.⁵¹⁰

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplesin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁵¹¹

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætuskógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁵¹²

⁵⁰⁸ Sýsl. S-Múl., GA/14-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1934-1936, bls. 163-165.

⁵⁰⁹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaping, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397-1841.

⁵¹⁰ Kirknaskjöl, Suðurmúlaping, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397-1841.

⁵¹¹ Sýsl. S-Múl., GA/1-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752-1758, bls. 195-196.

⁵¹² Sýsl. S-Múl., GA/1-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770-1783, bls. 384.

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁵¹³

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁵¹⁴

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁵¹⁵

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Þingmúla með hjáleigu.⁵¹⁶

Við aukarétt 24. september 1891 var samkvæmt kröfu skiptaráðandans í dánarbúi sr. Páls Pálssonar í Þingmúla útnefnt yfirúttektarmann að Þingmúla stað og kirkju.⁵¹⁷

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁵¹⁸

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

⁵¹³ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁵¹⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

⁵¹⁵ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdamis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

⁵¹⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

⁵¹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 84v–84r.

⁵¹⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁵¹⁹

Við aukarétt 23. maí 1923 voru dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Þingmúla, sem ábúendur höfðu sótt um kaup á samkvæmt lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða.⁵²⁰

Við aukarétt 4. júlí 1923 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Þingmúla staðfest.⁵²¹

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplestin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁵²²

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁵²³

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁵²⁴

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁵²⁵

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁵²⁶

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Þingmúla með hjáleigu.⁵²⁷

⁵¹⁹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

⁵²⁰ Sýsl. S-Múl., GA/11–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919–1924, bls. 335–336.

⁵²¹ Sýsl. S-Múl., GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 13.

⁵²² Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

⁵²³ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

⁵²⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁵²⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

⁵²⁶ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

⁵²⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

Við aukarétt 24. september 1891 var samkvæmt kröfu skiptaráðandans í dánarbúi sr. Páls Pálssonar í Þingmúla útnefnt yfirúttektarmann að Þingmúla stað og kirkju.⁵²⁸

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁵²⁹

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinnu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁵³⁰

Við aukarétt 23. maí 1923 voru dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Þingmúla, sem ábúendur höfðu sótt um kaup á samkvæmt lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða.⁵³¹

Við aukarétt 4. júlí 1923 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Þingmúla staðfest.⁵³²

viii. Eiríksstaðir

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir að landamerki Eiríksstaða séu þinglesin með Víðinesi og Eyjólfstöðum 23. júní 1884. „Fossárdalur allur í einu lagi“, eins og segir í fasteignamatinu. Þá segir að ekki hafi verið búið á jörðinni í sjö ár en upprekstrarland sé nægilegt.⁵³³

⁵²⁸ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 84v–84r.

⁵²⁹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

⁵³⁰ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

⁵³¹ Sýsl. S-Múl., GA/11–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1919–1924, bls. 335–336.

⁵³² Sýsl. S-Múl., GA/11–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923–1926, bls. 13.

⁵³³ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 360.

Við aukarétt 2. maí 1931 voru dómkvaddir tveir menn til að meta kirkjörðina Eiríksstaði.⁵³⁴

Við aukarétt 23. júlí 1931 var matsgjörð á kirkjörðinni Eiríksstöðum staðfest.⁵³⁵

4.1.20. Afréttarland Geithellnads

i. Geithellar

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá Geithellna með Kambseli.⁵³⁶

Við aukarétt 12. júlí 1935 var eftir beiðni Guðmundar Eiríkssonar í Berufirði, fyrrum bónda á Kambseli í Álftafirði, leidd þingsvitni um munnlegan gjörning á milli hans og Helgu Einarsdóttur frá Geithellnum, sem fram fór í júnímánuði 1928, þar sem nefnd Helga afsalaði Guðmundi eignarrétti á svokallaðri Illum Eyri, sem skyldi vera eign hans og fylgja jörðinni Kambseli en ekki Geithellnum. Vitnisburður var tekinn af Jóni Sigurðssyni, verslunarmanni á Djúpavogi.⁵³⁷

ii. Kambssel / Kambasel

Við manntalsþing 30. apríl 1833 var uppleið samþykki frá Ásmundi Arasyni og Þorvarði Björnssyni til Kristjáns Arasonar um að byggja Kambsel á Geithellnadal, dags. 25. apríl 1833.⁵³⁸

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 eru Geithellnar metnar með afbýlinu Kambseli og að jörðinni fylgi lítill varphólmi og rekaítak í Melrakkanesfjöru.⁵³⁹

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá Geithellna með Kambseli.⁵⁴⁰

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Kambsel að upprekstrarland sé gott en að landamerki séu óþinglesin og að landamerkjaskrá vanti.⁵⁴¹

Við aukarétt 12. júlí 1935 var eftir beiðni Guðmundar Eiríkssonar í Berufirði, fyrrum bónda á Kambseli í Álftafirði, leidd þingsvitni um munnlegan gjörning á milli hans

⁵³⁴ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 159.

⁵³⁵ Sýsl. S-Múl., GA/13–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1930–1934, bls. 191.

⁵³⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 113r–113v.

⁵³⁷ Sýsl. S-Múl., GA/14–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1934–1936, bls. 163–165.

⁵³⁸ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 46.

⁵³⁹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 36v–37r.

⁵⁴⁰ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 113r–113v.

⁵⁴¹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 385–386.

og Helgu Einarsdóttur frá Geithellnum, sem fram fór í júnímánuði 1928, þar sem nefnd Helga afsalaði Guðmundi eignarrétti á svokallaðri Illum Eyri, sem skyldi vera eign hans og fylgja jörðinni Kambseli en ekki Geithellnum. Vitnisburður var tekinn af Jóni Sigurðssyni, verslunarmanni á Djúpavogi.⁵⁴²

iii. *Hamar (Hamarssel)*

Landamerkjabréf Hamra er dags. 25. júní 1885 og var þinglýst 11. júní 1886. Það hljóðar svo:

Jörðin Hamar í Vopnafjarðarhreppi á land innan þeirra landamerkja er nú skulu greind: að austan og sunnan liggur Selá, er fellur eftir endilöngum Selárdal, að innan eða vestan liggur Þverá, sem kölluð er Almenningsá hin innri, hefur hún upptök undir Kistufelli og fellur niður í Selá, að norðan liggja Kistufellsurðir, að utan eða austan er svo kölluð Merkigróf, er liggur frá Urðarufs niður að Selá.

iv. *Bragðavellir*

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá fyrir Bragðavöllum.⁵⁴³

v. *Melrakkanes*

Í máldaga Melrakkaneð frá 1521 segir eftirfarandi:

Melrakkaneð á Landeign að Bragðavallar Gili, enn Beit að Jókulgili, Siónhendíng uppá Tumás øxl, og ofanad anni og útá Hilinn, og allar Fossbreckur, og af Fossbreckum og útá Berghilinn, og af Berghil og í Línghólma, og úr Línghólma og útj Stein þann sem stendur ei ört í midiumm Leirum.

Jtem, Sanda alla út frá sógdum Steini og að Sands Enda, og sama Rif sem kastad er upp í milli Jskills eyar og Lands og út að Hvalskérium, og Sanda alla vestur að Osi, þar sem hann hefur fallid að fornu lagi, og allar Víkur innad Stecká, og inn með óllum Skudum að fyrrnefndri Tumás øxl, Siónhendíng upp frá Stecká, Enn Beit að Grásteini, og norður frá Tumás øxl þar til vótum hallar;

Jtem á Melrakkaneð Stráns Eyri í midium Fjirdi

Jtem Skóg í Háls Jórd er heitir Skialdar Endi, umm tvenna Læki uppá Fiallinu, enn norður umm níðri.

Jtem hálf veidi í Hamarsá móts við Hálsmann;

Jtem Skóg í Geithellra Jórd upp með Þrándará, so langt upp í Fiall sem Skógur vegs útá Þrándarholt, og so ofanad Geithellrá.⁵⁴⁴

⁵⁴² Sýsl. S-Múl., GA/14-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1934-1936, bls. 163-165.

⁵⁴³ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 113r-113v.

⁵⁴⁴ DI VIII, bls. 820-821.

Við manntalsþing 22. júní 1830 var upplesinn máldagi fyrir jörðinni Melrakkanesi.⁵⁴⁵

Við manntalsþing 30. júní 1883 var þinglýst landamerkjaskrá fyrir Melrakkanesi.⁵⁴⁶

vi. *Múli*

4.1.21. Hofsjökull og Staðarafrétt

i. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í Sýslu- og sóknarlýsingum segir m.a. um Staðarafrétt:

Inn af Höfðanum sjálfum gengur nokkuð langt flatlendi, víða móótt. Innan fram við þetta flatlendi beygjast fjallshlíðarnar og Höfðabrýrnar yfir í dalinn þverlínis næstum að ánni, hvar fyrir þar myndast líkasem horn út úr fjallgarðinum er næstum samanlykur dalinn, kallast það Afréttarhnausar. Þar fyrir innan liggur svonefnd Staðarafrétt. Afrétt þessi liggur með hlíðum fram í Flugustaðadalnum, sunnan í Tungufjöllum; upp af henni liggur Afréttarhjalli nefndur, sem liggur fyrir ofan alla afréttina og áðurnefnda Afréttarhnausa og Höfðabrýr. Hjalli þessi er víða grösugur. Upp af þessum hjalla liggja nokkur klettabelti og þar upp af blásker allt upp til Tungutinda. Sú nefnda Afrétt nær allt inn að stafni Flugustaðadals. Stafni þessi gengur með viðlíðandi bratta upp og nefnist Svíptungnavarp, við hvört að sunnanverðu sameinast áðurnefndar skriður af Jökulfellum.⁵⁴⁷

i. *Flugustaðir*

Hinn 17. júní 1694 lögfesti sr. Guðmundur Högnason jörðina Hof með Flugustöðum.

Lögfestan er til í afriti frá 1839 og er efni hennar svohljóðandi:

Logfesta

Prestsins St Gudmundar Högnasonar af 17da Júnii 1694.

Jeg Gudmundur Hognason, tiltrúadr Prestur Hofskyrkju í Alptafyrði, Lögfesti hér í Dag, undir Dánumanna heyrn þá Konungsins og Krónunnar Eign, Stadin Hof og allt hans heimaland, með Kyrkjujörðinni Flugustöðum til þessara Ummerkja: a Nyrðri Síðu í Votabergid i midjum Múla Hálsi, og rettsínis ofani grástein, sem stendr fyrir ofan Hærukollsnes; á syðri Síðu allt að Landamerkjum milli Starmýrar og Flugustada, hvar Vörðum ræður klifbrúnninn uppí háfiallsöxl, og réttsynis ofaná Lá, svo sem hún tilvisar, Lögfesti jeg allann Reka utannfiardar, millum Markskérs og Melrackaness, item Fiordúng i ollum Reka vid Starmýringa, item Selveidi alla hálfa innannfiardar vid Þvottá, utan þá, er Geithellar éga, og fiórdung í Útseladrápum, í einni Summa: Lögfesti jeg Stadarins Landeign réttsynis til fialls og fíoru í öllum Hofs Kyrkju Eignum og Itokum, eptir frekasta Laganna Leifi, og Yfirvaldsins streingilegri befallingu, einkum Akra og Töðu, Eingiar og Skóga, Holt og haga, Votn og Veidistadi, og allar adrar Landsnýtjar, sem greindum Hofs stad ega að fylgia og fylgt hafa að fornu, að

⁵⁴⁵ Sýsl. S-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827-1832, bls. 108-109.

⁵⁴⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 113r-113v.

⁵⁴⁷ Múlasýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 527.

éngu undanþeknu, sem ej er med Logum, og fullum Rétti frákomid, enn annara Kyrkna Itolur, liggiandi innann ádurnefndra Hofs Landamerkia, eptir kyrkna Máldögum, hvörju Nafni sem heita, þá eru þær Itölur fráteknar minni Lögfestu. Alt annat Kyrkjunnar tilheyrandi til ytstu Ummerkja þeirra sem adrir menn egu í móte vid Kyrkjuna, Lögfesti jeg bædi ad ordfullu, og Lögmáli réttu, Legg eg hérvid Lögdóm og Rétt minn, og mins Naduga Herra, Kóingsins og Kyrkjunnar.⁵⁴⁸

ii. Hof

Hinn 17. júní 1694 lögfesti sr. Guðmundur Högnason jörðina Hof með Flugustöðum. Lögfestan er til í afriti frá 1839 og er efni hennar svohljóðandi:

Logfesta

Prestsins Sr Gudmundar Högnasonar af 17da Junii 1694.

Jeg Gudmundur Hognason, tiltruadr Prestr Hofskyrkiu í Alptafyrði, Lögfesti hér í Dag, undir Dánumanna heyrn þá Konungsins og Krónunnar Eign, Stadin Hof og alt hans heimaland, med Kyrkjujordinni Flugustöðum til þessara Ummerkja: a Nyrðri Síðu í Votabergid i midjum Múla Hálsi, og rettsínis ofani grástein, sem stendr fyrir ofan Hærukollsnes; á syðri Sidu alt ad Landamerkjum milli Starmýrar og Flugustada, hvar Vördum rædur klifbrúinn uppí háfjallsöxl, og réttsynis ofaná Lá, svosem hún tilvisar, Lögfesti jeg allann Reka utannfiadar, millum Markskérs og Melrackaness, item Fiordúing i ollum Reka vid Starmýringa, item Selveidi alla hálfu innannfiadar vid Þvottá, utan þá, er Geithellar éga, og fiórdung í Útseladrápum, í einni Summa: Lögfesti jeg Stadarins Landeign réttsýnis til fjalls og fíoru í öllum Hofs Kyrkju Eignum og Itokum, eptir frekasta Laganna Leifi, og Yfirvaldsins streingilegri befallingu, einkum Akra og Tödu, Eingiar og Skóga, Holt og haga, Votn og Veidistadi, og allar adrar Landsnýtjar, sem greindum Hofs stad éga ad fylgia og fylgt hafa ad fornu, ad éngu undanþeknu, sem ej er med Logum, og fullum Rétti frákomid, enn annara Kyrkna Itolur, liggiandi innann ádurnefndra Hofs Landamerkia, eptir kyrkna Máldögum, hvörju Nafni sem heita, þá eru þær Itölur fráteknar minni Lögfestu. Alt annat Kyrkjunnar tilheyrandi til ytstu Ummerkja þeirra sem adrir menn egu í móte vid Kyrkjuna, Lögfesti jeg bædi ad ordfullu, og Lögmáli réttu, Legg eg hérvid Lögdóm og Rétt minn, og mins Naduga Herra, Kóingsins og Kyrkjunnar.⁵⁴⁹

Við manntalsþing að Djúpavogi 2. júní 1835 var upplesinn vitnisburður nokkurra manna um landamerki og engi jarðarinnar Starmýrar. Þessum vitnisburðum var mótmælt af sr. Jóni Bergssyni vegna Hofs- og Þvottáarkirkna.⁵⁵⁰ Dagana 25. og 31. maí, 7. júní og 16. júlí 1836 var tekið fyrir rekaþrætumál sr. Jóns Bergssonar á Hofi gegn

⁵⁴⁸ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Hof í Álftafirði og Þvottá 1694–1883.

⁵⁴⁹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Hof í Álftafirði og Þvottá 1694–1883.

⁵⁵⁰ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 87–88.

Stefáni Hjörleifssyni á Starfmýri. Dæmt var að helmur reka á Starmýrarfjöllum tilheyrði Hofskirkju.⁵⁵¹

iii. *Múli*

Við manntalsþing að Berufjarðarverslunarstað á Djúpavogi 6. júní 1843 var upplesin lögfesta Sigurðar Brynjólfssonar vegna Múla.⁵⁵² Í afsals- og veðmálabók er efni lögfestunnar skráð þannig:

Eg undirskrifadur gjöri vitanlegt að eg í Dag, lögfesti hérmed abyli- og að meira parte Eígnarjörd mina Múla liggjandi í hofssókn og Geithellna hrepp innan Sudur Mula Syslu, með öllu tilheirande Lande, Tödu, Eíngum og Skóge, innan ummerkja þeirra er að fornu hafa verid, nefnil. að utan og eptir sem hofs Máldagi tilgreínir, og allt Land sunnan megin Geithellna Ar inná Vörp. Fyrir bíð eg hedan af hvörjum Manni, að brúka edur hagníta sér Land innan nefndra Ummerkja, utan mitt se Lof edur Leífi til, undir nærstodd undirskrifud vitni.⁵⁵³

Á sáttafundi hjá sáttanefnd Geithellnaumdæmis 3. desember 1883 var tekið fyrir mál vegna ágreinings um landamerki milli jarðanna Hofs og Múla. Sættir náðust og er eftirfarandi sátt bókuð í sáttabók nefndarinnar:

þannig að landamerki verði tekinn úr midju votabergi (í Arnarhömrum), beina línu í vördu þá er hlandinn er 65 födmum fyrir Nordaustan Stein þann er stendur hjerumbil í Nordaustur frá bænum, við eða í túninu á Hærukollsnesi⁵⁵⁴

4.2. Fjarðabyggð

4.2.1. Fannardalur

i. *Sérstaklega um kröfusvæðið*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Fannardal að þar sé skógur til eigin nota.⁵⁵⁵

Við manntalsþing 14. júlí 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Fannardals.⁵⁵⁶

Við manntalsþing 14. júlí 1890 var þinglýst landamerkjum Fannardals.⁵⁵⁷

⁵⁵¹ Sýsl. S-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832-1841, bls. 146-148, 150-154, 169-173.

⁵⁵² Sýsl. S-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1841-1843, bls. 234.

⁵⁵³ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 93.

⁵⁵⁴ Sáttanefnd Geithellnaumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1856-1935, bls. 17-19.

⁵⁵⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 82.

⁵⁵⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 194r-194v.

⁵⁵⁷ Sýsl. S-Múl., GA/8-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888-1894, bls. 8r-8v.

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Fannardals að þau séu þinglesin 14. júlí 1884. Einnig segir að upprekstrarland sé gott og víðlent.⁵⁵⁸

ii. *Fannardalur (Norðfjörður)*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Fannardal að þar sé skógur til eigin nota.⁵⁵⁹

Við manntalsþing 14. júlí 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Fannardals.⁵⁶⁰

Við manntalsþing 14. júlí 1890 var þinglýst landamerkjum Fannardals.⁵⁶¹

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Fannardals að þau séu þinglesin 14. júlí 1884. Einnig segir að upprekstrarland sé gott og víðlent.⁵⁶²

iii. *Tandrastaðir*

Landamerkjabréfi Fannardals og Tandрастаða var þinglýst á Skorradaðsmanntalsþingi 14. júlí 1884:

Við undirskrifaðir eigendur jarðanna Fannardals og Tandрастаða lýsum hjer með yfir að hafa gjört þessi landamerki millum nefndra jarða: Fyrir norðan Norðfjarðará ræður Fannardalsá, sem kemur ofan úr svo nefndum Gæsardal og beint eptir hennar gamla farveg og niður í Norðfjarðará. Fyrir sunnan Norðfjarðará, ræður úr Svartaskoti og beint niður í Norðfjarðará.

iv. *Seldalur*

Í Vilchins-máldaga um Skorrastað frá 1397 er Seldals getið. Í máldaganum segir meðal annars:

Kirkia a Skorrastodumm a heimaland allt med gognum oc giædum. Buland oc Grænanes oc Seliadal.

Rekstur i Fannardal firir framan Liosä og vidarteig firir nordann.

Vidarteig j Miofafirdi j Myrarskog.

fiordung j ollumm Sandvijkur rekumm firir nordann huad sem a rekur. enn þui minna firir sunnan ad þar eiga adrer settunginn adur af ad taka. Þann reka gaf Biorn Sigvatsson sier til salumessu.

⁵⁵⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 110–111.

⁵⁵⁹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 82.

⁵⁶⁰ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 194r–194v.

⁵⁶¹ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁵⁶² Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 110–111.

Hualreka allann a Monesi milli Valagils og Svartabiarga. Þann reka lagdi til Eyolfur Helgason við margra manna vittni.

allt lingrif oc vidinn fyrer sunnann a vmm Hals oc Eyrar til Raudaskridu. enn þad gaf Hilldibrandur prestur stadnumm.

fiskveide i Helluhyl til mots vi Kirklaekinga. Hana selldi Sorli af Skuggahlid og a stadurinn tuo hluti firir þat land oc gaf Hilldibrandur stadnumm.⁵⁶³

Hinn 3. júní 1824 var sýslumaður Suður-Múlasýslu staddur í Seldal til að gera skoðun á því hvort þar gæti verið byggt nýbýli samkvæmt tilskipun frá 15. apríl 1776. Eftirfarandi fór fram við þinghaldið:

Anno 1824 þann 3^{ia} Junii var Herra Kammer assessor tilstadar á Seldal Liggandi innann Nordfiardar Kyrkíusókn til þess i fylgi amtsins Skipunar af 20^{ia} Novembr. f.a. ad fyrirtaka Skodunar og utvysunar Forréttingu á nefndum dal til þess ad þar giæti utvisast nybyli i fylgi af Forordningum 1776. –

Til þessarar Forréttingar var eftir Stefnu af 1^{ia} Junii innkalladir til ad mæta Presturinn Sira Benidict Thorsteinsson undir hvörs Beneficium nefndur dalur liggur, og allir adrir sem þar kynnu ad eiga adliggjandi land.

Somuleidis voru innkalladir Biörn Skulason á Skuggahlid sem hefur umgéfið ansögning til amtsins umm ad bygga nefnda jörd.

Sömuleidis voru innkalladir proprietarius Hermann Jonsson á Fyrði og Hreppstiorinn Haldor Pálsson þar sama stadar, Sveinn Biarnarson a Vidfyrði og Stephan Sigurdsson á Fannardal til þess asamt Syslumanninum ad fyrirtaka þessa Forréttingu og ~~dæma~~ leisa úr þeim Spursmálum sem fyrir falla kynnu við hana. allir þeir innstefndu mæta við Forréttinguna var upplesid amtsins bréf af 20^{ia} Nov. f.á. – Var þar næst fyrirtakið lagdur skodunar og aliktunar monnum fylgjandi Eidur.

Þar vér af Syslumanni Cammerassessor M. Tvede erum i Fylgi af amtsins Skrifu af 20^{ia} Nov. 1823 samkvæmt med Forordningunni af 15da April 1776 útnefndir til ásamt hönum ad Fyrirtaka eina Skodunar og áliktunar giör á Seldal innann Skorastadar Kyrkíusóknar til þess þá eptir ad dæma umm hvört á nefndum Dal gæti utvysast pláts til einar medalmáta Jardar, samt eptir því ad utvisa nefndt pláts og áqvarda þess Takmörk og landamérki: So sver og lofar jeg Hermann Jonsson jeg Haldor Pálsson jeg Sveinn Biarnarson jeg Stephan Sigurdsson gudi almáttugumm og þessum Rétti ad eg vil giöra þad réttasta jeg hef vit og Skinbragd á i þessari Sök og gét forsvarad fyrir gudi og minni Samvitsku svo sannarlega hiálpi mér gud og hans heilaga ord. Þennann Eid aflögdu Skodunarmennirnir á Löglegann Hátt. Var so upplesinn For. af 15da April

⁵⁶³ DI IV, bls. 225–226.

1776 fyrir þeim. Var þareptir ridid inná þann nefnda Seldal og þar næst frammlagt og upplesid innlegg frá Prestinum Síra Benidict Thorsteinssyni á Ormstöðum Hvarmed hann protesterar að jörd verði utnefnd á nefndum Seldal enn ef hans protest ecki verði tekid fullkomid uppastendur hann að sér sé gefinn réttur til að bygga nefndann dal. innleggid var hér næst upplesid og noterad Littera B.

Sveinn Biarnason var adspurdur heldur þú að Seldalurinn væri byggilegur ef til Skorastadar kómur svo mikid af Slægiueingi sem nefndri jörd með billegheitum þarfnast, samt þar fyrir utann væri uthlutad afréttarplats Hrisrif og Hagbeit, hann svarar nei! Stephan Sigurdsson svarar uppá sama Spursmál nei! Sgr. Haldor Pálsson svarar henni sama. Proprietarius hermann jonsson svarar og svo sama.

Þar það svoleidis er upplýst að nefndur Seldalur þegar Kyrkiujördinn Skorastadur nýtur þeirra réttugheita sem hun hefur til nefnds dals og ecki án merkilegs Skada væri fyrir nefnda jörd og Prestakallsins inntektir gétur mist so mikid, að bujörd verði ásett ~~verði~~ svo gétum við ecki álitid Seldalinn að vera í því ásigkomulagi sem forordninginn af 15da April 1776 útkrefur til þess að géta ordid sett nýbýli, hvarfyrir þessi Forrétting svar svoleidis Sluttud.⁵⁶⁴

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Skorrastaður metinn með afbýlinu Seldal, sem sé byggt um sinn en hafi ekki landamerki móts við staðinn. Einnig var Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunum Stóragerði og Borgum.⁵⁶⁵

Við manntalsþing að Skorrastað 14. júlí 1890 voru þinglesin landamerki Seldals. Á sama þingi voru þinglesin landamerki Seldalsháls.⁵⁶⁶ Landamerki Seldals voru einnig þinglesin við manntalsþing að Skorrastað 13. júlí 1891.⁵⁶⁷

Við aukarétt 16. febrúar 1909 voru útnefndir tveir menn til að meta og virða jörðina Seldal.⁵⁶⁸

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Seldal:

27. Seldalur

1. Eigandi landssjóður (kirkjueign). Ábúandi Friðrik Jónsson.
2. Landamerki þinglesin 13. júlí 1891.

⁵⁶⁴ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 163–165.

⁵⁶⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 11v–12r.

⁵⁶⁶ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁵⁶⁷ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

⁵⁶⁸ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 463.

[...]

4.

[...]

b. Engjarnar er nærtækar, grasgefnar, samfeldar, greiðfærar og þurrar – Engjavegur alt að því akfær yrði það með viðgerð. Í meðalári heyjast á engjunum 300 hestar af góðu heyi.

c. Beitið er kjarngott sauðland og í meðallagi fyrir naut og hesta. Það er talið skjóllítið og snjóþungt, í meðalvetrum snjólítt.

d. Upprekstrarland er gott fyrir heimaferi en ekki aflögu.

5.a. Eldsneyti: Móttak er ekkert, skógarkjarr dálítið.

b. Byggingarefni: Grjót og sandur er langsótt, torfrista slæm.

c. Samgöngur: Ógreiður vegur að bænum; fara má í kaupsýn á dag.

d. Fossar eru allmiklir í landinu.⁵⁶⁹

Við aukarétt 28. ágúst 1919 voru útnefndir tveir menn til að meta og virða jörðina Seldal.⁵⁷⁰

v. *Skorrastaður*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 er Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunni Stóragerði.⁵⁷¹

Við manntalsþing 22. maí 1827 var upplesinn máldagi Skorrastaðakirkju.⁵⁷²

Við aukarétt 12. september 1828 var í tilefni skipunar frá Norður- og austuramtinu til sýslumanns Suður-Múlasýslu tekið fyrir að rannsaka þá pósta sem amtið hafði fundið áhrærandi meðferð á skoðunar- og virðingargjörð fyrir jörðina Skorrastað. Vitni voru yfirheyrð.⁵⁷³

⁵⁶⁹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 111–112.

⁵⁷⁰ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dómsmálabók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 352–353.

⁵⁷¹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 76.

⁵⁷² Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 263.

⁵⁷³ Sýsl. S-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827–1832, bls. 36–42.

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Skorrastaður metinn með afbýlinu Seldal, sem sé byggt um sinn en hafi ekki landamerki móts við staðinn. Einnig var Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunum Stóragerði og Borgum.⁵⁷⁴

Við manntalsþing 14. júlí 1890 var þinglýst landamerkjum milli Skorrastaðar og Skálateigs. Við sama þing var þinglýst landamerkjum Miðbæjar og Skorrastaðar og ítökum Skorrastaðarkirkju. Í dóma- og þingbók sýslumanns eru þau færð inn á eftirfarandi hátt:

Ítök Skorrastaðarkirkju

- a. 12 fóta gröf í Kirkjubólslandi til mótök
- b. Vervist og verstöð í Neslandi
- c. Hvalreki á Mónesi í Barðsneslandi.
- d. Lambrekstur í Fannardal fyrir framan Ljósá og viðarteig fyrir austan.
- e. ¼ úr öllum reka fyrir norðan á í Sandvík.⁵⁷⁵

Við manntalsþing 13. júlí 1891 var þinglesin landamerkjaskrá Seldals, Skuggahlíðar, Skorrastaðar, Ormsstaða og Naustahvamms.⁵⁷⁶

Við aukarétt 5. júní 1912 voru útnefndir menn til að meta kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi.⁵⁷⁷

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Skorrastaðar að þau séu þinglesin 13. júlí 1891. Þá segir að svokallað Staðarhólsland sé gott sauðland og einnig 2/3 hlutar Búlandsins, sbr. lýsingu Búlandsborgar í matinu. Beitiland fyrir hesta og nautgripi sé í Norðfjarðarnesi og hinu megin árinna gagnvart Skorrastað. Um upprekstrarland segir eftirfarandi:

Afréttarland á Oddsdal, gott land, tekjulaust að öðru.⁵⁷⁸

Við aukarétt 28. febrúar 1919 voru á ný dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi, samkv. lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða og eftir beiðni ábúanda jarðarinnar Jóns

⁵⁷⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 11v–12r.

⁵⁷⁵ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁵⁷⁶ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

⁵⁷⁷ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 582–583.

⁵⁷⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 106.

Bjarnasonar.⁵⁷⁹ Við aukarétt 27. júní sama ár var matsgjörð fyrir jörðinni staðfest.⁵⁸⁰ Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 er Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunni Stóragerði.⁵⁸¹

Við manntalsþing 22. maí 1827 var upplesinn máldagi Skorrastaðakirkju.⁵⁸²

Við aukarétt 12. september 1828 var í tilefni skipunar frá Norður- og austuramtinu til sýslumanns Suður-Múlasýslu tekið fyrir að rannsaka þá pósta sem amtið hafði fundið áhrærandi meðferð á skoðunar- og virðingargjörð fyrir jörðina Skorrastað. Vitni voru yfirheyrð.⁵⁸³

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Skorrastaður metinn með afbýlinu Seldal, sem sé byggt um sinn en hafi ekki landamerki móts við staðinn. Einnig var Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunum Stóragerði og Borgum.⁵⁸⁴

Við manntalsþing 14. júlí 1890 var þinglýst landamerkjum milli Skorrastaðar og Skálateigs. Við sama þing var þinglýst landamerkjum Miðbæjar og Skorrastaðar og ítökum Skorrastaðarkirkju. Í dóma- og þingbók sýslumanns eru þau færð inn á eftirfarandi hátt:

Ítök Skorrastaðarkirkju

- a. 12 fóta gröf í Kirkjubólslandi til mótök
- b. Vervist og verstöð í Neslandi
- c. Hvalreki á Mónesi í Barðsneslandi.
- d. Lambrekstur í Fannardal fyrir framan Ljósá og viðarteig fyrir austan.
- e. ¼ úr öllum reka fyrir norðan á í Sandvík.⁵⁸⁵

Við manntalsþing 13. júlí 1891 var þinglesin landamerkjaskrá Seldals, Skuggahlíðar, Skorrastaðar, Ormsstaða og Naustahvamms.⁵⁸⁶

⁵⁷⁹ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 315.

⁵⁸⁰ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 325–326.

⁵⁸¹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 76.

⁵⁸² Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 263.

⁵⁸³ Sýsl. S-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827–1832, bls. 36–42.

⁵⁸⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 11v–12r.

⁵⁸⁵ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁵⁸⁶ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

Við aukarétt 5. júní 1912 voru útnefndir menn til að meta kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi.⁵⁸⁷

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Skorrastaðar að þau séu þinglesin 13. júlí 1891. Þá segir að svokallað Staðarhólsland sé gott sauðland og einnig 2/3 hlutar Búlandsins, sbr. lýsingu Búlandsborgar í matinu. Beitiland fyrir hesta og nautgripi sé í Norðfjarðarnesi og hinu megin árinnað gagnvart Skorrastað. Um upprekstrarland segir eftirfarandi:

Afréttarland á Oddsdal, gott land, tekjulaust að öðru.⁵⁸⁸

Við aukarétt 28. febrúar 1919 voru á ný dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi, samkv. lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða og eftir beiðni ábúanda jarðarinnar Jóns Bjarnasonar.⁵⁸⁹ Við aukarétt 27. júní sama ár var matsgjörð fyrir jörðinni staðfest.⁵⁹⁰

vi. *Fjörður, Fjarðarsel og Oddi*

Við manntalsþing. 23. júní 1818 var upplestin lögfesta Hermanns Jónssonar og H. Pálssonar, dags. 04. maí 1816, fyrir Firði og landareign Fjarðarkirkju.⁵⁹¹

Hinn 20. maí 1845 lögfesti Einar Halldórsson eignarjörð sína Fjörð í Mjóafirði. Lögfestan var upplestin manntalsþingsrétt að Egilsstöðum 22. maí sama ár og efni hennar hljóðar svo:

Eg undirskrifadr lögfesti hermed Eignarjörð mína Fiord í Mjóafirdi liggjandi í siálfrar sinnar kyrkjusókn med öllum þeim gögnum og giædum Eygnum og Itökum og hlunnindum til Lands og Sióar sem greindri Jordu Firdi fylgia og fylgia eiga eptir eldri og yngri Máldögum, samt odrum löglegum Adkomstalitlum, svo sem giöfum Sölum Makaskiptum edr hefd. Lögfesti eg greindt Stadarland í þessi takmörk nefnilega frá Kirkjuþúfu til Fialls og Fiöru á Slenjudals háls fyrir austan; en í ytri Grjótá fyrir nordan samt Slenjudal allan innan tedra takmarka; og í Borgara hid efra en í hinn Farveg ytsta hid nedra

Her ad auk lögfesti eg kirkjunnar 10 hndr. sem er 4^{di} Partr úr ollu Fiardar heimalandi med gognum og giædum, 3 hndr. i Jordinni Reikjum innan sömu Sóknar Leigufær til húsa; Vervist í höfn í Krosslandi, Fiordung í Reka fyrir sama Landi Fiórdung í öllum Reka fyrir Steinsnes Landi, item Skipstödu og Skálagiörd á Steinsnesvogi, kú í Drangshvammi, Skipastödu og Skalagiörd í Dölum.

⁵⁸⁷ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 582–583.

⁵⁸⁸ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 106.

⁵⁸⁹ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 315.

⁵⁹⁰ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 325–326.

⁵⁹¹ Sýsl. S-Múl., GA/2–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 440–441.

Rekapat úr Afrettar á sydstu og allt í Stálid undir Blábiargi samt Afrett í Dalalandi

Fyrirbíd eg hvörjum manni ádrnefndt Fiardarland, sér ad hagnyta beita edr brúka edr yrkia án míns Leyfis edr vitundar. dyrfist nokkur her í móti ad giöra mætir hann þeim Fimtarstefnu dómi sem Lögin áskilia og Landnamssekt med.⁵⁹²

Við manntalsþing 11. júní 1858 var þinglýst lögfestu fyrir landi Þuríðarstaða. Eigendur jarðarinnar Fjarðar í Mjóafirði áskiluðu sér rétti til að mótmæla lögfestunni.⁵⁹³

Við aukarétt 31. mars 1875 voru útnefndir menn til að halda skoðunargjörð yfir spjöll þau, sem skriða er féll haustið 1874 á jörðina Fjörð í Mjóafirði gjörði á nefndri jörð.⁵⁹⁴

Við manntalsþing 14. júlí 1884 var þinglýst landamerkjaskrá jarðarinnar Fjarðar.⁵⁹⁵

Við syns- og lögskoðunarrétt 24. maí 1793 fór fram skoðun og virðingargjörð yfir skaða sem jörðin Fjörður í Seyðisfirði beið af skriðuhlaupum.⁵⁹⁶

Við manntalsþing 18. júní 1846 var þinglesin lögfesta fyrir jörðinni Firði og mótmælti henni enginn.⁵⁹⁷

Við manntalsþing 9. júlí 1851 var þinglýst kaupbréfi, dags. 19. apríl 1851, fyrir hólma þeim er liggur á landamerkjum Vestdals og Fjarðar, millum ósa þeirra er Vestdalsá rennur.⁵⁹⁸

vii. Eskifjörður

Við aukarétt 24. ágúst 1799 var tekið fyrir mál O. Möllers kaupmanns gegn kaupmönnum N. Örum og J. Wulf. Möller stefndi Örum og Wulf til að taka burt byggingar þeirra af landi sínu og Kyhns kaupmanns. Þingmenn álitu að nýbyggingar Örum stæðu á grund kaupmannsins Kyhns sem eiganda hjáleigunnar Lambeyrar. Sýslumaður Sveinsson, sem eigandi heimagarðsins Eskifjarðar, tilkynnti að hann væri samþykkur því að Bleiksáin hér eftir yrði landamerki milli Eskifjarðar og Lambeyrar og að Lambeyri hefði sitt afmarkaða land á milli beggja vatnsfalla, Bleiksár og Lambeyrarár. Nokkur skjöl voru lögð fyrir réttinn og málinu frestað.⁵⁹⁹

⁵⁹² Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálalabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 144-145.

⁵⁹³ Sýsl. S-Múl., GA/5-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1858-1865, bls. 22.

⁵⁹⁴ Sýsl. S-Múl., GA/6-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1869-1875, bls. 268.

⁵⁹⁵ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 194r-194v.

⁵⁹⁶ Sýsl. N-Múl., GA/1-3, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1782-1804, bls. 237-240.

⁵⁹⁷ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 79r.

⁵⁹⁸ Sýsl. N-Múl., GA/4-1, Dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842-1854, bls. 155v.

⁵⁹⁹ Sýsl. S-Múl., GA/1-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1796-1800, bls. 45-46.

Framhald málsins var tekið fyrir 30. ágúst 1799 og dæmdi sýslumaður að Örum og Wulf fengju frest til að sækja um leyfi til konungs um að fá að hafa verslunarhús sín í landi Lambeyrar.⁶⁰⁰

Hinn 7. september 1821 var tekið fyrir að meta jörðina Eskifjörð eftir beiðni O. Christiansens kaupmanns. Fram kemur í texta dóma- og þingbókar að jörðin og selið voru metin saman á 20 hundruð.⁶⁰¹

Við manntalsþing 23. júní 1879 var þinglýst lögfestu frá Tuliniusi kaupmanni, dagsett sama dag, fyrir land jarðarinnar Eskifjarðar.⁶⁰²

Við manntalsþing 30. maí 1881 var þinglýst lögfestu, dagsettri 23. maí 1881, milli Eskifjarðar og Eskifjarðarsels og um ítök Eskifjarðarsels í landi Eskifjarðar. C.D. Tulinius kaupmaður mótmælti lögfestunni fyrir hönd eigenda Eskifjarðar.⁶⁰³

Við manntalsþing 1. júní 1882 var þinlesin lögfesta frá Kjartani Péturssyni á Eskifjarðarseli um friðun á sínu landi fyrir gripum frá Eskifirði. Tulinius kaupmaður mótmælti að því leyti Kjartan vildi hafa ítak í Eskifirði.⁶⁰⁴

Við aukarétt 23. ágúst 1884 var tekið fyrir landamerkjамál um takmörk Eskifjarðarsels að austan og Eskifjarðar að innan.⁶⁰⁵

Við aukarétt 16. ágúst 1886 var dæmt í máli út af sölu á Eskifjarðarseli og ágreiningi um landamerki Eskifjarðar og Eskifjarðarsels samkvæmt afsalsbréfi frá 22. maí 1877.⁶⁰⁶

4.2.2. Oddsdalur

i. Sérstaklega um kröfusvæðið

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Oddsdal:

Út frá því [Oddskarði] að sunnan gengur sveifmyndaður fjallgarður að innanverðu nefndur Lakahnaus, utan undir honum liggur Helgustaðarskarð sem var alfaravegur þá kaupstaðurinn var út í Reyðarfirðinum. Eftir það er fjallið kallað Grænafell allt út að

⁶⁰⁰ Sýsl. S-Múl., GA/1–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1796–1800, bls. 46–49.

⁶⁰¹ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 39–40.

⁶⁰² Sýsl. S-Múl., GA/6–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875–1882, bls. 113.

⁶⁰³ Sýsl. S-Múl., GA/6–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875–1882, bls. 183.

⁶⁰⁴ Sýsl. S-Múl., GA/6–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875–1882, bls. 253.

⁶⁰⁵ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 207r–208v.

⁶⁰⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1885–1891, bls. 9r–10r.

Hnúkaskarði, yfir hvort að vegur liggur í innanverðan Hellisfjörð og mynda þessir strax nefndu fjallgarðar, frá Hátúnsenda allt að Hnúkaskarði, Oddsdalinn.⁶⁰⁷

ii. *Seldalur*

Í Vilchins-máldaga um Skorrastað frá 1397 er Seldals getið. Í máldaganum segir meðal annars:

Kirkia a Skorrastodumm a heimaland allt med gognum oc giædum. Buland oc Grænanes oc Seliadal.

Rekstur i Fannardal firir framan Liosä og vidarteig firir nordann.

Vidarteig j Miofafirði j Myrarskog.

fiordung j ollumm Sandvijkur rekumm firir nordann huad sem a rekur. enn þui minna firir sunnan ad þar eiga adrer settunginn adur af ad taka. Þann reka gaf Biorn Sigvatsson sier til salumessu.

Hualreka allann a Monesi milli Valagils og Svartabiarga. Þann reka lagdi til Eyolfur Helgason vid margra manna vittnni.

allt lingrif oc vidinn fyrer sunnann a vmm Hals oc Eyrar til Raudaskridu. enn það gaf Hildibrandur prestur stadnumm.

fiskveide i Helluhyl til mots vi Kirkklækinga. Hana selldi Sorli af Skuggahlid og a stadurinn tuo hluti firir þat land oc gaf Hildibrandur stadnumm.⁶⁰⁸

Hinn 3. júní 1824 var sýslumaður Suður-Múlasýslu staddur í Seldal til að gera skoðun á því hvort þar gæti verið byggt nýbýli samkvæmt tilskipun frá 15. apríl 1776. Eftirfarandi fór fram við þinghaldið:

Anno 1824 þann 3^{ia} Junii var Herra Kammer assessor tilstadar á Seldal Liggandi innann Nordfiardar Kyrkiusókn til þess i fylgi amtsins Skipunar af 20^{ia} Novembr. f.a. ad fyrirtaka Skodunar og utvysunar Forréttingu á nefndumm dal til þess ad þar giæti utvisast nybyli i fylgi af Forordningum 1776. –

Til þessarar Forréttingar var eftir Stefnu af 1^{ia} Junii innkalladir til ad mæta Presturinn Sira Benidict Thorsteinsson undir hvörs Beneficium nefndur dalur liggur, og allir adrir sem þar kynnu ad eiga adliggjandi land.

Somuleidis voru innkalladir Biörn Skulason á Skuggahlid sem hefur umgæfið ansögning til amtsins umm ad bygga nefnda jörd.

⁶⁰⁷ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 356.

⁶⁰⁸ DI IV, bls. 225–226.

Sömuleidis voru innkalladir proprietarius Hermann Jonsson á Fyrði og Hreppstíorinn Haldor Pálsson þar sama stadar, Sveinn Biarnarson a Vidfyrði og Stephan Sigurdsson á Fannardal til þess ásamt Syslumanninum að fyrirtaka þessa Forréttingu og ~~dæma~~ leisa úr þeim Spursmálum sem fyrir falla kynnu við hana. allir þeir innstefndu mæta við Forréttinguna var upplest amtsins bréf af 20ta Nov. f.á. – Var þar næst fyrirtaki^{lagdur} skodunar og aliktunar monnum fylgjandi Eidur.

Þar vér af Syslumanni Cammerassessor M. Tvede erum í Fylgi af amtsins Skrifum af 20ta Nov. 1823 samkvæmt með Forordningunni af 15da April 1776 útnefndir til ásamt hönum að Fyrirtaka eina Skodunar og áliktunar giör á Seldal innann Skorastadar Kyrkiúsóknar til þess þá eptir að dæma umm hvört á nefndum Dal gæti utvysast pláts til einar medalmáta Jarda, samt eptir því að utvisa nefndt pláts og áqvarda þess Takmörk og landamérki: So sver og lofar jeg Hermann Jonsson jeg Haldor Pálsson jeg Sveinn Biarnarson jeg Stephan Sigurdsson gudi almáttugum og þessum Rétti að eg vil giöra það réttasta jeg hef vit og Skinbragd á í þessari Sök og gét forsvarad fyrir gudi og minni Samvitsku svo sannarlega hiálpi mér gud og hans heilaga ord. Þennann Eid aflögdu Skodunarmennirnir á Löglegann Hátt. Var so upplesinn For. af 15da April 1776 fyrir þeim. Var þareptir ridid inná þann nefnda Seldal og þar næst frammlagt og upplest innlegg frá Prestinum Síra Benidict Thorsteinssyni á Ormstöðum Hvarmed hann protesterar að jörd verði utnefnd á nefndum Seldal enn ef hans protest ecki verði tekid fullkomid uppastendur hann að sér sé géfinn réttur til að bygga nefndann dal. innleggid var hér næst upplest og noterad Littera B.

Sveinn Biarnason var adspurdur heldur þú að Seldalurinn væri byggilegur ef til Skorastadar kémur svo mikid af Slægiueingi sem nefndri jörd með billegheitum þarfnast, samt þar fyrir utann væri uthlutad afréttarplats Hrisrif og Hagbeit, hann svarar nei! Stephan Sigurdsson svarar uppá sama Spursmál nei! Sgr. Haldor Pálsson svarar henni sama. Proprietarius hermann jonsson svarar og svo sama.

Þar það svoléidis er upplýst að nefndur Seldalur þegar Kyrkiujördinn Skorastadur nyttur þeirra réttugheita sem hun hefur til nefnds dals og ecki án merkilegs Skada væri fyrir nefnda jörd og Prestakallsins inntektir gétur mist so mikid, að bujörd verði ásett ^{verði} svo gétum við ecki álitid Seldalinn að vera í því ásigkomulagi sem forordninginn af 15da April 1776 útkrefur til þess að géta ordid sett nýbýli, hvarfyrir þessi Forrétting svar svoléidis Sluttud.⁶⁰⁹

⁶⁰⁹ Sýsl. S-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820-1827, bls. 163-165.

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Skorrastaður metinn með afbýlinu Seldal, sem sé byggt um sinn en hafi ekki landamerki móts við staðinn. Einnig var Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunum Stóragerði og Borgum.⁶¹⁰

Við manntalsþing að Skorrastað 14. júlí 1890 voru þinglesin landamerki Seldals. Á sama þingi voru þinglesin landamerki Seldalsháls.⁶¹¹ Landamerki Seldals voru einnig þinglesin við manntalsþing að Skorrastað 13. júlí 1891.⁶¹²

Við aukarétt 16. febrúar 1909 voru útnefndir tveir menn til að meta og virða jörðina Seldal.⁶¹³

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um Seldal:

27. Seldalur

1. Eigandi landssjóður (kirkjueign). Ábúandi Friðrik Jónsson.

2. Landamerki þinglesin 13. júlí 1891.

[...]

4.

[...]

b. Engjarnar er nærtækar, grasgefnar, samfeldar, greiðfærar og þurrar – Engjavegur alt að því akfær yrði það með viðgerð. Í meðalári heyjast á engjunum 300 hestar af góðu heyi.

c. Beitolandið er kjarngott sauðland og í meðallagi fyrir naut og hesta. Það er talið skjóllítið og snjóþungt, í meðalvetrum snjólítt.

d. Upprekstrarland er gott fyrir heimafé en ekki aflögu.

5.a. Eldsneyti: Mótak er ekkert, skógarkjarr dálítið.

b. Byggingarefni: Grjót og sandur er langsótt, torfrista slæm.

c. Samgöngur: Ógreiður vegur að bænum; fara má í kaupþún á dag.

d. Fossar eru allmiklir í landinu.⁶¹⁴

⁶¹⁰ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 11v–12r.

⁶¹¹ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁶¹² Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

⁶¹³ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 463.

⁶¹⁴ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, bls. 111–112.

Við aukarétt 28. ágúst 1919 voru útnefndir tveir menn til að meta og virða jörðina Seldal.⁶¹⁵

iii. *Skuggahlíð*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Skuggahlíð:

Fyrir utan dalina undir Bjarginu stendur bær sá, er *Skuggahlíð* kallast, 6 hndr. að dýrleika, kirkjujörð, þar er heldur lítill heyskapur og verður því oftast að fá hann af Oddsdalnum [...]⁶¹⁶

Við manntalsþing 13. júlí 1891 var þinglesin landamerkjaskrá Seldals, Skuggahlíðar, Skorrastaðar, Ormsstaða og Naustahvamms.⁶¹⁷

iv. *Skorrastaðir*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 er Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunni Stóragerði.⁶¹⁸

Við manntalsþing 22. maí 1827 var upplesinn máldagi Skorrastaðakirkju.⁶¹⁹

Við aukarétt 12. september 1828 var í tilefni skipunar frá Norður- og austuramtinu til sýslumanns Suður-Múlasýslu tekið fyrir að rannsaka þá pósta sem amtið hafði fundið áhrærandi meðferð á skoðunar- og virðingargjörð fyrir jörðina Skorrastað. Vitni voru yfirheyrð.⁶²⁰

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Skorrastaður metinn með afbýlinu Seldal, sem sé byggt um sinn en hafi ekki landamerki móts við staðinn. Einnig var Skorrastaður metinn með eyðihjáleigunum Stóragerði og Borgum.⁶²¹

Við manntalsþing 14. júlí 1890 var þinglýst landamerkjum milli Skorrastaðar og Skálateigs. Við sama þing var þinglýst landamerkjum Miðbæjar og Skorrastaðar og ítökum Skorrastaðarkirkju. Í dóma- og þingbók sýslumanns eru þau færð inn á eftirfarandi hátt:

Ítök Skorrastaðarkirkju

a. 12 fóta gröf í Kirkjubólslandi til mótök

b. Vervist og verstöð í Neslandi

⁶¹⁵ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dómsmálabók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 352–353.

⁶¹⁶ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839–1874), bls. 358.

⁶¹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

⁶¹⁸ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 76.

⁶¹⁹ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 263.

⁶²⁰ Sýsl. S-Múl., GA/3–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827–1832, bls. 36–42.

⁶²¹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 11v–12r.

c. Hvalreki á Mónesi í Barðsneslandi.

d. Lambrekstur í Fannardal fyrir framan Ljósá og viðarteig fyrir austan.

e. ¼ úr öllum reka fyrir norðan á í Sandvík.⁶²²

Við manntalsþing 13. júlí 1891 var þinglesin landamerkjaskrá Seldals, Skuggahlíðar, Skorrastaðar, Ormsstaða og Naustahvamms.⁶²³

Við aukarétt 5. júní 1912 voru útnefndir menn til að meta kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi.⁶²⁴

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Skorrastaðar að þau séu þinglesin 13. júlí 1891. Þá segir að svokallað Staðarhólsland sé gott sauðland og einnig 2/3 hlutar Búlandsins, sbr. lýsingu Búlandsborgar í matinu. Beitoland fyrir hesta og nautgripi sé í Norðfjarðarnesi og hinu megin árinna gagnvart Skorrastað. Um upprekstrarland segir eftirfarandi:

Afréttarland á Oddsdal, gott land, tekjulaust að öðru.⁶²⁵

Við aukarétt 28. febrúar 1919 voru á ný dómkvaddir tveir menn til að meta til peningaverðs kirkjujörðina Skorrastað í Norðfjarðarhreppi, samkv. lögum frá 16. nóvember 1907 um sölu kirkjujarða og eftir beiðni ábúanda jarðarinnar Jóns Bjarnasonar.⁶²⁶ Við aukarétt 27. júní sama ár var matsgjörð fyrir jörðinni staðfest.⁶²⁷

v. *Sellátur*

Landamerkjalyýsingu Sellátra í Reyðarfirði var þinglýst á Eskifjarðarmanntalsþingi 31. maí 1890:

Landamerki klausturjarðarinnar Sellátrar í Reyðarfirði: að utan: gagnvart landssjóðsjörðinni Helgustaðir ræður merkjum Goða í sínum forna farvegi, sem er rjett fyrir utan Goðaklif. Að innan: gagnvart umboðsjörðinni Högnastaðir ræður merkjum Merkilækur hinn fremri. Að ofan: ráða fjallseggjar að neðan Reyðarfjörður. Enginn á ítök í landi Sellátra, ekki á hún heldur neitt ítök í annarra landi.

vi. *Högnastaðir*

Landamerkjalyýsingu Högnastaða í Reyðarfirði var þinglýst á Eskifjarðarmanntalsþingi 31. maí 1890:

⁶²² Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 8r–8v.

⁶²³ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 54r.

⁶²⁴ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 582–583.

⁶²⁵ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 106.

⁶²⁶ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 315.

⁶²⁷ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 325–326.

Landamerki klausturjarðarinnar Högnastaðir í Reiðarfirði. Að utan: gagnvart umboðsjörðinni Sellátrar ræður merkjum Merkilækur hinn fremri. Að innan: gagnvart bændaeygninni Svínaskála ræður merkjum Merkilá hið fremra úr vörðu, sem er hlaðin í mynni þess miðju niður undir sjó á bakkanum fyrir ofan reiðgötu, úr vörðunni beina sjónhending fyrir innan Þurshöfða beint í Ljósárfoss, úr því ræður Ljósá uppí eggjar. Að ofan ráða fjallseggjar að neðan Reiðarfjörður. Enginn á ítak í landi Högnastaða, ekki á hún heldur neitt ítak í annarra jarða landi.

4.2.3. Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell og Fagradalur)

i. Sérstaklega um kröfusvæðið

Við manntalsþing 2. júlí 1816 var upplesin lögfesta fyrir ítökum Vallanesskirkju í Eyvindarárdalnum, dagsett 21. júlí 1799.⁶²⁸

Við manntalsþing 14. maí 1840 var upplesin lögfesta, dags. 14. maí 1840, fyrir landi Vallanesskirkju.⁶²⁹ Sama lögfesta var þinglesin við manntals- og skattaþing 8. júlí 1844 hvar með prófasturinn sr. Guttormur Pálsson lögfesti heimaland Vallaness og kirkjuítök Vallaness í Egilsstaða- og Þingmúlasóknum. Þá lét hreppstjórinn Sigvaldi Magnússon þinglýsa skjali, dags. 08. júlí 1844, hvar með hann lýsir almenningseign að þeim umgetna Tungudal í lögfestu prófastsins.⁶³⁰ Í lögfestu sr. Guttorms fyrir Vallanesi segir eftirfarandi:

Eg Guttormur Pálsson Profastr í Sudur Mula Sýslu og prestur til Vallaness lögfesti her i dag Vallanes heimaland með öllum Landsnyttjum milli Lagarflióts og Grímsár eptir sem hún að fornu hefir fallid inni Spena herum millum Vads og Saudhaga og rettsynis úr hrauninu austr í Grímsá og vestr í Torfvallarlæk, rædr svo Lækurinn allt utad Breidumyri sem nú kallast Votiteigur enn á milli Strandar og Stadarins inni Merkilá og þadan Siónhending í Lækinn utan til í Votiteig. Sömuleidis lögfesti eg þessi Itök kirkjunnar liggiandi í þessu og Þingmúla þinglagi: Afrett undir Skagafell báðu megin og á Fagradal fyrir ofan Afrettará Selfor á Tunguseli og þar tilheyrandi Land á Tungudal fyrir innan Slenju. Skógarteig milli Valagilsár og Eyrarár sem nú kallast Hrutá. Skógarteig í Ketilsstada Landi, Skógarteig í Höfða merki fyrir austan Lækinn er fellur út fyrir austan Siónarás. Skógarteig í Sandfell ed næsta. Fyrirbýd eg öllum monnum að nota her ted Land og talin Itök edr þarí að yrkia an míns Leyfis edr Vitundar, undir vidliggjandi málssókn og Lagasektir.⁶³¹

⁶²⁸ Sýsl. S-Múl., GA/2-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810-1819, bls. 406-407.

⁶²⁹ Sýsl. S-Múl., GA/3-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832-1841, bls. 328.

⁶³⁰ Sýsl. S-Múl., GA/4-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843-1848, bls. 46.

⁶³¹ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 115-117

Í skjali Sigvalda Magnússonar hreppstjóra, sem þinglesið var sama dag eða 8. júlí 1844, segir:

Jafnvel þó eg viti að Vallanesskirkju Forvaltari hafi fyrir nokkrum Árum Lögfest Selfor á Tungudal undir Vallanesskirkju, þá var þeirri Lögfestu samstundis motmælt af þáverandi Eyðapínghár hreppstjóra; og dalurinn síðan eins og áður brukadr atölulaust fyrir Afrett af Eyða pínghár Frambyggjurum. Því lýsi eg hermed almennings Eign og hefðar haldi vegna mín og Sveitarinnar á ofanefndum Tungudal og fyrirbíd því hvorjum manni að bruka edr Liá adurnefndt Landsplats til Afrettar odrum enn okkur Eydahreppsþúum.⁶³²

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Vallanes metið með Vallaneshjáleigu og Hvammi. Þá segir að Vallanes hafi nokkur skógarítök og á ýmsum stöðum rekaítök fyrir Héraðsflóa og í Borgarfirði og einnig afrétt í Reyðarfjarðardölum.⁶³³

ii. *Vallanes*

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 er Vallanes metið með eyðihjáleigunni Vallaneshjáleigu.⁶³⁴

Við manntalsþing 2. júlí 1816 var upplesin lögfesta fyrir ítökum Vallanesskirkju í Eyvindarárdalnum, dagsett 21. júlí 1799.⁶³⁵

Við mannatalþing 12. júlí 1824 var upplesin lögfesta fyrir prestagarði Vallaness og þar undirliggjandi jarðar, dags. 12. júlí 1824.⁶³⁶

Við manntalsþing 14. maí 1840 var upplesin lögfesta, dags. 14. maí 1840, fyrir landi Vallanesskirkju.⁶³⁷ Sama lögfesta var þinglesin við manntals- og skattaping 8. júlí 1844 hvar með prófasturinn sr. Guttormur Pálsson lögfesti heimaland Vallaness og kirkjuítök Vallaness í Egilsstaða- og Þingmúlasóknum. Þá lét hreppstjórinn Sigvaldi Magnússon þinglýsa skjali, dags. 08. júlí 1844, hvar með hann lýsir almenningseign að þeim umgetna Tungudal í lögfestu prófastsins.⁶³⁸ Í lögfestu sr. Guttorms fyrir Vallanesi segir eftirfarandi:

Eg Guttormur Pálsson Profastr í Sudur Mula Sýslu og prestr til Vallaness lögfesti her i dag Vallanes heimaland med öllum Landsnyttjum milli Lagarflióts og Grímsár eptir sem hún að fornu hefir fallid inní Spena herum millum Vads og

⁶³² Sýsl. S-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 117

⁶³³ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 21v–22r.

⁶³⁴ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 133.

⁶³⁵ Sýsl. S-Múl., GA/2–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 406–407.

⁶³⁶ Sýsl. S-Múl., GA/2–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 171.

⁶³⁷ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 328.

⁶³⁸ Sýsl. S-Múl., GA/4–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843–1848, bls. 46.

Saughaga og rettsynis úr hrauninu austr í Grímsá og vestr í Torfvallarlæk, rædr svo Lækrinn allt utad Breidumyri sem nú kallast Votiteigur enn á milli Strandar og Stadarins inní Merkilá og þaðan Siónhending í Lækrinn utan til í Votateig. Sömuleidis lögfesti eg þessi Itök kirkjunnar liggiandi í þessu og Þíngmúla þínglagi: Afrett undir Skagafell báðu megin og á Fagradal fyrir ofan Afrettará Selfor á Tunguseli og þar tilheyrandi Land á Tungudal fyrir innan Slenju. Skógarteig milli Valagilsár og Eyrarár sem nú kallast Hrúta. Skógarteig í Ketilsstada Landi, Skógarteig í Höfda merki fyrir austan Lækrinn er fellur út fyrir austan Siónarás. Skógarteig í Sandfell ed næsta. Fyrirbýd eg öllum monnum ad nota her ted Land og talin Itök edr þarí ad yrkia an míns Leyfis edr Vitundar, undir vidliggjandi málssókn og Lagasektir.⁶³⁹

Í skjali Sigvalda Magnússonar hreppstjóra, sem þínglesið var sama dag eða 8. júlí 1844, segir:

Jafnvel þó eg viti ad Vallanesskirkiu Forvaltari hafi fyrir nokkrum Arum Logfest Selfor á Tungudal undir Vallanesskirkiu, þá var þeirri Logfestu samstundis motmælt af þáverandi Eydaþínghár hreppstjóra; og dalurinn síðan eins og áður brukadr atölulaust fyrir Afrett af Eyda þínghár Frambyggjurum. Því lýsi eg hermed almennings Eign og hefðar haldi vegna mín og Sveitarinnar á ofanefndum Tungudal og fyrirbíd því hvorjum manni ad bruka edr Liá adurnefndt Landsplats til Afrettar odrum enn okkur Eydahreppsbum.⁶⁴⁰

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Vallanes metið með Vallaneshjáleigu og Hvammi. Þá segir að Vallanes hafi nokkur skógarítök og á ýmsum stöðum rekaítök fyrir Héraðsflóa og í Borgarfirði og einnig afrétt í Reyðarfjarðardölum.⁶⁴¹

Við manntalsþing 22. maí 1854 var upplesin lögfesta fyrir landi Vallaness.⁶⁴²

Landamerkjalyýsingu jarðanna Strandar og Vallaness var þínglýst á Egilsstaðamanntalsþingi 18. júní 1884:

Landamerki milli kirkjujarðarinnar Strandar og Vallaness hafa verið haldnir að fornu og nýju þessi: lág sú, sem Merkilág er kölluð, og eptir sem láginn liggur sjónhending í hátt hraun, sem nefnt hefur verið Stekkahraun, og þaðan í stein sem stendur í Votateig utarlega vestan við lækrinn.

⁶³⁹ Sýsl. S-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 115–117

⁶⁴⁰ Sýsl. S-Múl., DB/1–1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 117

⁶⁴¹ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 21v–22r.

⁶⁴² Sýsl. S-Múl., GA/4–3, Dóma- og þíngbók Suður-Múlasýslu 1848–1855, bls. 215.

Við manntalsþing 10. júní 1890 kom fram að Gunnar Pálsson hafði lagt fram landamerkjaskrá milli Ketilsstaða og Vallanes, sem annar eigandinn var samþykktur en hinn neitaði að skrifa undir.⁶⁴³

Við aukarétt 1. október 1906 voru útnefndir tveir menn til að mæla og meta landspildu úr Vallanesi í Vallahreppi.⁶⁴⁴

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Vallanes að jörðin eigi upprekstrarland á Múlaafrétt. Einnig segir að landamerkjum hafi ekki verið þinglýst en þau eru svo tilgreind í fasteignamatinu:

Milli Vallaness hjáleiganna og hins selda nybýlislands: Að vestan og norðan ræður bein lína úr svonefndu Stekkjarholti yfir Vörðuholt og Dilksklett í Merkiklett vestur af Pálshúsi. Þaðan bein lína austur í Merkistein í mýrinni ut og austur af Kvíakletti, og frá Merkisteini bein lína í Stekkjarkílsenda fremri, norðan við starartoppinn í honum, þar sem hlaða skal merkivörðu. Þaðan Stekkjarkíll út að svonefndum Krókkíl. Þá Krókkíll bein lína frá austurenda hans í Grímsá, þar sem dýpst er við bakkann og merki er sett. Að austan ræður Grímsá og hinn gamli árfarvegur milli Vallaness og Prestshólma á aðra hlið og Eyjólfstaðanes, Vaðhólma og Kiðeyrar á hina. Að framan ræður bein lína milli Merkivörðu í Hvammsmóum – „Ólundarvörðu“ – og Einbúavörðu fremri, yst í Víkingstaðablá, framlengd í Grímsá og Stekkjarholt.⁶⁴⁵

Um landamerki Vallaness og Vallaneshjáleigu var eftirfarandi fært í landamerkjabók 17. nóvember 1938:

Miðvikudaginn 26. Október voru gjörð þannig löguð landskifti milli prestssetursins í Vallanesi og hjáleigunnar Vallaneshjáleiga, en fullnaðar skifti fóru fram á túni og engjum en ekki þótti fært að skifta beitolandi milli jarðanna að svo stöddu. Samkvæmt þessum skiftum verða tún og engjamörk milli téðra jarða sem hér segir: Vallaneshjáleiga fær fremsta hlutann af túninu samfelld út að gömlum grónum Vallargarði, skammt fyrir framan Lambhús. Merkin eru þvert vestur af garðinum um klettanibbu, sem er í áframhaldandi garðs og þaðan áfram vestur í Ormsmýri. Austur af fylgja mörkin fyrst garðinum, þangað til hann liggur út í [...], þaðan fylgja mörkin beinni línu, suður í ytraverða nátthagahorn. Engjarnar verða allar í einu lagi og liggja niður frá túninu. Að ofan ræður túnið mörk þau, er að framan eru skráð um ytri enda túnsins. Úr nátthagahorninu ytra fylgja mörkin börðunum út að Þrætugarði. Síðan fylgja þau honum um Grænutóft í vörðu við Uxalæk. Þá ræður lækurinn inni Tjörn og síðan tjörnir þar sem hún [..... og] úr framenda tjarnarinnar upp í Mela, fylgir síðan endanum út í Uxalæk og áfram úti innra og neðra túnhornið. Landamerki [.....]. Benedikt Blöndal Jón G. Kerulf. Sigurður Einarsson. Samþykkir ofanskráðum skiftum.

⁶⁴³ Sýsl. S-Múl., GA/8–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1888–1894, bls. 4v.

⁶⁴⁴ Sýsl. S-Múl., GA/9–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 393.

⁶⁴⁵ Fasteignamat Suður-Múlasýslu 1916–1918, Undirmat I, bls. 35–36.

Fyrir Vallaneshjáleigu, Sigfús Jóhannesson. Innfært í landamerkbók Suður-Múlasýslu 17. Nóvember 1938. Magnús Gíslason.

Um landamerki Straumness annars vegar og Vallaness, Víkingsstaða og Sauðhaga hins vegar var eftirfarandi fært í landamerkbók sama dag:

Samkvæmt árið er gjörð var miðvikudaginn 26. Október 1938 eru landamerki jarðarinnar Straumnes í Vallahreppi í Suðu-Múlasýslu ákveðin þannig: Að sunnan lína frá vörðu hjá Illukeldu við Grímsá í Fremsta Stórhól, þaðan bein lína í Borgardalslæk við Fremstan ás í stefnunni Fremrihóll – Grásteinn (landamerki Víkingsstaða halda áfram eftir þessari línu). Að vestan Norgardalslækur í bláarkerin, þaðan bein lína í innri endann á Uxalæk, þaðan ræður Uxalækur að Einbúavörðu. Að norðan lína frá Einbúavörðu í innstu Þrívörðu, þaðan í Torfaselslæk á Straumnesmelum og beint í Grímsá hjá Úlfstaðavaði. Að austan ræður Grímsá.

Um landamerki Víkingsstaða annars vegar og Vallaness, Straumness og Sauðhaga hins vegar var eftirfarandi fært í landamerkbók sama dag:

Samkvæmt áreið er gjörð var þriðjudaginn 23. Október 1938 eru landamerki jarðarinnar Víkingsstaða í Vallahreppi í Suður-Múlasýslu ákveðin þannig: Að norðan: frá Einbúavörðu við Uxalæk bein lína yfir Stekkjarklett, við ytri endann á Ytri-Stekkjartjörninni, að vörðu við Lagarfljót, nokkuð fyriri utan Skjólkamb, svo Lagarfljótið að vörðu á utanverðum Skjólkambi. Að vestan: Bein lína frá vörðunni á Skjólkambi, um yfir Merkjalá að Illóðarsteini, þaðan yfir Stekkjarhraun að Grásteini. Að sunnan: Bein lína frá Grásteini að Borgardalslæk, austan við [.....] ós í stefnunni Grásteinn Fremsti-Stórhóll (Landamerki Hvamms halda áfram eftir þessari línu). Að austan: Borgardalslækur í bláarkerin, þaðan bein lína yfir kerin í innri enda Uxalækjar, þaðan ræður Uxalækur að Einbúavörðu.

iii. *Kollaleira (Reyðarfirði)*

Við manntalsþing 31. maí 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Kollaleiru.

Að austan verðu milli Bakkagerðis og tjeðar jarðar, aðskildu Búðará frá fjöru til fjalls á Svínadalsvörp, (en þar sem áin hefur breitt sjer við ósmynnið, þá hefur umráðamönnum jarðanna komið saman, að sinn árklofi falli til hvorrar jarðar í svo nefnt Langaríf. Að norðanverðu, sem til hjeraðs veit, af Svínadalsvörpum yfir svo kallað Skagafell í Njörfadalsárdrög, þar sem Njörfadalsá hefur upptök sín og fellur beint suður í Sljettuárfarveg, þessi á aðskilur Sljettuárfarvegur í sjó fram Sljettu- og Kollaleyruvand. Faðmatal við ósmynnið í fjöru, er frá Sjávarhjalli í Sljettarfarveg suður 420 faðmar.

iv. Eskifjarðarsel

Við manntalsþing 30. maí 1881 var þinglýst lögfestu, dagsettri 23. maí 1881, milli Eskifjarðar og Eskifjarðarsels og um ítök Eskifjarðarsels í landi Eskifjarðar. C.D. Tulinius kaupmaður mótmælti lögfestunni fyrir hönd eigenda Eskifjarðar.⁶⁴⁶

Við manntalsþing 1. júní 1882 var þinglesin lögfesta frá Kjartani Péturssyni á Eskifjarðarseli um friðun á sínu landi fyrir gripum frá Eskifirði. Tulinius kaupmaður mótmælti að því leyti Kjartan vildi hafa ítak í Eskifirði.⁶⁴⁷

Við aukarétt 23. ágúst 1884 var tekið fyrir landamerkjамál um takmörk Eskifjarðarsels að austan og Eskifjarðar að innan.⁶⁴⁸

Landamerkjum Eskifjarðarsels dags. 18. maí 1885, var þinglýst sama dag á Eskifjarðarmanntalsþingi.

Eskifjarðará ræður merkjum gagnvart Eskifirði þar til Laugabarðslækr fellur í hana frá upptökum Eskifjarðarár í Hræfarskörðum út allar eyjar út að Nóntindi úr honum innanvert í Borgarskriðu í grænt dý, er Laugabarðsgrafningur kemur úr eptir honum og læknum (Laugabarðslæk) er úr honum rennur innanvert við garðinn, og svo úr mynni lækjarins beint í Eskifjarðará yfir aurana.

Við aukarétt 16. ágúst 1886 var dæmt í máli út af sölu á Eskifjarðarseli og ágreiningi um landamerki Eskifjarðar og Eskifjarðarsels samkvæmt afsalsbréfi frá 22. maí 1871.⁶⁴⁹

Við manntalsþing 26. júní 1918 var þinglesið leyfi eigenda Eskifjarðarsels til Guðmundar Jóhannessonar, kaupmanns á Eskifirði, til að vinna hvers konar kolategundir í landareign Eskifjarðarsels innan landamerkja jarðarinnar næstu 75 ár, dags. 20. apríl 1917.⁶⁵⁰

v. Eskifjörður

Landamerkjum Eskifjarðar dags. 24. maí 1886, var þinglýst 31. maí s.á. á Eskifjarðarmanntalsþingi:

Landamerkjalyýsing jarðarinnar Eskifjarðar. Bleiksá ræður landamerkjum milli Eskifjaðar og Lambeyrar (Bleiksár) ofan þangað, sem hlaðinn er við landamerkjavarða, síðan bein sjónhending niður í vörðu sem hlaðin er á Bleiksárnesinu hjá Eskifjarðar á og ræður þessi

⁶⁴⁶ Sýsl. S-Múl., GA/6-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875-1882, bls. 183.

⁶⁴⁷ Sýsl. S-Múl., GA/6-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875-1882, bls. 253.

⁶⁴⁸ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 207r-208v.

⁶⁴⁹ Sýsl. S-Múl., GA/7-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1885-1891, bls. 9r-10r.

⁶⁵⁰ Sýsl. S-Múl., GA/10-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915-1919, bls. 250.

á úr því og þangað til hún fellur út í Eskifjörð. Eptir samkomulagi hvílir sú skylda á eigendum Eskifjarðar og Bleiksár sameiginlega að halda farvegi árinna í sama standi og hann er nú milli efri vörðunnar og fossins, sem er rétt fyrir ofan, að áin þannig skiptist hér um bil til helminga í tvær kvíslar. Frá Eskifjarðarós með sjó fram í Borgarkvík að stöpli merktum D, þaðan beina stefnu ofan við ölduna í Jónsstein [.....] I, svo beint í Guðmundarstein [.....], þaðan beint í stöpul [.....], ennfremur beint yfir stöpul [.....], í stöpul [.....], sem stendur hjá Laugabarðslæk. Lækur þessi ræður yfir um nesið í Laugarbarð, lækjarmynni og svo sjónhending yfir aurana í Eskifjarðará sem ræður landamerkjum upp há tind, þaðan út fjalleggjar að Bleiksá. Það skal tekið fram að þar sem talað er um Eskifjarðará sem landamerki er auðvitað meint farvegur hennar eins og hann rennur nú.

vi. Áreyjar

Við manntalsþing 1. júní 1883 var þinglýst forboði frá Jóhanni Péturssyni á Áreyjum um að ferðamenn ái ekki í engjum hans.⁶⁵¹

Við manntalsþing 27. júní 1883 var þinglýst forboði Jóhanns Péturssonar á Áreyjum um beit utan Áreyjarklifs.⁶⁵² Þá var forboði hans einnig þinglýst við manntalsþing 7. júlí 1883.⁶⁵³

Landamerkjalyýsingu Áreyja dags. 5. september 1885, var þinglýst 31. maí 1886 á Eskifjarðarmanntalsþingi:

Að sunnan milli Áreyja og Stuðla liggur markið úr Flóalækjarós í sandskörð þaðan á Mirkimel þaðan á mitt Kotfell. Að vestan milli Arnkvílsstaða, Eirartinga Litlasandfells og Stórasandfells liggja mörkin úr miðju Kistufelli á Kv[.....] þaðan á Hallsteinsdalsvarp þaðan á Hjálpleysuvarp eptir því sem vötnum hallar. Að norðan ræður stefna beint af Hjálpleysuvarpi og þangað sem vötnum hallar á Fagradal í Fagradalsá. Að austan og utan skilur Fagradals á alla leið Selja [.....] og Áreyjalandsút í Flóa lækjarós. Innan þessara landamerkja liggja þau ítök er hér greinir: 1. Vallaneskirkja á afrétt í Fagradal frá Hvítá til Afréttará. 2. Gíslastaðir á Völlum eiga frétt á Fagradal milli Hvítár og Laumuár.

Landamerkjalyýsingin er samþykkt af hálfu Stuðla, Arnhólsstaða, þess hluta úr Tunghaga sem Skriðdalshrepp heyrir til, Eyrarþings, Litlasandfells og Stórasandfells. Þá segir:

Ennfremur eru hinsvegar rituðum landamörkum og ítökum samþykkir: Vér undirskrifaðir samþykkjum ofangreind landamerki, hvað Fagradal snertir, með svo felldu móti, að vér notum afréttarlandið á sama hátt frjálst og átökulaust, eins og hingað

⁶⁵¹ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 102v.

⁶⁵² Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 109v.

⁶⁵³ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 124v-125r.

til hefur verið. Bergur Jónsson (fyrir hönd Vallaneshrepps) Jón Vilhjálmsson Vilhjálmur Jónsson (eigendur Gíslastaðar)

Við aukarétt 16. júlí 1910 voru dómkvaddir tveir menn til þess að virða og meta til peningaverðs kirkjujörðina Áreyjar í Reyðarfirði.⁶⁵⁴

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Áreyjar að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst 31. maí 1886. Einnig segir að upprekstrarland sé víðlent og gott og þá telji jarðareigandi sig eiga skógarítak í Seljateigsskógi.⁶⁵⁵

vii. *Fjörður (Mjóafirði)*

Við manntalsþing. 23. júní 1818 var upplestin lögfesta Hermanns Jónssonar og H. Pálssonar, dags. 4. maí 1816, fyrir Firði og landareign Fjarðarkirkju.⁶⁵⁶

Hinn 20. maí 1845 lögfesti Einar Halldórsson eignarjörð sína Fjörð í Mjóafirði. Lögfestan var upplestin manntalsþingsrétt að Egilsstöðum 22. maí sama ár og efni hennar hljóðar svo:

Eg undirskrifadr lögfesti hermed Eygnarjörð mína Fiord í Mjóafirdi liggjandi í síálfrar sinnar kyrkjusókn med öllum þeim gögnum og giædum Eygnum og Itökum og hlunnindum til Lands og Sióar sem greindri Jordu Firdi fylgia og fylgia eiga eptir eldri og yngri Máldögum, samt odrum löglegum Adkomstalitlum, svo sem giöfum Sölum Makaskiptum edr hefd. Lögfesti eg greindt Stadarland í þessi takmörk nefnilega frá Kirkjubúfu til Fialls og Fiöru á Slenjudals háls fyrir austan; en í ytri Grjótá fyrir nordan samt Slenjudal allan innan tedra takmarka; og í Borgara hid efra en í hinn Farveg ytsta hid nedra

Her ad auk lögfesti eg kirkjunnar 10 hndr. sem er 4th Partr úr ollu Fiardar heimalandi med gognum og giædum, 3 hndr. i Jordinni Reikjum innan sömu Sóknar Leigufær til húsa; Vervist í höfn í Krosslandi, Fiordung í Reka fyrir sama Landi Fiórdung í öllum Reka fyrir Steinsnes Landi, item Skipstödu og Skálagiörd á Steinsnesvogi, kú í Drangshvammi, Skipastödu og Skalagiörd í Dölum. Rekapart úr Afrettar á sydstu og allt í Stálid undir Blábiargi samt Afrett í Dalalandi

Fyrirbíd eg hvörjum manni ádrnefndt Fiardarland, sér ad hagnyta beita edr brúka edr yrkia án míns Leyfis edr vitundar. dyrfist nokkur her í móti ad giöra mætir hann þeim Fimtarstefnu dómi sem Lögin áskilia og Landnamssekt med.⁶⁵⁷

⁶⁵⁴ Sýsl. S-Múl., GA/9-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896–1912, bls. 524–525.

⁶⁵⁵ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 211–212.

⁶⁵⁶ Sýsl. S-Múl., GA/2-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 440–441.

⁶⁵⁷ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839–1872, bls. 144–145.

Við Skorrastaðarmanntalsþing 14. júlí 1884 var þinglýst landamerkjaskrá jarðarinnar Fjarðar, dags. 8. júlí s.á.

Landamerki eignarjarðar okkar Fjarðar í Mjóafirði eru þessi: eptir sönnunum og samkomulagi við jarðeigendur þá, er eiga lönd að Firði: Að austan eru þau þessi, norðanfjarðar Borgará að ofan, ofan að Borgarárfossi, þar fyrir neðan ræður gil það, er liggur ofan fyrir utan ána ofan á Borgareyrarodda, eptir læknum í gilinu og eptir laut þeirri á eyrinni, er liggur frá borgartóptinni ofan á oddann og sem varða er hlaðin í. Sunnanfjarðar eru þau Arnarbólaklettur, þar sem merkt er stafnum F.A. (Fjörður, Asknes) og beint þaðan til fjalls á Grjótbrún, þar sem merkjavörður eru hlaðnar og þaðan beint í fjallaeggjar. Að vestan eru landamerkin á Slengjudalshálsi sunnan árinna Slengju eins og landamerkvörður sýna og þaðan bein stefna eptir Merkjavörum út í Grjótá hina innri. Á aðra hliðar ráða fjalleggjar, og er allt það land er innan tjeðra takmarka liggur, eign jarðarinnar Fjarðar. Talið er að kirkjan í Firði eigi einn fjórða hluta af heimalandi Fjarðar, þar að auki á kirkjan í Firði hálfa jörðina Reyki í Mjóafirði. Hún (kirkjan) á rekivist í höfn á Krosslandi, fjarðapart í trjáreka fyrir sama landi, fjórðungspart í öllum reka fyrir Steinsneslandi, ennfremur skipsstöðu og skálagerð í Draugshvammum, ennfremur skipsstöðu og skálagerð í á Dölum. Rekapart á kirkjan frá Afrjettará og að Stálormi undir Blábjargi, 25 nauta afrjett í Dalalandi, samkvæmt Wilchins máldaga. Skorrastaðar kirkja á viðarteig í Mýrarskógi í Fjarðarlandi í Mjóafirði.

viii. *Þuríðarstaðir (Völlum / Eiðahreppi)*

Hinn 6. maí 1853 lögfesti Jónatan Pétursson jörðina Þuríðarstaði og lögfestan var þinglesin við manntalsþing 23. maí sama ár. Efni hennar er svo:

Eg Jónathan Petursson Lögfesti hér í dag eignarjörð mína eidijörðina Þuríðarstadi liggjandi í Eyða kirkju sókn sunnanverdri edur í svokölluðum Reyðarfjardardölum, tólf hundruð ad dýrleika. Lögfesti eg þessarar jarðar holt og haga skóg og allar landsnytjar sem henni fylgir og fylgt hefir ad fornu og nýu og með réttu fylgja á til þeirra merkja á landinu er jeg nú tilgreini: að utanverðu í Valagilsá sem rennur af fjalli ofan í Eyvindará sem ræður landamerkjum að vestanverðu allt inn að Slengjudalsá og svo upp með téðri á á Slengjudals háls edur jadar þann sem sjest af almennings vegi og svo rétt upp í grjótárdrög. Fyrirbyð eg hverjum manni að yrkja edur nota téðrar jarðar land innan þessara ummerkja nema mitt sé leyfi til. Sömuleidis fyrirbyð eg nágrönnum beit og búendum geldfjárrekstur nær Þuríðarstada landi en til er greint í landsl.b. XLI og XLVI Capítulum nema mitt sé lof edur leyfi til.⁶⁵⁸

⁶⁵⁸ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmalabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 268.

Við manntalsþing 11. júní 1858 var þinglýst lögfestu fyrir landi Þuríðarstaða. Eigendur jarðarinnar Fjarðar í Mjóafirði áskiluðu sér rétti til að mótmæla lögfestunni.⁶⁵⁹

ix. Tunguhagi með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði (Völlum)

Við manntalsþing þann 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Tunguhaga með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði, dags. 14. júní s.á.

Landamerkjalyking jarðarinnar Tunguhaga með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði: að utan ræður Stórilækur þar til hann fellur í Tunghagalæk, þá Tunghagalækur uns hann fellur í Grímsá. Að norðan og vestan Grímsá. Að framan Gilsá, að Hjálpleysuvatni, og síðan Lambavallaá inná Hjálpleysuvarp. Að austan og sunnan: fjallsbrún suður á Hjálpleysuvarps.

Við manntalsþing 3. júlí 1923 var þinglesin landskiptagjörð milli jarðanna Grófargerði, Arnkelsgerði og Tunguhagi.⁶⁶⁰

Við lögreglurétt 18. júní 1926 fór fram rannsókn á meintu broti á fjallskilareglugjörð sýslunnar. Vitnisburðir gefnir.⁶⁶¹

x. Stóra-Sandfell

Við manntalsþing 30. maí 1783 var uppleið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætu-skógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁶⁶²

Landamerkjalyking Stóra-Sandfells dags. 9. júní 1884, var þinglýst 27. júní 1885. Þar segir:

Landamerkjalyking bænda eignarinnar Stórasandfells á Skriðdal. Að utan ræður Gilsá inná Hjálpleysuvarp, að norðan Grímsá að framan Hvína. Að ofan eggjar.

xi. Útnyrðingsstaðir

Við manntalsþing 25. júní 1831 var upplesin lögfesta, dags. 24. júní 1831, fyrir jörðinni Ketilsstöðum á Völum og Útnyrðingsstöðum.⁶⁶³

Við aukarétt 30. september 1845 komu fyrir réttinn Sigurður Jónsson á Höfða, Jón Sigfússon á Ketilsstöðum og Arngrímur Vilhjálmsson, ábúandi á Útnyrðingsstöðum,

⁶⁵⁹ Sýsl. S-Múl., GA/5-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1858-1865, bls. 22.

⁶⁶⁰ Sýsl. S-Múl., GA/11-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923-1926, bls. 9.

⁶⁶¹ Sýsl. S-Múl., GA/11-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1923-1926, bls. 419-422.

⁶⁶² Sýsl. S-Múl., GA/1-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770-1783, bls. 384.

⁶⁶³ Sýsl. S-Múl., GA/3-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1827-1832, bls. 292-293.

til að vitna til um landamerki milli jarðanna Höfða á aðra síðu og Ketilsstaða og Útnyrðingsstaða á hina.⁶⁶⁴

Við manntalsþing 15. júní 1880 voru útnefndir þrír menn til að skipta jörðunum Ketilsstöðum, Útnyrðingsstöðum og Kelduhólum.⁶⁶⁵

Við manntalsþing 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Útnyrðingsstaða, dags. 17. júní s.á.

Á milli Útnyrðingsstaða og Höfða ræður Höfða á frá ofanverðum Völusteinsás, upp að mel þeim sem er fyrir utan og ofan Útnyrðingsstaðatúnið fyrir innan ána, síðan upp holtin utan við bakkana á ytri Stekkjarlæk utanundir svonefndu Stekkjarholti, þaðan ræður nefndur lækur upp undi háubrekku, eptir það upp nefnda brekku framanverða upp utan að Háakletta upp hjallabýrmar þar sem þær eru hæstar, síðan samkvæmt nefndum mörkum sjónhending austur í Miðhnútu, þaðan í Eyvindará, sem ræður að austan inn á móts við læk þann sem fellur ofan af Hnútu næst fyrir utan Köldukvísl þaðan frá læknum norður í utanverða Aurbungu ytri og svo sjónhending ofan framan við há Þorleifarhraun niður á Fögrukinnarbelti og þaðan í bugtina í Timburlæknum utan undir Timburhöfðann í klett þann sem er fremstur neðan í neðsta hrauni eptir það sjónhending í Grænulagardý eptir þetta ofan á móts við Háahraun á Skarðás þaðan úti Völustein út ofnaverðan Völusteinsás í Höfðaá.

xii. Kelduhólar

Við manntalsþing 15. júní 1880 voru útnefndir þrír menn til að skipta jörðunum Ketilsstöðum, Útnyrðingsstöðum og Kelduhólum.⁶⁶⁶

Við manntalsþing 18. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Kelduhóla.⁶⁶⁷

xiii. Gíslastaðir og Gíslastaðagerði

Við manntalsþing 2. júlí 1816 var upplesin lögfesta Eyjólfssonar, dags. 16. maí 1816, fyrir Gíslastaðalandi.⁶⁶⁸

Við manntals- og skattaping 22. apríl 1826 var upplesin lögfesta fyrir jörðinni Gíslastöðum, dags. 16. ágúst 1817.⁶⁶⁹

⁶⁶⁴ Sýsl. S-Múl., GA/4-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843–1848, bls. 179–183.

⁶⁶⁵ Sýsl. S-Múl., GA/6-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875–1882, bls. 149.

⁶⁶⁶ Sýsl. S-Múl., GA/6-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875–1882, bls. 149.

⁶⁶⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 177r–177v.

⁶⁶⁸ Sýsl. S-Múl., GA/2-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1810–1819, bls. 406–407.

⁶⁶⁹ Sýsl. S-Múl., GA/2-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1820–1827, bls. 236.

Við manntalsþing 22. maí 1845 og 15. maí 1851 var þinglýst lögfestu, dags. 22. maí 1845, með hverri Þórður Eyjólfsson lögfesti land Gíslastaðagerðis. Lögfestunni var mótmælt árið 1845 af Sig. Guðmundssyni og árið 1851 af ábúanda Úlfsstaða, Stefáni Jónssyni.⁶⁷⁰ Í lögfestunni segir:

Eg Þórður Eyjólfsson bóndi í Gíslastaðagerdi lögfesti hér i dag þessa eignar og ábylisjörd mína til eptirnefndra ummerkja á þá síduna er veit til Úlfsstaða lands herna megin hálssins edur Auranna nefnil. að ofan úr Klofasteinum á Fjallsbrúninni uppyfir ytri Sandhaugum beina stefnu í vörðubrot á (midjum) Langa mel þadan sjónhendíng nidur utanverdt við Midás alt í Grástein, úr Grásteini í Merkikéldu og þadan í Grímsá. Fyrirbíd eg hvörjum manni að irkja beita edur brúka land það er liggur meðframm takmörkum þessum að innanverdu, nema mitt sé lof edur leyfi til; skora eg og hérmed á hvörn þann er þessari minni lögfestu, hvört heldur í einu edur öllu mótmæla vildi að framkoma með þau skjöl edur skilríki er hann í höndum hefir, edur hafa kynni henni í móti og hun sömu gyldandi að gjöra.⁶⁷¹

Landamerkjabréf Gíslastaða á Völlum er dags. 4. júní 1884 og því þinglýst á Egilsstaða-manntalsþingi 5. júlí 1886. Það hljóðar svo:

Landamerkjaskýrsla fyrir Gíslastaði á Völlum í Suðurmúlasýslu eru að untanverðu samkvæmt Úlfaða og Eyjólfstaða úr merki keldu, sem rennur í Tunguhagalæk upp um torfuhnös sem hlaðinn er í flóanum í Grástein ofan við flóann þaðan beint upp eprir í Sniðlæk og með honum upp fjallið í svokallaðan Klofastein á aurbrúninni svo austur aurana að efri Launá, sem rennur norður af aurinum og með honum í Fagradalsá, sem skiptir landi að austan. Að norðan skilur Tunguhagalækur Tunguland frá að framan eru landamerki milli Gíslastaðagerðis og Gíslastaða þannig merkin eru um garð sem hlaðinn er yfir þvert Kirkjusund og beint ofan í Tunguhagalæk en uppeptir úr fyr nefndum garði upp um klett sem er norðan við brekku milli bæanna og á vörðubrot sem er á holti sem er fyrir framan Gerðisás þaðan beint upp í svokallaða Grænulág, sem er Norðan í Berjaás þaðan beint upp fjallið í vörðubrot sunnar á aurbrúninni síðan austur aurana og ásamt Gíslastaðalandamerkjum að Fagradalsá sem rennur eptir Fagradal.

Landamerkjaskýrsla Gíslastaða. Að framan milli Gíslastaða og Arnkelsgerðis skilur Stórilækur úr Tunguhaga læk og upp um svokallaða grjótarbotna og suður um aurinn rétt fyrir utan Hött inn og suður í Hrútárdrög og niður Hrútá að sunnan sem fellur ofan um svokallaða Hrútárbotna ofan í Fagradalsá en á Fagradal aðskilur Fagradaglá, á millum Tunguhaga og Gíslastaða skilur Tunguhaga lækur, að utan skilur millum Gíslastaða og Gíslastaðagerðis varða við Tunguhagalæk og er bein stefna um Kirkjusand í klett fyrir framan og neðan Gerðistún og í vörðu fyrir framan Gerðisás og svo beint upp í vörðu á Aurbrún og um þverann Aurinn ofan um [...] hjalla í Fagradalsá millum

⁶⁷⁰ Sýsl. S-Múl., GA/4-3, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1848-1855, bls. 118; Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 245.

⁶⁷¹ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmálabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 245.

Gíslastaða og Gerðis er óskiptarland á norðanverðum Fagradal millum efrilaunár og efri Hrutár.

xiv. *Eyjólfsstaðir með Beinárgerði*

Við manntals- og skattaping 8. júlí 1844 var þinglesin lögfesta, dags. 08. júlí 1844, hvar með Sigurður Guðmundsson, administrator á Eyjólfsstöðum, lögfesti land ábýlis- og eignarjarðar sinnar Eyjólfsstaða.⁶⁷² Í lögfestunni segir eftirfarandi:

Undirskrifadur Sigurdur Gudmundsson Lögfesti her með Abýlis Eygnar og Odalsjörd mína Eyólfsstadi liggjandi í Vallanes kirkiu Sokn og Egilsstada þinglagi, með öllu landi og landsnytið sem nefndri Jördu með rettu tilheyrir til þessara ummerkia: ad utan eins og verid hefur ad landamerkið Jarðarinnar Ketilsstada nl. frá Urriðalæk, ad ós þar sem hann fellr í Grímsá, rædr svo lækurinn og Urriðavatnið allt ad Beiná síðan Beináin allt ad Beinárfossi og svo beina Stefnu frá honum yfir Aura í Græfur, þar adurkollud Launá nú Fagradalsá ofanfellur ad innan líka eins og verid hefir ad landamerkið Jarðarinnar Gíslastada nl. úr Tunguhagalæk á Merkikeldu framanundir svokolludu Merkiholti þadan beina Siónhendingu á Klofasteina á Fialli upp og þadan beina Stefnu ofaná Fagradal; lögfeste eg holt og haga Todur og Eingiar og Skog allann í greindu landi og hverjar adrar landsnytiar er vera kunna innan tedra ummerkia, fyrirbíd eg einum og öllum þær ad nota og ser ad eygna nema mitt leyfi þar til hafi, legg eg logsókn við ef utaf er brugdið, og bíd eg öllum er í grend búa ad áfría lögfestu þessa ef þeir þikiast þurfa, hvorri til Stadfestu er undirskrifad Nafn mitt og hiá þrykt Signet.⁶⁷³

Deilur um landamerki Eyjólfsstaða og Ketilsstaða fór fyrir sáttanefnd.

Hinn 28. maí 1886 var fyrir sáttanefnd tekið fyrir mál Einars Sigurðssonar á Eyjólfsstöðum gegn ábúendum og eigendum jarðarinnar Ketilsstaða, Sigurði Hallgrímssyni hreppstjóra og Gunnari Pálssyni, báðum á Ketilsstöðum. Málið var risið út af landamerkið milli Ketilsstaða og Eyjólfsstaða, austur á Fagradal.⁶⁷⁴ Sáttanefndin tók málið fyrir að nýju hinn 26. júní 1886.⁶⁷⁵

Landamerkjabréf Eyjólfsstaða er dags. 29. júní 1886 og því þinglýst á Egilsstaðamantalsþingi 5. júlí 1886. Það hljóðar svo:

Landamerki, jarðarinnar Eyjólfsstaða með Beinárgerði. 1. Að utan milli Ketilsstaða og Eyjólfsstaða frá Urriðalækjarás þar sem hann fellur í Grímsá ræður svo lækurinn og Urriðavatnið allt að Beiná síðan Beiná alt að Beinárfossi og svo beina línu frá honum yfir aurinn og Kvíslárdal utan í Sauðahnúk þaðan sömu stefnu á Fagradalsá. 2. Að austan Fagradalsá. 3. Fyrir norðan og vestan Grímsá æður að utan kvísl (kvílsarfarvegur), sem aðskilur svokallaðan Vaðhólma og Kistueyri norður af og í útnorður frá

⁶⁷² Sýsl. S-Múl., GA/4-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1843-1848, bls. 46.

⁶⁷³ Sýsl. S-Múl., DB/1-1, Afsals- og veðmalabók Suður-Múlasýslu 1839-1872, bls. 115

⁶⁷⁴ Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1866-1913, án bls., 28. maí 1886.

⁶⁷⁵ Sáttanefnd Vallanesumdæmis, A/1-1, Sáttabók 1866-1913, án bls., 26. júní 1886.

Kvistalækarósnum og er hólmanum sleppir ræður sjónhending þvert norðu í hinn gamla farveg Grímsár austn undir Uxalækjarbökkum síðan ræður bakinn inneptir svonefndur Stokkholmsbakka inná móti við þar sem áin (Grímsá) áður hefir fallið norður að bakkanum rétt fyrir utan Hvammsenda. 4. Að innan (frman= að austan Grímsár milli Eyjólfsstaða og Úlfsstaða úr Múlþúfu á svonefndan Þúfuhyl (fyrir mitan Þjófarenni) beina stefnu eptir sjónhending í fremri Fögrukinnarlæk þar, er hann fellur ofan af Sauðarhalanum og ræður lækur þessi úr því og allt uppí [...]sem skipta landi að ofan allt inn að Gíslarlandsgerðislandi. En fyrir ofan þessa hamra eru landamörk milli Eyjólfsstaði og Gíslastaðagerðis landa bein lína úr Sniðlæk þar sem hann fellur ofan af hömrnum uppí svo nefnda Klofasteina á Aurbrún og suður yfir aurinn. En úr afréttinni Tagradalsmegin eiga Eyjólfsstaðir suður að efri Launá.

xv. *Eyrarteigur (Skriðdal)*

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Eyrarteigs.⁶⁷⁶

xvi. *Arnhólsstaðir*

Við manntalsþing 20. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Arnhólsstaða með Hryggstekki.⁶⁷⁷

xvii. *Ketilsstaðir*

Við manntalsþing 15. júní 1880 voru útnefndir þrír menn til að skipta jörðunum Ketilsstöðum, Útnyrðingsstöðum og Kelduhólum.⁶⁷⁸

4.2.4. Ljósárland (Óskiptarland Höskuldsstaða og Höskuldsstaðasels)

i. *Höskuldsstaðir*

Í landamerkjaréfi Höskuldsstaða dags. 26. júní 1885, er þinglýst var á manntalsþingi á Heydölum, segir:

Landamerkjaskrá Höskuldsstaða í Breiðdal. Landamerki milli Höskuldsstaða og Jórvíkur er bein sjónhending úr miðjum Áraurnum fyrir utan Höskuldsstaði uppúr árgilinu fyrir utan túnið, eptir merkivörðum í ytra Klofagil og í Breiðatindakoll. Eptir það ráða fjallseggjar landamerkjum innan Seldalastofni og Selá eptir því sem hún fellur úr Seldaladrögum, allt ofan í gljúfur, og þaðan út brúnina fyrir neðan Fornustekka og Einbúa og út að ofan melhrygginn fyrir ofan Höskuldsstaðasels-túnið og allt í Langagrafning (nú Mjóagrafning) fyrir neðan reiðgötur, og þaðan beina sjónhending ofan í merkjaskurð, sem er á bakkanum við Breiðdalsá. Fyrir sunnan Breiðdalsá eiga báðar jarðirnar Höskuldsstaðir og Höskuldsstaðasel óskipt land milli Járnhryggs sem er

⁶⁷⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 180v.

⁶⁷⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7-1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881-1887, bls. 180v.

⁶⁷⁸ Sýsl. S-Múl., GA/6-2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1875-1882, bls. 149.

skamt fyrir utan Ánastaða og innri Ljósár, er þær nota sameiginlega og tiltölulega eptir jarðadýrleika jarðarinnar Höskuldsstaða, og umráðamaður Flögu presturinn í Breiðafirði gjört samning um, og ákveðið landamerki, 23. Dag októbermánaðar 1884, og er sá samningur samþykktur af styptisyfirvaldanna 4. Marts. 1885. Samningur hljóðar þannig: Vjér undirskrifáðir höfum gjört svofeldan samning og orðið ásáttir um viðvíkjandi skiptum á hinu svokallaða Ljósalandi, milli jarðanna Höskuldstaða og Flögu í Breiðdal: að Höskuldsstaðir eigi land allt frá innri Ljósá fyrir sunnan Breiðdalsá og í vörðu, sem stendur utantil á hinum svokallaða Svartabakka fyrir utan svokallaðan Ljósalæk og þaðan skáhalt inn og upp í lækjarsýli það, er rennur fast fyrir innan beitarhúsin frá Flögu, og úr því ræður þetta lækjarsýki, sem vjér nefnum Merkigontu uppi Ketilhnúk og þaðan beint uppi fjallleggjar; en sá partur; Ljósalsandsins sem liggur fyrir utan ofangreind merki, heyrir Flögu til.

ii. *Höskuldsstaðasel*

Í landamerkjaréfi Höskuldsstaðasels dags. 26. júní 1885, er þinglýst var á manntalsþingi á Heydölum, segir:

Landamerki Höskuldsstaðasels eru þessi: Að utanverðu ræður Selá landamerkjum eptir því sem hún fellur frá Seldalsdrögum allt ofaní gljúfur og þaðan út brúnina fyrir neðan Fornustekka og Einbúa, og út ofan melhrygginn fyrir ofan Höskuldsstaðaseltúnið og allt í langagrafning nú Mórafring fyrir neðan reiðgötu, og þaðan beina sjónhending ofan í merkjaskurð, sem er á bakkanum við Breiðdalsá. Breitarlandsstykkið fyrir sunnan Breiðdalsá, milli innri Ljósár og Jónshryggs er Höskuldsstaðasel á í sameiningu við Höskuldsstaði, nota báðar jarðirnar sameiginlega og tiltölulega eptir jarðdýrleika. Að innanverðu eru merki: Merkidalur og Merkigil, sem liggur niður úr Merkidalnum niður í Merkilág við Beiðdalaá, þaðan sjer maður í fossinn í Árnastaðagili. Að sunnanverðu milli Árnastaðalands og Höskuldsstaðasels ræður Breiðdalsá merkjum.

Við aukarétt 4. júní 1896 var eftir beiðni Björns Eiríkssonar, bónda á Höskuldsstöðum, útnefndir tveir menn til þess að virða jörðina Höskuldsstaðasel í Breiðdalshreppi með húsum.⁶⁷⁹

iii. *Ánastaðir*

Í landamerkjabréfi Ánastaða dags. 29. maí 1883, er þinglýst var á Eydalamanntalsþingi dags. 27. júní 1883, segir:

Milli Ánastaða og Þorgrímsstaða: Höskuldsstaðir að neðan en Rauðahryggur að ofan. Milli Ánastaða og lands þess, sem Höskuldsstaðir og Höskuldsstaðasel eiga fyrir sunnan Breiðdalsá: Járnhryggur, sem liggur upp fjallið fyrir utan Álfhól.

⁶⁷⁹ Sýsl. S-Múl., GA/8-3, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1896-1901, bls. 8-9.

iv. *Flaga*

Í Sýslu- og sóknalýsingum segir m.a. um Flögu:

Hér er gott og grösugt málnytuland og engjar allgóðar, mestar deiglendar. Landið er með höllum og ennum í hálshlíðinni en holt og mýrar hið neðra. Það gengur eigi til muna af sér.⁶⁸⁰

v. *Ljósárland*

Í lögfestu fyrir Ljósárlandi frá 1790 segir eftirfarandi:

Eg underskrifadur Løgfeste her i Dag Þann Hagbeitar- og Skógar-landspart sem liggur á millumm beggia Liósanna fyrir handann Änna sudur frá Höskuldsstöðum i Breiddal; hvör öðru Nafne Kallast Liosárland edur landid i millumm liosanna tilheirande sem Eiginndóm Berufiadar Kirkujörd Flögu i sömu Sveit; asamt med öllum gögnum og giædum, holltum og hædum, hriödrum og högum, Skóge grasatekiu og öðrum Landsnytiomm, sem greindu Liósárlande filgia, filgt hafa, og filgia eiga: Allt ofann ur Fiallatindum, sovídt og Lángt sem badar Liosárnar beggia megin med sínu Rensle ráda, og það nidur i Breiddalsaa, sem eg meina víst ad heite Ä su, er fellur fyrir nedann Höskuldstade, ut og ofanneffter Breiddalnum; Og frammevegis allt til Ummerkia þeirra er adrar Jarde i móte eiga; Ad undanntekinne þeirre Jskyld, er Höskuldsstader eiga i ofanngreint Liósárland, sem sidar mun sagt verda. Fyrirbyð eg öllum og Serhvorium Næst kríngliggiande Jarde äbuendum hertied Liósárland ad brúka og beita, edur under hvöriu Skyne vera kann á Nockurnhátt ad nytia til Skógarhögg, hagbeitar edur grasatekiu; An Míns edur Míns Landseta Þordar Hildebrandssonar á Flögu Vitundar, Leifes edur Samþyckis: Ad undannteknum Einum Byrni Jónssyni á Höskuldsstöðum, hvöred þangad á nockra Jskyld til hagbeitar fyrir Fie sitt, og grasatekiu; allt undr Sekter þær, er Lög á hendur segia, þeim er her i móte brjóta frá Løgfestunnar Dato.

Sömuleidis fyrirbyð eg yður Velforstanduge heidurs Mann Biörn Jónsson äbuandi Höskuldstada i Breiddal, Skógarhögg i Liósárlande, edur adrar Landsnytiar Samastadar, þær er ey tilheyra ydar her ad ofann á minnstre Jskyld i Landed, under averka og landnámsbætur, sem Lög greina.

Serdeilis fyrirbyð eg yður Biörn Jónsson ofmikla Jnnsettning Saudfiár, edur annars Penings i Liósárland, Vetur og Sumar, uppfrá þessum Deige, Ad so miklu^{leiti} sem su sama skadar edur skada kann kirkunnar Rett og Eiginndóm; Edur til Átrodnings og Underþrickingar þenar edr þena kann j nockurn Máta fyrir Landseta Minn á Flögu Þord Hildebrandsson, hvörn eg Lýse hafa meire Rettugheit enn yður til Liósárlands brúkunar. Og þetta allt under Tvý- og Þrí-gyldis – samt Áverka – og landnáms-Bætur edur Uslagjöld, effter málavöxtum; Än þess, ad Önnur Skiöl edur Løgmæt Skilríke, herimóte kome, er kirkunnar Málaga i Berufirde fyrir greindu Liósárlande, sem eldre edur gildrae hrinda

⁶⁸⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 338.

kynne. Lögfeste eg bæde ad Ordfullu og Lögfullu, og fyrirbýd hvöríumm Manne hedann af j ad vinna, edur nytia greint Liósarland framar enn mitt er Lof edur leifa til, ad Vitna ydar Monsr Þordur Gislason á Fremre Kleif og Ydar Monsr Biörn Eyrikson á Snæhvamme, samt allra Annara er síá edur heyra þetta mitt Lögfestu bref, sem eg styrke med underskrifudu Nafne og hiáþricktu Signete.⁶⁸¹

vi. *Berufjörður*

Hinn 30. maí 1791 var upplesin lögfesta fyrir Berufirði, dagsett 25. maí sama ár. Efni lögfestunnar er þannig:

Eg underskrifadur Lögfeste hermed Beneficium Berufiörd á Berufiardar Strönd, og Berufiardar kirkuland allt med Gögnum og Giædum, Hollt og Haga, Vötn og Veide stade, og allar Landsnytiar til fialls og fiöru sem Berufjardar Stad og kirku effter Eldre og Yngre Mäldógum, Kaups og Giafa – edur Makaskiffa Brefum filgia, filgt hafa og filgia eigu ätölulaust. Eru Ummmerke þesse, efter Mäldaga af 21ta Maii 1592. Sudur frá Berufyrde, allt Selnes, Fossaarvík, Eyvindarnes, og öll Urdarteigsströnd, sudur ad Nausttofft þeirri er stendur fyrer hedann [svo] Backa, fyrir hedann [svo] Bulandsaa; þaðann rædur Siónhending, af utannverdre Vallvallar Skridu, uppi efsta Skarded, i fiallenu, sem er gegnt Nausttofftene. Á Berufiördur i festu Takmarke, allann Reka, og hvad sem á Land ber, og femætt er; Ad Vestann og Nordann rædur Fossaardalur – Fossárdals Øræfe- og Øxe, allt ad Beinsvördu; Á Berufiördur Land so Lángt sudur- og uppá Øræfenn; þartil Vötnum hallar, sud[ur] af ofann i Búlandsdal, og eins Nordur a [?⁶⁸²] uti Skriddal, allt ut ad Tunglaa. En ut frá Berufyrði rædur Lækur sá, er fellur fyrir Heimann Borg þá er stendur i Kelduskógarmarke, og nú heiter Ytre Borgaraa, effter Utskýringu Visitatiunnar af 22^m aug. 1752.

1° Fyrirbyd eg öllum og serhvöríum, fyrrtied Berufiardar kyrku Land, ad bruka, beita edur, under hvöríu Skyne vera kann ad nytia, án mins leifes; ad undannteknum þeim kyrkunnar Jarda ábuendum; sem ur greindu kirku Lande hefur ádur verid – Edur enn er – Löglega biggt allt under Averka- Landnáms- og adrar Bætur effter Málavöxtum.

2° So fyrirbýd eg einnig þeim er á kyrkunnar Jördum bua, Berufiardar heima Land, og tilliggande hiáleigna, framar ad bruka, beita, edur i ad yrkia enn Landslögenn leifa, edur mitt serdeiles Leife er til; Edur Biggingar bref þeirra, ádur utgefinn og af mer samþickt, edur hereffter utgefande og stadfestande, áqveda; vilie þeir ey sömu Sektum mæta, er fyrrsagdar voru, og þeim framar ad lögum á hendur seigiast, er her a móte brióta. Frá þessarar Lögfestu dato, sem Validerar umm næstu tölf mánude.

3° Hafa vil eg fulla Laga fulgu edur Undergift under alla þá gripe annara Manna, enn Nágranna minna er 1^a Kvigylde svara, edur fleyre Virdast ad gánga á Minu

⁶⁸¹ Kirknaskjöl, II, Suður-Múlaþing, Berufjörður í Berufirði 1397-1856.

⁶⁸² Skemmd í handriti þannig að orð vantar.

Lande, hvört sem er Dilk- edur geld-fie og hestar; sem er i hid ríngasta 16 fr [fjórðungar] á Sumar, enn 20 á Vetur fyrir hvört kvígyldde.

4° Þeim hiáleigu Mönnum Minum sem biggt er úr heima Lande, Leifest sina Jtölu ad fylla ad Lögum, og meiga hafa 1 kvígyldde ummfram í Landenu; Enn hvad þeir fleyra i setia, svari fyrir sem Fulgufie serhvört kvígyldde er fleyra er enn fyrr var sagt i filge landsl.B. 4 cap. coll. s. B. 51 Cap.

5° Þad er þessvegna i Anleidning heraf, sovel sem margra annara vigtugra orsaka vegna, streingelega fyrirboded, þeim er ey eiga Samgeingt vid mig edur granna mína; Effter Landsl.B. 47 cap. ad gánga Land mitt effter Fie sinu, og reka þad burt þadann, án Minnar edur Nágranna Minna Vitundar Vor edur haust, sem hingadtil hefur Vane verid; heldur á med slikar Fiallgöngur og fiárheimtur, soddann Regla ad haldast, sem Landsl.B. 46-49 og 50 Capitular fyrirskilia, og Lands vane er gamall til. Enn hvör sem ad þvj mætte verda kunnur, ad reka Fie Leifes Laust i Land mitt, láta þad sýdann gánga þar ordalaust ár effter ár, og reka þad Loksins burt mer óadspurt hann má vænta ad þvj ej tiltalslaust slept verde herefter, þar eg vejt ey betur, enn hinn same mætte áljtast, effter Nll. 6. B. 14. Cap. 19 art.

6° Serilage og med sama hætte Lögfeste eg kyrkunnar Landspart Skálahóla ut frá Berufyrde, ad utann og jnnannverdu, frá ytre Borgaraa, og innad Steckalæk, ofann ur Fialle, so langt og vídt sem sagder Læker ráda, og ofann i Sió: hvöria Skálhólar, eg lýse, einsvel sem annad Berufiadar heimaland, kirkunne samastadar tilheyra, og hafa allatýd verid hennar Óäkiærd Eign sem siá er af Visitatiu Berufiadar kyrkiu af 22^m aug^t 1752.

Fyrirbýd eg því öllum og serhvörum uti frá, ad undannteknum minum hiáleigu Mönnum, fyrrted Skálhóla land, ad bruka beita, edur i ad yrkia án míns Leifes, og þad under Landnáms, áverka edur Ránsbætur effter Málavexte i Kraffte Nll. 1 B. 22. Cap. 17 art. og 2 B. 21. Cap. 22 art. samt Nll. 6 B. 15 Cap. 15 art. nema þvj ad eins nockr jnnann árs og dags gete framm vísad Lögmætumm Skiölum edr Skilríkum, er kyrkunnar Máld[ög]umm i Berufyrde liggande og Visitatiunni af 2[2^m] aug^t 1752, sem eldre edur gyltare hrind[a] kynne.

7° Lögfeste eg 18 Eyar Berufiadar kyrku, liggande fyrir Bulandsnesslande, og fyrirbýd öllum og serhvörum þær ad bruka, beita edur gánga; fugl edur Sel ad styggia edur Drepa, edur nockurn Skada ad giöra, under þær Sekter, sem þar vid serilage i henseende til fuglvarpsens, liggia effter Forordning. af 13 Jun. 1787. 3 Cap. 7. art. og Nll. 5. B. 12. Cap. 15 art. hvad áhrærir Selveidena.

Þetta mitt Lögfestu bref styrke eg frammar med underskrifudu nafne og hiáþricktu Signeti.

Berufyrde d. 25te Maii 1791.

Við manntalsþing 30. apríl 1839 var birt auglýsing hvar sr. Pétur Jónsson á Berufirði og Tómas Skúlason á Búlandsnesi friðlýstu nefndum jörðum og landi.⁶⁸⁴ Berufjarðareyjum og öllu Berufjarðarprestakalli var einnig friðlýst við manntalsþing 30. júlí 1840.⁶⁸⁵

Við manntalsþing 23. júní 1884 var þinglýst landamerkjaskrá Berufjarðar.⁶⁸⁶

Við aukarétt 15. september 1916 voru útnefndir tveir menn til að meta þjóðjarðir og kirkjujarðir sem ábúendur höfðu beiðst kaupa á. Meðal þeirra var jörðin Berufjörður.⁶⁸⁷

Við aukarétt 2. júlí 1917 var matsgjörð fyrir kirkjujörðinni Berufirði staðfest.⁶⁸⁸

Við manntalsþing 12. júlí 1919 var þinglesið samkomulag um landamerki jarðanna Berufjarðar og Kelduskóga, dags. sama dag.⁶⁸⁹

i. Þingmúli

Í Vísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar, dags. 12. ágúst 1641, segir um Þingmúla í Skriðdal:

Olaffs kuirka J múla J Skriddal ä Heimaland allt med þeim vmmerkium er Sera Gissur Gýslason tilseiger Sig hallded og hafft hafdi. Halffann Jorunnardal framm ä stafnz Heyde til þess votnum Hallar eirnenn allar Øxarärdal framm ä øxe til þess votnum hallar / ad frateknu haugalande, Allann hallffann geitdal og Büdartüngur effre og ytre. Skryduland med Somu vmmerkium sem ädur eru sogd ad fylgie stadarlandenu og flogu. 6. Hundrud med þessum landamerkium, framm J marklæk og rettsyness offan J Geitdalz Ä og suo ä fiall vpp. enn vtfrä vt J þüfu og offan J lækinn sem rennur fyrer framan flögu eyre offan J äna. tuo hlute J hualnese Reka a Olaffssande. Þriü hundrud týræd. Backaland. HallBiarnastade vndersomu landamerkium er ädur voru greind. Skögar teyg J merkeär kuysl-vmm Sextýu timburz J Hallormstada Skögum huert är. Heffur Sera Gysur Gýslason stadinn Hallded med þessum landamerkium atolulausum ä siounda og tuttugasta är [...].⁶⁹⁰

⁶⁸³ Kirknaskjöl, Suðurmúlaping, K II, Berufjörður í Berufirði 1397–1856.

⁶⁸⁴ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 286–287.

⁶⁸⁵ Sýsl. S-Múl., GA/3–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1832–1841, bls. 334.

⁶⁸⁶ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 186r.

⁶⁸⁷ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 117–118.

⁶⁸⁸ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 196–197.

⁶⁸⁹ Sýsl. S-Múl., GA/10–2, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1915–1919, bls. 340.

⁶⁹⁰ Bps. A.II.8. Vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641–1672, bls. 88–89.

Hinn 4. júní 1703 lögfesti sr. Eiríkur Sölvason eign Ólafskirkju að Þingmúla í Skriðdal. Efni lögfestunnar er svohljóðandi:

Eg Erikur Saulvason lögfeste hier J dag Eign Olafs Kyrkiu, að Þingmúla J Skriddal lögfeste eg Heimaland allt, Greindrar Kyrkiu: Hálfann Jorunar dal allann framm ä Stafsheide til þess Vótnum Hallar: Eirnenn allann Oxarärdal framm ä Óxj til þess Vótnum hallar, að frateknu Haugalande allann Halfann Geitdal og bñdartungur Efre og ytre: Reka ä Olafs Sande þriu hundrud tñræd, Skögarteig i Merke är kuýslum: lx timburs i Hallorms Stada Skoogum hvort är: Skoog J Sandfells Land: Logfeste eg tódur og Eingiar hñs og haga, Reka og Skooga Vótn og Veide Stade og allt það Sem til gagn[s] ma hafa Jnnann greindra takmarka, með óllum landsnýtjum Sem þui lande eiga að filgja að fornu og nýu: Fyrerbýd Eg hiedan af Huorium manne Sier að nytia Brúka edur beita Jrkia edur J að Vinna nema mitt Sie lof edur leife til, að Vitne þýnu Henrik Biarnason og þýnu Einar Sueinsson og allra þeirra er Ord mýn Heyra.⁶⁹¹

Samskonar lögfesta var upplestin af sr. Eiríki að Þingmúla árið 1718, en þá lögfesti sr. Eiríkur einnig m.a. landamerki Hallbjarnarstaða í Skriðdal og Flögu í Skriðdal. Landamerkjum þeirra jarða er hins vegar ekki lýst í lögfestunni.⁶⁹²

Við manntalsþing 30. maí 1755 var upplestin skrifleg umkvörtun sr. Halls Ólafssonar að Þingmúli hafi síðustu 20 ár á undan stórlega að heyskap, haga og torfristu forargast og af sér gengið. Lýst er hvernig landið hefur eyðilagst og hvernig sr. Hallur hafði þurft að senda gripi sína annað í vetrargöngu.⁶⁹³

Við manntalsþing 30. maí 1783 var upplesið afrit af korti viðvíkjandi einum þrætuskógarparti milli Stóra-Sandfells og Þingmúla, útgefið af Högna Torfasyni og dagsett 28. maí 1783. Lögð voru inn skjöl varðandi téðan þrætupart.⁶⁹⁴

Í jarðamati Suður-Múlasýslu frá 1804 segir um Þingmúla að jörðin hafi skóg til eigin nota og þá sé hún með afrétt.⁶⁹⁵

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 er Þingmúli metinn með afbýlinu Hátúnum en engin landamerki séu þar á milli. Einnig segir að staðnum tilheyri skógarhögg í Sandfells- og Hallormsstaðarskógi, hálfur reki á Ólafs- og Kliptarsöndum fyrir Héraðsflóa og hagaganga í Víðisgróf.⁶⁹⁶

⁶⁹¹ Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁶⁹² Kirknaskjöl, Suðurmúlaþing, K II, Þingmúli í Skriðdal 1397–1841.

⁶⁹³ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1752–1758, bls. 195–196.

⁶⁹⁴ Sýsl. S-Múl., GA/1–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1770–1783, bls. 384.

⁶⁹⁵ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1804, nr. 153.

⁶⁹⁶ Jarðamat Suður-Múlasýslu 1849–1850, bls. 24r–24v.

Landamerkjabréf Þingmúla er dags. 7. júní 1883 og þinglýst 20. júní 1884.⁶⁹⁷ Það hljóðar svo:

Landamerki Þingmúla í Skriðdal með hjáleigum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum eru samkvæmt máldögum: að sunnan til Breiðdals uppá Breiðdalsheiði svonefndur Tjarnarás, eða þar sem vötnum hallar til beggja sveitanna. Til Berufjarðar eru landamerki á Öxi svonefndur Þrívarðnahóls, og heim áframhaldandi röðull af Þrívarðnahálsi uppá hraunið allt að Beirvörðu eða Smjörvörðu, og svo til austurs melröðull, sem liggur allt að Kistufelli. Fram á öræfi á Þingmúli land allt þangað sem vötnum hallar. Að norðan ræður Geitdalsá, allt á fjall upp. Að austanverðu ræður Múla á, innað Vatnsdalsá, sem ræður svo á fjall upp.

Landamerkin voru samþykkt af hálfu Þorgrímsstaða, Berufjarðar, Arnhólsstaða, Þjóðjarðarinnar Hauga, kirkjujarðarinnar Flögu, Þorvaldsstaða, Geitdals og Tóarsels.

Hinn 14. júní 1884 tók sáttanefnd fyrir ítakamál Páls Pálssonar, fyrir hönd Þingmúlakirkju, gegn eigendum Stóra-Sandfells, Einari Jónssyni og Birni Árnasyni. Eigi varð sáttum ákomið og málinu því vísað til landslaga og réttar.⁶⁹⁸

Í fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Þingmúla að landamerki séu þinglesin 20. júní 1884 með tilheyrandi hjáleigum. Einnig eru færð inn landamerki heimajarðarinnar:

Að utan Múlaá, að framan bein lína úr Merkikletti í garðshornið, þar sem stíflugarðurinn í Múlanesi gengur lengst út og þaðan niður að Múlaá og sama bein lína ræður upp Múlakoll. Að norðan ræður Geitdalsá mörkum og að framan norðanmegin Merkilækur skamt fyrir utan Kálfeyri.⁶⁹⁹

Um upprekstrarland segir að jörðin eigi ekkert og að Múlaafréttur sé ekki meðfylgjandi jörðinni. Þá segir að ítak fylgi jörðinni, svonefndur „Lónatangi“ í Hallbjarnarstaðalandi. Loks er í fasteignamatinu skráð eftirfarandi athugasemd við mat Þingmúla:

Þess skal getið að Múlaafréttur hefir gengið undan Þingmúla, og að sóknarpresturinn í Vallanesi telur hann engar tekjur hafa gefið hin síðustu ár aðrar en þær, að hann rekur þangað fé sitt. Metinn kr. 600,00.

Þess skal einnig getið að Skriðuvatnshólmi heyrði áður til prestssetrinu að Þingmúla, og að nú hefir sóknarpresturinn í Vallanesi afnot hans, leigir hólmann til slægna. Metinn kr. 400,00.⁷⁰⁰

⁶⁹⁷ Sýsl. S-Múl., GA/7–1, Dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1881–1887, bls. 180v.

⁶⁹⁸ Sáttanefnd Þingmúlasáttaumdæmis, A/1–1, Sáttabók 1880–1948, án bls., 14. júní 1884.

⁶⁹⁹ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 17.

⁷⁰⁰ Fasteignamat Suður-Múlasýslu, Undirmat I, bls. 18.

5. KRÖFULÍNUR OG RÖKSEMDIR

5.1. Almenn

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að þau svæði sem hér fara á eftir teljist landsvæði utan eignarlanda í skilningi 2. mgr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Þau atriði sem einkum er litið til við skilgreiningu á þjóðlendumörkum á svæði 11 eru heimildir um landnám, jarðir og jarðamörk, ritaðar heimildir, landfræðilegar aðstæður, og önnur atriði sem greint verður frá hér á eftir. Í eftirfarandi umfjöllun um þjóðlendu-kröfulínur íslenska ríkisins er vikið stuttlega að helstu heimildum er styðja afmörkun þjóðlendu-kröfulína og sjónarmiðum er búa að baki þeirri afstöðu íslenska ríkisins að um svæði utan eignarlanda sé að ræða. Vísast hér að öðru leyti til fyrri umfjöllunar í kröfulýsingu þessari, þar sem frekari heimilda er getið, þ.á m. um landnám á svæðinu. Eftirfarandi umfjöllun byggir á þeim heimildum er liggja fyrir við gerð kröfulýsingarinnar og ber því ekki að líta svo á að um sé að ræða tæmandi umfjöllun eða rökstuðning fyrir kröfugerð íslenska ríkisins. Að öðru leyti er vísað til almennra sjónarmiða sem gilda í þjóðlendumálum, dómafordæma Hæstaréttar Íslands og til almennra niðurstaða óbyggðanefndar, með viðaukum, sem birtar eru á heimasíðu nefndarinnar.

5.2. Ósafrétt og Grasdalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Ósafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.1. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendu-kröfulínu:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint austan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum umhverfis Njarðvíkurdal og Urðardal á Múla (3) og þaðan niður Innra-Hvannagil (4) í Njarðvíkurá (5) sem er fylgt þar til Seldalsá rennur í hana. Þaðan beint upp á Grjótfjallstind (6) og eftir fjallstindum út fjallshrygginn til norðausturs og niður á Brimnes (7) og þaðan í sjó (8). Meðfram ströndinni vestur fyrir Gripdeild og suður þar til komið er í Nautárós (9) og upp Nautá á Hádegisfjall (10) og þaðan í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendu-kröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfum Unaóss og Njarðvíkur. Þá er litið til staðarhátta, lýsingar á Ósafrétt í Sýslu- og sóknarlýsingum og heimilda um nýtingu aðliggjandi jarða.

5.3. Hrafnabjargafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hrafnabjargafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.2. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendu-kröfulínu:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint vestan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum á Súlur (3) og þaðan í Ytra-Dyrfjall (4). Úr Ytra-Dyrfjalli í mið Dyrfjöll (5) og í upptök Urðardalsár (6) sem er fylgt niður í miðja Jökulsá við hlið Knarará (7) og þaðan í Knarará (8) og aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Hrafnabjarga, þar sem merkjum Hrafnabjarga upp á fjallsbrún er lýst með eftirfarandi hætti:

Ræður Knarrará alla leið frá Selfjóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggja til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum að egg ofan Urðardal [...] rennur Urðardalsá í svo nefnda Jökulá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi, [...]

Þá er litið til lýsingar í landamerkjabréfum Sandbrekku og Unaóss, sem eru aðliggjandi til suðurs og norðurs.

5.4. Sandbrekkuafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Sandbrekkuafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.3. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á Hraundalsvarpi þar sem vötn falla til beggja hliða (1) og þaðan er Hraundalsá fylgt frá upptökum þar til hún rennur í Bjarglandsá (2) og þaðan eftir Bjarglandsá þar til Sellækur rennur í ána (3). Er læknum fylgt að upptökum (4). Þaðan til norðurs í Jökulsá (5) sem er fylgt að upptökum í Dyrfjalli (6) og þaðan eftir háeggjum aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Sandbrekku, en þar segir n.t.t.:

Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfjóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökulsá, er liggur undir Dyrfjalli, þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur út eptir.

Þá er litið til lýsingar á Sandbrekkuafrétt í *sýslu- og sóknarlýsingu Múlasýslu* og afmörunar á Sandbrekkuafrétt gagnvart Þórsnesi í *Árbók Ferðafélags Íslands 2008*, þar sem segir n.t.t.:

Austan Bjarlandsár er Sandbrekkuafrétt. Af Háubrun sem ber við loft austur af bæ kemur niður Sellækur og eru um hann mörk við Þórsnes og liggja þau upp í Álfasteina út af Háls múla gegnt Urðardal.⁷⁰¹

Jafnframt er litið til afmörkunar á Hrafnabjörgum til norðurs og norðausturs, Dala til vesturs og Hraundals og Kirkjutungna til suðurs.

5.5. Hraundalur og Kirkjutungur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hraundalur* og *Kirkjutungur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.4. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Hölkná fellur í Bjarglandsá (Hraundalsá) **(1)** og er Bjarglandsá fylgt að upptökum að vatnaskilum **(2)**. Þaðan er fjallsbrún fylgt til suðurs og austurs í Botnsdalsfjallsröð **(3)**, frá Botnsdalsfjalli yfir Kollu að Hölkná **(4)** og er Hölkná fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar á landsvæðinu Hraundal að framan og Kirkjutungum í landamerkjabréfi Hjaltastaða í Hjaltastaðahreppi, en þar segir að Hjaltastaður eigi afréttarland Hraundal að framan og Kirkjutungur. Þar segir n.t.t.:

Hjaltastaður á ennfremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr fa Botndalsfjallsröð yfir Kollu upp að Hölkná, og að neðan Hölkná.

Jafnframt er litið til afmörkunar á Hríótum, Hamragerði og Kóreksstöðum samkvæmt landamerkjabréfum þeirra, sem eru aðliggjandi til austurs og norðausturs.

5.6. Gilsárdalsafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Gilsárdalsafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.5. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Strýtilækur rennur inn í Gilsá **(1)**. Er Gilsá fylgt suður til upptaka og þaðan eftir svæðismörkum á Hornbrynju **(2)**. Frá Hornbrynju norður að upptökum Innri-Sauðár **(3)** og þaðan norður á

⁷⁰¹ Árbók Ferðafélags Íslands 2008, bls. 196.

Hraungarð eftir því sem vötnum hallar (4) að upptökum Strýtilækjar (5) sem er fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Hallormsstaðar. Þar er merkjunum, sem jafnframt marka suður- og austurmerki staðarins, lýst með eftirfarandi hætti:

Að sunnan ræður Hraungarður, þar sem hann ber hæzt alla leið inní Hornbrynju [...] Að innan ræður Gilsá allt til upptaka hennar.

Þá er litið til lýsinga á Gilsárdalsaðrétt í *Göngum og réttum* og *Sýslu- og sóknarlýsingu Múlasýslu*. Loks er litið til afmörkunar á Geitdalsaðrétt, sem er aðliggjandi kröfusvæðinu til austurs.

5.7. Desjarmýraraðrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Desjarmýraraðrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.6. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Skúmhattardalsá rennur í Þverá (1) og er Skúmhattardalsá fylgt alla leið inn og suður í fjöll á Skúmhattarraðir (2). Þaðan eftir fjallgarðinum á Náttmálafjall (3), síðan á Húsavíkurheiðarvarp (4) og þaðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn (5). Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka (6). Úr Hvítahnjúk í Urðarhólavatn (7) og þaðan í fossinn í efri Selshúsálæk (8) og aftur eftir Krossá í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Desjarmýrar. Þar er merkjunum lýst með eftirfarandi hætti:

Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er Náttmálafjall heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur Þrándarhryggur land Desjarmýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr mið strípum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Faldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará. Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll. Kirkjan að Desjarmýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatíu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: [...] Kirkjan á ennfremur 30 sauðabreit í

Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan folöld.
[...]

Þá er litið til afmörkunar á aðliggjandi jörðinni Setbergi í byggingarbréfi 2. apríl 1855, þar sem segir n.t.t. um merki Setbergs gagnvart kröfusvæðinu:

Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavatn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk.

Þá er litið til lýsinga á Húsavík, sem er aðliggjandi kröfusvæðinu til suðurs.

5.8. Afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðar

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðar* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.7. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Selá rennur í Fjarðará (1) og er Selá fylgt að upptökum (2) og upp á Tindfell (3). Þaðan vestur á Grjótfjall (4), síðan í Upsahorn (5) og hátind Beinageitarfjalls (6). Frá Beinageitarfjalli suður um Mýrnesskörð og upp á Hvannstóðseggjar (7). Þaðan í upptök Lambadalsár og er ánni fylgt norður þar til hún sveigir til austurs í átt að Þverá (8) og þaðan sjónhending í læk þann, er rennur úr Hlaupbotni (9) og eftir honum í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Hólalands, svo og til lýsinga á afréttarlandinu í *Sýslu- og sóknarlýsingu Múlasýslu*, en þar segir:

Inn af Borgarfirði, Hólalands- og Hvannstóðsdalur, þeirra afréttur, og Lambadalur hálfur tilheyrir Hvannstóði.⁷⁰²

Þá er litið til eftirfarandi lýsingar á afréttarlandi á Hólalandsfjalli í *Göngur og réttir*:

Afréttarlönd voru þá talin Hólalandsfjall innan Selár, Innfjöllin og Desjamýrarafrétt [...] Þó var nyrsti hluti Innfjallanna, Hvannstóðsfjall norðan „Tinds“ talið heimaland Hvannstóðs.⁷⁰³

⁷⁰² Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags (1839-1874), bls. 209.

⁷⁰³ Göngur og réttir, V. bindi, bls. 422.

Loks er litið til afmörkunar á afréttarlandi Gilsárvala, sem er aðliggjandi kröfuvæðinu til austurs, og heimalandi Gilsárvala, sem er aðliggjandi til norðurs.

5.9. Afréttarland Gilsárvala

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarland Gilsárvala* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.8. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Lambadalsá rennur í Þverá (1) og er Lambadalsá fylgt alla leið inn í Lambadal og upp á fjallsbrún á Kerlingardalsfjalli (2). Þaðan eftir vatnaskilum til austurs á Skúmhattarraðir (3). Síðan í upptök Skúmhattardalsár (4) og er ánni fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Gilsárvala, þar sem kröfuvæðinu er lýst sérstaklega með eftirfarandi hætti:

Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörpu.

Þá er litið til lýsinga í landamerkjabréfum Hólalands, sem er vestan við kröfuvæðið, og Desjarmýrar að austan.

5.10. Hvalvík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hvalvík* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.9. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Æðarskerssandi móts við Æðarsker (1). Þaðan upp í fjallsbrún (2) og fjallaröðum fylgt til suðurs á Súlutind (3). Frá Súlutindi til austurs með fjallgarðinum eftir því sem vötnum hallar í Glettingsgjá (4).

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Brúnavíkur. Þar er merkjunum lýst með eftirfarandi hætti:

[A]f Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker. Hvalvík á allt sitt land ítökulaust fjallstinda á milli austur í Glettingsgjá.

5.11. Herjólfsvík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Herjólfsvík* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.10. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Blábjörgum (1) og þaðan upp á fjallshrygg (2). Eftir fjallshryggnum vestur á Herjólfsvíkurvarp (3) og þaðan á Leirufjall (4). Frá Leirufjalli til austurs eftir fjallshryggnum niður í Gusugil (5).

Við afmörkun á þjóðlendu­kröfu­línu er fyrst og fremst litið til staðarháttar þar sem nær engar heimildir hafa fundist um kröf­us­væðið, svo og til lýsingar á lands­væðinu í *Árbók Ferðafélags Íslands 2008*.

5.12. Ytri-Álftavík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að lands­væði sem nefnt er *Ytri-Álftavík* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.12. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendu­kröfu­línu:

Upphafspunktur er í sjó við Höfðasand (1) og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll (2). Þaðan eftir fjallshryggnum norðaustur, yfir Hádegishnjúk (3) og niður á Hafnarnes (4) og þaðan í sjó og aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendu­kröfu­línu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890, þar sem merkjum Innri-Álftavíkur, sem er að­liggjandi er lýst með eftirfarandi hætti:

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

Þá er einnig litið til staðarháttar þar sem nær engar heimildir hafa fundist um kröf­us­væðið, svo og til lýsingar á lands­væðinu í *Árbók Ferðafélags Íslands 2008*.

5.13. Hjálmárströnd

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að lands­væði sem nefnt er *Hjálmárströnd* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.13. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendu­kröfu­línu:

Upphafspunktur er þar sem Grímkelsgil rennur út í sjó (1) og er Grímkelsgili fylgt úr fjöru upp á fjallsbrún (2). Þaðan meðfram fjallsbrúninni eftir því sem vötnum hallar í upptök Hjálmár (3) og meðfram Hjálmá niður í sjó (4) og aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar á landsvæðinu Hjálmárströnd í landamerkjabréfi Dvergasteins, en þar segir n.t.t.:

Dvergasteins kyrkja á Hjálmárströnd alla í Loðmundarfirði milli Hjálmár og Grímkelsgils, og eru þessi landamerki skýrt mynduð af náttúrunni og geta því aldrei orðið vafa undirorpin.

Þá er litið til landamerkjabréfa Sævarenda og Brimness, sem eru aðliggjandi kröfusvæðinu til vesturs og austurs.

5.14. Innri-Álftavík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Innri-Álftavík* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.11. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í sjó við svokallaðan Stigaklett (1) og þaðan upp klettinn og á Víðáttufjall (2). Þaðan eftir fjallshryggnum á Sandskeið (3) og fá Sandskeið til austurs eftir fjallshryggjum á Miðmundarfjallskoll (4) og niður fjallsröð á Höfðasand (5). Frá Höfðasandi í sjó og aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890, þar sem merkjum Innri-Álftavíkur gagnvart Nesi í Loðmundarfirði er lýst með eftirfarandi hætti:

Því dæmist rjett að vera: Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr Stallkletti, sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallaða Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

Þá er litið til lýsingar í landamerkjabréfi Húsavíkur, hvar er að finna sambærilega lýsingu á suðurmerkjum.

5.15. Hjálpleysa

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hjálpleysa* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.14. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Kálfsvallará rennur í Gilsá (1). Þaðan er Gilsá fylgt að Hjálpleysuvatni (2) og síðan Lambavallaá inn á Hjálpleysuvarp (3).

Ræður Hjálpleysuvarp landamerkjum að austan og sunnan eftir fjallsbrúnum að upptökum Kálfsvallarár **(4)** og er Kálfsvallará fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst stuðst við sameiginlegs landamerkjabréfs fyrir Tunghaga og hjáleigurnar Arnkelsgerði og Grófargerði, þar sem merkjum jarðanna á Hjálpleysu er lýst með eftirfarandi hætti:

Að framan Gilsá, að Hjálpleysuvatni, og síðan Lambavallaá inná Hjálpleysuvatn. Að austan og sunnan: fjallsbrún suður á Hjálpleysuvarps.

Þá er einnig litið til landskipta milli Grófargerðis, Arnkelsgerðis og Tunghaga, þar innri mörk landsvæðisins eru afmörkuð nánar:

[...] Fjallsbrúnirnar að Kálfs Vallará, þá ræður nefnd á þar til hún fellur í Gilsá [...] Grófargerði á tiltölulegan hlut af afréttu landi framangreindra jarða eftir núgildandi jarðamati. Eigendur og ábúendur Tunghaga og Arnkelsgerði hafa rétt til umferðar í gegnum land Grófargerðis til að nota afréttarland sitt.

Landsvæðinu á Hjálpleysu er þannig lýst sem sérstökum afrétti framangreindra jarða.

Við afmörkun á kröfulínu er jafnframt horft til landamerkjabréfa fyrir jarðirnar Gíslastaði og Gerði á Völlum, sem er aðliggjandi til austurs, Stóra-Sandfell á Völlum, sem er aðliggjandi til vesturs, Eyrarteig í Skriðdal, sem er aðliggjandi til suðvesturs og Áreyja í Reyðarfirði, sem er aðliggjandi til suðurs og suðausturs.

5.16. Óskiptarland Gíslastaða og Gerðis

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Óskiptarland Gíslastaða og Gerðis* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.15. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Efri-Launá rennur í Fagradal **(1)**. Er Efri-Launá fylgt að upptökum **(2)** og þaðan er vatnaskilum fylgt til suðurs að upptökum Efri-Hrútár **(3)** og eftir Efri-Hrútá niður í Fagradalsá **(4)** og þaðan í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu er stuðst við landamerkjaskýrslu Gíslastaða, þar sem fjallað er um óskiptarland Gíslastaða og Gerðis með eftirfarandi hætti:

[M]illum Gíslastaða og Gerðis er óskiptarland á norðanverðum Fagradal millum efrilaunár og efri Hrútár.

Þá er litið til þess að í sömu landamerkjaskýrslu Gíslastaða, þar sem fjallað er um merki milli Gíslastaða og Gíslastaðagerðis, er merkjum jarðanna lýst austur að Fagradalsá. Verður því ekki ráðið að merkin nái lengra til austurs en að Fagradalsá.

Afmörkun þjóðlendukröfulínu styðst einnig við afmörkun á aðliggjandi jörðum samkvæmt landamerkjabréfi þeirra, en um er að ræða jarðirnar Gíslastaði, Tunguhaga, Arnkelsgerði og Grófargerði til vesturs, Eyjólfsstaði til norðurs og Áreyja í Reyðarfirði til suðurs.

5.17. Geitdalsafréttur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Geitdalsafréttur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.16. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Fossá rennur í Geitdalsá (1) og er Fossá fylgt að upptökum í há Hraungarð (2). Frá Hraungarði suður eftir því sem vötnum hallar að upptökum Innri-Sauðár (3). Er Innri-Sauðá fylgt þar til hún rennur í Geitdalsá (4) og aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu að norðanverðu er litið til afmörkunar Geitdals í fyrrgreindu afsali á Geitdal, að undanskildum Geitdalsafrétti, til Snæbjarnar Jónssonar, sem er svohljóðandi:

Marká að utan, Fossá að Framan, Geitdalsá annars vegar og háhryggur Hraungarðs að norðan.

Um afmörkun kröfulínunnar að öðru leyti er litið til landamerkjálýsingar fyrir jörðina Geitdal, þar sem merkjum Geitdals og Búðartungu, sem er sunnanvert við Geitdalsafrétt, er lýst:

Að ofan ræður Hraungarður allt innað innri Sauðá sem hefur upptök sín úr Hraungarðsslakka og fellur ofan í Geitdalsá og utan svokallaðar Búðartungu

[...]

Takmörkin á Búðartungum eru: að utan Sauðá norður á Hornbrynju, sem ræður svo að norðan [...] að austan ræður Geitdalsá.

Afmörkun á þjóðlendukröfulínu styðst einnig við afmörkun á Þingmúla með hjáleigunum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum samkvæmt landamerkjabréfi, sem eru aðliggjandi til austurs.

5.18. Búðartungur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Búðartungur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.17. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Innri-Sauðá rennur í Geitdalsá (1) og er Innri-Sauðá fylgt að upptökum (2). Þaðan í hápunkt Hornbrynju á svæðismörkum (3) og suður eftir svæðismörkum á Bratthálsvötn (4). Þaðan í há Brattháls (5) og frá Bratthálsi í Leirdalsá (6) sem er fylgt þar til hún rennur í Geitdalsá (7) og eftir Geitdalsá í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst stuðst við lýsingar í landamerkjabréfum Geitdals og Þingmúla, en í landamerkjabréfi Geitdals segir n.t.t.:

Takmörkin á Búðartungum eru: að utan Sauðá norður á Hornbrynju, sem ræður svo að norðan, að innan Hraun innað Vatnajökli, að austan ræður Geitdalsá.

Í landamerkjabréfi Þingmúla með hjáleigunum Borg, Stefánsstöðum og Vatnsskógum segir að Þingmúli eigi allt land fram á öræfi þangað sem vötnum hallar. Auk þess er litið til svohljóðandi lýsingar á Geitdal í örnefnaskrá:

Suðurtakmörk Afréttar (1) (Geitdalsafréttar (2)) er háBrattháls (3). [...] Stykkið frá Leirdalsá út að Innri-Sauðá heitir einu nafni Búðartungur (13) [...]

5.19. Múlaafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Múlaafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.18. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Innri-Sauðá rennur í Geitdalsá (1). Þaðan er Geitdalsá fylgt þar til hún rennur í Leirdalsá (2) og þaðan í Brattháls (3). Frá Bratthálsi suðvestur á Bratthálsvötn (4), síðan í Líkárvatn (5), þaðan í Ódáðavötn (6) og þaðan á Smjörkolla (7). Frá Smjörkollum í Þrívörðuháls (8) og er Axará fylgt þar til Djúpagilsá rennur í hana (9). Þaðan vestur með Djúpagilsá að upptökum á Háups, þar sem vötn falla til Geitdalsár og Axarár (10). Frá Háups í Geitdalsá og er henni fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu að sunnan er stuðst við lýsingu í landamerkjabréfi Þingmúla, þar sem suðurmerkjum er lýst með eftirfarandi hætti:

Til Berufjarðar eru landamerki á Öxi svonefndur Þvívarðnaháls, og heim áframhaldandi röðull af Þrívarðnahálsi uppá hraunið allt að Beinvörðu eða Smjörvörðu, og svo til austurs melröðull, sem liggur allt að Kistufelli. Fram á öræfi á Þingmúli land allt þangað sem vötnum hallar.

Þá er um suðurmerki einnig litið til lýsingar í landamerkjabréfi Berufjarðar, sem hefur að geyma áþekka merkjalýsingu. Um norður og vesturmerki er litið til afmörkunar á Geitdalsafrétt og lýsingar á Múlaafrétt í lýsingu á Stefánsstöðum í Örnefnaskrá, sem var hjáleiga Þingmúla og liggur norðan við Múlaafrétt.

5.20. Hamarsbætur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hamarsbætur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.19. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Hamarsá við Hraungil (1) og er gílinu fylgt upp á fjallseggjar (2). Er fjallseggjum fylgt til norðurs og vesturs á Bratthálsvötn (3) og þaðan vestur að svæðismörkum (4). Er svæðismörkum fylgt til suðurs, niður fyrir Hamarsárvötn og Hamarsdalinn upp á hæsta punkt á svæðismörkum beint vestan við Jökulhæð (5) og þaðan austur á Jökulhæð (6). Yfir Prándarjökul á Lambatungusker (7) að upptökum Gufugils (8) og er Gufugili fylgt niður að Hamarsá (9) og þaðan í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er stuðst við lýsingar á Hamarsbótum í landamerkjabréfi fyrir Hamar og Hamarsel, en þar segir n.t.t.:

Þess ber að geta, að jörðin Hamar, á sem afrjettarland $\frac{3}{4}$ úr svo kölluðum Hamarsbótum, sem eru innst í Hamarsdal, frá Veturhúsalandi og í Sker inn og upp.

Þá er litið til landamerkjabréfa fyrir Bragðavöllum og Melrakkanesi, þar sem segir:

Bragðavellir á í sameining við Melrakkanes fjórða part afréttarlands frá Gugugili (sic) og inn og uppá sker sunnanmegin Hamarsáar.

Afmörkun þjóðlendukröfulínu byggir þannig á því að landsvæðið sem er afmarkað í framangreindum landamerkjalyðsingu sé afréttarlandið Hamarsbætur. Styðst afmörkunin einnig við afmörkun á aðliggjandi jörðum samkvæmt landamerkjabréfum þeirra, en um er að ræða Veturhús og Bragðavelli til austurs og Geithella til suðurs.

5.21. Afréttarland Geithellnadals

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarland Geithellnadals* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.20. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Þrándará (1) og er ánni fylgt upp á fjallseggjar, allt upp á Lambatungusker (2). Þaðan eftir fjallseggjum yfir á Þrándariökul og Jökulhæð, síðan beint vestur í hæsta punkt á svæðismörkum (3). Frá svæðismörkum aftur austur að stöðuvatni því sem ræður upptökum Geithellaár (4) og þaðan eftir Geithellaá niður í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar á afréttarlandi Geithellnadals í landamerkjabréfi Geithella. Spássiur bréfsins hafa rifnað þó nokkuð í tímanna rás, en merkjum afréttarlandsins er lýst með eftirfarandi hætti:

Geithellrar eiga allt land í Geithellradal austan Geithellrarár, utan frá sjó og inná Örafi þangað sem vötnum hallar til austurs.

[...] tilkall til afréttarlands Geithellnadals [vantar] frá Þrándará og allt á sker upp ef til þeim takmörkum [vantar] eru greind.

Afmörkun þjóðlendukröfulínu styðst einnig við afmörkun á aðliggjandi jörðum samkvæmt landamerkjabréfum þeirra, s.s. jörðina Múla, sem eru aðliggjandi til suðurs og afmörkun Hamarsbóta í landamerkjabréfum Hamars og Hamarsels, Bragðavalla og Melrakkaness.

5.22. Hofsjökull og Staðarafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hofsjökull og Staðarafrétt* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.1.21. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á svæðismörkum í miðjum Hofsjökli (1). Þaðan er svæðismörkum fylgt til norðurs og vesturs á vatnaskil vestan við upptök Geithellnaár (2), síðan í upptök árinna og eftir Geithellnaá þar til Marklækur rennur í ána (3). Þaðan er Marklæk fylgt að upptökum á Öxlum (4) og þaðan suður í Hofsdal eftir Bótarlæk (4) niður í Hofsa (5). Úr Hofsa upp Hvannstóðshjalla (6) og á Stakk (7) og þaðan niður með Kolbrekkugili í Suðurá (8). Er Suðurá fylgt til austurs þar til Partsgil rennur í hana, en þaðan er Partsgili fylgt upp að upptökum og á Partstind (9) á svæðismörkum. Er svæðismörkum fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun á þjóðlendukröfulínu er litið til lýsingar í landamerkjabréfum Geithellna, Múla, Hofs og Flugustaða. Jafnframt er litið til staðarháttar og afmörkunar á landsvæði norðan og austan Jökulsár á Lóni sem var úrskurðuð þjóðlenda samkvæmt úrskurði Óbyggðanefndar í máli nr. 5/2001, en svæðið er aðliggjandi kröfusvæðinu til austurs og suðurs.

5.23. Fannardalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Fannardalur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.2.1. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á vatnaskilum við upptök Fannardalsár (1). Er ánni fylgt niður í Norðfjarðará (2) og úr Norðfjarðará suður í Svartaskot (3) og upp á fjallsbrún. Þaðan er fjallseggjum fylgt aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar á landsvæðinu Fannardal í landamerkjabréfi Fannardals. Þar er innri merkjum Fannardals lýst með eftirfarandi hætti:

Fyrir norðan Norðfjarðará ræður Fannardalsá, sem kemur ofan úr nefndum Gæsardal og beint eptir hennar gamla farveg og niður í Norðfjarðará. Fyrir sunnan Norðfjarðará, ræður úr Svartaskoti og beint niður í Norðfjarðará.

Þá er litið til lýsinga í máldögum Skorrastaðakirkju á lambarekstri kirkjunnar í Fannardal. Loks er litið til afmörkunar á Firði í Mjóafirði, sem eru aðliggjandi kröfusvæðinu til norðurs, á Þuríðarstöðum að vestanverðu og á Eskifirði og Eskifjarðarseli að sunnanverðu.

5.24. Oddsdalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Oddsdalur* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.2.2. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Hengifossá (1), þaðan bein lína í veginn á Bröttubrekkubrún (2), svo umhverfis allan Oddsdalinn upp á fjallshrygg og að Geithúsaá (3) sem er fylgt niður í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfum Seldals, vestan við kröfusvæðið og Skuggahlíðar að austan.

5.25. Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell og Fagridalur)

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell og Fagridalur)* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.2.3. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Slenjudalsá rennur í Eyvindará (1) og ræður Slenjudalsá merkjum austur að landamerkjavörðu Fjarðar í Mjóafirði á Slenjudalshálsi, sunnan árinna (2). Þaðan beina stefnu suður á fjallseggjar (3) og eftir vatnaskilum á Fönn (4), síðan er vatnaskilum fylgt til austurs á Tungufell (5) og þaðan suður á Hrævarskörð (6). Frá Hrævarskörðum er vatnaskilum fylgt á Svínadalsvörp (7), og austur á Skagafell í Njörvadalsárrög (8). Frá þeim punkti er vatnaskilum fylgt austur í Fagradalsá (9), sem ræður vesturmerkjum. Er Fagradalsá fylgt norður þar til hún rennur í Eyvindará (10) og er Eyvindará fylgt þaðan aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst miðað við lýsingar í landamerkjabréfum jarðanna Þuríðarstaða í Eyvindarárdal, Fjarðar í Mjóafirði, Eskifjarðarsels, Kollaleiru og Áreyja í Reyðarfirði, Útnyrðingsstaða, Keldhóla, Eyjólfsstaða og Beinárgerðis, Gíslastaða og Gíslastaðagerðis, Tunghaga með hjáleigunum Arnkelsgerði og Grófargerði og Stóra-Sandfells á Völlum og Eyrarteigs og Arnhólsstaða í Skriðdal. Framangreindar jarðir eru umhverfis kröfusvæðið.

Jafnframt er litið til þess að í mállega Vallaneskirkju er fjallað um að kirkjan eigi afréttarland í Fagradal og undir Skagafelli, sem og selför að Tunguseli í Eyvindardal. Sé þessi lýsing virt í samhengi við fyrrgreind landamerkjabréf, sem eru mörg hver árituð vegna Vallaness, má álykta að landsvæðið innan fyrrgreindrar kröfulínu sé afréttarland Vallaneskirkju.

5.26. Ljósárland (óskiptarland Höskuldsstaða og Höskuldsstaðasels)

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Ljósárland* og sem nánar er fjallað um í kafla 4.2.4. sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Innri-Ljósá (1) og er ánni fylgt upp í fjallsbrún (2). Síðan er fjallsbrúninni fylgt alla leið á Dýrhundstind (3) og þaðan stefnu niður Járnhrygg fyrir utan Álfhól norður í Breiðdalsá (4) og er ánni fylgt þaðan aftur í upphafspunkt.

Við afmörkun þjóðlendukröfulínu er fyrst og fremst litið til afmörkunar Ljósárlands í landamerkjalyýsingu Höskuldsstaða, þar sem segir n.t.t.:

Fyrir sunnan Breiðdalsá eiga báðar jarðirnar Höskuldsstaðir og Höskuldsstaðasel óskipt land milli Járnhryggs sem er skamt fyrir utan Ánastaða og innri Ljósár, er þær nota sameiginlega og tiltölulega eptir jarðadýrleika.

Sambærilega lýsingu er að finna í landamerkjabréfi Höskuldsstaðasels. Þá er litið til afmörkunar á Ánastöðum samkvæmt landamerkjabréfi, sem eru aðliggjandi til norðvesturs, og samnings milli Höskuldsstaða og Flögu um merki Ljósárlands, sem er aðliggjandi til austurs.

6. DÓMSÚRLAUSNIR OG AÐRAR ÚRLAUSNIR

Af þeim dómsúrlausnum er varða kröfusvæðið er rétt að geta sérstaklega eftirfarandi dóma:

Hrd. 299/2010: Kirkjumálasjóður gegn íslenska ríkinu (Valþjófsstaður)

K, sem eigandi jarðarinnar Valþjófsstaðar í Fljótsdalshéraði, höfðaði mál á hendur íslenska ríkinu og krafðist þess aðallega að fellt yrði úr gildi ákvæði í úrskurði óbyggðanefndar 29. maí 2007 í máli nr. 1/2005 um að landsvæði innan nánar tilgreindra marka væri þjóðlenda. K krafðist þess jafnframt að viðurkennt yrði að svæðið heyrði til eignarlands Valþjófsstaðar. Þrír afréttir náðu yfir verulegan hluta landsins sem deilt var um. Í úrskurði óbyggðanefndar var talið að land innan landamerkjalyýsingar jarðarinnar Valþjófsstaðar frá 6. júní 1885 hefði mismunandi eignarréttarlega stöðu, heimalandið væri eignarland en afréttarsvæðin þrjú þjóðlenda í afréttareign Valþjófsstaðar. Í málinu byggði K kröfur sínar einkum á landamerkjalyýsingunni sem K taldi að færi ekki gegn eldri heimildum um jörðina. Í dómi Hæstaréttar var vísað til þess sem ítrekað hafi verið í fyrri dómum réttarins í málum um mörk eignarlanda og þjóðlendna að líta yrði til þess að ekki hafi verið á valdi þeirra sem gerðu landamerkjabréf að auka með því við land sitt eða annan rétt umfram það sem áður hafi verið. Landamerkjalyýsingin gæti því ekki ein út af fyrir sig nægt gegn andmælum íslenska ríkisins til að sanna beinan eignarrétt K að því landi sem um var deilt í málinu, heldur yrðu önnur atriði að koma til sem stutt gætu þá niðurstöðu. Talið var að landamerkjalyýsingin frá 6. júní 1885 ætti sér ekki stoð í eldri heimildum sem vísað var til í málinu um réttindi Valþjófsstaðarkirkju yfir hinu umdeilda landi. Íslenska ríkið var því sýknað af kröfum K í málinu.

Hrd. 409/2009: Hallgrímur Þórhallsson og Anna Bryndís Tryggvadóttir gegn íslenska ríkinu (Skriðuklaustur)

H og A höfðuðu mál til að fá hnekkkt niðurstöðu úrskurðar óbyggðanefndar um þjóðlendumörk gagnvart ábúðarjörð sinni. Með byggingarbréfi landbúnaðarráðherra 11. maí 1999 var H og A leigð ríkisjörðin Skriðuklaustur til lífstíðarábúðar. Í ábúðarsamningnum voru H og A ekki veitt nein réttindi til að fara sjálfstætt með hagsmuni Í sem eiganda jarðarinnar umfram það, sem leiddi af ákvæðum ábúðarlaga og jarðalaga. Talið var að hvorki væri að finna í ábúðarlögum né annars staðar í lögum neina stoð fyrir því að leiguliði gæti haft uppi kröfu fyrir dómi um ákvörðun merkja ábúðarjarðar í andstöðu við landsdrottin sinn. Engu gæti breytt um heimild H og A til að leita dóms að þeim hefði ranglega verið játuð aðild að ágreiningi um mörkin fyrir óbyggðanefnd. Var Í sýknað af kröfu H og A um að fellt yrði úr gildi ákvæði úrskurðar óbyggðanefndar. H og A kröfðust þess einnig að viðurkenndur yrði réttur þeirra til að nýta land Skriðuklausturs í samræmi við ábúðarsamning eins og landsvæðið, sem óbyggðanefnd felldi undir þjóðlendu, væri háð beinum eignarrétti. Ekki höfðu verið færðar fram sjálfstæðar röksemdir fyrir þessari kröfu og var málið því að þessu leyti vanreifað af hendi H og A. Var málinu því vísað frá héraðsdómi að því er varðaði þessa dómkröfu.

Hrd. 498/2005: Íslenska ríkið gegn Nonnu Sigurðardóttur og Olgu Friðjónsdóttur (Stafafell)

Með úrskurði 14. nóvember 2003, þar sem fjallað var um mörk þjóðlendna og eignarlanda í Lóni í Sveitarfélaginu Hornafirði, komst óbyggðanefnd að þeirri niðurstöðu að land á syðsta og austasta hluta svæðisins væri eignarland. Hið sama gildi um allt svæðið sunnan og vestan Jökulsár, á milli hennar, Skyndidalsár og Vatnajökuls. Nefndin taldi hins vegar land norðan og austan Jökulsár, allt að norðurmörkum kröfusvæðisins, vera þjóðlendu og var réttur eigenda jarðarinnar Stafafells til afréttarnota þar viðurkenndur. Nefndin ákvað jafnframt að mörk eignarlands og þjóðlendu við Vatnajökul skyldu miðast við stöðu jökuljaðarsins eins og hann var við gildistöku laga nr. 58/1998. Í krafðist ógildingar á úrskurði nefndarinnar varðandi landsvæðið sunnan og vestan Jökulsár að Skyndidalsá og viðurkenningar á að það teldist þjóðlenda. N og O höfðuðu gagnsök og kröfðust ógildingar á úrskurði nefndarinnar um landsvæðið norðan og austan Jökulsár og viðurkenningar á að það teldist eignarland. Með héraðsdómi voru kröfur N og O teknar til greina og jafnframt dæmt að mörk þjóðlendu og eignarlands Stafafells fylgi jökulbrún eins og hún er á hverjum tíma.

Fyrir Hæstarétti snerist ágreiningur aðila annars vegar um svæðið sunnan og vestan Jökulsár, sem til suðurs markast af Skyndidalsá, og hins vegar um svæðið norðan og austan Jökulsár. Hvað varðar fyrrgreint svæði var litið til þess að merkjalýsing í landamerkjabréfi Stafafells frá 1914 féll í stórum dráttum saman við eldri heimildarskjöl. Með vísan til gróðurfars og líklegra landnámsmarka var ekki talið loku fyrir það skotið að land á hásléttunum sunnan Jökulsár eða hluti þess kynni að

hafa verið numinn þannig að samrýmdist landamerkjabréfinu og eldri heimildum. Staðhættir og fyrirbyggjandi heimildir um gróðurfar voru þó ekki talin styðja að stofnað hefði verið til beins eignarréttar á fjalllendinu milli hásléttanna og Vatnajökuls með námi. Hins vegar var ekki talið unnt að horfa framhjá því að Í hefði hvorki gert sérstaka kröfu um að landsvæðið yrði undanskilið eignarlandi Stafafells né fært nokkuð fram sem leggja mætti til grundvallar við nánari afmörkun lands sem þannig yrði farið með. Í ljósi þessa voru ekki talin skilyrði til að skilja þetta landsvæði undan beinum eignarrétti N og O. Var því lagt til grundvallar að umrætt svæði, sem landamerkjabréf Stafafells tók til, væri eignarland og fylgt fordæmi Hæstaréttar í máli nr. 345/2005 við ákvörðun marka eignarlands og þjóðlendu við Vatnajökul. Hvað varðar land norðan og austan Jökulsár var komist að þeirri niðurstöðu að ekki fengi stoð í eldri heimildum að það hefði verið innan landamerkja Stafafells fyrir gerð landamerkjabréfsins 1914. Var þannig ekki talið njóta við heimilda sem gætu bent til þess að landið hefði nokkurn tíma verið háð beinum eignarrétti. Þá voru staðhættir, einangrun landsvæðisins og fjarlægð frá byggð talin vera með þeim hætti að ólíklegt væri að nokkur hluti þess hefði verið numinn. N og O voru heldur ekki taldar hafa fært fram sönnun þess að skilyrðum eignarhefðar að landinu hefði verið fullnægt með þeim venjubundnu afréttarnotum, sem umráðamenn Stafafells hefðu ásamt fleirum haft af þeim hluta landsins, sem taldist gróinn. Þá var ekki talið að eigandi Stafafells árið 1914 þegar landamerkjabréfið var gert hefði getað stuðst við neina haldbæra eldri heimild um þau merki hennar norðan Jökulsár sem greint var frá í bréfinu. Að þessu virtu var ekki talið að N og O, sem leiddu rétt sinn frá þeim eiganda, gætu borið því við að þær hefðu haft réttmæta ástæðu til að vænta þess að eignarréttur hefði unnist að landi, sem ekki hefði átt undir Stafafell áður, með landamerkjabréfinu 1914, sem að auki var ekki samþykkt af hálfu þeirra sem kunna að hafa talið til réttinda yfir landi til austurs og norðurs við merkin eins og þeim var lýst fyrir norðan Jökulsá. Var samkvæmt því fallist á með Í að þrætulandið norðan Jökulsár væri innan marka þjóðlendu og voru mörk hennar dregin með nánar tilgreindum hætti. Í hafði ekki andmælt rétti eigenda Stafafells og Brekku til hefðbundinna afréttarnota á svæðinu og var það því jafnframt talin afréttareign N og O.

Dómur Héraðsdóms Austurlands í máli nr. E-344/2007 (Múli vestan vatnaskila)

Með úrskurði óbyggðanefndar 29. maí 2007 var fjallað um mörk þjóðlendna og eignarlanda í Fljótsdal og Jökuldal austan Jökulsár á Jökuldal og var komist að þeirri niðurstöðu að landsvæði, sem oft er nefnt Múli í skjallægum heimildum, væri þjóðlenda. Kröfðust stefnendur þess að úrskurður óbyggðanefndar að því er varðaði fyrrgreint landsvæði yrði felldur úr gildi og jafnframt að viðurkennt yrði að innan umræddra merkja væri engin þjóðlenda. Í niðurstöðu óáfrýjaðs héraðsdóms kom

fram að ekki yrði talið að lýsing Landnámu veitti nokkra leiðbeiningu um eignarréttarlega stöðu hins umþrætta lands, enda yrði ekki af henni ráðið með nokkurri vissu hversu langt inn til fjalla land hefði verið numið. Þá var komist að þeirri niðurstöðu að engar heimildir greindu frá öðru en að hið umdeilda svæði hafi verið nýtt sem afréttarland og þá til sumarbeitar fyrir búfé. Þó veittu heimildir líkindi fyrir því að Glúmsstaðir og Glúmsstaðasel hafi átt afréttinn og hafi getað ráðið nýtingu hans að einhverju marki. Væri hins vegar ekki hægt að fallast á með stefnendum að þær heimildir veittu vísbendingu um að þeir hafi átt landið beinum eignarrétti. Hefði stefnendum að mati dómsins ekki tekist að sýna fram á að þeir ættu ríkari rétt til landsvæðisins en fælist í niðurstöðu óbyggðanefndar og var því ekki fallist á kröfur stefnenda.

Dómur Héraðsdóms Austurlands í máli n.r E-351/2007 (Múli austan vatnaskila)

Með úrskurði óbyggðanefndar 29. maí 2007 var fjallað um mörk þjóðlendna og eignarlanda í Fljótsdal og Jökuldal austan Jökulsár á Jökuldal og var komist að þeirri niðurstöðu að landsvæði, sem oft er nefnt Múli í skjallægum heimildum, væri þjóðlenda. Kröfðust stefnendur þess að úrskurður óbyggðanefndar að því er varðaði fyrrgreint landsvæði yrði felldur úr gildi og jafnframt að viðurkennt yrði að innan umræddra merkja væri engin þjóðlenda. Í niðurstöðu óáfrýjaðs héraðsdóms kom fram að ekki yrði talið að lýsing Landnámu veitti nokkra leiðbeiningu um eignarréttarlega stöðu hins umþrætta lands, enda yrði ekki af henni ráðið með nokkurri vissu hversu langt inn til fjalla land hefði verið numið. Þá var komist að þeirri niðurstöðu að engar heimildir greindu frá öðru en að hið umdeilda svæði hafi verið nýtt sem afréttarland og þá til sumarbeitar fyrir búfé. Þó veittu heimildir líkindi fyrir því að Þorgerðarstaðir hafi átt afréttinn og hafi getað ráðið nýtingu hans að einhverju marki. Væri hins vegar ekki hægt að fallast á með stefnendum að þær heimildir veittu vísbendingu um að þeir hafi átt landið beinum eignarrétti. Hefði stefnendum að mati dómsins ekki tekist að sýna fram á að þeir ættu ríkari rétt til landsvæðisins en fælist í niðurstöðu óbyggðanefndar og var því ekki fallist á kröfur stefnenda.

Dómur Héraðsdóms Austurlands í máli nr. E-352/2007 (Villingadalur)

Með úrskurði óbyggðanefndar 29. maí 2007 var fjallað um mörk þjóðlendna og eignarlanda í Fljótsdal og Jökuldal austan Jökulsár á Jökuldal og var komist að þeirri niðurstöðu að landsvæði á svonefndum Villingadal væri þjóðlenda. Kröfðust stefnendur þess að úrskurður óbyggðanefndar að því er varðaði fyrrgreint landsvæði yrði felldur úr gildi og jafnframt að viðurkennt yrði að innan umræddra merkja væri engin þjóðlenda. Í niðurstöðu óáfrýjaðs héraðsdóms kom fram að landsvæðinu væri lýst sérstaklega í landamerkjabréfum Víðivalla fremri, enda liggur það ekki að heimalandi jarðarinnar. Var jafnframt ekki talið unnt að draga ályktanir

af landnámslýsingum sem gagnst myndu við úrlausn málsins. Taldi dómurinn að þótt vitað væri hvernig eigendur Víðivalla fremri væru komnir að rétti sínum til Villingadals, voru skjallegar heimildir um inntak þess réttar af skorum skammti. Lágu ekki heldur fyrir neinar heimildir sem lýstu öðrum og meiri rétti til umrædds landssvæðis en stefnendum var játaður með úrlausn óbyggðanefndar. Stóð því sú ályktun óbyggðanefndar að engin gögn væru fyrirbyggjandi sem lýstu öðrum notum umrædds landsvæðis en hefðbundnum afréttarnotum. Jafnframt studdi lega landsvæðisins þessa niðurstöðu og einnig það að afréttarlönd liggja að landinu á þrjár hliðar. Var það því niðurstaða héraðsdóms að stefnendum hefði ekki tekist að sýna fram á að niðurstaða úrskurðarins væri efnislega röng.

Að öðru leyti en að framan greinir hafa ekki fundist dómar eða aðrar úrlausnir er varða kröfuvæðið sem máli skipta.

7. KRÖFUGERÐ

7.1. Ósafrétt og Grasdalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Ósafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint austan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum umhverfis Njarðvíkurdal og Urðardal á Múla (3) og þaðan niður Innra-Hvannagil (4) í Njarðvíkurá (5) sem er fylgt þar til Seldalsá rennur í hana. Þaðan beint upp á Grjóttfjallstind (6) og eftir fjallstindum út fjallshrygginn til norðausturs og niður á Brimnes (7) og þaðan í sjó (8). Meðfram ströndinni vestur fyrir Gripdeild og suður þar til komið er í Nautárós (9) og upp Nautá á Hádegisfjall (10) og þaðan í upphafspunkt.

7.2. Hrafnabjargafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hrafnabjargafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint vestan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum á Súlur (3) og þaðan í Ytra-Dyrfjall (4). Úr Ytra-Dyrfjalli í mið Dyrfjöll (5) og í upptök Urðardalsár (6) sem er fylgt niður í 156 metra punkt í miðri Jökulsá (7) og þaðan bein sjónhending aftur í upphafspunkt.

7.3. Sandbrekkuafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Sandbrekkuafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á Hraundalsvarpi þar sem vötn falla til beggja hliða (1) og þaðan er Hraundalsá fylgt frá upptökum þar til hún rennur í Bjarglandsá (2) og þaðan eftir Bjarglandsá þar til Sellækur rennur í ána (3). Er læknum fylgt að upptökum (4). Þaðan til norðurs í Jökulsá (5) sem er fylgt að upptökum í Dyrfjalli (6) og þaðan eftir háeggjum aftur í upphafspunkt.

7.4. Hraundalur og Kirkjutungur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hraundalur og Kirkjutungur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Hölkná fellur í Bjarglandsá (Hraundalsá) (1) og er Bjarglandsá fylgt að upptökum að vatnaskilum (2). Þaðan er fjallsbrún fylgt til suðurs og austurs í Botnsdalsfjallsröð (3), frá Botnsdalsfjalli yfir Kollu að Hölkná (4) og er Hölkná fylgt aftur í upphafspunkt.

7.5. Gilsárdalsafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Gilsárdalsafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Strýtilækur rennur inn í Gilsá (1). Er Gilsá fylgt suður til upptaka og þaðan eftir svæðismörkum á Hornbrynju (2). Frá Hornbrynju norður að upptökum Innri-Sauðár (3) og þaðan norður á Hraungarð eftir því sem vötnum hallar (4) að upptökum Strýtilækjar (5) sem er fylgt aftur í upphafspunkt.

7.6. Desjarmýrarafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Desjarmýrarafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Skúmhattardalsá rennur í Þverá (1) og er Skúmhattardalsá fylgt alla leið inn og suður í fjöll á Skúmhattarraðir (2). Þaðan eftir fjallgarðinum á Náttmálafjall (3), síðan á Húsavíkurheiðarvarp (4) og þaðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn (5). Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka (6). Úr Hvítahnjúk í Urðarhólavatn

(7) og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk (8) og aftur eftir Krossá í upphafspunkt.

7.7. Afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðar

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Selá rennur í Fjarðará (1) og er Selá fylgt að upptökum (2) og upp á Tindfell (3). Þaðan vestur á Grjótfjall (4), síðan í Upsahorn (5) og hátind Beinageitarfjalls (6). Frá Beinageitarfjalli suður um Mýrnesskörð og upp á Hvannstóðseggar (7). Þaðan í upptök Lambadalsár og er ánni fylgt norður þar til hún sveigir til austurs í átt að Þverá (8) og þaðan sjónhending í læk þann, er rennur úr Hlaupbotni (9) og eftir honum í upphafspunkt.

7.8. Afréttarland Gilsárvala

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarland Gilsárvala* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Lambadalsá rennur í Þverá (1) og er Lambadalsá fylgt alla leið inn í Lambadal og upp á fjallsbrún á Kerlingardalsfjalli (2). Þaðan eftir vatnaskilum til austurs á Skúmhattarraðir (3). Síðan í upptök Skúmhattardalsár (4) og er ánni fylgt aftur í upphafspunkt.

7.9. Hvalvík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hvalvík* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Æðarskerssandi móts við Æðarsker (1). Þaðan upp í fjallsbrún (2) og fjallaröðum fylgt til suðurs á Súlutind (3). Frá Súlutindi til austurs með fjallgarðinum eftir því sem vötnum hallar í Glettingsgjá (4).

7.10. Herjólfsvík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Herjólfsvík* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Blábjörgum (1) og þaðan upp á fjallshrygg (2). Eftir fjallshryggnum vestur á Herjólfsvíkurvarp (3) og þaðan á Leirufjall (4). Frá Leirufjalli til austurs eftir fjallshryggnum niður í Gusugil (5).

7.11. Ytri-Álftavík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Ytri-Álftavík* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í sjó við Höfðasand (1) og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll (2). Þaðan eftir fjallshryggnum norðaustur, yfir Hádegishnjúk (3) og niður á Hafnarnes (4) og þaðan í sjó og aftur í upphafspunkt.

7.12. Innri-Álftavík

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Innri-Álftavík* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í sjó við svokallaðan Stigaklett (1) og þaðan upp klettinn og á Víðáttufjall (2). Þaðan eftir fjallshryggnum á Sandskeið (3) og fá Sandskeið til austurs eftir fjallshryggjum á Miðmundarfjallskoll (4) og niður fjallsröð á Höfðasand (5). Frá Höfðasandi í sjó og aftur í upphafspunkt.

7.13. Hjálmárströnd

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hjálmárströnd* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Grímkelsgil rennur út í sjó (1) og er Grímkelsgili fylgt úr fjöru upp á fjallsbrún (2). Þaðan meðfram fjallsbrúninni eftir því sem vötnum hallar í upptök Hjálmár (3) og meðfram Hjálmá niður í sjó (4) og aftur í upphafspunkt.

7.14. Hjálpleysa

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hjálpleysa* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Kálfsvallará rennur í Gilsá (1). Þaðan er Gilsá fylgt að Hjálpleysuvatni (2) og síðan Lambavallaá inn á Hjálpleysuvarp (3). Ræður Hjálpleysuvarp landamerkjum að austan og sunnan eftir fjallsbrúnum að upptökum Kálfsvallará (4) og er Kálfsvallará fylgt aftur í upphafspunkt.

7.15. Óskiptarland Gíslastaða og Gerðis

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Óskiptarland Gíslastaða og Gerðis* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Efri-Launá rennur í Fagradal (1). Er Efri-Launá fylgt að upptökum (2) og þaðan er vatnaskilum fylgt til suðurs að upptökum Efri-Hrútár (3) og eftir Efri-Hrútá niður í Fagradalsá (4) og þaðan í upphafspunkt.

7.16. Geitdalsafréttur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Geitdalsafréttur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Fossá rennur í Geitdalsá (1) og er Fossá fylgt að upptökum í há Hraungarð (2). Frá Hraungarði suður eftir því sem vötnum hallar að upptökum Innri-Sauðár (3). Er Innri-Sauðá fylgt þar til hún rennur í Geitdalsá (4) og aftur í upphafspunkt.

7.17. Búðartungur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Búðartungur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Innri-Sauðá rennur í Geitdalsá (1) og er Innri-Sauðá fylgt að upptökum (2). Þaðan í hápunkt Hornbrynju á svæðismörkum (3) og suður eftir svæðismörkum á Bratthálsvötn (4). Þaðan í há Brattháls (5) og frá Bratthálsi í Leirdalsá (6) sem er fylgt þar til hún rennur í Geitdalsá (7) og eftir Geitdalsá í upphafspunkt.

7.18. Múlaafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Múlaafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Innri-Sauðá rennur í Geitdalsá (1). Þaðan er Geitdalsá fylgt þar til hún rennur í Leirdalsá (2) og þaðan í Brattháls (3). Frá Bratthálsi suðvestur á Bratthálsvötn (4), síðan í Líkárvatn (5), þaðan í Ódáðavötn (6) og þaðan á Smjörkolla (7). Frá Smjörkollum í Þrívörðuháls (8) og er Axará fylgt þar til Djúpagilsá rennur í hana (9). Þaðan vestur með Djúpagilsá að upptökum á Háups, þar sem vötn falla til Geitdalsár og Axarár (10). Frá Háups í Geitdalsá og er henni fylgt aftur í upphafspunkt.

7.19. Hamarsbætur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hamarsbætur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Hamarsá við Hraungil (1) og er gílinu fylgt upp á fjallseggjar (2). Er fjallseggjum fylgt til norðurs og vesturs á Bratthálsvötn (3) og þaðan vestur að svæðismörkum (4). Er svæðismörkum fylgt til suðurs, niður fyrir Hamarsárvötn og Hamarsdalinn upp á hæsta punkt á svæðismörkum (5) og þaðan austur á Jökulhæð (6). Yfir Þrándarjökul á Lambatungusker (7) að upptökum Gufugils (8) og er Gufugili fylgt niður að Hamarsá (9) og þaðan í upphafspunkt.

7.20. Afréttarland Geithellnadal

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Afréttarland Geithellnadal* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Þrándará (1) og er ánni fylgt upp á fjallseggjar, allt upp á Lambatungusker (2). Þaðan eftir fjallseggjum yfir á Þrándarjökul og Jökulhæð vestur að svæðismörkum (3). Frá svæðismörkum aftur austur að stöðuvatni því sem ræður upptökum Geithellaár (4) og þaðan eftir Geithellaá niður í upphafspunkt.

7.21. Hofsjökull og Staðarafrétt

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Hofsjökull og Staðarafrétt* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á svæðismörkum í miðjum Hofsjökli (1). Þaðan er svæðismörkum fylgt til norðurs og vesturs á vatnaskil vestan við upptök Geithellnaár (2), síðan í upptök árinnar og eftir Geithellnaá þar til Marklækur rennur í ána (3). Þaðan er Marklæk fylgt að upptökum á Öxlum (4) og þaðan suður í Hofsdal eftir Bótarlæk (4) niður í Hofsa (5). Úr Hofsa upp Hvannstóðshjalla (6) og á Stakk (7) og þaðan niður með Kolbrekkugili í Suðurá (8). Er Suðurá fylgt til austurs þar til Partsgil rennur í hana, en þaðan er Partsgili fylgt upp að upptökum og á Partstind (9) á svæðismörkum. Er svæðismörkum fylgt aftur í upphafspunkt.

7.22. Fannardalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Fannardalur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er á vatnaskilum við upptök Fannardalsár (1). Er ánni fylgt niður í Norðfjarðará (2) og úr Norðfjarðará suður í Svartaskot (3) og upp á fjallsbrún. Þaðan er fjallseggjum fylgt aftur í upphafspunkt.

7.23. Oddsdalur

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Oddsdalur* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Hengifossá (1), þaðan bein lína í veginn á Bröttubrekkubrún (2), svo umhverfis allan Oddsdalinn upp á fjallshrygg og að Geithúsaá (3) sem er fylgt niður í upphafspunkt.

7.24. Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell og Fagridalur)

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Suðurhluti Eyvindarárdals o.fl. (norðurhluti Svínadals, Tungudalur, Skagafell og Fagridalur)* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er þar sem Slenjudalsá rennur í Eyvindará (1) og ræður Slenjudalsá merkjum austur að landamerkjavörðu Fjarðar í Mjóafirði á Slenjudalshálsi, sunnan árinna (2). Þaðan beina stefnu suður á fjallseggjar (3) og eftir vatnaskilum á Fönn (4), síðan er vatnaskilum fylgt til austurs á Tungufell (5) og þaðan suður á Hrævarskörð (6). Frá Hrævarskörðum er vatnaskilum fylgt á Svínadalsvörp (7), og austur á Skagafell í Njörvadalsárdrög (8). Frá þeim punkti er vatnaskilum fylgt austur í Fagradalsá (9), sem ræður vesturmerkjum. Er Fagradalsá fylgt norður þar til hún rennur í Eyvindará (10) og er Eyvindará fylgt þaðan aftur í upphafspunkt.

7.25. Ljósárland (óskiptarland Höskuldsstaða og Höskuldsstaðasels)

Af hálfu íslenska ríkisins er þess krafist að landsvæði sem nefnt er *Ljósárland* sé þjóðlenda innan eftirfarandi þjóðlendukröfulínu:

Upphafspunktur er í Innri-Ljósá (1) og er ánni fylgt upp í fjallsbrún (2). Síðan er fjallsbrúninni fylgt alla leið á Dýrhundstind (3) og þaðan stefnu niður Járnhrygg fyrir utan Álfhól norður í Breiðdalsá (4) og er ánni fylgt þaðan aftur í upphafspunkt.

8. ÁSKILNAÐUR OG FYRIRVARI

Áskilinn er réttur til að koma að frekari sjónarmiðum og röksemdum fyrir þjóðlendukröfulinum á síðari stigum málsmeðferðar fyrir óbyggðanefnd, eftir atvikum með því að færa inn á kröfukort nýja punkta í samræmi við örnefni, svo og til að gera breytingar á kröfulinum á einstökum svæðum. Þá er áskilinn réttur til að leggja fram ný sönnunargögn, eftir því sem tilefni gefst til. Ennfremur er áskilinn réttur til að leiða fram vitni við aðalmeðferð.

Sérstakur fyrirvari er gerður vegna einstakra landamerkjalyýsinga sem talið er af hálfu íslenska ríkisins í kröfugerð, að séu í samræmi við þjóðlendukröfulínur, ef í ljós kemur að svo reynist ekki vera.

Reykjavík, 25. janúar 2022,
f.h. fjármála- og efnahagsráðherra vegna íslenska ríkisins,

Edda Andradóttir

Edda Björk Andradóttir, lögmaður

Óbyggðanefnd
Skuggasundi 3
101 Reykjavík

VIÐAUKI I

LEIÐRÉTTINGAR Á KRÖFULÝSINGU

Þann 4. febrúar 2022 voru gerðar eftirfarandi leiðréttingar á villum í kröfulýsingu fjármála- og efnahagsráðherra f.h. íslenska ríkisins:

I. Hrafnabjörg

Í fyrri kröfulýsingu var ranglega tekið upp landamerkjabréf fyrir Hrafnabjörg í Jökulsárhlíð, í staðinn fyrir Hrafnabjörg í Hjaltastaðapínghá. Var umrædda villu að finna á þremur stöðum í kröfulýsingunni, n.t.t. á bls. 25, 34-35 og 44. Hefur það verið leiðrétt og er nú vísað til landamerkjabréfs Hrafnabjarga í Hjaltastaðapínghá.

Nánar vísast til bls. 25, bls. 34-35 og bls. 44.

II. Stóra-Breiðuvík

Í fyrri kröfulýsingu var ranglega tekið upp landamerkjabréf fyrir Stóru-Breiðuvík í Reyðarfirði, í stað Stóru-Breiðuvíkur í Borgarfjarðarheppi, n.t.t. á bls. 103-104. Hefur það verið leiðrétt og er nú vísað til landamerkjabréfs Stóru-Breiðuvíkur í Borgarfjarðarheppi.

Nánar vísast til bls. 103-104.

III. Ánastaðir

Í fyrri kröfulýsingu var ranglega tekið upp landamerkjabréf Ánastaða í Hjalstaðapínghá, í stað Ánastaða í Breiðdal. Er jafnframt í beinu framhaldi skrifað upp úr landamerkjabréfi Hreimsstaða og Hjaltastaða í samnefndri þínghá. Sjá bls. 184-185. Hefur það verið leiðrétt og er nú vísað til landamerkjabréfs Ánastaða í Breiðdal. Þá hafa tilvísanir í landamerkjabréf Hreimsstaða og Hjaltastaða verið fjarlægðar.

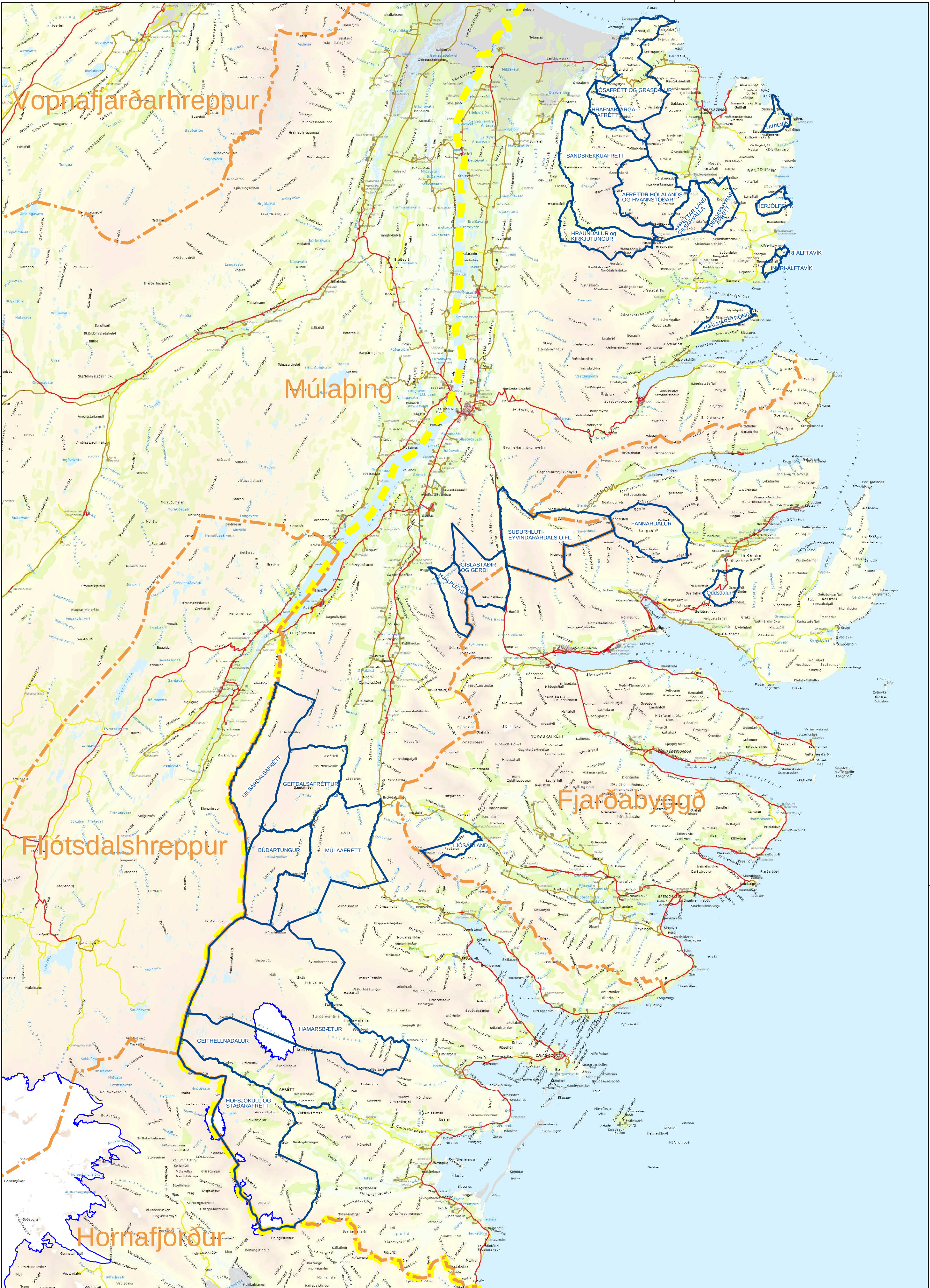
Nánar vísast til bls. 184-185.

IV. Almennar innsláttarvillur

Loks hafa eftirfarandi innsláttarvillur verið leiðréttar:

„Herjólfsvókurvarp“ á bls. 197 og 212 hefur verið leiðrétt í „Herjólfsvíkurvarp“.

„Geldingaskörðun“ á bls. 191, 192 og 210 (tvívegis) hefur verið leiðrétt í „Geldingaskörðum“.

ÞJÓÐLENDUMÁL

Svæði 11 - Austfirir

Mörk svæðis 11

Mörk sveitarfélaga

Krafa ríkisins um þjóðlendumörk

Kortagrunnur birtur með leyfi Landmælinga Íslands (L08090006)

Verknr. 220-006 Mkv. 1:50.000 í A1 Dags. 28.01.2022 Blað nr. SV11-K2

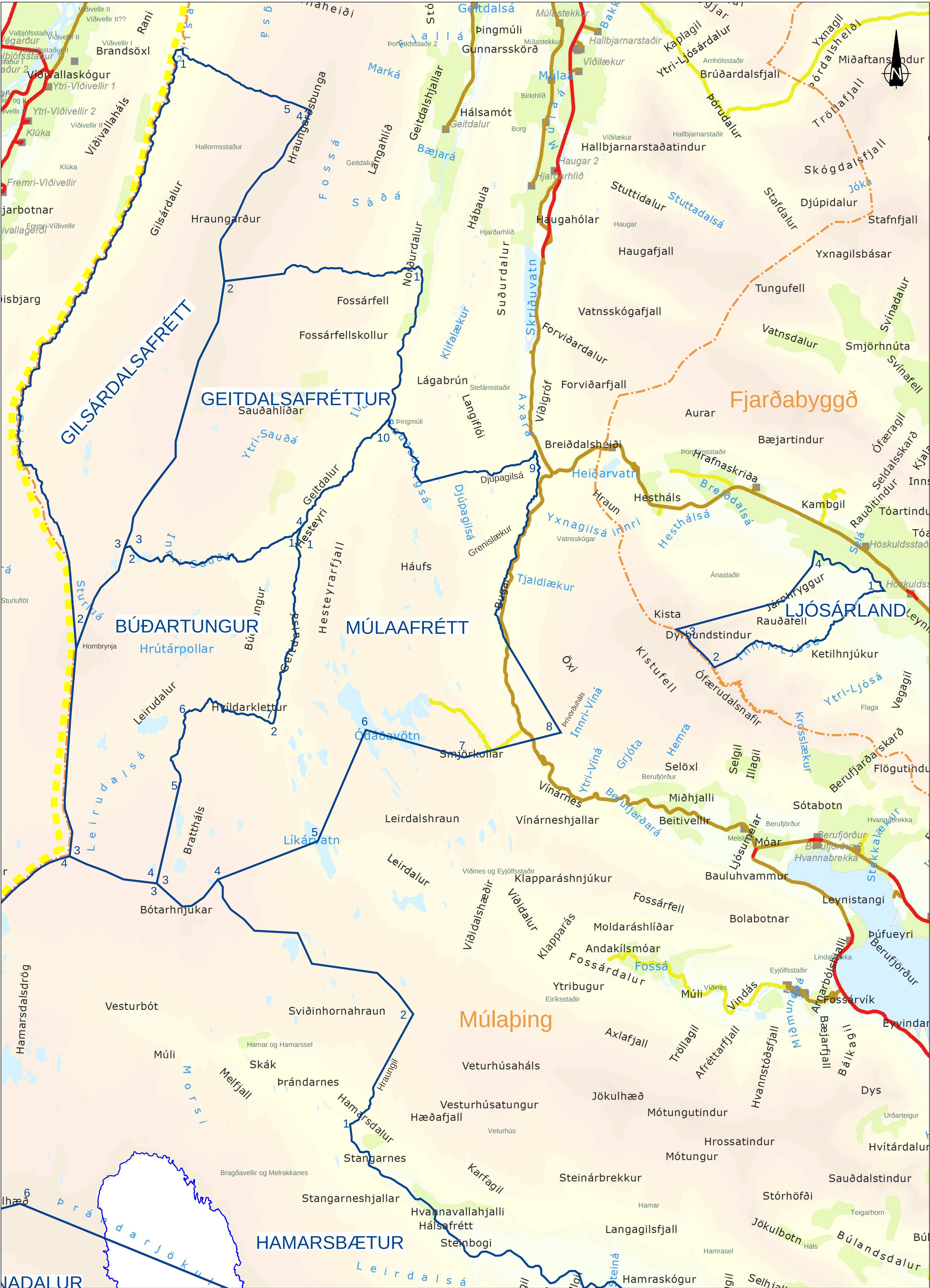

LANDFORM

LANDSLAGSARKITEKTAR FÍLA, AUSTURVEGUR 6, 800 SELFÖSS, síðar 4090, landform@landform.is

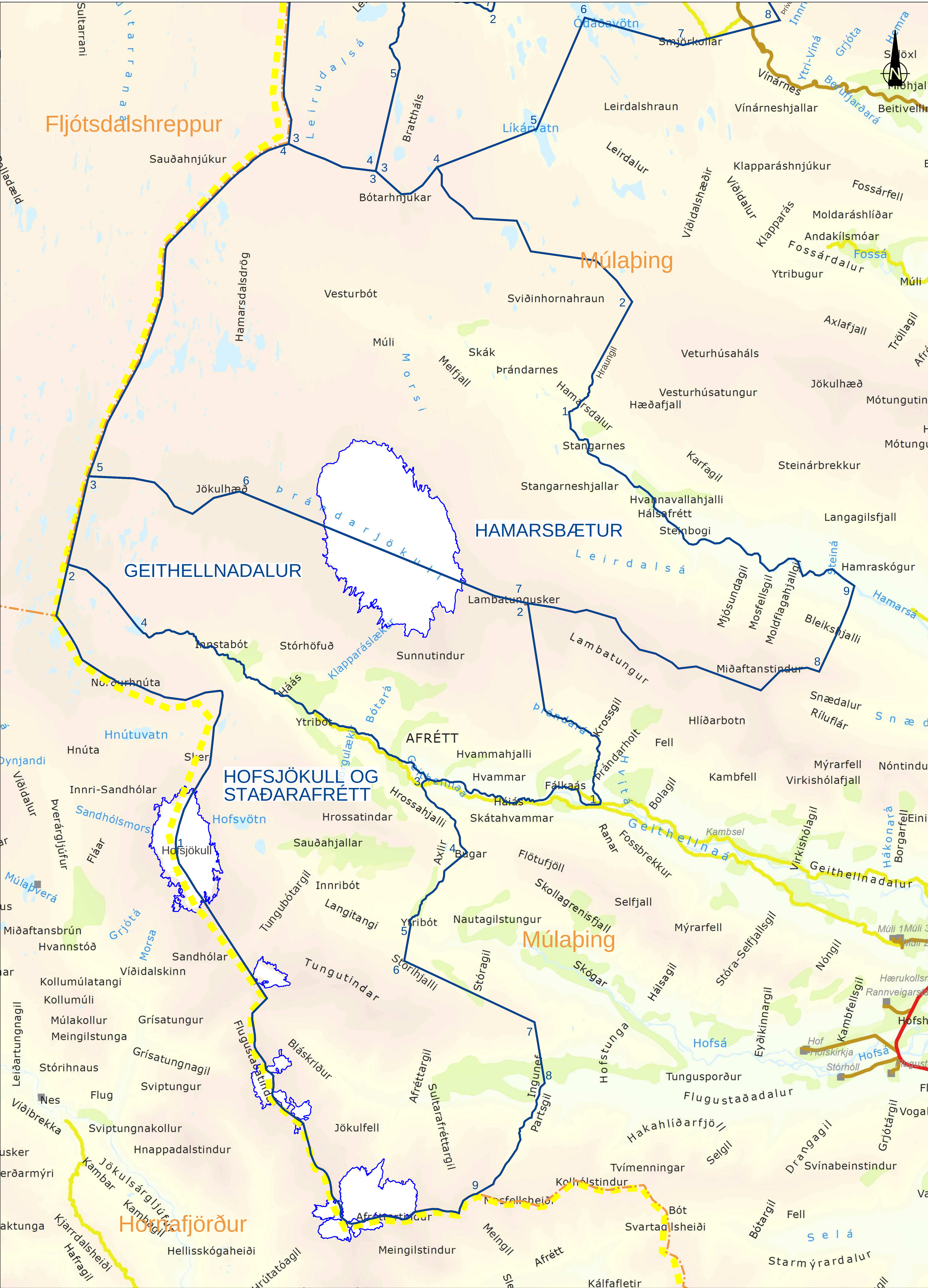
LANDSLAGSARKITEKTAR FÍLA, AUSTURVEGUR 6, 800 SELFOSS, s/482 4090, landform@landform.is

ÞJÓÐLENDUMÁL
Svæði 11 - Austfirðir

- Mörk svæðis 11
- Mörk sveitarfélaga
- Krafa ríkisins um þjóðlendumörk
- Mörk jökuls frá 1998

Kortagrunnur birtur með leyfi Landmælinga Íslands (L08090006)

ÞJÓÐLENDUMÁL
Svæði 11 - Austfirðir

Kortagrunnur birtur með leyfi Landmælinga Íslands (L08090006)

- Mörk svæðis 11
- Mörk sveitarfélaga

Krafa ríkisins um þjóðlendumörk

Verknr. 220-006 Mkv. 1:50.000 í A1 Dags. 28.01.2022 Blað nr. SV11-K7

LANDSLAGSARKITEKTAR FÍLA, AUSTURVEGUR 6, 800 SELFÖSS, Sími 482 4090, landform@landform.is

